

997/56/4 i. t. O.
997/56/4.

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: Dr. ILLYEFALVI I. LAJOS

BUDAPEST GYÁRIPARA 1921–1926-BAN

ÍRTA

Dr. FARKASFALVI SÁNDOR

56. KÖTET

1928

4. SZÁM

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA

Statist. O.

997/56/9

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI: Dr. ILLYEFALVI I. LAJOS

BUDAPEST GYÁRIPARA

1921—1926-BAN

ÍRTA

Dr. FARKASFALVI SÁNDOR

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS HÁZINYOMDÁJA
1928 — 7141

M. T. AKAD. KÖNYVTÁRA
I. sz. Növevények
1929 428

TARTALOMJEGYZÉK.

*****

A) SZÖVEGES RÉSZ.

I. Általános rész.

a) Fejezetcímek:

	Oldal
1. Az ipar jelentősége és fejlődése Magyarországon.....	7
2. A gyáripár fejlődése a háború előtt	12
3. A gyáripár helyzete a háború után	16
4. Budapest hatása az iparosodás fejlődésére	25
5. Budapest gyáriparának fejlődése 1921—1926-ig.....	29
6. Üzemmenet a gyáripárban	30
7. A gyári munkáslétszám	32
8. Munkabérek és munkanapteljesítmények	34
9. A gyárak gépi berendezése	38
10. Energiafogyasztás	40
11. A budapesti gyáripár termelése	41
12. A főbb termelési és üzemi költségek.....	45
13. A budapesti gyárak megoszlása iparágak szerint	49
14. A budapesti gyártelepek megoszlása közigazgatási kerületek szerint	52

b) Szövegtáblák.

1. A gyári jellegű ipartelemek száma Magyarországon 1913—1926-ban	19
2. A magyar gyáripár munkáslétszáma 1913-ban és 1921—1926-ban	20
3. A gyári munkásság teljesítménye Magyarországon 1913-ban és 1921—1926-ban	21
4. A magyar gyáripár erőgépei és üzemmenete 1913-ban és 1921—1926-ban.....	22
5. A gyárak anyagfogyasztása és termelése 1921—1926-ban	23
6. A gyáripari statisztika 1921—1926. évi főbb adatai indexszámokban.....	23
7. A gyárak száma és termelése Magyarországon ipari főcsoportonként 1913-ban és 1926-ban	26
8. A gyári jellegű ipartelemek száma Budapesten 1921—1926-ban	29
9. A gyáripár üzemnapteljesítménye Budapesten és a vidéken az 1926. évben ...	31
10. Budapest gyáriparának üzemnapteljesítménye 1921—1926-ban	32
11. Budapest gyáriparának munkáslétszáma 1921—1926-ban	33
12. A gyári személyzet fizetésére fordított kiadások alakulása 1921—1926-ban.....	34
13. A munkásság átlagos évi keresménye 1921—1926-ban Budapesten és országos átlagban	36
14. Reálmunkabérek a létfenntartási költségek alapján 1921—1926-ban.....	36
15. A budapesti gyáripár erőgépei 1921—1926-ban	38

16. A gyáripár szénfogyasztása Budapesten 1921—1926-ban	40
17. A budapesti gyáripár termelése aranykorában 1921—1926-ban.....	41
18. A budapesti gyáripari termelés értéke az 1921—1926. évben a nagykereskedelmi index alapján békebeli vásárlóerejű koránára átszámítva	43
19. A budapesti gyáripár termelési értéke 1921—1926-ban a gyáripari értékindex alapján békebeli vásárlóerejű koránában	45
20. A budapesti gyárakban kifizetett tisztviselői fizetések és munkabérek aránya a termelési értékhez viszonyítva 1921—1926-ban	46
21. A budapesti gyárak tüzelő- és világítóanyag fogyasztása 1921—1926-ban.....	47
22. A budapesti gyárakban a termeléshez felhasznált összes nyersanyag, félgyártmány, gyártmány és üzemi segédanyag értékének alakulása 1921—1926-ban.....	48
23. Gyártelepek száma a budai oldal közigazgatási kerületeiben.....	53
24. Gyártelepek száma a pesti oldal közigazgatási kerületeiben.....	54

c) Grafikonok.

1. számú grafikon. A kereső népesség és a nemzeti jövedelem megoszlása a főbb gazdasági ágak szerint a mai Magyarországon	11
2. „ „ A régi Magyarország iparának fejlődése 1898—1913-ban.....	15
3. „ „ A gyári ipartelepek száma 1921—1926-ban	29
4. „ „ A gyári munkáslétszám alakulása 1921—1926-ban	33
5. „ „ Egy munkás átlagos évi bérkeresménye 1921—1926-ban	37
6. „ „ Az átlagos napibérek alakulása 1921—1926-ban.....	37
7. „ „ Napibérek ipari főcsoportonként 1913- és 1926-ban	37
8. „ „ A gyáripari termelés értéke 1921—1926-ban	45
9. „ „ A főbb üzemi és termelési költségek a termelési értékhez viszonyítva 1921—1926-ban	49
10. „ „ A gyárak elhelyezkedése Budapesten 1926-ban, közigazgatási kerületek szerint	55

II. Budapest gyáripára ipari főcsoportok szerint.

a) Fejezetcímek.

15. Vas- és fémipar	56
16. Gépgyártás	70
17. Közhasználatú áramfejlesztő telepek	86
18. Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegipar	89
19. Fa- és csontipar	100
20. Bőr-, sörte-, szőr- és ruggyantaipar	109
21. A fonó-, szövő- és ruházati ipar	114
22. A papiros- és a sokszorosító- és műipar	125
23. Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása	129
24. Vegyészeti ipar	138

b) Szövegtáblák.

25. A budapesti vas- és fémipari gyárak száma és munkáslétszáma 1921—1926-ban	56
26. A budapesti vas- és fémipari gyárak és munkásaik 1926-ban	58
27. A budapesti vas- és fémipari gyárak üzemnapjai 1923—1926-ban	59
28. Órabérek a budapesti vas- és fémiparban 1921—1926-ban	60
29. Átlagos munkabérkeresmény a budapesti vas- és fémiparban 1926-ban.....	61
30. „ „ erőgépek munkabírása lóerőben a budapesti vas- és fémiparban 1921—1926-ban	62

31. A budapesti vas- és fémipari gyárak erőgépeinek lóerőszáma és szénfogyasztása 1926-ban	63
32. A termelési érték aranykoronában a budapesti vas- és fémiparban 1921—1926-ban	64
33. A termelési érték alakulása iparágak szerint a budapesti vas- és fémiparban 1924—1926-ban	65
34. A budapesti vas- és fémipar termelési összértéke békebeli vásárlóerejű koronában 1921—1926-ban	66
35. A budapesti gépgyárak száma és a teljesített üzennapok 1921—1926-ban.....	72
36. A budapesti gépgyári munkások munkabére 1921—1926-ban	73
37. A gépgyártásnál és azzal rokoniparban kifizetett munkabérek 1926-ban.....	75
38. A budapesti gépgyárak szénfogyasztása 1921—1926-ban.....	76
39. A fővárosi gépgyárak erőgépeinek munkabírása és a szénfogyasztás 1921—1926-ban	76
40. A budapesti gépgyárak 1921—1926. évi termelése aranykoronában	77
41. A villamossági cikkek előállító budapesti gyárak termelése 1913-ban és 1921—1926-ban	79
42. A budapesti gépipari gyárak termelési értéke aranykoronában 1921-ben, 1923-ban és 1926-ban	79
43. A budapesti gépipari gyárak termelése 1921-ben, 1923-ban és 1926-ban a gyáripari index alapján békebeli vásárló erejű koronában	80
44. A budapesti gépgyárak megoszlása munkáslétszám-kategóriák szerint 1926-ban	83
45. Elektrotechnikai cikkek gyártásával foglalkozó budapesti ipartelemek 1926-ban	84
46. Óragyártással, orvosi és egyéb műszerek gyártásával foglalkozó budapesti ipartelemek 1926-ban	85
47. A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparba tartozó budapesti gyári üzemek megoszlása 1913-ban és 1921—1926-ban.....	91
48. A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparba tartozó budapesti ipartelemek üzennap-teljesítménye 1921—1926-ban.....	92
49. A budapesti kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipari gyárak munkáslétszámának alakulása 1921—1926-ban	93
50. A budapesti kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipari munkások átlagos évi békeres-ménye 1921—1926-ban	94
51. Munkabérek alakulása a kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparba tartozó budapesti gyárakban iparágak szerint 1926-ban	94
52. A budapesti kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipari gyárak termelése aranykoronában 1925-ben és 1926-ban	97
53. A budapesti kő, agyag-, aszbeszt- és üvegyipari gyárak termelési értéke békebeli vásárló erejű koronában 1921—1926-ban.	98
54. A budapesti fa- és csontipari gyárak száma és évi átlagos munkáslétszáma, vala-mint az évi legnagyobb munkáslétszám 1926-ban	101
55. A reálmunkabérek alakulása a budapesti fa- és csontipari gyárakban 1926-ban	103
56. A budapesti fa- és csontipari gyárak termelése a gyári eladási árindex alapján békebeli koronában 1921—1926-ban	105
57. A budapesti fa- és csontipari gyárak 1913. és 1926. évi termelése.....	106
58. A munkabérek alakulása a bőriparban 1921—1926-ban	110
59. A bőripar körébe tartozó budapesti gyárak termelési értéke 1921—1926-ban	113
60. A fonó- és szövőipar fejlődése 1921—1926-ban	115
61. A textilipar főbb ágainak fejlődése 1921—1926-ban	119
62. A budapesti textilgyárak csoportosítása munkáslétszám-kategóriák szerint 1926-ban	122

63. A fonó- és szövőipari termelés értéke 1913-ban és 1921—1926-ban a drágulási index alapján számítva	122
64. A ruházati ipar termelése 1921—1926-ban aranykoronában és a drágulási index alapján számítva	124
65. A papirosipari gyárak termelése 1921—1926-ban	126
66. A sokszorosító- és műipari munkabérek alakulása 1921—1926-ban	128
67. A terméseredmények és a budapesti malmok termelése 1921—1926-ban	133
68. A budapesti cukorka- és süteményipar fejlődése 1921—1926-ban	135
69. A budapesti szalámi- és húsfeldolgozóipar fejlődése 1921—1926-ban	135

c) Grafikonok.

11. számú grafikon. A vas- és fémipar termelése 1921—1926-ban	67
12. „ „ A gépipari munkáslétszám a többi iparcsoporthoz viszonyítva Budapesten 1926-ban	71
13. „ „ A gépipari termelés 1913-ban és 1921—1926-ban	78
14. „ „ Villamos energiatermelés 1921—1926-ban	89
15. „ „ A téglagyártás és a kőipari termelés 1921—1926-ban	97
16. „ „ Az asztalos ipari termelés 1921—1926-ban	105
17. „ „ A bőrparba tartozó iparágak termelésének megoszlása 1913-ban, 1921-ben és 1926-ban	113
18. „ „ A fonóorsók szaporodása és megoszlása iparágak szerint 1921—1926-ban	121
19. „ „ A textilipari szövőgépek szaporodása és megoszlása iparágak szerint 1921—1926-ban	121
20. „ „ Élmezési és élvezeti cikkek gyártása 1921—1926-ban	138
21. „ „ A vegyszeti ipar termelése iparágak szerint 1913-, 1921-, és 1926-ban	143

B) TÁBLÁS RÉSZ.

A budapesti gyáripár főbb üzemi és termelési adatai 1921-ben	146
„ „ „ „ „ „ „ „ 1922-ben	152
„ „ „ „ „ „ „ „ 1923-ban	158
„ „ „ „ „ „ „ „ 1924-ben	164
„ „ „ „ „ „ „ „ 1925-ben	170
„ „ „ „ „ „ „ „ 1926-ban	176
Budapest gyáripára 1921—1926-ban. Összesítés	182

I. Általános rész.

1. Az ipar jelentősége és fejlődése Magyarországon.

A nagy gazdasági átalakulás, mely a világháborút követő években megindult, a többtermelés kérdését, majd a termelés racionalizálásának problémáját állította a közérdeklődés homlokterébe. Az elpusztult gazdasági javak pótlása, a gazdasági erők jobb összefogásával, a termelési tényezők gazdaságosabb kihasználása mellett, valamint a nemzeti jövedelem lehető fokozása a gazdasági talpraállás gyorsítása érdekében, voltak az első gazdasági törekvések a békekötések után. Az új országhatárok szabta harmadrész területen, a kisántánt szorító gyűrűje s a kereskedelmi és hitelviszonyokat megbénító vámsorompók közepette, az ország önmagára utaltan csak mezőgazdasági és ipari erőforrásainak jobb kihasználásából meríthetett erőt, a teljes pusztulás elkerülésére.

A gazdasági újjáépítés első feladata volt ezért a helyzet teljes megismerése, a megmaradt javaknak, erőforrásoknak számbavétele s azoknak a lehetőségeknek kutatása, amelyek mellett az ország szükségletei kielégíthetők. A mezőgazdasági, bányászati és ipari termelés tényezőinek, mint a nemzeti jövedelem legfőbb erőforrásainak statisztikai feltárása felé fordult tehát a figyelem, de nemcsak azért, hogy történelmünk legszomorúbb statisztikai eredményeit megállapítva lássa, hanem azért is, hogy a megcsönkített ország élni akaró, dolgozó népe elé tárja azokat az adatokat, amelyek útmutatásul szolgálhatnak a jobb jövőért küzdőknek s az egész világ igazságérzete elé vigye azokat az adatokat, amelyek megmutatják, hogy mennyire fejlett közigazdasága, kultúrája van az évezredek múltú Magyarországnak, melyet a trianoni békediktátum balkáni népek prédájául dobott oda.

A világháború s a forradalmak lezajlása után a fő gazdasági termelőágak közül a legváltásosabb helyzetbe kétségkívül az ipari termelés jutott. Bár az ország földrajzi viszonyainál fogva elsősorban mezőgazdasági termelésre van utalva, az ipari foglalkozások számos ága évszázados multra tekinthet vissza Magyarországon, s az ipar jelentősége, különösen a háborút megelőző évtizedekben egyre fokozódott. Az összes lakosságnak 1890-ben még

csak 11·6%-a foglalkozott iparral, 1900-ban azonban már 12·8%-ot, 1910-ben pedig 16·3%-ot tett az iparos keresőnépesség aránya. Az 1910 évi népszámlálási eredményeknek a mai Magyarország területére kiszámított adatai szerint az ipar jelentősége az ország megcsonkítása folytán még fokozódott, mert 1910-ben a mai területen élő lakosságnak 21·2%-a foglalkozott iparral, tehát az iparos keresőnépesség aránya 5%-kal meghaladta az országos arányt. Ha a legújabb, az 1920 évről szóló népszámlálási eredményeket vizsgáljuk foglalkozási főcsoportok szerint, az ipari népesség számarányának némi visszaesését kell ugyan megállapítanunk, de ez az arány még mindig 19·1%-ot tesz, tehát az 1910 évi országos aránynál jelentékenyen magasabb. Az iparral foglalkozó népesség aránya tehát az őstermelő lakosság 55·8%-os aránya mellett is számottevő, amit még jobban kidomborítva láthatunk, ha az ipari népesség arányát a jelentőségben mindjárt utána következő kereskedelmi foglalkozásúak arányával hasonlítjuk össze, amelynek az iparos-népesség több mint háromszorosa.

A mai Magyarország ipari termelésének, ipari üzemi és munkásviszonyainak rendszeres statisztikai feltárása és állandó nyilvántartása az 1921 évben vette kezdetét, a kidolgozott iparstatisztikai reformtervezetnek azonban csak egy része hajtatik végre, mely a gyáripari jellegű vállalatok üzemi és termelési viszonyairól szól. A közép- és kisipar helyzete tehát statisztikai felvétel eredményei alapján ezidőszert még megvilágítva nincsen, bár a népszámlálási eredményekből és a nemzeti jövedelemre vonatkozó számításokból megállapítható, hogy hazánkban a gyáripar fejlődése mellett a közép- és kisipar jelentősége nem csökkent, a közép- és kisiparos-népesség számottevő rétege a lakosságnak s a kisipar termelése nagyon is figyelemreméltó. Az ipari vállalatoknak a segédszemélyzet száma szerinti kategóriái közül ugyanis a húsznál több segédszemélyzetet foglalkoztató ipari vállalatok aránya, tehát azoké a vállalatoké, amelyeket általában gyári jellegűnek szoktak tekinteni, mindössze 0·6%-ot tett ki. A szorosértelemben vett gyári jellegű ipari vállalatok száma ugyan jóval nagyobb, az 1921 évi gyáripari felvétel eredményei szerint közel kétszer annyi volt, mint a húsznál több segédszemélyzettel dolgozó ipari vállalatoké, mert gyárnak minősíthetők a húsznál kevesebb munkással dolgozó vállalatok közül mindazok, amelyekben 10—15 munkás s megfelelő lóerő van alkalmazva, azonban az ipari vállalatok között a tényleges gyári vállalatok aránya is csak alig haladja meg az 1%-ot.

Az ipar jelentőségének emelkedését kétségkívül az ipari centralizáció fokozódása mutatja, vagyis a nagyobb ipari üzemeknek a kisebbek rovására való térfoglalása. Ha a tulajdonképeni ipari népességet foglalkozási viszony szerint vizsgáljuk, azt látjuk, hogy a háború előtt az ipari segédszemélyzet sokkal nagyobb arányban növekedett, mint az önálló iparosok száma. A háború után az 1920 évi népszámlálás adatai szerint azonban az arány

nemcsak, hogy nem folytatódott, hanem ellenkező fordulatot vett. A tulajdonképeni iparral foglalkozó kereső népességből ugyanis száz önálló iparosra 1890-ben 127 segédszemély esett, 1900-ban ez az arány 182-re javult, 1910-ben pedig már 219-re növekedett. A mai Magyarország területére átszámítva az ipari segédszemélyzetnek az önálló iparosokhoz viszonyított aránya még jobban kidomborítja az ipari koncentráció kifejlődését. Az 1910 évi népszámlálási adatoknak a mai Magyarország területére megállapított adatai szerint ugyanis 1910-ben száz önálló iparosra 260 segédszemély számítható. Az 1920 évi népszámlálás eredményei azonban lényeges visszaesést mutatnak. A tulajdonképeni iparosnépességben a segédszemélyzetnek száz önálló iparoshoz viszonyított aránya 206-ra csökkent, a centralisztikus irányt tehát decentralizáció váltotta fel.

Tagadhatatlan, hogy az 1920 évi adatok olyan gazdasági viszonyok között ismertetik a népesség foglalkozások szerinti megoszlását, hogy ezekből az adatokból az iparunk évtizedes fejlődési irányának megváltozására következtetni nem lehet. A háború utáni események különösen a gyáripart érintették igen súlyosan, érthető tehát, hogy 1920-ban, amikor még a gyáripar a súlyos csapások okozta aléltóságából magához térni nem tudott s a gyáripari termelés csaknem minden iparágban többé-kevésbé szünetelt, az iparosnépességnek foglalkozási viszony szerinti tagozódása az ipari segédszemélyzetnek — melyet nagyrészt a gyárak munkáslétszáma alkot — erősebb csökkenését mutatja. Azok az adatok tehát, amelyek 1920-ban az üzemi decentralizáció képét mutatják, csak a gyáripari termelés átmeneti leromlásának, a nagyfokú munkáselbocsátásokkal járó gyári üzemredukciónak következményei s így nem mutathatják az ipari fejlődést jelentő üzemi koncentrációs irány megváltozását. Emellett szólnak egyébként az ipari segédszemélyzet arányát a nagyobb ipari gócpontokon s elsősorban Budapesten feltűnítő adatok, melyek szerint az ipari segédszemélyzet 1910-től 1920-ig a törvényhatósági városokban 59·0 ezerről 56·0 ezerre, Budapesten pedig a gyáripari centrumban 182·9 ezerről 147·1 ezerre csökkent, míg a vármegyei lakosságban nemcsak hogy nem apadt, hanem 242·5 ezerről 247·6 ezerre növekedett.

Az ipari segédszemélyzet számarányának 1920 évi visszaesését csak részben magyarázza a gyári munkástörzs lecsökkenése, mert nem kevésbé okát kell, hogy adjon annak az önálló iparosság számának megnövekedése. Az önálló iparosok száma ugyanis 1890-től 1900-ig 2·1%-kal, 1900-tól 1910-ig 14·5%-kal, 1910-től 1920-ig pedig a mai országhatárok között 17·3%-kal növekedett, ami amellett tesz tanuságot, hogy gyáriparunk virágzása idején kisiparunk is fejlődött, az összeomlás utáni években pedig, amikor a gyáripar a forradalmak és a román megszállás okozta károk következtében csaknem teljesen üzemben kívül állott, a kisipar volt az a tényező, mely a lakosságot legfőbb szükségleteiben kielégítette. Középiparunk

és kisiparunk jelentőségét tehát nemcsak az a körülmény igazolja, hogy a közel 250 ezer ipari vállalat 99%-a nem éri el a gyári jelleg határát, még inkább kidomborítja fontosságát az az erős pozíció, amelyet az ipari koncentráció mellett meg tudott tartani, az a hivatás, melyet az általános iparosodás továbbfejlesztése szempontjából a közép- és kisipar betölt. Számos esetben ugyanis a középipari, sőt gyakran a kisipari vállalatok üzemkibővítése folytán keletkeznek az új gyártelepek s a közép- és kisipar nevelte munkástörzs adja a gyári munkáslétszám legértékesebb rétegét, tehát a gyáripari fejlődésnek a közép- és kisipar adja alapját.

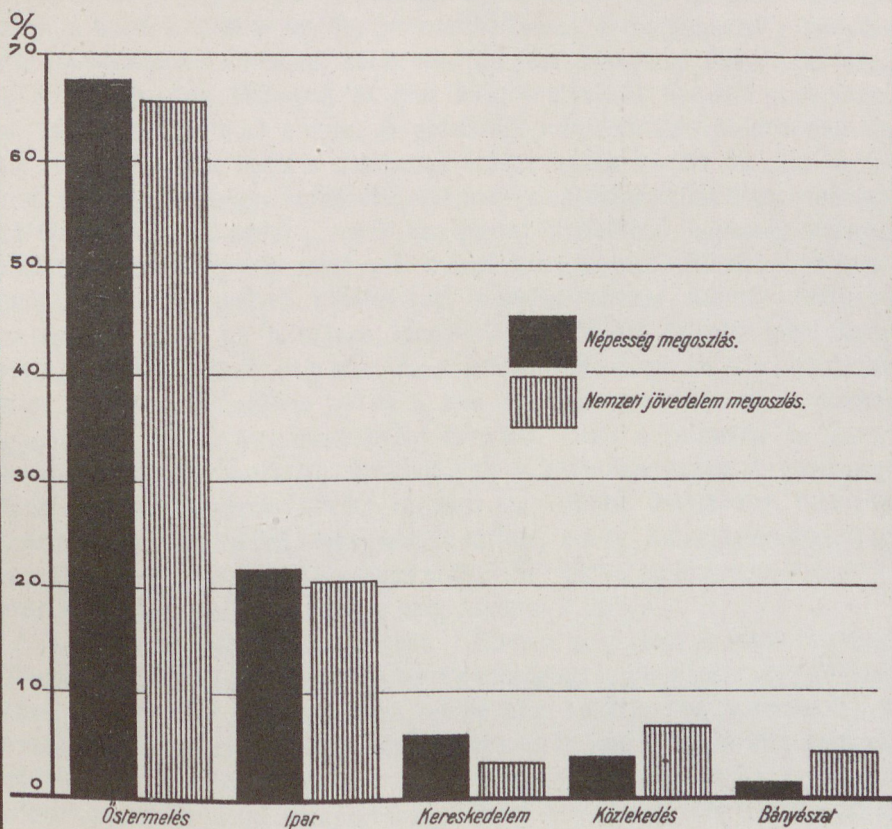
A gyáripar és a kisipar jelentőségének arányát kétségkívül nem az ipari vállalatok számában való részesedésük mutatja, sem az önálló iparosság és az ipari segédszemélyzet egymáshoz való viszonya azt ki nem fejezheti, az ezekről szóló adatok csupán az általános iparosodás irányának s a nagy- és kisipar egymáshoz való viszonyának alakulására vethetnek világot. A gyáripar és a kisipar jelentősége az ipari termelés értékösszegében való részesedésük arányából volna leginkább megállapítható, sajnos, erre vonatkozólag teljes statisztikai anyag nem áll rendelkezésre. Tájékozódásul azonban értékes adatokat szolgáltatnak a nemzeti jövedelemre vonatkozó számítások, amelyekbe a gyáripari termelés értéke statisztikai felvételek eredményei alapján állítottatott be, a kisipari termelés értékét illetően azonban csak becslésszerű adatokat találunk.

A nemzeti jövedelem-számításokban a háború előtti Magyarországon az ipar az összes nemzeti jövedelem 23·3%-át szolgáltatta. A mai országhatárok szabta területen pedig ez az arány 27·4%. Amíg tehát legfőbb gazdasági erőforrásunk a mezőgazdaság, mely a háború előtti Magyarországon a nemzeti jövedelem 62·4%-át biztosította, a mai területre kiszámított nemzeti jövedelemben már csak 59·0%-ot képviselt, az ipari termelésből származó jövedelem ugyancsak a mai területre vonatkoztatva 23·3%-ról 27·4%-ra növekedett. Tehát a mai országhatárok között az ipar jelentősége a nemzeti jövedelem szempontjából is lényegesen emelkedett. A gazdasági újjáépítés első öt esztendejében természetesen az ipari termelési értéknek a mezőgazdaság nyújtotta jövedelemhez viszonyított aránya csökkent, mert az ország gazdasági állapotának és külkereskedelmi viszonyainak megromlása sokkal súlyosabban érintette az ipari termelést, mint a mezőgazdaságét. Ez az arány azonban a gazdasági viszonyok javulása s a szomszédos országokkal való gazdasági érintkezést szabályozó vámszerződések hatása következtében az ipar javára egyre kedvezőbbé vált, holott ugyan-ezen években a mezőgazdasági termelés intenzitása is javulást mutat.

A mai Magyarország nemzeti jövedelmét kutató számítások szerint az iparból folyó jövedelem 1921-ben 13·2%-ra, 1925-ben 19·8%-ra becsülhető, míg a mezőgazdaság aránya 1921-ben 64·9%-ban s 1925-ben 59·9%-ban állapítható meg. Az 1921 évi állapotot feltüntető adatok az utolsó békeév

1. számú grafikon.

A KERESŐ NÉPESSÉG ÉS A NEMZETI JÖVEDELEM MEGOSZLÁSA A FŐBB GAZDASÁGI ÁGAK SZERINT A MAI MAGYARORSZÁGON.

adataival szembeállítva a mezőgazdaságnál csak 12·6%-os, az iparnál azonban 64·8%-os csökkenésről szólnak, míg az 1925 évre vonatkozó számítások eredményei szerint a mezőgazdasági termelés a háború előtti jövedelmet már 17·8%-ra, az ipari termelés pedig 22·8%-ra közelíti meg. Az 1921 évről az 1925 évre tehát a gazdasági javulás arányát a mezőgazdasági termelés összértékénél 34·9%-os növekedés, az ipari termelésnél azonban sokkal több, 119·4%-os emelkedés mutatja. A nagy hullámszám az ipari termelésből származó jövedelem arányszámánál a háború utáni válságos években az ipari termelési tényezőkre mindegyikére kiható súlyos viszonyokkal magyarázható, míg a mezőgazdasági termelésre e válságos évek ily súlyos mértékben nem gyakorolhattak hatást.

A nemzeti jövedelemre vonatkozó számítások tehát az ipari termelés értékét a háború előtt a legfőbb jövedelmi forrás, a mezőgazdaság szolgáltatja jövedelemmel szemben, több mint felerész arányban állapítják meg, míg a háború után 1921-ben az ipar által biztosított nemzeti jövedelem csak egy ötödét érte el annak. A gazdasági konszolidációval azonban az ipari termelés egyre javul s gazdasági erőforrásaink között az ipar csakhamar a régi jelentőségre emelkedik. Az ipari jelentősége tehát a mai országhatárok között fokozódott, mert az iparral foglalkozó népesség aránya a mai területen nagyobb, mint volt a régi országhatárok között s az ipari vállalatok az üzemekben alkalmazott segédszemélyzet számát tekintve jelentősebbek, ami az általános iparosodás fejlődését jelentő ipari koncentráció előrehaladását mutatja. Az a körülmény, hogy az ipari termelés értéke az utolsó békeévben — de a mai országhatárok között — sokkal nagyobb volt, mint a háború utáni években, csak a termelési és üzemi viszonyok átmeneti rosszabbodásának volt a következménye. A gazdasági helyzet engedte határok között ugyanis az utóbbi években a termelés intenzitásának oly mérvű fokozódását látjuk, amely kétségszövegbevonhatatlan jele annak, hogy a nemzeti jövedelem erőforrásai között az ipar nemcsak megtartotta jelentős szerepét, hanem még fokozta is azt.

Az iparnak e jelentősége ugyan 1925-ben még csak az ipari termelés fejlődésképeességében ismerhető fel, mert a mezőgazdaságból származó jövedelemmel szemben az ipari termelési értéke alig haladja meg amannak egy harmadrészét. Az iparos kereső népességnek és az iparból származó nemzeti jövedelemnek a többi gazdasági ághoz viszonyított arányát az 1. számú grafikonunk mutatja be. Az iparral foglalkozó kereső népesség tehát a többi gazdasági ágban foglalkoztatott népességhez viszonyítva csaknem ugyanolyan arányt mutat, mint ahogy az iparból folyó nemzeti jövedelem aránylik a más, főbb gazdasági ágakból származó nemzeti jövedelemhez. Az iparos kereső népességben az egy főre jutott nemzeti jövedelem azonban, még valamivel kisebb, mint az őstermelésben, ami a kisiparnak, sőt a törpeiparnak a jelentőségét domborítja ki s az ipari koncentrációnak az évtizedek

óta fokozatosan előrehaladó fejlődése mellett is, még mindig a hátramaradottságát mutatja.

Amint már említettük, a közép- és kisipar helyzetét megvilágító statisztikai adatok, sajnos, nem állanak rendelkezésre s így az egész magyar ipar állapotáról még csak vázlatos képet sem tudunk alkotni magunknak. Mint-hogy azonban az ipar fejlődése elsősorban a gyáripari termelés alakulásából állapítható meg s a gyáripar fejlődését a régi Magyarországon s a mai országhatárok között egyaránt részletesen feltáró statisztikai adatok állanak rendelkezésünkre, vegyük vizsgálat alá a gyáripar helyzetét a háború előtt és után s abból alkossuk meg azt a képet, amely az ipar jelentőségével és fejlődésével megismertet. A magyar gyáripar fontosságát s a középiparhoz viszonyított jelentőségét egyébként erősen megvilágítja az a tény, hogy a gyáripari termelés értéke a háború előtt épúgy, mint az utóbbi években közel négyszeresére becsülhető a közép- és kisipar termelési értékének. Az egész iparra kiterjedő részletes statisztikai adatok híján tehát a gyáripar üzemi és termelési viszonyainak vizsgálata s a gyáripar fejlődésének és fejlődésképeségének alakulását feltűntető adatok a legszembetűnőbben mutathatják be az ipar jelentőségét s tájékoztathatnak a nemzeti jövedelem s a népesség foglalkozása szempontjából közgazdasági életünk egyik legfontosabb és leginkább fejlődésképes ágának viszonyairól.

2. A gyáripar fejlődése a háború előtt.

Az ország gazdasági kiépítésénél a mezőgazdaság fejlesztése és intenzívebb művelése mellett már régóta mutatkoznak törekvések az ipari foglalkozások támogatására, új ipari vállalatok alapításának előmozdítására s az ipari termelés fokozására. A háború előtti évtizedekben megállapítható lendületes fejlődése iparunknak, az ipar jelentőségének felismeréséből fakadt iparfejlesztési törekvéseknek volt az eredménye. Az állami költségvetésben egyre nagyobb tételeket találunk, amelyek iparfejlesztésre, iparoktatásra és munkásvédelemre fordítottak s az állam iparpolitikájának irányítására iparstatisztikai felvételek történtek.

Iparunk állapotáról és fejlődéséről az első általános képet az 1898 évi gyáripari statisztikai felvétel eredményei nyújtják. Az adatgyűjtés 2364 gyári jellegű ipartelepre terjedt ki, amelyekben összesen 10.201 tisztviselő, 3177 művezető és 219.849 gyárimunkás, illetve napszámos volt alkalmazva, az összes gyári személyzet tehát a tanoncokkal és a szolgálkkal együtt 245.564 főre rúgott. A gyárakban alkalmazott összes erőgépek kapacitása az adatfelvétel eredményei szerint 262 ezer lóerőt képviselt, egy-egy gyári üzemre tehát 1898-ban 110 alkalmazott és 118 lóerő számítható, míg a gyáripar összes termeléséből, mely kereken 1·4 milliárd koronában állapítottott meg, átlag egy-egy gyárra 629.213 korona értékű termelés esik.

Az 1898 évi általános gyáripari termelési statisztikai adatgyűjtéshez hasonló adatfelvétel 1906-ban történt, amelynek eredményei ugyan az összes iparágakra vonatkozólag nem készültek el, a legtöbb iparról azonban részletes, kimerítő közlemények jelentek meg, amelyek alapján gyáriparunk fejlődéséről áttekintő képet nyerhetünk. A vasiparban például megállapíthatjuk, hogy az 1898-ban üzemben volt 168 gyáripari vállalat helyett 1906-ban már 220 működött. A megszűnt vagy gyári jellegét elvesztett ipartelepek leszámítása után a vasiparban 77 új gyárról számolnak be az 1906 évi felvétel adatai, amelyek egyenkint átlag 26·3 lóerő munkabírású erőgépet és 69 főből álló gyári személyzetet alkalmaztak. A vasipar fejlődéséről áttekintést nyújtó arányszámok szerint, a gyári alkalmazottak számában 61·5%-os, az erőgépek munkabírását jelző lóerőszámában 19·4%-os növekedés mellett a vasipari termelés értékénél 29%-os emelkedést állapíthatunk meg.

A gépgyártásnál s az ezzel rokoniparok körébe tartozó gyári jellegű ipartelepeknél hasonló arányú fejlődést mutat az 1898 évi felvételtől az 1906 évi adatgyűjtésig eltelt nyolc esztendő. A gyárak számában 67·3%-os, a gyári alkalmazottak létszámában 37·9%-os növekedésről számolnak be az adatok s az ezekben a gyárakban előállított iparcikkek értéke 37·8%-os termelési többletet tüntet fel az előző felvétel eredményeivel szemben. A fa- és csontipar fejlődését a két adatfelvétel közötti időben a termelés értékének 68·6%-os emelkedése jelzi, mely a gyárak számában beállott 69·5%-os gyarapodásnak, az alkalmazott erőgépek lóerőszámában pedig 97·3%-os emelkedésnek, illetve a munkáslétszám 74·1%-os szaporodásának eredményeként mutatkozott. A bőrgyártó- és bőrfeldolgozóipar ezen idő alatt szintén jelentékeny mértékben fejlődött. A gyártelepek számában 53·1%-os növekedést, a hajtóerőt szolgáltató motorok lóerőszámában 175·9%-os emelkedést mutatnak az adatok, a gyári alkalmazottak létszámában pedig több, mint 100%-os a gyarapodás. A bőripar és a körébe sorozott iparágak termelése ennek folytán 1906-ban 131·5%-kal meghaladta az 1898 évi termelést. Nem kevésbé lendületes fejlődésről számolnak be az 1906 évi gyáripari statisztikai felvétel eredményei a textiliparban. Az 1898-ban megállapított 110 gyári vállalattal szemben 1906-ban 235 gyárról szólnak az adatok, amelyekben összesen 31 ezer lóerő teljesítményt képviseltek az erőgépek s közel 34 ezer főre rúgott az alkalmazottak száma, ami a lóerőszámában 144·3%-os, a gyári létszámában pedig 135·7%-os fejlődést jelent s a textilipari termelés értékének csaknem a háromszorosára történt emelkedését megindokolja. Végül kiemelve még legfontosabb iparunknak, az élelmezési iparnak hatalmas fejlődéséről beszámoló adatokat, amelyek szerint a gyárak számában 67·2%-os, a motorikus berendezésben több, mint 70%-os s az alkalmazottak létszámában pedig a 100%-ot is meghaladó növekedés mutatkozott, míg a termelési értékben élelmezési iparunk több, mint 120 millió koronát kitevő

többlettértéket állított elő, tehát a termelés 26·5%-os fejlődést ért el s megállapíthatjuk, hogy a két adatfelvétel közé eső nyolc esztendő alatt gyár-
iparunk lendületes fejlődésről tett tanuságot.

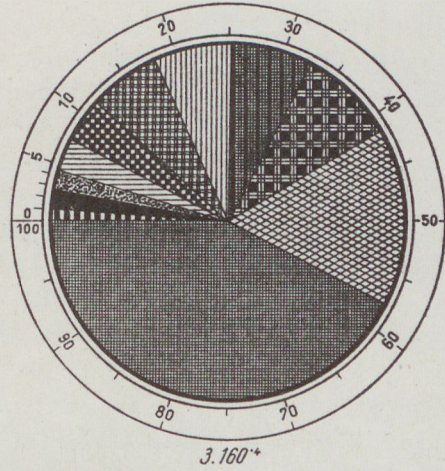
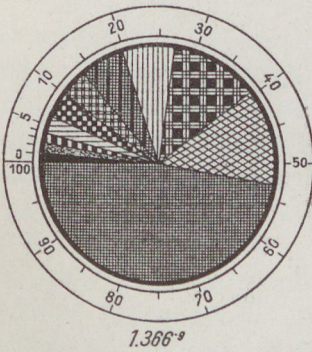
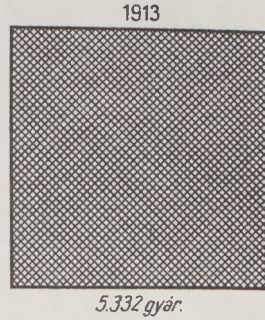
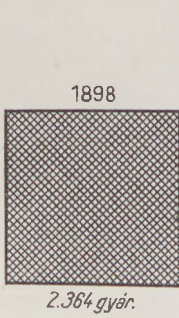
Az iparfejlesztési politika céljaira az időszakos iparstatisztikai felvételek, bármily gazdag és értékes adatokat eredményeztek is, nem bizonyultak elegendőknek, mert az adatgyűjtés és feldolgozás hosszadalmas munkája alatt a fejlődésben levő iparoknál olyan eltolódások mutatkoztak, amelyek az adatgyűjtések eredményeit elavulttá tették. A gyári jellegű ipartelepek üzemi és termelési viszonyaira vonatkozó adatoknak állandó nyilvántartása céljából tehát 1908-ban gyári törzskönyv létesítése iránt történt intézkedés, mely szerint évenként végrehajtott gyáripari statisztikai felvétel útján szereztettek be az adatok. A gyári törzskönyvi statisztikai adatgyűjtés 1909-ben indult meg és 1917-ig folyt, anélkül azonban, hogy a cél, a gyárak törzskönyvi nyilvántartása, megvalósult volna. Az adatgyűjtések során a hiányzó adatok pótlása s a hibás bevallások helyesbítése csak részben történhetett meg, így a begyűjtött anyag a gyár-
ipar fejlődésének megfigyelésére akkor sem lett volna alkalmas, ha annak feldolgozására sor került volna. Az összeomlás után 1918 őszén kísérlet történt arra, hogy a gyári törzskönyvi statisztikai felvétel adatai rendszeresen feldolgoztassanak, a forradalmi állapotok miatt azonban csak az 1913 évről sikerült feldolgozási eredményeket elérni.

Helyes tapintattal az utolsó békeévre vonatkozó adatok rendszeres feldolgozása felé fordult elsősorban a figyelem s bár akkor az adatgyűjtés hiányait pótolni s a hibás adatbevallásokat helyesbíteni csak nagy nehézségek mellett s csak részben sikerült, az 1913 évi gyári törzskönyvi statisztika feldolgozási eredményei rendkívül becses anyagot szolgáltatottak s megbecsülhetetlen szolgálatot tettek a béketárgyalás előkészítésénél s tesznek azóta is a trianoni béke elleni küzdelemben.

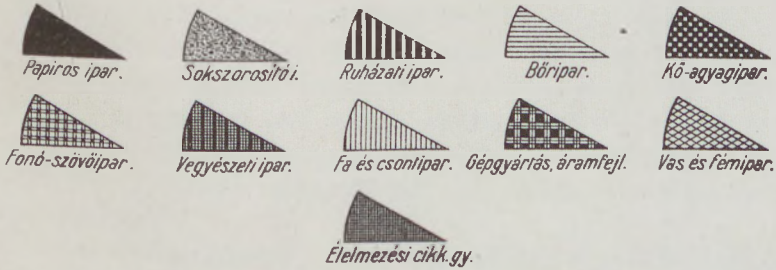
Iparunk fejlődését az 1913 évi gyáripari statisztika a már akkor két-három évtized óta fokozatosan előrehaladó fejlődési pályájának zenitjén túl, a balkáni háborúk okozta gazdasági feszültség idején mutatja be. Az 1913 évi adatok mindamelllett a gyár-
ipar további nagy fejlődéséről tesznek tanuságot. Az 1898 év óta eltelt tizenöt év alatt a gyári jellegű ipartelepek száma több, mint megkétszereződött, 2.364-ről 5.332-re szaporodott, a gyárakban használt motorikus erő növekedése pedig még a háromszorosát is meghaladta a tizenöt év előttinek. Az 1913 évben ugyanis 845·5 ezer lóerőt képviselt az erőgépek munkabírása, az 1898 évi 262 ezer lóerő teljesítőképességgel szemben. A munkás létszámban a szaporodás szintén csaknem 100%-os volt, úgyhogy a gyár-
ipar teljesítménye, a termelt iparcikkek értéke alapján hasonlítva össze, 1913-ban messze túlhaladta a tizenöt év előtti termelést, amely 1·3 milliárd korona értéket képviselt, míg az 1913 évi

2. számú grafikon.

A RÉGI MAGYARORSZÁG IPARÁNAK FEJLŐDÉSE 1898-1913.

millió aranykorona termelési érték.

gyáripari termelési érték 3·2 milliárd koronára rúgott. A gyáripar fejlődését az 1898 és 1913 évek között a 2. számú grafikonon szemlélítettük.

Összehasonlítva gyáriparunk helyzetét az 1906 évi állapotokkal, azok az iparcsoportok, amelyeknek fejlődéskéességéről az 1898 évi adatokkal történt összehasonlítás alkalmával már áttekintést nyerhettünk, az 1906 év után további jelentékeny megerősödést mutatnak. Így a vas- és gépiparunk az 1913 évben már 677 gyártelepet számlál, tehát a vas- és gépgyárak száma 1906 óta 264-gyel szaporodott. A nehéziparban használt motorikus erő lóerőszámában 87·8%-os, a gyárak munkáslétszámában 21·2%-os növekedést mutatnak az adatok, míg a vas- és gépgyárak termelési értéke a két adatfelvétel közé eső idő alatt 418·6 millió koronáról 794·0 millió koronára emelkedett, ami 89·7%-os javulást jelent.

A fa- és csontiparban az 1913 évi adatok szembeállítva az 1906 évi állapotot feltűnő adatokkal, a gyárak számánál 27·5%-os emelkedést mutatnak, míg a lóerőszámban 36·1%-os s a munkáslétszámban 14·6%-os a növekedés, a termelt iparcikkek értékösszege pedig 12·4%-os érték-többletről ad számot.

Hasonló arányú fejlődést mutat az 1906—1913 években a textiliparunk s még nagyobb mértékben fejlődtek az élelmezési ipar körébe tartozó iparágak. A fonó-szövőiparban a gyárak száma 32·8%-kal, az élelmezési iparban 54·5%-kal növekedett. A motorikus erő az előbbinél 31 ezer lóerőről 54 ezerre, az utóbbinál 100 ezerről 167 ezerre emelkedett, a munkástörzs pedig a textiliparban 5·2 ezer fővel s az élelmezési iparban 36·4 ezer fővel gyarapodott. A termelés értéke azonban a textiliparban az 1898—1906 évi 185·7%-os növekedéssel szemben csak 20·1%-kal javult s így mindössze 31·1 millió korona érték-többletet ért el, míg az élelmező iparunk fejlődése ugyanezen idő alatt a termelésnél 56·1%-os értékemelkedést mutatott, minek folytán az élelmezési ipar termelése 1913-ban egy és egynegyed-milliárd koronára szökött fel.

Az utolsó békeéveknek, az 1913 évnek, gyári törzskönyvi statisztikai eredményeivel lezárulnak azok a hivatalos statisztikai adatok, amelyek a Magyarbirodalom iparának fejlődéséről számolnak be. A háború évei alatt is folytatódott ugyan a gyári törzskönyvi statisztikai felvétel, a begyűlt adatok rendszeres feldolgozása azonban elmaradt, a gyáripar helyzetéről csupán a fontosabb — valamely iparág termelési viszonyaira döntő jelentőségű — gyártelepek adatainak megfigyelése alapján nyílt mód tájékozódást szerezni. Megfigyelhető volt ezen az alapon, hogy már a háború első évében megszűnt a vállalkozási kedv új gyártelepek létesítésére s a hadi ipart kivéve, főleg a külföldi nyersanyagra utalt iparágakban üzemredukciós törekvések mutatkoztak.

A háború folytatódásával a hadi szükségletek ellátására a háborús ipari vállalkozások terén üzemkibővitések, üzemkoncentrációk, sőt új

vállalatok is alakultak. Az építőipar teljes megbénulása, valamint a külföldi nyersanyaghiány s a belföldi nyersanyagoknak és tüzelőanyagoknak háborús célra való lefoglalása miatt azonban, de a munkásszükségletek ellátásánál felmerült nehézségek következtében is, a gyáripar számos ágában a termelőtevékenység nagymértékben lecsökkent, sőt ha nem volt meg a lehetőség arra, hogy az üzemek a békeiparról áttérhessenek háborús iparra, a vállalatok fenntartása is kétségessé vált.

A gyáripari termelés azonban a háborús évek alatt a maga összességében a háborús iparra való átszervezkedés válságos feladatai mellett nemcsak hogy nem csökkent, hanem egyre fokozódó teljesítményt mutatott. A gyári üzemek a folyton súlyosbodó termelési akadályok mellett is mind erősebben voltak foglalkoztatva, de a foglalkoztatott iparágak köre egyre szűkült s mindjobban csak a háborús szükségletek ellátására irányult.

3. A gyáripar helyzete a háború után.

Az 1918 év végén bekövetkezett összeomlás a gyáripar helyzetére katasztrófális kihatással volt. Előrelátható volt, hogy a háború megszűnésével a békeállapotnak megfelelő ipari termelésre való áttérés az iparvállalatok üzemmenetében nagy megrázkódtatással fog járni. Ezért még 1917-ben tervek készültek az átmenetgazdasági berendezkedés előkészítésére. A háború elvesztése és az annak nyomában járó forradalmak azonban meghiusítottak minden tervszerű intézkedést. Csak 1920-ban kerülhetett ismét a sor arra, hogy a gazdasági újjáépítés kérdésével kapcsolatban, az ipari termelés újrafelvételét s a gyárak üzemmenetének biztosítását a szakörök állami intézkedések közbenjöttével előkészítsék. Egyidejűleg folytak az előkészületek a béketárgyalásokra s bár reménytelen kilátások között, de lankadatlan energiával összeállítottak mindazok az adatok, amelyek hivatva voltak Magyarország igazát szolgálni a béketárgyalásokon. Az ipar helyzetét csak az 1913 évi gyári törzskönyvi statisztikai eredmények alapján volt lehetséges megvilágítani s ebből a célból 1920-ban gyors feldolgozás készült, melynek eredményei a Magyarországnak meghagyni szándékozott területen s a cseh, román és szerb államok által követelt magyar területeken az 1913 évben üzemben volt gyári jellegű ipartelemek legfőbb adatait tüntetik fel iparágak szerint.

A mai Magyarország gyáripara a trianoni békeszerződés folytán körülbelül a felére zsugorodott össze, a gyártelepeknek mindössze 49·2%-a maradt meg, a gyárakban alkalmazott mőtorikus erő 48·7%-a s a gyári munkástörzs 45·4%-a elveszett. Legnagyobb veszteség érte a faipart, mert a fűrésztelepek közel 90%-a az elszakított területeken állott. Aránylag nagy része veszett oda a textilipari telepeknek is, a 312 gyár közül 187, tehát több mint

60%-a fonó-, szövőiparunknak elveszett. Kőiparunkat a hegyes vidékek elcsatolásával elvesztett kőbányászat lecsökkenése folytán, élelmezési és vegyészeti iparunkat pedig szintén a nyersanyagtelepülés helyének elcsatolása következtében érte súlyosabb veszteség. A vas- és gépgyártás, a ruházati ipar telepei s a nyomdák, malmok és sörgyárak azonban túlnyomólag a fővárosban és környékén helyezkedtek el, az általuk képviselt iparágakat tehát főleg a termelőképeség szempontjából — részben azonban a gyárak számát tekintve is — csak kisebb arányban érte veszteség az ország területének megcsonkítása következtében.

A mai Magyarország ipari viszonyainak megfigyelésére az 1913 évi adatfelvétel eredményeinek a mai országterületre vonatkozólag történt összeállítására csak annyiban nyújthat tájékoztatást, hogy a gyáriparnak az ország területi megcsonkításával járó veszteségét szemléltethetővé teszi, anélkül azonban, hogy azokat a hatalmas eltolódásokat, amelyek egyrészt már a háború alatt bekövetkeztek a háborús iparra való átszervezkedés következtében, másrészt a forradalmak s a román megszállás nyomában jártak, végül amelyek a veszített háború s a gazdasági összeomlás következményei voltak, csak némiképp is ismertetné. E károk helyrehozatala, valamint az ipari termelőmunkának átszervezése, az új országhatárok között mutatózó szükségleteknek megfelelően, sürgős feladattá tették az ipar változott viszonyainak pontos megismerését. Ezért a gazdasági újjáépítés előkészítésének programjába elodázhatatlan feladatként állíttatott be az iparstatisztika újjászervezésének kérdése.

Az új iparstatisztikának a gyáripari jellegű vállalatok üzemi és termelési viszonyaira vonatkozó része 1921-ben hajtattott végre első ízben s azóta évenként folytatódott. A mai Magyarország gyáriparának állapotáról és fejlődéséről így a gyáripari termelés újrafelvételének első évétől kezdve részletes és teljes áttekintést nyújtó adatok állanak rendelkezésre.

A gyárak nagy részében már 1920-ban megindult a munka, de távolról sem olyan arányokban, ahogy az az 1913 évi gyári törzskönyvi statisztika eredményeinek a mai országhatárok közötti területre vonatkoztatott adatai alapján várható volt. De még csak oly mértékben sem, ahogy azt a gépeinek egy részétől megfosztott, begyakorlott régi munkásainak csak egy hányadával dolgozó ipartelepek lecsökkent termelőképesége megengedte volna. A nyers- és tüzelőanyaghiány s a fogyasztás óriási csökkenése miatt ugyanis 1920-ban gyári termelés helyett csak javítási munkák folytak, sőt számos gyárban csupán a gyári berendezések üzemképessé tétele foglalkoztatta a lecsökkent gyári munkáslétszámot. A mai Magyarország gazdasági újjáépítésének első esztendeje nem is 1920, hanem csak a következő 1921 év, amikor az ipari termelés is intenzívebbé vált s a gyárak üzemmenetére bénítólag ható okok a gyári jellegű ipartelepek egy részénél az 1920 évi állapottal szemben lényegesen enyhébb alakban nyilvánultak meg.

A gyáripari termelési és üzemi statisztika 1921—1926 évi eredményei részletes áttekintést nyújtanak a gyárakat fenntartó vállalatok viszonyairól, a gyári ipartelepek számának alakulásáról, az üzemi időről s az üzemi munkaszünetekről, valamint a munkások által teljesített munkanapokról, külön taglalva a napi munkaidőt és a munkaközi szüneteket a téli és nyári hónapokban. A gyári alkalmazottak megoszlását és javadalmazását az október hó elsejére vonatkoztatva, szakképzettség, alkalmaztatási minőség, nem és kor szerint tagolva figyelhetjük meg, a munkáslétszám s a munkabérek évközi hullámzásáról pedig negyedévenként részletezett adatok számolnak be. A gyárak üzemi berendezéséről a hajtóerő és a munkabírás feltüntetésével vannak adataink, a fűtő- és világítóanyagszükségletet pedig mennyiségi és értékadatok világítják meg. A nyersanyagfelhasználás s a termelt iparcikkek mennyiségére vonatkozó adatokat sajnos egyelőre még nélkülözniünk kell, nem lévén költségvetési fedezet azoknak iparcikkenként részletezett összeállítására, az értékadatok alakulása azonban tájékoztatást nyújt a gyári termelés intenzitásának erősödéséről vagy gyöngüléséről s alapul szolgál a gyáripari termelési értéktöbblet kiszámításánál, ismertetve egyben a gyárak termelésének rentabilitását is.

A termelt iparcikkek értékösszegének alakulása mellett ugyanis részletes adatok számolnak be a tisztviselők és munkások részére kifizetett vagy természetben nyújtott járandóságok értékösszegéről, amelyek a felhasznált fűtő- és világítóanyagok, valamint a feldolgozott nyersanyagok értékadataival együtt jelentékeny részét teszik a gyári üzemi költségeknek. Végül a gyári vállalatok üzleti eredményeiről s így a gyári termelés eredményességéről a termelt iparcikkek értékesítésére vonatkozó adatok számolnak be, amelyek egyben a gyárak külföldi üzleti kapcsolatairól is tájékoztatnak.

A magyar gyáripar fejlődését az 1921—1926 években az ország pénzügyi szanálása két részre osztja. Az 1921—1923 évek a gyáripar átszervezésének éveit voltak, amelyekre a gyáripari termelés átalakulása esett a megváltozott nemzetközi helyzet által megszabott viszonyoknak s az új országhatárok között kialakult szükségletnek megfelelőleg. A nagy gazdasági eltolódások, amelyek hatása ezekben az években a világpiacokon érezhetővé vált, a magyar iparra még alig gyakoroltak hatást. Magyarországon az 1921—1923 években főleg a szomszédos államok gazdasági nyomása volt érezhető s a belső viszonyok labilitása, különösen a korona áringadozása hatott bénítólag az ipari termelésre, bár tagadhatatlan, hogy az infláció főleg 1922-ben s az 1923 év első felében a gyáripar számos ágának nyújtott bőséges munkalehetőséget.

Az 1924 évben a korona stabilizálása az ipari termeléstől elvonta az infláció idején ott gyümölcsöztetést kereső tőkét, az államháztartásnak a legszűkebb keretek közé való szorítása pedig, mely a fogyasztásnak széles körben való erős megszorításával járt, a belső piac felvevőképességét

szállította le. A szanalás korszakával a magyar ipar fölötte küzdelmes évei kezdődtek el, amelyeket az egyre fokozódó állami terhek s az európaszerte folyton erősödő termelési és fogyasztási válságnak a magyar ipari termelésre is kiható hullámai még súlyosabbá tettek. A gyáripari termelés ennek ellenére fokozatos javulást mutatott, nemcsak a gyártott iparcikkek összértékének emelkedésével, hanem a gyárak termelőképességének állandó javulásával is.

A gyáripar fejlődését az 1921—1926 években a gyári vállalkozások alakulása, a gyárak munkáskézzel való ellátottsága és az üzemek foglalkoztatottsága szempontjából taglalva, ha nem is nagyarányú, de mindenesetre jelentős javulás képét nyerjük minden viszonylatban. A gyári jellegű ipartelepek számának 1921—1926 évi alakulása ugyanis, melyből az ipari vállalkozási kedv is megfigyelhető, összehasonlítva a mai országterületen az utolsó békeévben üzemben volt gyártelepek számával, ipari főcsoportonként a következő képet mutatja :

1. A gyári jellegű ipartelepek száma Magyarországon 1913—1926-ban.

Ipari főcsoport	É v							1926 évi indexszám	
	1913	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1913	1921
	= 100-zal								
I. Vas- és fémipar	240	208	215	250	259	280	279	116	134
II/a) Gépgyártás	138	138	145	157	174	198	198	143	143
II/b) Közhasználatú elektr. áram- fejl. telepek	91	107	119	136	148	181	219	241	205
III. Kő-, agyag-, üvegipar	421	407	447	477	501	550	568	135	140
IV. Fa- és csontipar	225	216	265	282	312	375	372	165	172
V. Bőr-, sörte-, tollipar	48	68	73	86	86	86	89	185	131
VI. Fonó- és szövőipar	125	114	134	176	199	234	242	193	212
VII. Ruházati ipar	105	77	93	100	89	102	108	103	140
VIII. Papirosipar	52	48	52	49	51	57	63	121	131
IX. Élelmezési ipar	378	500	688	727	751	777	820	217	164
X. Vegyészeti ipar	150	144	167	202	208	219	226	151	157
XII. Sokszorosító és műipar ...	107	97	96	97	98	101	103	96	106
Összesen	2.080	2.124	2.494	2.739	2.876	3.160	3.287	158	155
Indexszám ...	100	102	120	132	138	152	158		

Bár a gyáripari üzemi és termelési statisztika első feladata a gyári jellegű ipartelepek összeszámlálása, a gyárak termelőképességének, üzemmenetének és a termelés intenzitásának megfigyelése nélkül, egyedül a gyári ipartelepek számának alakulásából a gyáripar fejlődésére vagy hanyatlására következtetni nem lehet. Kétségkívül azonban a gyárak számának nagyobbarányú változása a gyáripari konjunktúra alakulására mutat s az olyan nagy emelkedések az ipartelepek számában, mint amilyent pl. a közhasznú áramfejlesztő telepeknél, a textiliparban s az élelmezési iparban

látunk, az e csoportokba tartozó iparágak jelentős fellendülését mutatják. A villamosáramtermelés fokozása az általános elektrifikálási törekvések folytán, a fonó- és szövőiparnak fellendülése az iparfejlesztési politika középontjába állítása következtében s az élelmezési ipar megerősödése, az oda-sorozott iparágak számos ágában közismert kedvező konjunktúra hatása alatt, igazolják a gyári jellegű ipartelemek számánál észlelt nagyarányú emelkedést.

A statisztikai eredmények összehasonlításánál azonban a legmondosabb feldolgozási módszer alkalmazása esetén sem hagyhatók figyelmen kívül azok az eltérések, amelyek az évenként folyó adatgyűjtések egyre tökéletesebb végrehajtása s az adatszolgáltatók javuló megértése folytán az előző évi felvétellel szemben mindig jobb eredményeket szolgáltatnak. A megszámlálásra kerülő egységeknél ugyanis — mint a gyáripari termelési és üzemi statisztikai felvételnél a gyárak száma — az adatgyűjtés javulása nemcsak növelheti a megszámlálás eredményeit, hanem az adatgyűjtés körének mind tökéletesebb megállapítása következtében a felvétel időpontja szerint szigorúbban körülhatárolva a gyári jelleget, a nem odatartozó ipartelemek kirekesztésével csökkentheti is a gyárak számát. A gyári jellegű ipartelemek számának emelkedése vagy csökkenése tehát nem mutatja egyben a gyáripar fejlődését vagy hanyatlását; annak arányaiban jelentős eltérésekkel kell számolnunk.

Már sokkal inkább rámutat a gyáripari konjunktúra alakulására a munkáslétszám hullámozása, különösen ha a gyári üzemek számánál észlelt változásokkal kombinatív vizsgáljuk.

2. A magyar gyáripar munkáslétszáma 1913-ban és 1921—1926-ban.

Év	G y á r a k		Egy gyárra átlag esett munkás	G y á r a k		Egy gyárra átlag esett munkás
	száma	munkás- létszáma abszolút számokban		száma	munkás- létszáma index számokban	
1913.....	2.080	219.282	105	100	100	100
1921.....	2.124	152.591	72	102	69	69
1922.....	2.494	189.299	76	120	86	72
1923.....	2.739	208.766	76	132	95	72
1924.....	2.876	195.925	68	138	89	65
1925.....	3.160	200.301	63	152	91	60
1926.....	3.287	207.341	63	158	95	60

A gyártelepek számának növekedésével kapcsolatban tehát a munkások száma is emelkedett, azonban a békebeli viszonyokkal összehasonlítva a gyári munkáslétszám a háború utáni években egyszer sem érte el a békenívót, míg a gyárak számának fokozatos növekedése az 1926 év végéig már 58%-os emelkedést mutatott. A munkáslétszámnak egy-egy gyárra kiszámított átlaga még inkább mutatja, hogy a gyártelepek számának növekedésével szemben a gyáripar válságokkal küzdött. Mert míg a gyáripari összes munkás-

létszám 1926-ban már csak 5%-kal maradt az 1913 évben megállapított munkáslétszám mögött, a gyárankinti átlagos munkáslétszám mindössze 60%-át érte el a békebeli átlagos gyári létszámnak. Sőt a gyárak átlagos munkáslétszámának 1921—1926 évi alakulását feltűntető adatok szemléltetik az inflációs évek konjunktúráját is, mert kitűnik, hogy a gyárak az 1922—1923 években több munkással dolgoztak s így jobban voltak foglalkoztatva, mint az 1924 évben megindult szanálás után, amely üzemredukcióval s munkáselbocsátásokkal járt. Az 1921—1926 években a szanálás előtti három év átlagában a gyárankinti munkáslétszám 75 volt, míg a szanálást követő három év átlaga csak 66-ot tett, tehát a gyárak lényegesen kevesebb munkáskézzelel dolgoztak a szanálás óta, mint az inflációs évek alatt.

A gyáripari konjunktúra alakulására következtetni azonban a munkáslétszámra vonatkozó adatokból a munkások teljesítményére rávilágító adatok nélkül, főleg a munkások által teljesített munkanapok s a gyári termelés értékéből egy-egy munkásra jutott átlagérték hiányában alig lehet, mert ezek nélkül az adatok nélkül a gyáraknak munkáskézzelel való ellátottsága sincs kellőképe megvilágítva. A munkások teljesítményét viszont a termelési értéknek egy-egy munkásra kiszámított aránya alapján az 1921—1926 években az aranykorona vásárlóerejének ingadozásai miatt csak úgy tehetjük vizsgálat tárgyává, ha a munkásonkinti átlagos termelési értéket a megélhetési index alapján békebeli vásárló erejű koronákban fejezzük ki. A gyáriparban a munkások átlagos teljesítményét az 1921—1926 években, szembeállítva az utolsó békeév teljesítményével, az alábbi adatok mutatják:

3. A gyári munkásság teljesítménye Magyarországon 1913-ban és 1921—1926-ban.

Év	Egy munkásra esett átlagos teljesítmény					
	munka- nap	termelési érték		munka- nap	termelési érték	
		arany- koronában	békebeli koronában		arany- koronában	békebeli koronában
abszolút számokban			index számokban			
1913.....	289	7.486	7.486	100	100	100
1921.....	237	5.533	6.640	82	74	89
1922.....	239	6.272	6.899	83	84	92
1923.....	245	5.832	4.374	85	78	58
1924.....	250	8.692	5.911	86	116	79
1925.....	268	8.377	5.780	93	112	77
1926.....	265	9.002	6.841	92	120	91

A gyáripar fejlődését az 1921—1926 években tehát a gyárimunkáslétszám alakulására és a munkások teljesítményére vonatkozó adatok is igazolják, de már érzékenyebben mutatnak rá a termelési nehézségekre, amelyek a tárgyalt évek gazdasági viszonyaiból következtek. A gyárak számánál észlelt növekedéssel szemben ugyanis, mely a gyáripar helyzetét az utolsó békeévre vonatkozó állapotokhoz viszonyítva is javulónak mutatja,

láthatjuk, hogy a mai Magyarország gyáripára sokkal súlyosabb helyzetben van, mint volt ugyanezen a területen a háború előtt.

A gyárimunkások számának hullámmzása és a gyárak átlagos munkaslétszámának alakulása azonban még a munkások teljesítményét megvilágító adatokkal együtt sem nyújthat teljes tájékoztatást a gyárak foglalkoztatottságáról. A munkástörzs mellett ugyanis nem kevésbé fontos a gépi berendezésnek teljesítőképességét s a gyári üzemnapok, sőt az üzemórák alakulását feltűntető adatokat is vizsgálat tárgyává tenni, ha a gyárak üzemmenetének intenzitását kívánjuk megfigyelni.

4. A magyar gyáripár erőgépei és üzemmenete 1913-ban és 1921—1926-ban.

Év	A gyárakban alkalmazott összes erőgépek lóereje	Összes üzemnapok száma	Egy gyárra esett átlag üzemnap	Összes üzemórák száma
1921.....	825.795	496.630	249	4,236.254
1922.....	891.857	599.205	252	5,207.091
1923.....	910.555	677.945	258	6,067.608
1924.....	961.831	723.180	263	6,335.057
1925.....	1,080.153	800.049	267	7,040.431
1926.....	1,104.888	847.844	272	7,461.027

A gyáripár 1921—1926 évi fejlődését élénken mutatja a gyári üzemekben alkalmazott erőgépek lóerejének emelkedése, mely fokozatos növekedés után 1926-ban már 34%-ot ért el. Az erőgépek teljesítőképességének fokozása rendszerint az üzemmenet intenzitásának emelkedésével kapcsolatos, erre mutat az üzemnapok, sőt az üzemórák összes számának emelkedése is, mely szerint a tárgyalat hat év alatt a lóerőszaporulat arányát jóval meghaladó mértékben 70%-kal, illetve 76%-kal növekedett a gyárakban az üzemi idő.

A munkaslétszámnak s a munkások teljesítményének, továbbá a gépierőnek s az üzemi időnek növekedése után, amelyet az előbbi táblázatokból láthattunk, a gyárak tüzelőanyag- és nyersanyagfogyasztására, valamint a gyári termelés mennyiségére vonatkozó adatoknál is hasonló, vagy legalább is nem sokkal eltérő arányú emelkedést kellene találnunk. A gyárakban kazántüzelésre felhasznált szénfogyasztásról, valamint a gyárak nyersanyagfogyasztásának s a gyárakban előállított iparcikkeknek értékéről rendelkezésre álló adatok mérlegelésénél azonban, mielőtt azokból a gyáripár fejlődésére következtetnénk, más szempontokat is figyelembe kell vennünk, amint azt az alábbi táblázat adatainak átvizsgálása után látni fogjuk.

A gyárak átlagos szénfogyasztására, valamint a gyárankint átlag felhasznált nyersanyagoknak s az előállított termelvényeknek értékére vonatkozó adatok ugyanis az 1921—1926 években a következőleg alakultak :

5. A gyárak anyagfogyasztása és termelése 1921—1926-ban.

Év	A gyárak összes szénfogyasztása ezer q-ban	szénfogyasztás q-ban	A gyárankinti átlagos			
			nyersanyagfogyasztás aranykoronában	békebeli koronában	termelési érték aranykoronában	békebeli koronában
1921.....	26,505.909	13.286	219.909	266.556	423.208	512.979
1922.....	32,920.582	13.844	270.501	292.750	499.297	540.365
1923.....	32,937.861	12.533	226.676	170.433	457.224	343.777
1924.....	34,970.117	12.730	301.631	206.173	619.964	423.762
1925.....	34,179.450	11.416	311.009	213.312	596.373	409.035
1926.....	36,543.498	11.739	301.908	230.113	609.405	464.485

A gyárak szénfogyasztását feltüntető adatok vizsgálatánál nem hagyható figyelmen kívül, hogy a szénfogyasztás mennyisége a felhasznált szén kalórikus értéke nélkül nem mutatja a kazántüzelés fokát. Kétségekívül ez adja legfőbb magyarázatát annak, hogy az 1921—1926 években felhasznált szén mennyisége az alkalmazott erőgépek lóerőszámának növekedéséhez viszonyítva sokkal kisebb arányban emelkedett. Úgyszintén feltétlenül tekintetbe kell venni a termelési érték összehasonlításánál azokat a nagy eltolódásokat, amelyeket a tárgyalt években az aranykorona vásárlóerejének módosulása okozott. A gyáriparban előállított összes iparcikkek értékének a nagykereskedelmi árindex alapján történt megállapításával ugyanis a gyárankinti termelési érték az inflációs évek alatt az aranykoronaértékeknél lényegesen kisebb, a korona érték hullámzásának megszűnése óta azonban javuló irányzatot mutat.

A gyáripar 1921—1926 évi fejlődésének a megfigyelésére felsorakoztatott adatok közül tehát azok, amelyek az adatfelvételek közvetlen eredményei s nem viszonyítás alapján számítottak ki, határozott javulásról tesznek tanuságot. Tekintsük át ezeknek az adatoknak az indexsorát:

6. A gyáripari statisztika 1921—1926 évi főbb adatai indexszámokban.

	1921	1922	1923	1924	1925	1926
A gyárak száma	100	117	129	135	148	155
Munkáslétszám (október 1-én).....	100	124	137	129	131	136
Munkanapok	100	126	142	136	150	152
Lóerő.....	100	108	110	116	130	134
Üzemnapok	100	121	137	146	161	170
Üzemórák	100	123	143	150	166	176
Szénfogyasztás mennyisége q-ban	100	124	124	132	129	138
Felhasznált nyersanyagok értéke aranykoronában	100	147	136	189	212	214
Termelési érték aranykoronában.....	100	141	144	202	201	225

A gyáripar 1921—1926 évi általános fejlődésének arányától, amely 34—76% között mozog, egyedül a nyersanyagfelhasználás és a termelési érték indexének növekedése tér el. De ha figyelembe vesszük az aranykorona vásárlóerejének időközben történt csökkenését s e két adatsorunkat

békebeli vásárlóerejű koronára számítjuk át, a nyersanyagfelhasználás és a termelési érték alakulása, mely aranykoronában a gyáripár fejlődését fel-tüntető többi adatokat jóval felülmulta, az 1923 évben visszaesést mutat s még 1926-ban is csak a 40⁰/₀ körüli javulásról számol be.

	1921	1922	1923	1924	1925	1926
Nyersanyagfelhasználás indexszáma békebeli koronában	100	131	84	106	121	135
Termelési érték indexszáma békebeli koronában	100	126	89	113	115	142

A felsorakoztatott indexszámokkal szemben azonban adataink kombinatív viszonybaállítására több helyen mutat olyan eltéréseket, amelyek ellentmondani látszanak a gyáripár általános fejlődésének. Ezek közül azokra az adatsorokra, amelyek az 1921—1926 évekre vonatkozólag egy-egy gyárra kiszámított átlagok alapján ismertetik a gyáripár üzemmenetének intenzitását, természetesen kihatnak mindazok a hibaforrások, amelyekről a gyári jellegű ipartelepek számának alakulásánál fentebb már szóltunk s amelyek az 1921—1926 években az állami és társadalmi konszolidálódás következményeként főleg abban mutatkoztak, hogy a statisztikai adatgyűjtés évről-évre javult, ami a gyárak számának, ha nem is jelentős, de mindenesetre figyelembe veendő növekedését okozta.

A munkáslétszám alakulását ismertető adatoknál feltűnt már a szanálással kapcsolatos csökkenés, mely az 1924 évi üzemredukció hatása volt. A munkások által teljesített munkanapok számánál ugyanakkor szintén csökkenést figyelhetünk meg. A munkások teljesítményének a termelési érték arányában történt alakulásánál azonban, mivel a gyárak üzemmenetében a munkáslétszámredukció mellett sem lehet lanygulást megállapítani, a munkásonkinti termelési érték 1924-ben megnövekedett. Az előző évi átlagos termelési értékhez viszonyítva a növekedés arányát emeli a korona 1923. évi árzuhanásának hatása, mely a gyáripari termelés értékét aranykoronában rendkívüli módon lecsökkentette. Azok a relációk tehát, amelyek a gyáripár helyzetét értékadatok alapján igyekeznek megvilágítani, csak úgy vehetők figyelembe, ha a korona árhullámmzását az aranyparitáshoz s a békeparitáshoz viszonyítva egyaránt kifejezik.

Az 1921—1926 évi gyáripari termelési és üzemi statisztika főbb adatai általában a javulás képét mutatják, azonban egyben rámutatnak azokra a válságokra, amelyek a hat év alatt egész gazdasági életünkre ránehezdedtek s a gyáripárunkat is küzdelmek és megpróbáltatások elé állították. Amikor a fejlődés lehetősége meg volt, a gyáripár üzemi és termelési viszonyait fel-tüntető adatok is a javulás irányát mutatták, az adatok csökkenésével viszont csaknem mindenütt a gazdasági válságoknak a gyáripari termelésben is mutatkozó hatását ismertük fel.

4. Budapest hatása az iparosodás fejlődésére.

Az ipar jelentőségének felismerése, mint már említettük, csakhamar köztudattá tette, hogy az iparosodás előmozdítása nemcsak gazdasági érdekből szükséges, hanem kulturális fejlődésünk, sőt nemzeti törekvéseink is szorosan összefüggnek az ország iparának felkarolásával. Az iparfejlesztés tehát közgazdasági politikánk egyik fontos feladatává lett. Különösen olyan iparcikkek gyártásának támogatása volt a cél, amelyek nyersanyagát az ország nyújtja és amelyeket mégis külföldről hozunk be. Azoknak az iparágaknak a felkarolása azonban, amelyek ily iparcikkek előállításával foglalkoznak, nemcsak a nyersanyag felhasználása szempontjából kívánatos, mellette szól még kettős érdek: a munka haszna és a fogyasztás hazai fedezése.

Az iparfejlesztési politikánk a háború előtt a monarchia közös vámterületéhez és hazánk érchen, fában, szénben gazdag területéhez igazodott. Iparunk fejlődése a háborút megelőző évtizedekben ennek az iparfejlesztési politikának a hatását mutatja. A gyáripari település előmozdítására azonban az iparfejlesztésnek állami kedvezmények és segélyek alakjában történt megnyilvánulása elegendő súllyal nem bír. Valamely új gyár ugyanis minden esetben csak ott fog letelepülni, ahol az ipartelepbe fektetett tőkének a kamatozása a legkedvezőbbnek látszik. S ezt elsősorban a nyersanyagárak, a munkaköltség, a szállítási költség s a várható fogyasztás határozzák meg, mind olyan tényezők, amelyek esetleges kedvezőtlen hatását állami kedvezményekkel vagy segélyekkel kiegyensúlyozni aligha lehet. A közös vámterületen pedig az iparvállalatok településére kedvező feltételek sokkal jobban megvoltak a magyar határokon kívül, mint belül, ezért számos esetben még az állami kedvezményekben részesült gyárak sem tudtak boldogulni. A magyar iparfejlesztési törekvések tehát a kettős monarchiában mindenkor nagy nehézségekkel jártak.

A háború utáni Magyarország iparosodásának feltételei, elsősorban az ország geográfiai helyzetének megváltozása folytán lényegesen módosultak. Az osztrák és a cseh ipar versenyével szemben a hazai gyárak vámvédelmet nyertek, külföldi nyersanyagra utaltan viszont a termelési költségek lettek lényegesen nagyobbak. A vámhatárok, amelyek jelentősége a mai kis országterületen egyébként is fokozottabb, a szomszédos államok ellenséges vámpolitikája mellett erősen befolyásolják az ipari termelést. A legfőbb ipari nyersanyag-termő területek elvesztésével nemcsak az új ipartelepek létesülése vált nehezebbé, de számos iparágban a meglévő gyárak, régi, tőkeerős alapítások üzemvitele dőlt meg, a külföldi nyersanyagbeszerzés következtében jóval költségesebb termelési lehetőségek folytán. A gyáriparunk 1921—1926 évi állapotáról gyűjtött adatok egyben az iparfejlesztési politika megváltozott irányairól is beszámolnak, amit különösképen a textiliparunk gyors fejlődéséről is meg kell említeni.

dését, az elektromosipar megerősödését, az élelmezési ipar fokozottabb tevékenységét elénk táró adatok bizonyítanak, szemben a vas- és gépipar viszonylagos gyengülésével. Ha összehasonlítjuk a gyárak számát és a gyár-
ipari termelést iparcsoportonként feltüntetett legújabb, tehát az 1926 évről szóló adatokat az utolsó békeévre vonatkozó adatokkal, gyáripárunk nagy átalakulását kell megállapítanunk.

7. A gyárak száma és termelése Magyarországon ipari főcsoportonként 1913-ban és 1926-ban.

Ipari főcsoport	A gyárak száma		A gyárak megoszlása % _a -ban		A gyári termelés értéke ezer aranykoronában		A termelési érték megoszlása % _a -ban	
	1913-ban	1926-ban	1913-ban	1926-ban	1913-ban	1926-ban	1913-ban	1926-ban
	I. Vas- és fémipar	240	279	11·5	8·5	252.586	192.847	15·4
II/a) Gépgyártás	138	198	6·6	6·0	226.280	152.366	13·8	8·0
II/b) Közhasználatú elektromos áramfejlesztő telepek ...	91	219	4·4	6·7	25.023	75.793	1·5	4·0
III. Kő-, agyag- és tüvegipar ..	421	568	20·3	17·3	70.874	88.592	4·3	4·7
IV. Fa- és csontipar	225	372	10·8	11·3	41.596	45.052	2·5	2·4
V. Bőr-, sörté-, toll- stb. ipar	48	89	2·3	2·7	44.951	62.110	2·7	3·3
VI. Fonó- és szövőipar	125	242	6·0	7·3	82.243	242.371	5·0	12·8
VII. Ruházati ipar	105	108	5·1	3·3	24.805	37.300	1·5	1·9
VIII. Papirosipar	52	63	2·5	1·9	10.692	16.804	0·7	0·9
IX. Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása	378	820	18·2	25·0	695.424	808.314	42·4	42·6
X. Vegyészeti ipar	150	226	7·2	6·9	124.501	137.136	7·6	7·2
XII. Sokszorosító és műipar ...	107	103	5·1	3·1	42.604	38.394	2·6	2·0
Összesen	2.080	3.287	100·0	100·0	1,641.579	1,897.079	100·0	100·0

Már a gyárak számának megoszlásánál is kitűnik, hogy a vas- és fémipar, továbbá a papiros- és a sokszorosító ipar veszítettek jelentőségükből, viszont a fonó- és szövőipar, az élelmezési és élvezeti cikkek gyártása, valamint az elektromos áramfejlesztő telepek jelentősége emelkedett. A gyári termelés értékét feltüntetett adatokból a vas- és fémipar mellett már a gépgyártás térvészése is szembeűnő, de még inkább kidomborodik a textilipar hatalmas előretörése, amellyel az ipari főcsoportok között a háború előtt elfoglalt ötödik helyről az 1926 évben a második helyre küzdötte fel magát. Az ország területének és közgazdasági viszonyainak megváltozása folytán tehát a gyártelepülési tényezők iparcsoportok szerint módosultak s az ország gyártelepeinek iparágak szerinti megoszlása a háború előtti állapothoz viszonyítva lényegesen megváltozott.

A magyar gyáripár fejlődésében a gyártelepülési tényezők közül a háború előtti Magyarországon a hazai nyersanyagok felhasználása szempontjából különösen fontos szerep jutott a nyersanyagbeszerzési lehetőségek

alakulásának. A mai Magyarország iparosodásánál a nyersanyagbeszerzés túlnyomólag a külföldi kínálattól függ s így a teleptényezők közül inkább a fogyasztás és a munkaköltség alakulása befolyásolja a gyári településeket. A gyáripar elhelyezkedése tehát különösképen a városok felé irányul, ahol az iparcikkek helybeli piacot találnak, s a munkáskezek az ipar rendelkezésére állnak. Sőt a közlekedési viszonyok javulása is elsősorban a városoknak kedvez s így a szállítási költségek szempontjából is előnyösebb a gyáripar városi települése. A meglévő vidéki gyártelepekre nézve a megszokás, a kereskedelmi összeköttetések, különösen pedig a meglévő képzett munkaerő, vagy más tényezők gyakran ellensúlyozzák azokat az előnyöket, amelyeket a városok nyújtanak. A gyáripar fejlődési iránya azonban a mai Magyarországon az új gyáralakulások telephely választása révén általában a nagyobb városok felé mutat.

Budapest szerepe a gyáripar fejlődésében már évtizedek óta elsőrangú fontosságú azoknál az előnyöknél fogva, amelyeket a gyártelepekbe fektetett tőke jobb kamatoztatása tekintetében a főváros nyújtani tud, tehát elsősorban a fogyasztás és a munkaköltség kedvező alakulása szempontjából, de nem kevésbé a nyersanyagbeszerzésnél és az árúelhelyezésnél oly fontos szállítási költségek szempontjából is. A fogyasztás Budapest népességének gyorsütemű szaporodásával nemcsak lépést tartott, hanem kétségtelenül azt jóval meghaladó arányban emelkedett. Budapest népességének a tényleges szaporodása a háborút megelőző évtizedekben három-négyszerese volt az ország egyéb részeiben lakó népesség szaporodásának. Az 1880—1890-ig eltelt tíz év alatt ugyanis Budapesten a tényleges szaporodás arányszáma 36·6%-ot, a következő tíz év alatt, tehát 1890—1900-ig 44·8%-ot, a századforduló utáni első évtizedben 1900—1910-ig pedig 20%-ot tett, míg az ország egyéb részeiben az említett két első évtizedben 9·1%, a harmadikban 8% volt a tényleges szaporodás aránya. Emellett Budapest fejlődése kulturális és gazdasági téren a főváros lakosságának a szükségletét rohamosan megnövelte s így a főváros, mint fogyasztóterület az ipari vállalkozások részére jelentékeny előnyöket ígért. A gyártelepüléseknél oly fontos munkaköltség szempontjából szintén összehasonlíthatatlanul kedvezőbb a főváros területe, ahol az erős munkáskínálat folytán mindenkor elegendő számú, megfelelően olcsó és a szükségletet jól kielégítő szakképzettséggel bíró munkáskéz állott rendelkezésre. De olcsóbb a gyári berendezkedés a fővárosi villamosművekre és vízművekre támaszkodva, olcsóbb a nyersanyag- és tüzelőanyagbeszerzés a fővárosban összefutó vasúti hálózat és kereskedelem felhasználásával s könnyebb az árucikkeknek a belföldi és külföldi piacokon való elhelyezése a főváros fejlett kereskedelme, lüktető vasúti és hajóforgalma útján. Mindent kiegészítőleg pedig a felsorolt telephely tényezőkn kívül Budapest felé vontatták a gyáripart a főváros fejlettebb tőke- és hitelviszonyai, amelyek a közgazdasági élet minden ágának a leglényegesebb feltételeit biztosíthatják.

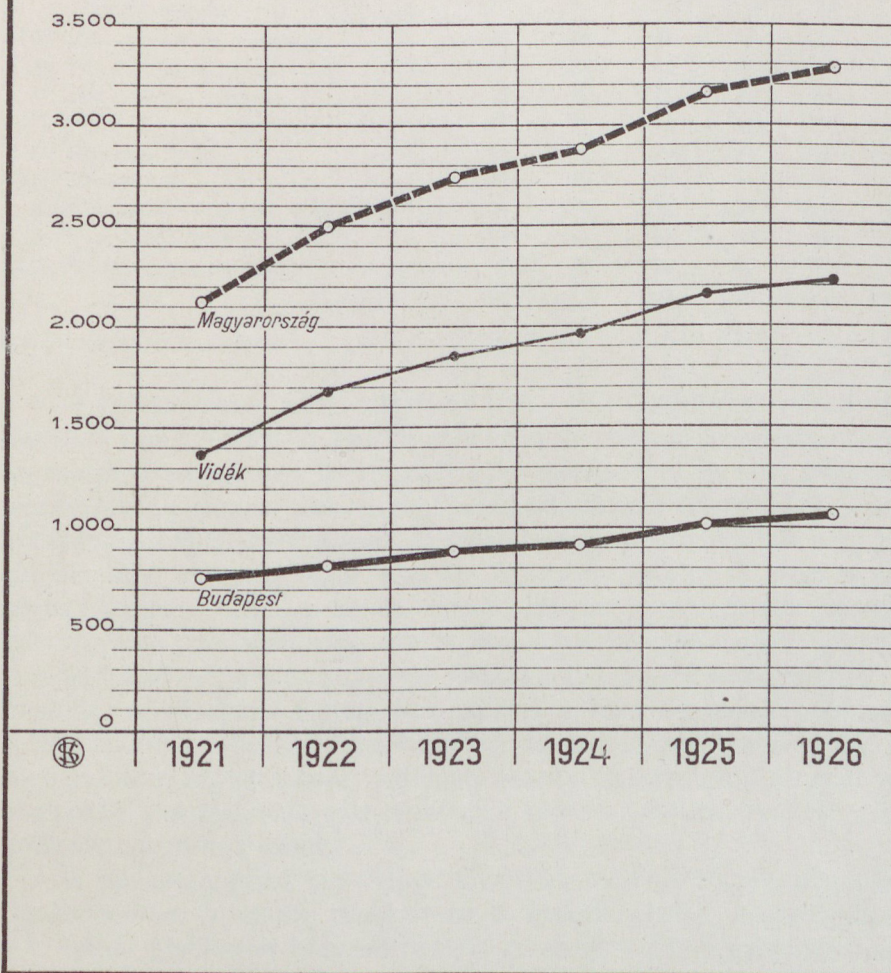
A gyáriparunk fejlődését a háborúelőtti évtizedekben ismertető statisztikai adatokból, valamint a háborús évek alatt a gyáripari termelés alakulásáról rendelkezésre álló adatokból Budapest gyáriparának a helyzetét, fejlődését megismerni nincs módunkban. Az 1921—1926 évi gyáripari termelési és üzemi statisztikai felvételek eredményei azonban már külön taglalják Budapest fővárosnak a területén és külön a fővárossal egy gazdasági területet képező közvetlen környéken történt gyártelepüléseket, továbbá a Budapesten, valamint a környéket is odacsatolva Nagy-Budapestnek nevezhető területen elhelyezkedett gyári jellegű ipartelepek termelési és üzemi viszonyait. A Budapesten letelepült gyárakról gyűjtött adatok feldolgozási eredményeiből látjuk, hogy a főváros területén a gyári jellegű ipartelepek 32·5%-a helyezkedett el. Az 1926. év végén 1.071 gyár volt Budapesten 83.125 munkással és 371.591 lóerőt képviselő erőgépbereendezéssel. A fővárosi gyárak ebben az évben összesen 302 ezer üzemnapon át dolgoztak és 10·2 millió métermázsa szenet tüzeltek el.

A budapesti gyárak 1926 évi termelésének az értéke 807·5 millió aranykoronára tehető, mely az ország gyáriparának termelési értékéhez viszonyítva 42·6%-ot tesz. Budapesten tehát egy-egy gyárra 754 ezer aranykorona termelési érték jut, jelentékenyen nagyobb összeg, mint az ország többi részében elhelyezkedett gyáriparnak aranykoronában megállapított átlagos termelési értéke. A fővárosban elhelyezkedett gyári jellegű ipartelepek általában nagyobb méretűek, mint a vidéki gyárak, mert míg a gyárak számából 32·5% esik Budapestre, az átlagos gyári munkaslétszámból 41·5% dolgozott budapesti ipartelepeken, a hajtóerőnek is 33·6%-a működött a fővárosi gyárakban, tehát a budapesti gyárak átlagos termelőképessége ezek szerint az arányok szerint jóval meghaladja a vidéki ipartelepekét.

Már maga az a tény, hogy az ország gyári jellegű ipartelepeinek egyharmada a fővárosban települt le, a budapesti gyáriparnak nagy jelentőséget biztosít, a fővárosi gyárak teljesítőképességének és termelésének még a gyárak számarányát is meghaladó jelentősége pedig az ország gyáriparának megismerésénél még inkább az érdeklődés homlokterébe állítja Budapest gyáriparát. A gyáripari termelésből származó értéktöbbletnek csaknem a felét állítják elő a fővárosi gyárak s a gyáriparban dolgozó mintegy negyedmillió tisztviselő- és munkaslétszámnak 41·5%-a budapesti gyárakban kereste meg a kenyerét. A fővárosi gyárak erősebb üzemmenettel dolgoztak, a munkásokat jobban foglalkoztatták s több nyersanyagot dolgoztak fel, mint az ország többi gyárai. A gyárimunkások pedig, akik a fővárosi gyárakban dolgoztak, mintegy 20%-kal jobb keresetet értek el, mint a vidéki gyárak munkásai. A főváros gyáriparának helyzetét s az 1921—1926 években mutatkozó fejlődést megvilágító adatok tehát közelebbről rámutatnak a magyar ipar fejlődésének irányaira is s így teljes joggal számot tarthatnak az érdeklődésre.

3. számú grafikon.

A GYÁRI IPARTELEPEK SZÁMA 1921-1926-BAN.

5. Budapest gyáriparának fejlődése 1921—1926-ig.

Budapest gyáriparának fejlődését, a gyárak számát az 1921—1926 években feltüntető adatokból, csak részben lehet megállapítani, ugyanaz okokból kifolyólag, mint amelyeket az ország gyáriparának fejlődését tárgyalva már kifejtettünk. A gyárak számának az 1921—1926 években iparcsoportok szerint történt alakulásával mégis foglalkoznunk kell, mert a legtöbb iparágban már a gyárak száma megmutatja a fejlődés irányát.

8. A gyári jellegű ipartelepek száma Budapesten 1921—1926-ban.

Iparcsoport	A gyárak száma Budapesten					
	1921	1922	1923	1924	1925	1926
I. Vas- és fémipar	148	149	169	178	186	191
II/a) Gépgyártás	93	97	105	121	137	139
II/b) Közhasználatú elektromos áramfejlesztő telepek	6	6	6	6	6	5
III. Kő-, agyag- és üvegipar	38	46	44	46	51	51
IV. Fa- és csontipar	78	84	95	98	107	115
V. Bőr-, sörte-, tollipar	22	22	21	21	25	26
VI. Fonó- és szövőipar	27	34	51	54	76	80
VII. Ruházati ipar	55	69	79	67	75	81
VIII. Papirosipar	40	42	38	41	45	50
IX. Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása .	108	119	126	123	134	152
X. Vegyészeti ipar	71	81	87	87	96	110
XII. Sokszorosító- és műipar	69	70	68	68	70	71
Összesen	755	819	889	910	1.008	1.071
Emelkedés indexszámokban	100	108	118	121	134	141

A gyárak száma, amint látjuk, az 1921—1926 években általában véve növekedő irányt mutat. A gyárak számában mutatkozó növekedés részben ugyancsak az adatgyűjtés javulásának a következménye, de több iparágban nem kevésbé a gyáripar intenzívebb foglalkoztatásának az eredménye, mely Budapesten sokkal szembetűnőbben mutatja a gyáripari termelés konjunktúráját, mint az ország többi részében. Így megállapíthatjuk, hogy a vasiparban a gépgyártásnál, a kő- és faiparban és részben a vegyészeti iparban már a gyárak számának alakulása is jelzi azt a kedvező hatást, melyet a budapesti építkezések fellendülése az építkezésekkel kapcsolatos iparágakban kiváltott. A budapesti textilgyárak számának rohamos növekedése fonó- és szövőiparunk általános fellendülésének az eredménye, azonban míg az ország többi részében alakult textilipari telepek szaporodása a tárgyalt hat év alatt 54%-ot tesz, a főváros területén a fonó- és szövőiparban 196%-kal emelkedett a gyárak száma.

A budapesti gyári ipartelepek számának 1921—1926 évi alakulását összehasonlítva az ország többi részében alakult gyárak szaporodásával a 3. számú grafikonon is szemléltetjük. A szanálás előtti egyenletes emel-

kedést, mint látjuk, 1924-ben stagnáció váltotta fel, amelyet 1925-ben erősebb emelkedés követett. Az 1926 év azonban a gyáralakulások számában már kisebb emelkedést mutatott.

A budapesti gyárak számának növekedése az 1926 évben tehát már nem olyan arányú, amint az az előző évek emelkedése után várható volt. A budapesti gyáralakulásoknál mutatkozó akadályok magyarázatául leginkább az a felfogás látszik elfogadhatónak, amely az európai gyáripari termelési válsággal hozza kapcsolatba a budapesti gyáripari termelésben az 1926 évben megállapítható nehézségeket. Hazánkban az 1924—1926 években, amint azt gyáriparunk fejlődéséről szóló fejezetben kimutattuk, az 1921—1923 évek inflációs konjunktúráját — amikor számos régi tőkeerős vállalat elpusztult, de a megsemmisülés elől menekülő tőkékből nem kevesebb új vállalat létesült — a szanálás korszaka váltotta fel, mely lassú, de egészséges fejlődést ígérő iparosodási folyamatot indított meg. A külföldi, különösen a nyugateurópai piac válságai a magyar iparra alig gyakoroltak hatást azokban az években, amikor még kereskedelmi szerződéseink nem voltak. A küzdelem, amelyet a magyar gyáriparnak a vámkülfölddel vívnia kellett, ekkor csak a kisántánt területére szorítkozott s arra kényszerített bennünket, hogy elzártágunkban a magunk erejére támaszkodva kíséreljük meg a gyáripar életképességének biztosítását. Ez a körülmény adja részben magyarázatát annak a fejlődésnek, amelyet a gyáripar az inflációs évek alatt elért.

A szanálás sikeres előrehaladásával, a konszolidálódás nyomán létrejött vámszerződések megnyitották az európai piacokkal az összeköttetés útját. A közben elhatalmasodott termelési és fogyasztási válság, mely a vezető ipari államok piacháborújával karöltve a győztes és legyőzött államok gyáripari termelését egyaránt súlyos viszonyok közé sodorta, a magyar gyáripari termelésre is befolyást gyakorolt. Az európai ipari termelési válság hullámai hozzánk tehát csak az 1926 évben jutottak el s annak hatása főleg a budapesti gyáralapításoknál mutatkozott, amelyek rendszerint a külföldi piacok megmozdulásait élelnebben átérző hitelintézeti tőkekoncentráció segítségét szokták igénybe venni.

A termelési és fogyasztási válság közvetlen hatását is erősebben megérezte a főváros gyáripara, a gyárak üzemenetében azonban az 1926 évben nem mutatkozik csökkenés, sőt az országos eredményekhez viszonyítva a budapesti gyárak termelési és üzemi viszonyai az 1926 évben nagyobb mérvű javulást mutatnak.

6. Üzemmenet a gyáriparban.

A budapesti gyárak az 1926 év folyamán 301.865 üzemnapon át dolgoztak, a gyárak teljesítménye ugyanekkor az országos eredmények szerint 847.844 üzemnapot tett, a fővárosban települt gyári jellegű ipartelepek

tehát ennek 35·6%-át teljesítették, s így számarányukat meghaladó mértékben voltak foglalkoztatva. A gyárak üzemteljesítménye Budapesten átlag 292 üzemnap, ezzel szemben az országos átlag 272 nap, tehát a fővárosi gyárak 7·0%-kal jobb teljesítményt értek el, aminek azonban főleg az az oka, hogy a kampányszerű üzemek kisebb arányban vannak Budapesten képviselve, mint a gyáriparban általában. Így például az 1926 évben üzemben volt 332 téglagyár közül csak 12 volt a fővárosban, ami 3·6%-nak felel meg, tehát közel egy tizede az országos aránynak; a 96 kőbánya pedig mind a főváros területén kívül fekszik. Ha egymás mellé állítjuk a gyárak átlagos üzemnapteljesítményét Budapesten s a vidéki gyárakban, a fővárosi gyárak intenzívebb üzemmenete tűnik ki, főleg azokban az iparcsoportokban, amelyekben az idényszerűen dolgozó gyárak nagyobb arányban szerepelnek.

9. A gyáripar üzemnapteljesítménye Budapesten és a vidéken az 1926 évben.

Iparcsoport	Egy ipartelepre esett átlag üzemnap		
	Budapest	Vidéken	Országos átlagban
I. Vas- és fémipar	292	286	290
II/a) Gépgyártás	291	271	285
II b) Közhasználatú elektromos áramfejlesztő telepek	365	355	355
III. Kő-, agyag- és üvegipar	297	239	244
IV. Fa- és csontipar	293	248	262
V. Bőr-, sörte-, tollipar	288	277	280
VI. Fonó- és szövőipar	288	273	278
VII. Ruházati ipar	275	272	274
VIII. Papirosipar	300	263	292
IX. Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása	297	248	256
X. Vegyszeti ipar	291	247	270
XII. Sokszorosító- és műipar	294	298	296
Összesen	292	263	272

A gyárak üzemnapteljesítménye tehát a nyomdaipart kivéve minden iparcsoportban magasabb Budapesten, mint a vidéken, azokban az iparcsoportokban pedig, amelyekbe a kampányszerűen dolgozó iparágak vannak sorozva, mint például a kő-, föld-, agyagipar, élelmezési ipar stb. még kirívóbb az eltérés, egyrészt, mint említettük, azért, mert a kampányszerűen dolgozó üzemek kisebb arányban vannak képviselve Budapesten, mint a gyáriparban általában, de másrészt és még inkább azért, mert a rendszerint idényszerűen, vagy nagyobb üzemmegszakításokkal dolgozó iparágakba sorozott budapesti gyárak sok esetben csak kisebb üzemszünetet tartottak, sőt sokan közülük megszakítás nélkül folytatták üzemi tevékenységüket.

A budapesti gyárak üzemmenetének az 1921—1926 évi alakulását a teljesített üzemnapok száma szerint vizsgálva, fokozatos emelkedést látunk,

ami a gyárak számánál megállapított szaporodásból következik, azonban, minthogy a gyárankinti teljesítmény is javulást mutat, kétségkívül a gyárak erősödő üzemmenetét kell beigazolva látnunk.

10. Budapest gyáriparának üzemnapteljesítménye 1921—1926-ban.

Év	Az összes üzemnapok száma	Emelkedés indexszámokban	Egy gyárra esett átlag üzemnap	Emelkedés indexszámokban
1921.....	201.140	100	275	100
1922.....	218.230	109	276	100
1923.....	242.097	120	279	101
1924.....	254.498	127	287	104
1925.....	279.474	140	288	104
1926.....	301.865	150	292	106

A gyárak átlagos üzemnapteljesítménye az 1921—1926 években az egész gyáripart érintőleg lényegesen alacsonyabb volt, mint a fővárosi gyárakban. A tárgyalt hat év átlagában ugyanis az országos eredmények szerint egy-egy gyárra átlag 248 üzemnapteljesítmény esett évenként, míg a budapesti gyárak átlagos évi teljesítménye ugyanezen idő alatt évenként átlag 283 napot tett ki. A főváros gyáriparára tehát az 1921—1926 években általában jobban volt foglalkoztatva, mint az ország többi részében működő gyárak.

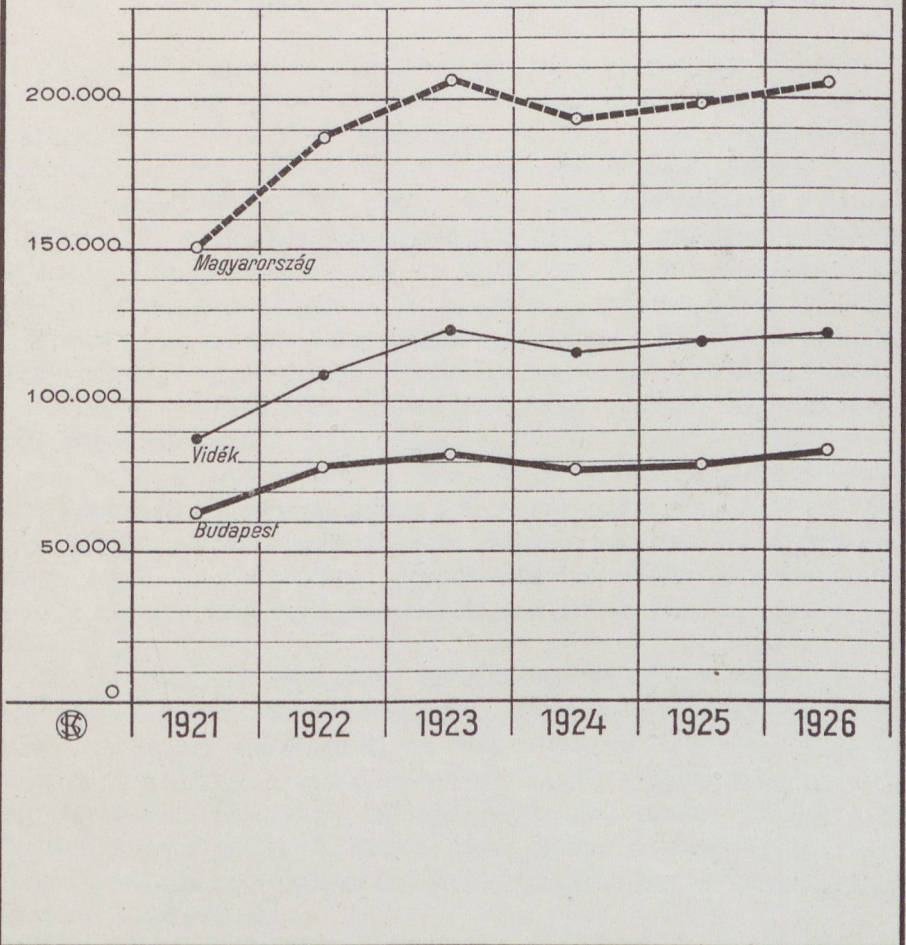
7. A gyári munkáslétszám.

A budapesti gyárakban alkalmazott munkások létszáma az 1926 évi október havának első bérkifizetési napján 58.061 férfiből és 25.064 nőből állott. A munkáslétszám megállapítására választott időpont alkalmas voltát beigazolva látjuk, ha az októberi létszámot a munkások átlagos évi létszámával hasonlítjuk össze. Október hó elsején ugyanis 83.125 munkást számláltak a budapesti gyárak, míg az évi átlag 80.270-et mutat, tehát a gyáripar összessége október hó elsején Budapesten is sokkal jobban volt foglalkoztatva, mint az év folyamán általában.

A főváros gyáriparának munkástörzse az 1926 évi októberi állapot szerint 40·4%-át teszi az ország összes gyári munkáslétszámának s így egy-egy gyárra Budapesten 78 munkás számítható, 15-tel több, mint az országos eredmények szerint. A munkáslétszám nemek szerinti megoszlásában magasabb az arány Budapesten a nőknél, mint a férfiaknál. Az összes női gyári munkások közül ugyanis 42·4% dolgozott a fővárosban, míg a férfi munkáslétszámból csak 39·7% esik a budapesti gyárakra. A gyárak számának 32·5%-os arányszáma mellett azonban mind a két adat a főváros gyáriparának munkaerőben jobb ellátottságát mutatja. Még kedvezőbb ez az arány a gyárak évi átlagos munkáslétszámának összehasonlításánál, de csak a férfimunkásoknál. Az évi átlagos férfimunkáslétszámból ugyanis 1926-ban 41·1%, a női munkások számából pedig 42·4% dolgozott budapesti gyárakban s így egy-egy gyárra az évi átlagos munkáslétszámból Budapesten 53 férfi és 22 nő jutott, míg az országos arány szerint 42 férfi, illetve 17 nő volt számítható.

4. számú grafikon.

A GYÁRI MUNKÁSLÉTSZÁM ALAKULÁSA 1921-26-BAN.

A gyári munkáslétszám alakulása az 1921—1926 évek során erősen mutatja az 1924 évben bekövetkezett szanálással kapcsolatos létszám-
apasztást, de mutatja a gyáripár erősebb foglalkoztatottságát az 1923 évi
inflációs konjunktúra idején s a gyáripár fokozatos megerősödését a szanálás
évei alatt. Az októberi munkáslétszám a budapesti gyáripárban az 1921—
1926 években a következőleg alakult :

11. Budapest gyáripárának munkáslétszáma 1921—1926-ban.

Év	A budapesti gyárak munkáslétszáma az október hó elseji állapot szerint					
	f é r f i		n ö		e g y ü t t	
	abszolút számban	index- számban	abszolút számban	index- számban	abszolút számban	index- számban
1921.....	47.142	100	16.081	100	63.223	100
1922.....	57.997	123	20.654	128	78.651	124
1923.....	60.186	128	22.286	139	82.472	130
1924.....	55.128	117	22.077	137	77.205	122
1925.....	55.091	117	23.646	147	78.737	125
1926.....	58.061	123	25.064	156	83.125	131

A szanálás követelte takarékoság tehát a gyáripárban alkalmazott
férfimunkások közül 1924-ben több mint 5 ezer, a női munkásoknál mintegy
200 munkás elbocsátását tette szükségessé. Az 1925 évben a férfimunkások
létszáma valamelyest még csökkent, a női munkáslétszám azonban jelen-
tékenyen emelkedett, nyilván azért, mert a munkásszükségletet a gyárak
az olcsóbb női munkaerővel igyekeztek pótolni. A női munkások számának
növekedése 1926-ban folytatódott, de ugyanekkor közel 3 ezer fővel emel-
kedett a férfimunkások száma is. A racionálisabb termelésre való áttérésnél
a munkások elbocsátásával kapcsolatos takarékoság úgy látszik csak át-
meneti jelenség volt, a gyáripár termelés intenzívebbé válása elkerülhetet-
lenné tette a munkáslétszám szaporítását, amely 1926-ban már a szanálás
előtti magas színvonalat is meghaladta.

A budapesti gyáripárban az 1921—1926 években alkalmazott mun-
kások számának hullámzását látjuk a 4. számú grafikonon, mely az 1924
évben történt munkáslétszámredukciót élenként szemlélteti s egyben be-
mutatja azt is, hogy a gyáripár munkáslétszám az utóbbi két évben ismét
elérte az üzemredukció előtti magasságot, sőt a fejlődés iránya további emel-
kedést mutat.

Ha a budapesti gyárakban alkalmazott munkások számában az
1921—1926 években beállott változásokat összehasonlítjuk a vidéki gyárak
munkáslétszámának változásaival, az 1924 évi létszámcsökkentést hasonló
arányban megtaláljuk a vidéki gyáraknál is, sőt a nőimunkások között
még nagyobb fokú elbocsátást kell megállapítanunk, amely 1925-ben még
erősebb arányokat öltött. A férfimunkások számának szaporítása viszont
a vidéki gyárakban már 1925-ben bekövetkezett s 1926-ban az összes munkás-
létszámában folytatódott.

8. Munkabérek és munkanapteljesítmények.

A munkabérvizonyok a fővárosi gyárakban általában jobbak voltak, mint a vidéken s így a budapesti gyárakban dolgozó munkások magasabb munkabérek mellett dolgoztak. De lényegesen kedvezőbbek voltak a munkalehetőségek is a budapesti gyárak intenzívebb üzemmenete folytán. A fővárosi gyárimunkások munkabérijövedelme tehát jóval felülmulta az átlagos gyári munkabérkeresményeket.

Feltűnően magasabb munkabéreket fizettek ki ugyanis a fővárosi gyárak az 1926 évben, mint amennyi az országos adatok szerint a gyárparban általában kifizetett munkabérkeresmények aránya szerint a budapesti gyárakban alkalmazott munkások részére esik. Egy munkás átlagos évi keresménye ugyanis 1926-ban az évi átlagos munkáslétszám alapján számítva Budapesten 1451·8 aranykorona volt, míg a gyárparban általában csak 1226·8 aranykorona munkabérkeresmény jut egy-egy munkásra. A munkások részére kifizetett összes munkabérek összege ezek szerint 1926-ban 116·5 millió aranykoronát tett ki, amely az országos eredményekhez viszonyítva a gyárpar nyújtotta összes munkáskeresmények 49·1%-a, tehát a kifizetett munkabérek összege 7·6%-kal magasabb volt a fővárosban, mint amennyi a munkáslétszám aránya szerint volna számítható.

A munkabérek az 1921—1926 években fokozatos emelkedést mutatnak, úgy hogy a gyárak üzemi költségei között a munkabérek címén kifizetett összeg évről-évre növekvő kiadást jelentett. Ha a budapesti gyárak által az 1921—1926 években kifizetett tisztviselői fizetéseket és a munkások munkabérét — beleszámítva úgy a tisztviselőknél, mint a munkásoknál a természetben kapott járandóságok mindenkori értékösszegét is — mint üzemi költséget vesszük vizsgálat alá, a fővárosi gyárak termelését egyre fokozódó mértékben költségesebbnek kell megállapítanunk, mint amilyen általában az ország gyáripari termelése volt.

12. A gyári személyzet fizetésére fordított kiadások alakulása 1921—1926-ban.

Év	A budapesti gyárakban kifizetett tisztviselői illetmények és munkabérek érték-összege ezer aranykoronában			emelkedés indexszámokban
	tisztviselőknak (és szolgálóknak)	munkásoknak	együtt	
1921.....	7.578	29.531	37.109	100
1922.....	8.925	37.147	46.072	124
1923.....	12.190	41.796	53.986	146
1924.....	28.142	78.963	107.105	289
1925.....	40.065	106.288	146.353	394
1926.....	44.652	116.535	161.187	434

A gyárak által kifizetett személyi járandóságok értékösszege a hat év alatt tehát több, mint a négyszeresére emelkedett. A növekedés aránya sokkal magasabb a tisztviselői illetményeknél, mint a munkások járandóságánál, mert míg a munkabérek címén kifizetett összeg indexszáma 1926-ban az 1921. évhez viszonyítva 395-öt tett ki, a tisztviselői illetmények indexe 1926-ban 589-re emelkedett. A gyáriparban kifizetett összes munkabérek közül a fővárosi gyárakra 1921-ben 45·5%, 1926-ban pedig 49·0%-os esett, a tisztviselői illetményekként pedig 1921-ben 47·9%-át s 1926-ban 59·4%-át fizették ki a budapesti gyárak. Mind a munkabéreket, mind pedig a tisztviselői járandóságokat tekintve tehát a fővárosi gyárak, amelyekben az összes gyári alkalmazottnak 41·9%-a dolgozott, jobban meg voltak terhelve, mint a gyáripar általában. S a tárgyalat hat év alatt ez az arány a fővárosi gyárparra nézve még súlyosabbá vált.

A gyári alkalmazottak járandóságaira fordított összeg egy-egy gyárra 1926-ban átlag 155·9 ezer aranykorona üzemi költséget rótt, amely összeg az 1921 évben hasonló címen kifizetett összegnek több mint háromszorosa. A budapesti gyárak ugyanis 1921-ben személyi járandóságokra átlag 50·1 ezer aranykoronát költöttek, a következő évben azonban már 58·2 ezer aranykoronát, 1923-ban pedig 62·3 ezer aranykoronát tett a tisztviselők fizetése és a munkabérek címén kifizetett összeg gyárankinti átlaga. A korona stabilitásával 1924-ben a munkabérek és fizetések rohamosan növekedtek. Bár a gyári alkalmazottak létszáma ugyanekkor lényegesen lecsökkentetett, a gyáripar üzemi kiadásai között csaknem kétszer olyan nagy összegben szerepel a személyi járandóságokra fordított összeg 1924-ben, mint az előző évben. Az 1925 és 1926 években pedig további emelkedés következett be, úgyhogy egy-egy gyár átlagos kiadása munkabérré és tisztviselői fizetésre 1925-ben az előző évi 120.600 aranykoronáról 150.100 aranykoronára szaporodott, 1926-ban pedig újabb 4%-os emelkedéssel 155.900 aranykoronára növekedett.

A budapesti gyári tisztviselők és munkások átlagos évi keresménye szintén emelkedést mutat, az emelkedés aránya azonban jóval kisebb. Egy munkás átlagos évi keresménye — az átlagot az október elseji létszám alapján számítva — Budapesten 1926-ban 1.402 aranykoronát tett ki, ami tehát mintegy háromszorosa az 1921 évi nominális munkabér átlagának. Az átlagos munkabérkeresmények egyébként az 1921—1926 években a budapesti gyárakban aranykoronára átszámítva és szembeállítva az országos gyáriparra vonatkozó eredményekkel, az alábbi változásokat mutatják. A visszatekintő adatoknál az átlagos munkabérkeresmények az 1926 évről is az októberi munkáslétszám alapján számítottak, mert az évi átlagos munkáslétszám az 1921—1925 évekről ismeretlen. Az 1926 évi átlagos keresmények alakulását ismertető adatok egyébként az átlagos évi munkáslétszám szerint számítottak.

13. A munkásság átlagos évi keresménye 1921—1926-ban Budapesten és országos átlagban.

Év	Egy gyárimunkás átlagos évi keresménye Budapesten		az országos eredmények szerint	
	arany- koronában	index- számban	arany- koronában	index- számban
1921.....	467	100	426	100
1922.....	472	101	420	99
1923.....	507	109	412	97
1924.....	1.023	220	846	199
1925.....	1.350	289	1.136	267
1926.....	1.402	300	1.186	278

Az inflációs évek alatt tehát Budapesten a munkabérkeresmények emelkedése aranykoronában nem érte el a 10%-ot, az országos eredmények szerint pedig még valamelyest csökkent is. A korona értékállandóságával azonban a munkások átlagos évi keresménye rohamosan növekedni kezdett, úgyhogy 1926-ban, az általában magasabb kereseteket nyújtó budapesti gyárakban, egy munkás átlagos napi keresménye 497 aranyfillerre tehető, míg az országos eredmények szerint átlag egy munkásra minden munkanapon 426 aranyfillér esett. A gyári munkások megélhetését ezek szerint 1926-ban Budapesten 398 aranyfillér átlagos napi keresetnek kellett fedeznie, mellyel szemben a gyári munkások egy napra jutott megélhetési költsége az egész ország területén csak 325 aranyfillért tett.

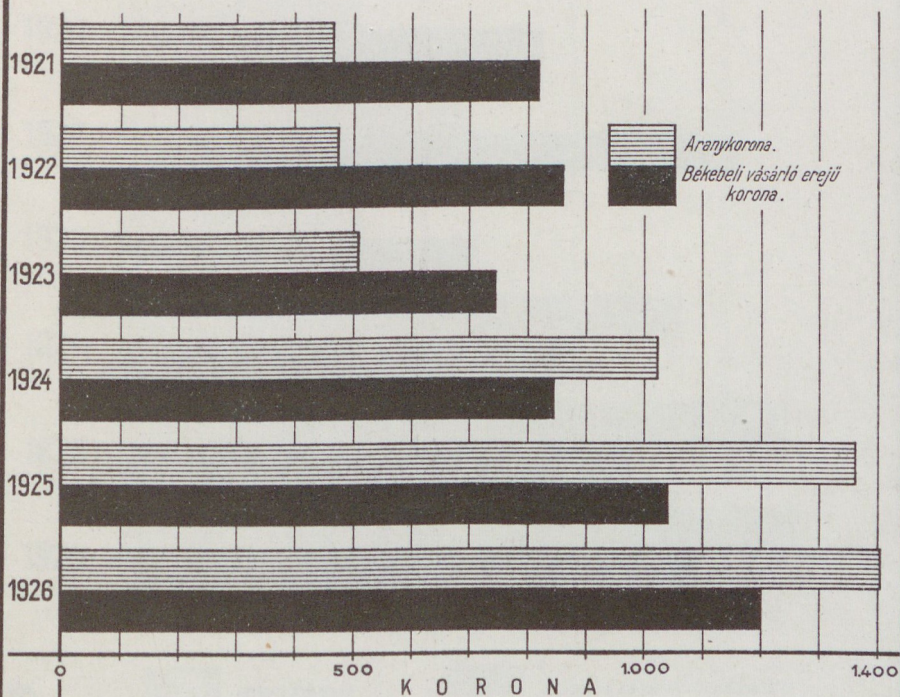
A munkabérkeresmények szempontjából jelentős javulást hozott a korona stabilitása, mely a szanálás első évében, 1924-ben a munkabérek általános emelkedését vonta maga után. A munkások helyzetének javulása szempontjából a bérkeresmények emelkedése legjobban akkor tűnik szemünkbe, ha a gyárimunkások átlagos évi aranykorona keresményét a megélhetési index alapján békebeli vásárlóerejű koronára számítjuk át. Erre legalkalmasabbnak az a létfenntartási index mutatkozik, amely egy öttagú munkáscsalád heti élelmezési költségeinek alakulása szerint számítatott ki. Egy munkás átlagos évi keresménye 1921—1926-ban a budapesti gyárakban és az országos gyáripari bérkifizetések szerint békebeli vásárlóerejű koronában a következőleg alakult:

14. Reálmunkabérek a létfenntartási költségek alapján 1921—1926-ban.

Év	Egy gyárimunkás átlagos évi keresménye a reálmunkabérek alakulása szerint		országos eredményekben	
	B u d a p e s t e n békebeli koronában	index- számban	békebeli koronában	index- számban
1921.....	818	100	747	100
1922.....	860	105	764	102
1923.....	746	91	606	81
1924.....	845	103	699	94
1925.....	1.040	127	867	116
1926.....	1.198	146	1.014	136

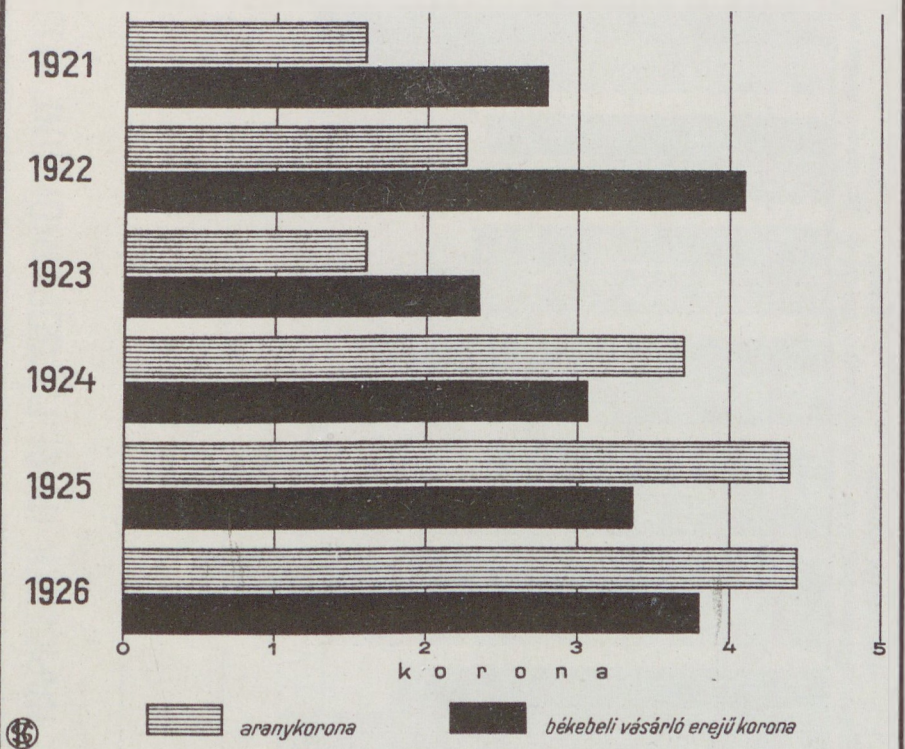
5. számú grafikon.

EGY MUNKÁS ÁTLAGOS ÉVI BÉRKERESMÉNYE 1921-1926-BAN.

AZ ÁTLAGOS NAPIBÉREK ALAKULÁSA 1921-1926-BAN.

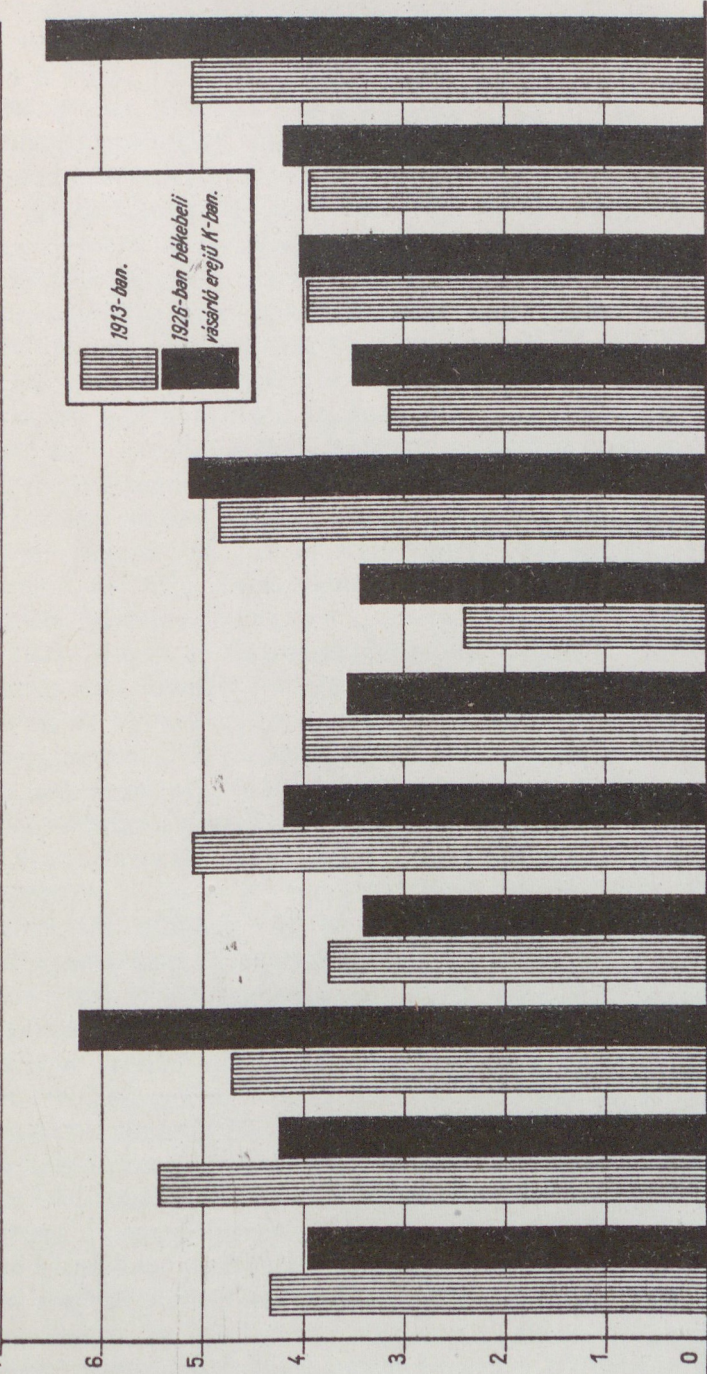

7. számú grafikon.

NAPIBÉREK IPARI FŐCSOPORTONKINT 1913 ÉS 1926-BAN.

7 korona.

Vas-és fémipar. Gépgyártás. Műhaszn-üzemelés. Áramfejlesztő tel. és üvegipar. Bőr- és szővőipar. Fa- és csonnipar. Élelmiszeripar. Papíros ipar. Élelmiszeripar. Sokszorosított i. Textilipar. Végvesztési i. Végvesztési i.

A budapesti gyárakban dolgozó munkásságnak tehát békeparitáson számítva a koronaromlás idején 1921-ben naponta 224 fillérből, 1922-ben naponta 236 fillérből, 1923-ban pedig napi 204 fillérből kellett megélnie. A szanálás első évében 1924-ben a gyárimunkások egy napi bérkeresménye ismét 232 fillérré emelkedett, majd 1925-ben további 23%-os emelkedés után 285 fillérré növekedett. Az 1926. évben a javulás tovább folytatódott s ekkor már 328 fillér jutott egy-egy munkásnak naponta megélhetési költségül a keresményéből. A névleges munkabér ezek szerint 1926-ban Budapesten napi 398 fillért tett ki, a megélhetés színvonalát mutató reálmunkabér pedig naponta 328 fillér keresményt jelentett, ami az 1921. évi keresményeknél 46%-kal több, tehát a hat év alatt a munkások bérkeresménye csaknem a fele összegével emelkedett.

A budapesti gyárimunkások összességének 1921—1926. évi munkabérviszonyait az 5. és 6. számú grafikon szemlélteti, egymás mellé állítva az évi bérkeresményeknél és a napibéreknél az aranykoronában kimutatott kereseti viszonyokat a munkabéreknek a megélhetési index alapján történt alakulásával. Az inflációs konjunktúra kedvező kihatása a munkabérekre az 1922. évben kulminál, mert 1923-ban a korona rohamos áresése folytán a munkabérek messze elmaradtak a békeparitástól. Az 1924. évben, a korona stabilitásával megindult béremelések aranykoronában erős javulást mutatnak a napibérek és az évi bérkeresmény alakulásánál egyaránt, de a megélhetési költségek egyidejű emelkedésének beszámításával is jelentős javulás állapítható meg.

Az évi bérkeresmények 1921—1926. évi javulását a napibérek alakulásával összehasonlítva, megállapíthatjuk, hogy — bár a napibérek az 1922. évben elért színvonalra még 1926-ban sem emelkedtek — a munkások jobb foglalkoztatása révén az évi bérkeresményük már 1925-ben jobb volt az 1922. évinél, sőt 1926-ban még további javulás következett be.

A napibéreknél ipari főcsoportok szerinti megoszlását pedig a 7. számú grafikon szemlélteti, amely egyben módot nyújt a békebeli napibérekkal való összehasonlításra is. A fekete oszlopok a budapesti reálmunkabérek ipari főcsoportok szerinti alakulását mutatják 1926-ban s mellettük a bevonalt oszlopok ugyanabban az ipari főcsoportban az 1913. évben fizetett napibéreket tüntetik fel.

Első tekintetre két kiemelkedő fekete oszlop vonja magára a figyelmet. A legmagasabb a sokszorosító ipar 1926. évi napibéreinek kimagasló arányát mutatja, melyet a nyomdaiparban végzett nagyobb szakértelmet kívánó és az éjszakai üzemmenet miatt fárasztó munka indokol. A másik a villamos-áramfejlesztő iparban fizetett magas munkabéreket tünteti fel, amelyek kiemelkedését viszont az áramfejlesztő telepeken alkalmazott előmunkások és szakmunkások nagyobb arányával magyarázhatjuk. A legkisebb munkabéreket a kőiparban és a textiliparban találjuk, az előbbiben ugyanis álta-

lában több napszámos dolgozik, mint a többi ipari főcsoportban, a fonó- és szövőiparban pedig igen magas a női munkások aránya.

A békebeli viszonyokkal hasonlítva össze a budapesti gyári munkabérek alakulását, öt főcsoportot látunk, amelyekben még 1926-ban sem érték el a réalmunkabérek az 1913 évi napibérek színvonalát. Túlnyomólag ezekben az ipari főcsoportokban találjuk meg azokat a gyáripari vállalatokat, amelyeket a háború utáni válságok a legjobban érintettek s talán ezeket az ipari főcsoportokat sujtotta a legerősebben az ország területi szétdarabolása is.

A fővárosi gyárakban a munkások 1926-ban átlag 292 munkanapon át dolgoztak, évi teljesítményük ezek szerint 23·4 milliómunkanapot tett ki. Az egész ország gyáriparában a munkanapteljesítmény 1926-ban 55·7 millió munkanapból állott, tehát ennek 41·2%-a a budapesti gyári munkásokra esett. Minthogy a fővárosi gyárakban végzett munkanapok összes száma 1925-ben 22·3 millióra tehető, az 1926 évben 1·1 millió munkanappal dolgoztak többet a budapesti gyárakban, mint az előző évben. A gyárak által az 1926 évben munkabér gyanánt kifizetett összegnek az előző évhez viszonyítva 9·2 millió aranykoronát kitevő többlete tehát — a munkabérekermények 70·5%-os emelkedése mellett — a munkanapteljesítmény növekedésével is magyarázható.

9. A gyárak gépi berendezése.

A gyárak teljesítőképességét ismertető statisztikai adatok sajnos nem állnak rendelkezésre, egyedül a hajtóerőt szolgáltatató gépek lóerőben kifejezett munkabírását feltüntető adatok szolgálhatnak tájékoztatásul arra, hogy a gyáripar az 1921—1926 években teljesítőképesség tekintetében fejlődött-e vagy sem.

15. A budapesti gyáripar erőgépei 1921—1926-ban.

Év	A budapesti gyárakban használt erőgépek		
	összes lóerő száma	gyárankinti átlagos lóerő száma	az átlagos lóerő száma növ. (+), ill. csökk. (—)
1921.....	289.242	383	—
1922.....	322.374	393	+ 10
1923.....	321.119	349	— 44
1924.....	329.549	362	+ 13
1925.....	360.532	358	— 4
1926.....	371.591	347	— 11

A gyárak erőgépeinek összes lóereje tehát az 1921—1926 években általában növekedő irányt mutatott s 1926-ban 82·3 ezer lóerővel nagyobb volt a fővárosban letelepült gyáripar hajtóerőt szolgáltatató gépeinek tel-

jesítőképesége. Minthogy azonban a gyárak számának emelkedése nagyobb arányú volt, mint az erőgépek lóerőszámának a növekedése, a gyárankinti átlagos lóerőszám hullámzó mozgással lefelé menő irányt mutat, amiből a gyárak átlagos teljesítőképeségének csökkenésére kellene következtetni. Kétségtől magyarázható volna a gyárak számának növekedésével az átlagos teljesítőképeség némi csökkenése oly módon, hogy a növekedés részben az adatgyűjtés javulása folytán adatszolgáltatásra bírt kisebb gyáraknak az adatgyűjtés körébe történt bevonásából származik. Azonban ha összehasonlítjuk a budapesti gyárak kapacitását feltüntető adatokat az országos eredményekben rendelkezésre álló hasonló adatokkal, azt látjuk, hogy a gyárak hajtóerejét szolgáltató gépek lóerőszáma az 1921—1926 években a fővárosi gyárpar rovására egyre nagyobb arányokban csökkent. Még 1921-ben a budapesti gyárak erőgépeinek kapacitása 45·4%-ot tett ki az ország gyárparának összes erőgépeihez viszonyítva, 1922-ben ez az arány 36·1%-ra, 1923-ban 35·9%-ra, 1924-ben 34·3%-ra, 1925-ben 33·4%-ra csökkent s 1926-ban is csak 33·6% volt. Igaz, hogy a gyárak számarányának alakulásánál is mutatkozott némi csökkenés, azonban az lényegesen kisebb s irányvonala a hajtóerő alakulásának irányával párhuzamba nem állítható.

A budapesti gyárak gépi berendezésének átvizsgálása gépfajtánként kedvező magyarázatát nyújtja a hajtóerőt szolgáltató gépek munkabírását jelentő lóerőszám gyáranként csökkenő alakulásának. Megállapíthatjuk ugyanis, hogy a háború utáni gazdasági újjáépítés korszakának a romok eltakarításából és az elpusztult javak pótlásából álló fejezetein túl oly időszakához is elértünk, amelyben eleinte csak itt-ott, később mind sűrűbben a háborús évek s azt követő idők tudományos és technikai haladásainak eredményeit is követni igyekezett közgazdaságunk, kapcsolatban a nagy gazdasági átszervezkedéssel, melyet a megváltozott országterület, az új vámhatárok s a békeszerződések követelményei folytán gyárparunknak is meg kellett valósítani. A háborús ipar céljaira, valamint a monarchia gazdasági berendezkedése folytán túlméretezett gyáraknak széttagoltabb, a mai szükségleteknek jobban megfelelő termelésre való átalakulása az energiagazdálkodás szempontjainak figyelembevételével történt, azzal az igyekezettel, amely a gyárakban csak a feltétlenül szükséges hajtóerő installálására törekedett.

Elsősorban a budapesti gyárak gépi berendezésénél látjuk ezt a törekvést, a racionálisabb termelésre való áttérést, a kevésbé gazdaságos hajtóerőnek kevesebb energiát fogyasztó s csak a szükséges lóerőt szolgáltató erőgépekkel való kicserélését. Budapest gyárpara kétségtől fejlettebb, tőkeerősebb, tehát az energiagazdálkodás-szabta követelményeknek is elsősorban eleget tehet.

10. Energiafogyasztás.

A budapesti gyárak energiafogyasztásának megfigyelésére a kazán-tüzelésre felhasznált szénfogyasztási adatok szolgálnak. Minthogy a gyárak között szerepelnek a villamosáramot termelő telepek is, a szénfogyasztás alakulását feltüntető adatok a villamos energiafogyasztás mérvét is valamelyest megvilágítják.

A budapesti gyárak 1926-ban 10·2 millió métermázsza szenet tüzeltek el, egy gyár átlagos szénfogyasztása tehát 9·8 ezer métermázsát tett ki. Minthogy a gyáripár 1926-ban összesen 36·5 millió métermázsza szenet használt fel, a szénfogyasztásnak 28·6%-a esett a budapesti gyárakra, amelyek egyenként átlag kétezer métermázsával kevesebb szenet tüzeltek el, mint amennyit a gyárankinti szénfogyasztás a gyáripárban általában kitett. A budapesti gyárak 32·5%-os számarányát, valamint a budapesti gyárakban installált lóerők 33·6%-os számarányát tekintve tehát a gyáripár szénfogyasztása a fővárosban számottevően kisebb, mint az országos eredmények szerint.

A budapesti gyárakban kazántüzelésre felhasznált szén mennyisége az 1921—1926 években az alábbi hullámzást mutatta.

16. A gyáripár szénfogyasztása Budapesten 1921—1926-ban.

Év	A budapesti gyárak szénfogyasztása ezer métermázsában			
	összesen	gyárankint átlag	100 lóerőnkint	az országos gyáripári szénfogyasztáshoz viszonyítva
1921.....	8.849	11·7	3·1	33·4
1922.....	10.913	13·3	3·4	33·2
1923.....	11.200	12·6	3·9	34·0
1924.....	10.367	11·4	3·1	29·6
1925.....	10.280	10·3	3·0	31·1
1926.....	10.193	9·8	2·7	28·6

A gyárankinti szénfogyasztás tehát 1922 óta állandóan csökkent, az erőgépek kapacitásához viszonyított szénfogyasztásnál viszont 1923 óta látunk fokozatos csökkenést. A szénfogyasztást feltüntető adatok alakulását a következőkkel magyarázhatjuk. Az 1921—1923 években a gyárak tüzelőanyagszükségletét csaknem kizárólag a hazai szénbányák termelése látta el, mely a szénforgalom megkötöttsége folytán túlnyomólag gyenge minőségű szénből állott. A kisebb kalóriájú szén felhasználására szorítva, a gyárak tüzelőberendezésük megfelelő átalakításával fokozhatták az üzemmenet intenzitását, ami a szénfogyasztás emelkedését vonta maga után. Már 1923-ban megindult azonban a szénbehozatal, 1924-től kezdve pedig teljesen visszaállt a szénforgalom szabadsága s a gyáripár a sokkal magasabb fűtőértékű külföldi széntüzelésre tért át. Magasabb kalóriája

következtében a külföldi szénrel való tüzelés gazdaságosabb is, a gyárak átlagos szénfogyasztása tehát csökkenthető volt anélkül, hogy üzem-redukcióra került volna a sor, amint az már a lóerőnkint kiszámított szén-felhasználást feltüntető adatokból is látszik.

Az 1926 évben a budapesti gyárak tüzelőanyagfogyasztásában oly jelentős csökkenés következett be, amelynek a magasabb kalóriaértékű széntüzelésre való áttérése mellett, valamint a kevesebb tüzelőanyagot fogyasztó megfelelően méretezett erőgépek használatán kívül más okát is találjuk. Az energiagazdálkodás legfőbb törekvése, a villamosenergia alkalmazása az iparban ugyanis 1926-ban Budapest gyáriparában már lényeges térhódítást tett, amely a gyárak tüzelőanyagfogyasztásában a felhasznált szén mennyiségénél kétségtelenül éreztette hatását.

11. A budapesti gyáripar termelése.

A gyári jellegű ipartelepek számának és a gyárakban dolgozó munkások létszámának vizsgálatánál azt láttuk, hogy az 1921—1926 években Budapest gyáriparának fejlődése határozott javulást mutatott. A gyárakban használt erőgépek munkabírását és a szénfogyasztást ismertető adatokból azonban csak akkor következtethetünk a gyáripar fejlődésére, ha az energiagazdálkodás ismert törekvéseinek a budapesti gyárak üzemvitelében elért eredményeit is számításba vesszük. E következtetések csak akkor vezethetnek helyes eredményre, ha azokat a gyárak tényleges teljesítményét elének táró, tehát a budapesti gyárak termelésének emelkedését, illetve a gyáripari termelés intenzitásának fokozatos javulását feltüntető adatok is igazolják. A gyárakban az 1921—1926 években előállított iparcikkek, végzett javítási és bér munkák értékét aranykoronában feltüntető adatok, mint az alábbi táblázatból látjuk, a budapesti gyárak termelésének állandó és nem csekély mérvű emelkedéséről számolnak be.

17. A budapesti gyáripar termelése aranykoronában 1921—1926-ban.

Év	A gyárak száma	A szünetelő üzemek	A termelés értéke		Emelkedés index- számokban
			összesen ezer aranykoronában	átlag gyárankint	
1921	755	23	333.777	456·0	100
1922	819	27	375.003	473·5	112
1923	889	22	392.226	452·4	118
1924	910	22	570.584	642·5	171
1925	1.008	33	722.334	740·9	216
1926	1.071	37	807.505	781·0	242

A gyáripari termelés Budapesten, mint azt most már a termelés értékét feltüntető adatok is igazolják, 1924 óta vett nagyobb lendületet,

bár 1921—1923-ban is javuló irányú volt. A termelési értéktöbblet 1922-ben azonban 1921-hez viszonyítva még csak 41·2 millió aranykoronát tett ki, 1923-ban pedig további 17·2 millió aranykoronával emelkedett. A gyárak számának egyidejű növekedésével a gyárak átlagos termelése aranykoronában kifejezve 1922-ben csak 3·8%-kal volt több, mint az előző évben, melyet 1923-ban 4·7%-os csökkenés követett. A termelési érték azonban az 1921—1923 években a korona rohamos elértéktelenedése folytán nem mutatja a gyári termelés intenzitásának alakulását. Az iparcikkek ára nem követte nyomon a korona értékének romlását, úgyhogy aranykoronára átszámítva a gyáriparban előállított iparcikkek eladási árát, ugyanolyan mennyiségű iparcikket folyton csökkenő értékadatok képviselnek. A gyáripari termelés értékét aranykoronában kifejező adatok növekedését meghaladó arányban javult tehát a termelés, különösen az 1923. évben, amikor a korona értéke zuhanásszerűleg esett le.

Az 1924—1926 években változott a helyzet. A pénz értékének stabilitásával az iparcikkek árai nem állandósultak, a drágulás folyamata tovább tartott és pedig nemcsak aranyparitásig, hanem a nemzetközi árupiachoz igazodva a belső fogyasztás mértéke szerint megengedett határokig. Az 1924—1926 évi gyáripari termelés alakulását, a termelt összes iparcikkek értékösszegét aranykoronában kifejező adatok alapján megállapítani ismét azért ütközik nehézségbe, mert az iparcikkek áremelkedése folytán nagyobb értékek mutatják ugyanannak a mennyiségnek az előállítását, tehát a közölt értékadatok emelkedésénél kisebb arányban javulhatott csak a gyáripari termelésünk. Már némileg az 1925 évben, nagyobb mértékben azután 1926-ban különös figyelmet kell fordítanunk a gyáripari termelés alakulásának a termelt iparcikkek értékét aranykoronában kifejező adatok alapján való vizsgálatánál egyes iparágakban a termelvények árcsökkenésére is. Szóltunk arról, hogy az általános európai ipari termelési és fogyasztási válság 1926-ban különösen Budapesten már erősen érezhető volt s gyáriparunknak egyébként is küzdelmes éveit még súlyosabbá tette. Hatásaként számos iparágban, melyek közül leginkább a textilipart emelhetjük ki, árleszállító folyamat indult meg. Ezekben az iparágakban tehát nagyobb volt a termelés, mint azt az értékadatok mutatják.

A budapesti gyáripár 1921—1926 évi termelésének alakulását a termelés értékét kifejező adatok alapján ezek szerint csak az aranykorona vásárlóerejének figyelembevételével tehetjük vizsgálat tárgyává. Az aranykoronában megállapított termelési értékeket tehát békebeli vásárlóerejű koronára kell átszámítanunk. Erre a célra hivatalos átszámítási kulcsként a Statisztikai Havi Közleményekből a nagykereskedelmi index áll csupán rendelkezésre, mely szerint a budapesti gyárak termelése békebeli vásárlóerejű koronában az 1921—1926 években a következőleg alakult:

18. A budapesti gyáripari termelés értéke az 1921—1926 évben a nagykereskedelmi index alapján békebeli vásárlóerejű koronára átszámítva.

Év	A t e r m e l é s i é r t é k				
	összesen ezer koronában	index- számban	átlag gyárankint ezer- koronában	index- számban	az aranykorona értékéhez viszo- nyítva több (+) vagy kevesebb (-)
1921	403.426	100	534·3	100	+21·2
1922	405.847	101	499·2	93	+ 8·2
1923	294.907	73	331·7	62	-24·8
1924	390.009	97	428·6	80	-31·6
1925	495.428	123	491·5	92	-31·4
1926	615.475	153	574·7	108	-23·8

Látjuk tehát, hogy a budapesti gyárak összes termelése 1921-től 1926-ig — az 1923 évi visszaesést nem tekintve — állandóan emelkedett. Még 1921-ben alig haladta meg a 400 millió koronát, 1926-ban már meghaladta a 615 millió koronát is. Azonban a budapesti gyáripar összes termelése még az 1926 évben is alig kétharmad részét tette csak az utolsó békeévben, 1913-ban elért termelési értéknek. A gyárankinti átlagos termelés is valamelyes javulást mutatott az 1921—1926 években, bár emelkedés csak az 1926. évben állapítható meg. Míg ugyanis a budapesti gyáripar összes termelése 1921-től 1926-ig közel 53%-kal emelkedett, a gyárak átlagos termelése a hat év alatt mindössze 8%-os növekedést ért el.

Az 1921—1926 évi gyáripari termelést a fővárosi gyárakban előállított iparcikkek egy részére megállapított nagykereskedelmi indexek alapján békebeli vásárlóerejű koronákban kimutatva, meggyőződhattünk róla, hogy a termelés értéke aranykoronában az 1921 évben 21·2%-kal, 1922-ben pedig 8·2%-kal kisebb összegben szerepelt, mint békebeli koronában, az 1923—1926 években viszont az aranykoronában kimutatott termelési érték mintegy 20—30%-kal kedvezőbbnek tűntette fel a helyzetet, mint azt a drágulási folyamat figyelembevételével megállapíthatjuk.

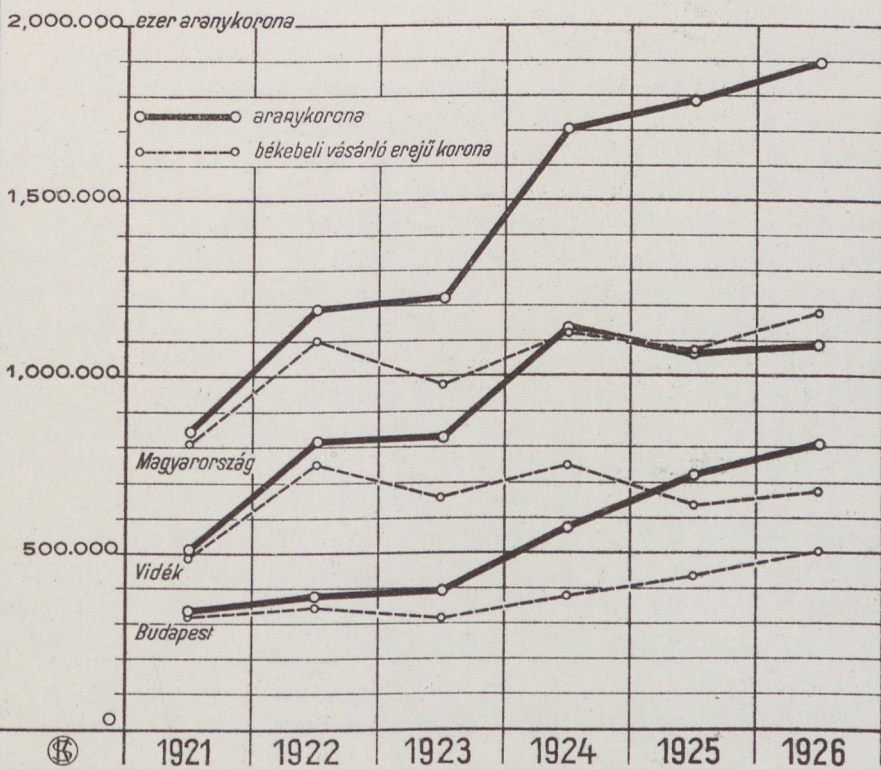
Sajnos azonban, a nagykereskedelmi index nem mutatja híven azokat az értékeltolódásokat, amelyek az iparcikkek árhullámzásánál az 1921—1926 években bekövetkeztek. Az ipari nagykereskedelmi index ugyanis csak egynéhány nyersanyagra s még kevesebb iparcikkre vonatkozik, amelyek piaci árában mutatkozó eltérések megfigyelése a gyáripari termelésünkben előállított iparcikkek árváltozásainak megállapítására nem nyújthat alapot. Ezenkívül természetesen a nagykereskedelmi ár és a gyáripari termelésnél szereplő gyári eladási ár között nem csekély eltérés van, ami szintén nem hagyható figyelmen kívül. Különösen az inflációs évek alatt tér el az ipari nagykereskedelmi index a gyáriparban termelt iparcikkek gyári eladási árának alakulásától s így 1923-ban, amikor az inflációs konjunktúra a gyári termelés fellendülését eredményezte, az aranykoronában megállapított termelési összértéknek az 1921 és 1922 évi termeléssel

szemben kimutatott emelkedése teljesen indokolt. A nagykereskedelmi index alapján átszámított termelési érték azonban nemcsak az 1922. évi gyáripari termeléssel szemben mutat csökkenést, de lényegesen kevesebbnek tünteti fel az 1923 évi gyáripari termelést az 1921 évinél is, amikor még nemcsak a budapesti gyáripar, de egész gazdasági életünk felette súlyos helyzetben volt, a gyáripari termelés intenzitása tehát semmiesetre sem volt erősebb az 1923 évinél. Holott az aranykoronában megállapított gyári termelési érték 1923-ban a tényleges gyáripari termelés intenzitását nem is mutathatta kellő mértékben, mert ismeretes, hogy a korona árzuhanását az iparcikkek áremelkedése követni nem tudta, tehát a drágulás 1923-ban lassúbb ütemű volt, mint a korona áresése. De láttuk a budapesti gyárak számának alakulását, üzemi és termelési viszonyait feltüntető adatokból is, hogy a gyárak teljesítménye 1923-ban nem maradhatott alatta az előző évi termelés színvonalának.

A gyáripari termelés intenzitásának megmérése az előállított iparcikkek mennyiségét is feltüntető adatok hiányában csak gyári eladási árindex alapján nyújthat elfogadható eredményeket. Megkíséreltük ily index felállítását, reprezentatív alapon kiválasztva azokat az iparcikkeket, amelyek gyári termelésünket iparágankint képviselhetik. Ezeknek az iparcikkeknek az eladási egységárát azoknál a gyáraknál tettük vizsgálat tárgyává, amelyek a kiválasztott iparcikkeket a tárgyalt évek alatt túlnyomólag előállították. Az így kapott értéksorokat iparágankint a termelés mennyiségét ismertető adatok alapján mérlegelve, azokból ipari főcsoportonként tagolva a termelés olyan értékösszegét nyerjük, amelyben minden iparág azzal a súllyal szerepel, amilyenvel abban az ipari főcsoportban előállított iparcikkek évi termelési értéke a gyáripari össztermelés értékéhez viszonyítható. Ha az iparcikkek kiválasztása helyesen történt, az egy-egy iparágba tartozó iparcikkek egységértékeiben megállapított eltérések annak az iparágaknak a gyáripari értékindexét szolgáltatják.

Az ipari főcsoportok termelési értékindexénél nagy eltérést aligha okozhat az, ha az egyes ipari főcsoportokba sorozott iparágak így kiszámított indexeiből egyszerű számtani átlaggal állapítanak meg az ipari főcsoportok értékindexét. Különösen akkor, ha a reprezentatív módon kiválasztott iparcikkek összeállításánál elég körültekintéssel jártunk el. Az iparcikkek kiválasztásánál azonban figyelembe veendő a fogyasztás alakulása is, amelyről szintén nincsenek adataink. Fel kell tételeznünk, hogy a gyáripar általában a fogyasztás kielégítésére, annak arányában termel s a fogyasztás alakulását csupán a külkereskedelmi forgalom módosítja. Kívánatos ezért az iparágak gyáripari termelési értékindexéből az ipari főcsoportok indexét oly mérlegelt átlaggal megállapítani, amely szerint az iparágak az összes termelésben való részesedésük arányában vétessenek számításba. Számításunk eredményeként megállapíthatjuk, hogy az 1921—1926 években

A GYÁRIPARI TERMELES ÉRTÉKE 1921-1926-BAN.

a gyáripari termelési érték, a termelt iparcikkek gyári eladási egységértékeinek a békebeli egységértékekhez történt viszonyítása után a következőleg alakul:

19. A budapesti gyáripar termelési értéke 1921—1926-ban a gyáripari értékindex alapján, békebeli vásárlóerejű koronában.

Év	A gyári termelés összesen ezer békebeli koronában	értéke index- számokban	A gyárak átlagos ezer békebeli koronában	termelési értéke index- számokban
1921	317.825·6	100	421·0	100
1922	347.225·0	109	427·1	101
1923	313.555·0	99	352·7	84
1924	375.409·0	118	412·5	98
1925	433.965·1	137	430·5	102
1926	502.116·7	158	468·8	111

Adatsorunk, mely a budapesti gyáripar 1921—1926 évi termelésének intenzitását értékadatok alapján, azonban az árváltozásokból származó minden nagyobb hibaforrást lehetőleg kiküszöbölve, hivatott megvilágítani, a budapesti gyáripar helyzetéről megnyugtató képet ad. Látjuk, hogy a gyárak termelőmunkája évről-évre fokozódó eredményt mutatott fel s a fejlődés a tárgyalt hat év alatt a budapesti gyáripar teljesítményének több mint másfélszeresét mutatja. Az aranykoronában megállapított termelési érték évenkénti, szinte ugrásszerű emelkedésénél a gyáripari árindex alapján kiszámított termelési érték lényegesen lassúbb fejlődésről számol be. A budapesti gyárak üzemi tevékenységéről szóló adatok ismertetésénél, a munkásszámszám fluktuálásánál és az üzemi és termelési anyagfogyasztásnál azonban látnunk kellett, hogy bár a gyárak fokozódó teljesítménye kétségbevonhatatlan, az aranykoronában megállapított összértéknek a szanalás óta bekövetkezett rohamos növekedésével arányban nem áll.

A gyáripari termelés értékének alakulását az 1921—1926. években egyébként a 8. számú grafikonon is bemutatjuk, mely az aranykoronában megállapított termelési érték mellett békebeli vásárlóértékű koronában is feltünteti a gyárakban előállított összes iparcikk értékét.

12. A főbb termelési és üzemi költségek.

Láttuk a budapesti gyárak termelési értékének alakulását az 1921—1926 években, amely egyre nagyobb értékösszegben mutatta be a gyárak termelőmunkájának gyümölcsét, az előállított iparcikkek értékét. Tegyük most vizsgálat tárgyává, hogyan alakultak az 1921—1926 években a főbb termelési és üzemi költségek, hogyha nem is teljes, de legalább némi áttekintést nyújtó képet nyerjünk a budapesti gyárak üzemvitelének rentabilitásáról.

Nem nyerhetünk teljes tájékozódást azért, mert a főbb termelési és üzemi költségek közül csupán a tisztviselői fizetésekről és a munkabérekről, az elfogyasztott tüzelő- és világítóanyagok értékösszegéről, valamint a termeléshez felhasznált nyersanyagok, félgyártmányok, esetleg gyártmányok és üzemi segédanyagok értékösszegéről vannak adataink, amelyek együtt csak egy részét teszik a gyári vállalatokat terhelő költségeknek.

A tisztviselői fizetések és a munkabérek alakulását már láttuk. Az összes termelési értékhez viszonyítva megállapíthatjuk, hogy 1926-ban a budapesti gyárakban személyi járandóságokra kifizetett összegek a termelt iparcikkek értékének 19·9%-át teszik, ebből a munkásoknak jutott munkabérek összege pedig a termelési érték 14·4%-a volt. Az 1921—1926 években a gyári üzemi költségeknek a személyzet javadalmazására fordított része a termelés értékéhez viszonyítva következőleg alakult :

20. A budapesti gyárakban kifizetett tisztviselői fizetések és munkabérek aránya a termelési értékhez viszonyítva 1921—1926-ban.

Év	Tisztviselői fizetések és munkabérek		
	összesen ezer aranykoronában	a termelési érték %-ában	emelkedése indexszám-ban a termelési értékhez viszonyítva
1921	37.109	11·1	100
1922	46.072	12·3	111
1923	53.986	13·7	123
1924	107.105	18·8	169
1925	146.353	20·2	182
1926	161.187	19·9	179

A budapesti gyárak tehát összes termelésük értékének 1926-ban már egyötödét fordították az alkalmazottak javadalmazására. A gyári termelési és üzemi költségekben a tisztviselői fizetések és munkabérek címén kifizetett összegek az 1921. év óta állandóan emelkedtek s a gyári termelési értékhez viszonyított arányuk 1926-ban 79%-kal meghaladta az 1921 évi arányt.

A tüzelő- és világítóanyagokra fordított kiadásoknál nem kevésbé jelentős emelkedést látunk. Az 1926 évben több mint kétszeresét fordították tüzelő- és világítóanyagokra a budapesti gyárak, mint amennyibe az 1921 évi tüzelés és világítás került. A tüzelőanyagfogyasztás túlnyomórészen szénből állott, a szén felhasználásánál pedig az utolsó három évben csökkenésről szólnak az adataink, de láttuk, hogy a felhasznált szénmennyiség csökkenése jelentékeny részben a jobb kalóriaértékű külföldi szénrel való tüzelés következménye volt, amely az üzemi költségeknél is megtakarítást jelentett. Természetesen a tüzelőanyagra fordított költségek emelkedése a gyáripari termelés fokozásával járt együtt. A tüzelő- és világítóanyagokra fordított költségek alakulását az 1921—1926 években a következő adataink ismertetik.

21. A budapesti gyárak tüzelő- és világítóanyag fogyasztása 1921—1926-ban.

ÉV	A tüzelő- és világítóanyagok költségei				az összes termelési érték %-ában
	összesen		gyárankint		
	ezer aranykoronában	indexszámban	ezer aranykoronában	indexszámban	
1921	18.892	100	25·8	100	5·7
1922	24.695	131	31·2	120	6·6
1923	30.723	163	35·4	138	7·8
1924	38.756	205	43·6	170	6·8
1925	40.731	216	41·8	162	5·6
1926	38.419	203	37·2	144	4·8

A gyárak termelési és üzemi költségeinek tüzelő- és világítóanyagokra fordított része 1921—1926-ig erős emelkedést mutat, 1926-ban azonban némi csökkenés állott be, amelyet a szénfogyasztás apadása indokol, mert 1925-ben minőségileg már ugyanolyan szén állott a budapesti gyáripar rendelkezésére, mint 1926-ban s így a felhasznált mennyiség csökkenésével a tüzelőanyagra fordított költségeknek is csökkenniük kellett. A gyárankinti átlagos tüzelő- és világítóanyagfogyasztásnál is emelkedést látunk az 1921—1924 években, ez a csökkenés azonban már 1925-ben bekövetkezett. A budapesti gyárakban tüzelő- és világítóanyagokra fordított összes kiadások növekedése tehát a gyárak számának 1925 évi szaporodásával van összefüggésben. A külföldi széntüzelésre való áttérésnek az üzemi költségekre gyakorolt mérséklő hatása már 1925-ben bekövetkezett s az 1926 évben a tüzelőanyagfogyasztás terén elért további csökkenés már a hajtóerő racionálisabb felhasználása iránti törekvés sikeres előrehaladását jelzi.

A gyárak termelési és üzemi költségei között a tüzelő- és világítóanyagokra fordított kiadások a termelés értékéhez viszonyítva 1921—1923-ig emelkedtek, 1924—1925-ben azonban ismét visszatértek az 1921 évi arányhoz. A gyengébb minőségű hazai szénrel való tüzelés idején tehát az üzemi költségek emelkedését látjuk, míg a külföldi szénrel való verseny kezdetével a hazai termelésű szénből is csak a jobbminőségűek kerültek gyári felhasználásra s ugyanakkor a tüzelő- és világítóanyagokra fordított üzemi költségek csökkenése következett be. Az 1926 évben — bár az előző évvel szemben valamelyes emelkedést látunk — az 1921—1923 évi átlagot a fokozottabb üzemmenet mellett sem érték el a tüzelő- és világítóanyagköltségek, ami annál jelentősebb, mert a szénárak az angol bányász-sztrájk következtében lényegesen emelkedtek.

A gyárak nyersanyagfogyasztásának megfigyelésére csak az évenkénti termeléshez felhasznált nyersanyagok beszerzési áráról vannak adataink, ezek is összefoglaltan állnak csak rendelkezésre, a termeléshez felhasznált félgyártmányok és gyártmányok értékét feltüntető adatokkal, valamint az üzemi segédanyagokra, mint pl. kenőolajokra, gépszijakra, tömítőanyagokra

stb. fordított költségek összegével. A nyersanyagfogyasztás alakulását az 1921—1926 években feltüntető adatoknál mutatkozó eltéréseket, mint azt az alábbi táblából megállapíthatjuk, tehát csak az ily címen összefoglalt költségek részletes ismerete nélkül vehetjük vizsgálat alá.

22. A budapesti gyárakban a termeléshez felhasznált összes nyersanyag, félgyártmány, gyártmány és üzemi segédanyag értékének alakulása 1921—1926-ban.

Év	A felhasznált összes nyersanyag stb. értéke ezer aranykoronában	Emelkedés index-számokban	Átlag egy-egy gyár nyersanyagfogyasztása ezer aranykoronában	A nyersanyagfogyasztás a termelési érték %-ában
1921	175.157	100	239.3	52.5
1922	209.733	120	264.8	55.9
1923	188.821	108	217.8	48.1
1924	276.761	158	311.7	48.5
1925	338.522	193	347.2	46.9
1926	358.020	204	346.2	44.3

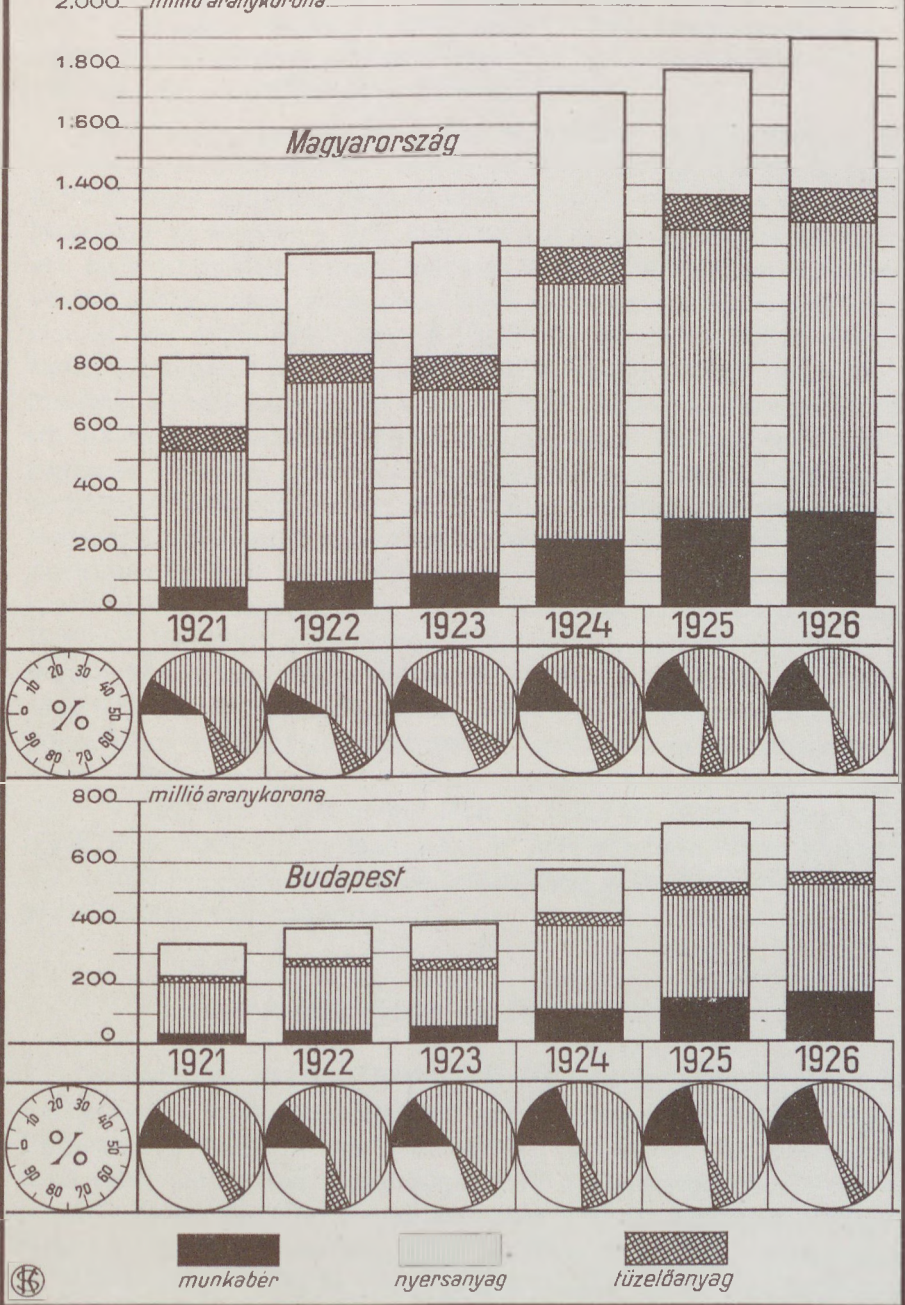
A budapesti gyárak nyersanyagfogyasztása tehát az értékadatok szerint 1921-től 1926-ig több, mint a kétszeresére emelkedett. A felhasznált nyersanyagok beszerzési árát aranykoronában feltüntető adatokból azonban, amint azt a gyáripari termelés értékét aranykoronában ismertető adatoknál már elmondottuk, a nyersanyagfogyasztás alakulására vonatkozólag csak úgy van módunkban következtetést vonni, ha az aranykorona vásárlóerejének az ipari nyersanyagok és félgyártmányok alakulására gyakorolt hatását is tekintetbe vesszük. A nyersanyagoknál az aranykoronának a hazai piacokon kialakult vásárlóerején kívül az 1921—1926 években különösen erős hatással volt a beszerzési árak alakulására még a külföldi árúkinlát is, a felhasznált nyersanyagok mennyiségére tehát csak a nyersanyagárak alakulásának figyelembevételével lehetne a felhasznált nyersanyagok értékét feltüntető adatokból következtetni. Az 1923 évben felhasznált nyersanyagok értékének az előző évhez viszonyított csökkenése kétségkívül a korona árzuhanásának a következménye, melyet a pénzünk stabilizálódásának bekövetkezésekor, 1924-ben már a nyersanyagok áremelkedése követett s így a gyárak termelési és üzemi költségei között 1924-től kezdődőleg a nyersanyagokra fordított kiadások jelentékeny növekedése állapítható meg.

A budapesti gyárakban az 1921—1926 évi termeléshez gyárankint átlag felhasznált nyersanyagok értékénél a budapesti gyáripar összes nyersanyagfogyasztásával szemben mutatkozó apadás, de még inkább a nyersanyagokra fordított költségeknek az összes termelési értékhez viszonyított arányánál már 1925-ben s még inkább az 1926 évben bekövetkezett csökkenés azt mutatja, hogy a nyersanyagáraknál itt-ott tapasztalt olcsóbbodás mellett a racionálisabb termelésre való törekvés a nyersanyagfogyasztásnál felmerült költségekre is csökkentőleg hatott.

9. számú grafikon.

A FŐBB ÜZEMI ÉS TERMELESI KÖLTSÉGEK A TERMELESI ÉRTÉKHEZ VISZONYITVA, 1921-1926-BAN

2.000 millió aranykorona

A budapesti gyáripár főbb termelési és üzemi költségeinek az 1921 és 1926 évi gyári termelés összes értékéhez viszonyított arányát a 9. számú grafikonon is szemléltetjük. A munkabérekre fordított kiadások növekedő aránya mellett a nyersanyagok és tüzelőanyagok költségei inkább csökkenő irányzatot mutatnak s így csökkent a főbb üzemi és termelési költségek ismert tételeinek együttes összege is. De ez nem jelenti még a gyáripári termelés rentabilitásának az emelkedését.

A budapesti gyáripárban a főbb termelési és üzemi költségek, tehát a személyzet javadalmazására, tüzelő- és világítóanyagokra, nyersanyagokra és üzemi segédanyagokra fordított kiadások 1921—1926-ban a termelés értékösszegéhez viszonyítva a 70% körül mozogtak. De korántsem gondolhatjuk azt, hogy a termelési és üzemi kiadások felsorolt tételein kívül más számbavehető költség, vagy kiadás nem terheli a gyáripári termelést. A személyi kiadásokhoz számíthatók még a tisztviselői fizetésekre és munkabérekre kiadott összegeken felül a betegsegélyezésre és balesetbiztosításra kifizetett összegek, a munkássegélyezési és munkásjóléti kiadások, a nyugdíjjárulékok stb. Az üzemi kiadásokhoz vehetők még az adók, az épületek és berendezések fenntartási költségei, irodai költségek, ügynöki díjak, fuvar-, szállítási, vám-, hirdetési és biztosítási díjak stb. Végül jelentékeny összegekre tehető az elveszett követelésekre és pénztári engedményre, tőketörlesztésre és a tartozások után fizetendő kamatokra fordított összegek is. A budapesti ipartelepek közül azoknak, amelyek cége részvénytársaság, az itt felsorolt címeiken 1926-ban 168 millió aranykorona kiadásuk volt, bár ezek között az ipartelepek között olyanok is vannak, amelyek nem gyári jellegűek. A megjelölt termelési és üzemi költségekből a gyáripári termelésre háramló összeget sajnos nincs módunkban megállapítani, azok azonban mindenesetre jelentékeny költségtételekkel róják meg a budapesti gyárak termelő tevékenységét. A 70%-ban megállapított főbb termelési és üzemi költségekhez az egyéb nem részletezhető kiadásokat is hozzászámítva, kitűnik, hogy az 1921—1926 évi gyáripári termelés rentabilitása kétségkívül csak küzdelmes gazdálkodással volt biztosítható.

13. A budapesti gyárak megoszlása iparágak szerint.

A budapesti gyáripár 1921—1926 évi fejlődésének tárgyalása során láttuk, hogy a Budapesten letelepült gyárak száma állandó szaporodás után 1926-ban már 1071-re emelkedett, az 1921 év óta eltelt öt esztendő alatt tehát több, mint háromszazzal szaporodott a budapesti gyári jellegű ipartelepek száma. Az 1926 évben fennállott gyárak között a legnagyobb számmal a vas- és fémiparba tartozó telepek szerepelnek, amelyek száma az 1926 év végén 191-et tett ki. A gyárak számát tekintve harmadik helyen

álló gépipar 139 gyári telepét is a vasiparhoz számítva, a vas- és gépgyártás csaknem egyharmadát, 30·8%-át foglalja le a budapesti gyári jellegű ipartelepeknek.

A vasiparba sorozott gyárak közül a legtöbb, számszerint 37 ipartelep az épület- és műlakatosság körébe tartozott, melyet 30 gyári jellegű iparteleppel a bádogos- és szerelőipar követett. Mindkét iparágnak ily jelentős számarányú képviselőjét Budapest gyáriparában az erős lendülettel megindult építkezésnek tudhatjuk be. Idesorozható még — a számarány szerint harmadik helyen álló — az a 26 vasipari telep is, amely a kovácsolt árúk, szerszámok, szegek és csavarok gyártásával foglalkozó gyárak iparcsoportjába tartozik.

A telepek számát tekintve, a sorban negyedik helyet a fémárúk gyártására berendezkedett ipartelepek (21) foglalják el, amelyek főleg rézből, ónból, alumíniumból és fémöntvényekből edényeket, evőeszközöket, csattokat stb. készítettek. A fémiparban találunk még 14 csillár- és lámpaárúgyárat, 9 fémöntéssel foglalkozó ipartelepet, 2 rézműves gyárat, ezenkívül 3 gyártelepet, amely nemes és nem nemes fémeket és ezekből való félgyártmányokat készít. Idetartoznak még az arany- és ezüstárúk gyártásával foglalkozó ipartelepek is, amelyekből Budapesten 1926-ban 16 volt üzemben.

A vasiparba tartozó gyártelepek közül ki kell emelnünk még a 8 fővárosi vas- és acélgyárat, a 9 vas- és rézbútort, illetve pénzszekrényt előállító ipartelepet és a 10 vasipari telepet, amelyek a drótkötél, vasfonat- és szövet, kábelgyártás, tűgyártás és drótárúk előállításával foglalkozó iparágba tartoznak. Ezenkívül 3 gyár van Budapesten, amelyik zománcozott edényeket készít, 2, amelyekben késeket, ollókat és sebészeti eszközöket gyártanak és 1, amelyik írótoll és tollszárhüvely készítésével foglalkozik.

A gépiparban három iparág emelkedik ki a gyártelepek számát tekintve. A tulajdonképeni gépgyártással foglalkozó gyárak 71 telepből álló csoportja, ide vannak sorozva a kazángyártással, gépgyártással, hajógyártással, valamint a fegyver, vagón és kerékpár előállításával foglalkozó összes ipartelepek. Második helyen az elektrotechnikai cikkek gyártására berendezett 35 ipartelep következik, melyet harmadik helyen az a 22 gyár követ, amelyekben órát, orvosi és egyéb műszereket, tudományos eszközöket és tanszereket készítenek.

Közhasználatú elektromos áramfejlesztőtelep, amely közvilágítási célra, motorhajtásra és vontatási célra — értve ez utóbbi alatt a közúti villamosvasutak szükségletét — a szükséges villamos energiát előállította, 1926-ban 5 volt Budapesten.

A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparba tartozó gyárak közül Budapesten 51 ipartelepet találunk. Közülök a legtöbb, számszerint 12, téglagyár. Műkö- és cementárúk gyártásával foglalkozó ipartelepe, kőmegmunkáló telepe

és üvegcsiszolással, üveggöszörüléssel foglalkozó ipartelepe 9—9 volt 1926-ban a fővárosnak. Van még ezenkívül 1 cementgyár, 1 tűzálló agyagárúgyár, 1 hővédő anyaggyár, 2 kályhakészítő, 2 pipakészítő és 5 egyéb agyagárúkat előállító gyári jellegű ipartelep.

A fa- és csontipar körébe sorozott 115 budapesti gyárnak csaknem a fele, 56 ipartelep az asztalosiparhoz tartozik. A faipari telepek között találunk még 18 fűrésztelepet, 2 hordó- és faedénygyárat, 1 parkettagyárat, 1 furnir- és talpkéreggyárat, 2 faredénygyárat, 7 esztergályos ipartelepet, 8 kocsigyártással, kerékgyártással és csónakgyártással foglalkozó ipartelepet, 3 gyermekjátékot fából készítő ipartelepet, 1 fából ipari forgácsot előállító, 2 egyéb faárúkat gyártó ipartelepet és 1 fatelítőtelepet. A faiparhoz tartozott még 1 cirokseprő és cirokkefegyártó és 2 nádszöveteket, szalmahüvelyeket, szalmafonatokat előállító és kosárkötő gyári jellegű ipartelep is. Viszont csont- és gyöngyházárúk készítésével és fésűgyártással 4 ipartelep foglalkozott a fővárosban.

Börgyár 4, bőrdíszmű- és bőröndkészítéssel foglalkozó ipartelep pedig — idesorozva a géphajtó, varró- és kötőszíjat és egyéb műszaki cikkeket bőrből gyártó telepeket is — 10 volt Budapesten. A sörte-, szőr- és tolliparban 11 gyáripari telep működött 1926-ban a fővárosban. Volt ezenkívül 1 gummigyár is.

A háború utáni gyáripari átszervezkedés egyik legfontosabb és legnagyobb fejlődést mutató főcsoportjában, a fonó- és szövőiparban 1926-ban 80 gyárat találunk a főváros területén, az ország összes textilipari gyárainak tehát 33%-a a fővárosban telepedett le. Ezek közül 3 iparág tűnik ki. A pamutipar 21 gyárteleppel, a kötő- és kötszövőárúk gyártása 18 gyárteleppel, a kikészítő- és vegytisztítóipar pedig 16 gyárteleppel szerepel Budapesten. Jelentőségben kiemelkedik még a 7 gyapjúipari gyártelep és a 8 paszomántárúgyár, melyeken kívül 4 ipartelepet találunk a kenderiparban, 2-t a leniparban, 1-et a jutaiparban, végül 1-et, amely szalaggyártással és 2-t, amely himzéssel foglalkozott.

A textilipar fejlődése kapcsán felszaporodtak a ruházati iparba tartozó gyári jellegű ipartelepek is, amelyek egyébként is mindig a fővárosban voltak a legerősebben képviselve. Az 1926 évben 81 ruházati gyári ipartelep működött Budapesten, az országban levő hasonló telepek 75%-a. Ezek egy-egyede, tehát 20 ipartelep, fehérneműt és ágyneműt készített, másik egy-egyede bőrcipőt gyártott. A szabóiparban 14, a szűcsiparban 6, a gyapjúkalapkészítők között 7, a keztyű- és kötszerésziparban 5 gyári jellegű ipartelep volt 1926-ban üzemben. Volt még 6 telep, amely művirág- és dísztollgyártással foglalkozott, 2, amely férfi- és nőidivatárucikkeket gyártott s 1, amely napernyőt és esernyőt készített.

Budapestnek 1926-ban egy papirosgyára is volt és 49 papirosárút készítő gyári ipartelep, idesorozva a könyvkötőipari vállalatokat is.

A főváros gyáriparánál is, miként az országos gyáripárnál, a legfontosabb csoportot az élelmezési és élvezeti cikkek gyártásával foglalkozó iparok alkotják. Az élelmezési iparba 152 fővárosi gyártelep tartozik, 18·5%-a az összes élelmezési és élvezeti cikkeket előállító gyárainknak. A főváros ugyanis mint nagyfogyasztó, elsősorban magához vonzotta az élelmezési és élvezeti iparba tartozó telepeket s így ennek az iparcsoportnak több ága a legerősebben Budapesten van képviselve. A cukorka-, cukorsütemény, kakaó- és csokoládégyártás 31 iparteleppel szerepel Budapest gyáriparában, a húsfeldolgozóipar, tehát a szalámi, húsárú, hús, halkonzervgyártás, valamint a béltisztítás, 27 gyártelepen működött. Malom 12 volt fővárosban, melyek hatalmas méretüknél fogva messze külföldön is ismertek. Sajnos a 12 malom közül 1926-ban csak 9 dolgozott. A sütőiparban és a tésztagyártással foglalkozó telepek között 20 gyári jellegűt találunk a fővárosban. Cognac-, pálinka-, rum- és likörgyártás 15 ipartelepen folyt, ugyancsak 15 ipartelep foglalkozott ásványvízkiaknázással és szikvízgyártással. Találunk ezeken kívül még 1 cukorgyárat, 1 kávékonzervgyárat és 12 pótkávé- és növényi konzervgyárat is Budapesten, továbbá 2 ipartelepet, amelyek tejtermékek gyártásával foglalkoznak, 4 sör és malátagyárat, 3 dohánygyárat és 2 szeszgyárat, végül 1 közhasználatú vízművet és 5 jéggyárat.

A vegyészeti iparba tartozó iparágak 110 gyárteleppel vannak Budapesten képviselve, ezek között legnagyobb számmal, 25 teleppel a vegyészeti szereket készítő gyárak szerepelnek s utánuk 24 teleppel a gyertya-, szappan- és illatszergyártás következik. Festék-, lakk-, kékítő-, tinta- és iróngyártással 14 ipartelep, kocsikenőcs-, bőrkenőcs- és csizmamázgyártással 11 gyár foglalkozott. Az enyv- és albumingyártás körébe 2 ipartelep, a zsíros növényolajgyártási ágba 3, a csontszén- és műtrágyagyártással foglalkozó iparágba, valamint a keményítőgyártás körébe ugyancsak 3—3 gyár tartozott. Találunk még Budapesten 4 kőolajfinomító telepet, 2 gázgyárat, 6 aszfaltot, kátrányt és ezekkel rokoncikkeket gyártó ipartelepet, továbbá 13 olyan gyárat, amelyek egyéb vegyészeti cikkek előállításával foglalkoznak.

Végül a sokszorosító- és műipart 71 gyári jellegű üzem képviseli Budapesten, amelyek mind a nyomdaipar körébe tartoznak.

14. A budapesti gyártelepek megoszlása közigazgatási kerületek szerint.

A budapesti gyáraknak iparágak szerinti részletes felsorolása után nem érdektelen vizsgálat tárgyává tenni azt, hogy miként történt a gyárak települése Budapest tíz közigazgatási kerülete szerint. Elsősorban tekintsük át, hogyan oszlanak meg a budapesti gyárak a Duna jobb- és balpartján.

A budai részen, tehát a főváros első három kerületében összesen 131 gyári jellegű ipartelepet találunk 1926-ban. Budapest gyáriparának

tehát mindössze 12·2%-a esik a dunajobbparti kerületekre. A budai gyárak között a legnagyobb számmal a textilipari kikészítőtelepek szerepelnek, amelyekből 10 gyári jellegű üzem működik Budán. Utánuk mindjárt az ásványvízkiaknázással foglalkozó kilenc ipartelep következik, amelyek a gazdag budai gyógyforrások üdítő és gyógyító vizét szénsavval telítve palackozzák s belföldön, külföldön egyaránt forgalomba hozzák.

Számszerint nyolc gyárteleppel a gép- és hajógyárak következnek azután Buda gyáriparában. Majd 6—6 iparteleppel az elektrotechnikai cikkek gyártását, az óra-, műszer- és tanszergyártást, a pamutipart és a papirosárúgyártást képviselő iparágak sorolhatók fel a számosabb gyárat foglalkoztató iparok közül. Iparcsoportok szerint Budán, tehát a főváros I—III. kerületében a következőleg oszlottak meg 1926-ban a gyárak.

23. Gyártelepek száma a budai oldal közigazgatási kerületeiben.

I p a r c s o p o r t	Ipartelepek száma a főváros			A budai gyárak száma	
	I. közigazgatási kerületében	II.	III.	összesen	a budapesti gyárak %-ában
I. Vas- és fémipar	4	2	4	10	5·2
II/a) Gépgyártás	13	4	6	23	16·5
II/b) Közhasználatú elektr. áramfejlesztő telepek	1	1	—	2	40·0
III. Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvepipar..	1	1	10	12	23·5
IV. Fa- és csontipar	3	1	3	7	6·1
V. Bőr-, sörte-, toll- stb. ipar.....	—	—	2	2	7·7
VI. Fonó- és szövőipar.....	9	1	15	25	31·2
VII. Ruházati ipar	2	—	3	5	6·2
VIII. Papirosipar	4	2	—	6	12·0
IX. Étellemezési és élvezeti cikkek gyártása	10	6	9	25	16·4
X. Vegyészeti ipar	6	1	4	11	10·0
XII. Sokszorosító- és műipar	2	1	—	3	4·2
Összesen	55	20	56	131	12·2

A pesti oldalon, melyen a IV—X. közigazgatási kerületek fekszenek, 940 gyári jellegű ipartelep volt 1926-ban, tehát hétszer annyi, mint Budán. A pesti kerületekben számszerint a 68 nyomda vezet, utánuk 63 gépgyártással foglalkozó ipartelep következik, majd 56 asztalos, 44 papirosárút gyártó, illetve könyvkötőipartelep, 36 épület- és mülakatos, 29 bádigos és szerelő, ugyancsak 29 elektrotechnikai gyár, 28 cukorka- és csokoládégyár és szintén 28 húsfeldolgozó telep következik a sorban. A pesti oldalon, tehát a főváros IV—X. közigazgatási kerületeiben letelepült gyárak kerületek és ipari főcsoportok szerinti megoszlását a következő adatok mutatják.

24. Gyártelepek száma a pesti oldal közigazgatási kerületeiben.

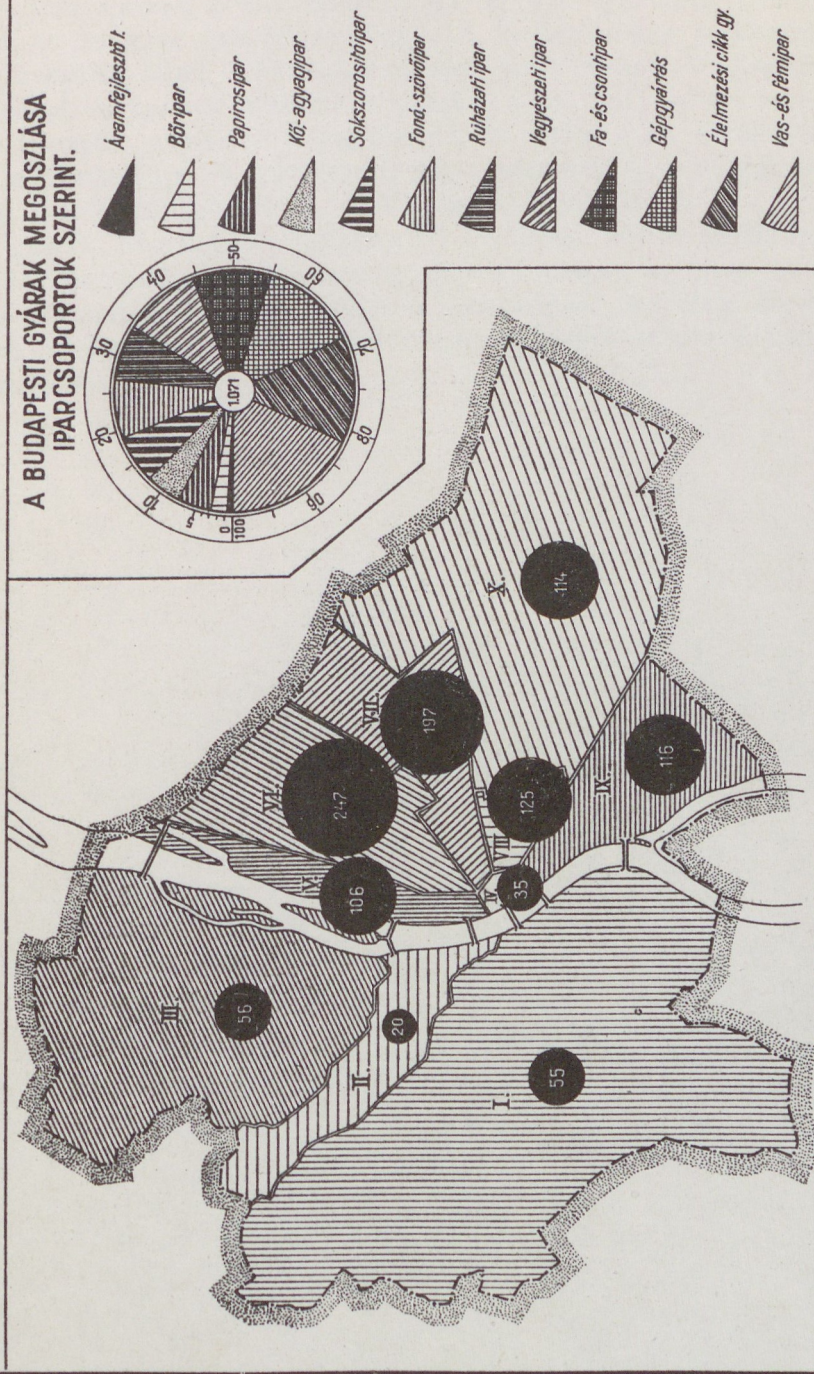
Iparcsoport	Ipartelepek száma a főváros								pesti oldalán összesen	egész kerületén
	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	közigazgatási kerületében		
I. Vas- és fémipar	4	14	59	47	24	12	21	181	191	
II/a) Gépgyártás	2	17	52	13	11	7	14	116	139	
II/b) Közhasználatú elektromos áramfejlesztő telepek	—	3	—	—	—	—	—	3	5	
III. Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegipar	—	4	3	9	5	3	15	39	51	
IV. Fa- és csontipar	3	9	21	29	15	12	19	108	115	
V. Bőr-, sörté-, toll- stb. ipar	—	5	5	4	6	2	2	24	26	
VI. Fonó- és szövőipar	—	6	19	12	5	6	7	55	80	
VII. Ruházati ipar	13	11	13	21	12	4	2	76	81	
VIII. Papirosipar	2	6	15	12	6	2	1	44	50	
IX. Élelmezési és élvezeti cik- kek gyártása	2	7	27	23	22	32	14	127	152	
X. Vegyészeti ipar	—	5	17	16	8	34	19	99	110	
XII. Sokszorosító- és műipar ..	9	19	16	11	11	2	—	68	71	
Összesen	35	106	247	197	125	116	114	940	1.071	

Budapesten a gyári jellegű ipartelepek tehát a legsűrűbben a VI. és VII. közigazgatási kerületekben települtek le, ahol a fővárosi gyárak 23%-a, illetőleg 18%-a működött. A pesti oldalon legkevesebb gyár a IV. kerületben van, mindössze 35, viszont a pesti kerületek között a IV. kerületnek van a legkisebb kiterjedése is. A legritkább gyártelepülést a budai területen a II. kerületben látjuk, ahol 1926-ban csupán 20 gyári jellegű ipartelep működött, az összes budapesti gyárak 1·8%-a.

Kerületek szerint vizsgálva az ipari főcsoportokat, kitűnik, hogy a vas- és gépgyártás túlnyomólag a VI. kerületben települt le, itt találjuk a gyárak 33·6%-át. De nagy számaránnyal szerepel a nehézipar a VII. kerületben is, ahol az összes vas- és gépipari telepek 18·2%-a dolgozott. Az öt elektromos áramfejlesztő telep közül három az V. kerületben van. A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegiparba tartozó 51 gyártelep közül 15 a X. kerületben és 10 a III. kerületben van, ezek közül 6—6 téglagyár. A fa- és csontipart reprezentáló 115 gyár a VI., VII., VIII. és X. kerületben települt le leginkább. A VII. kerületben működő 29 faipari telep közül 21 asztalos-árúgyár. A 10 bőrdíszműgyártó ipartelepből 3—3 a VI. és VIII. kerületben van, a 11 kefekötőárú készítő gyártelepből pedig 3—3 a VI., VII. és VIII. kerületekben. A fonó- és szövőiparba sorozott gyárak közül 15, tehát a gyárak 18·8%-a a III. kerületben, kilenc textilgyár pedig az I. kerületben települt le, viszont a pesti oldalon a VI. kerületben 19 s a VII.-ben 12 textilgyárunk van. A ruházati iparba tartozó ipartelepek 26%-a a VII. kerü-

10. számú grafikon.

A GYÁRAK ELHELYEKEDÉSE BUDAPESTEN 1926-BAN, KÖZIGAZGATÁSI KERÜLETEK SZERINT.

letben, 32%-a pedig a IV. és VI. kerületben talált alkalmas műhelyt. A papirosárúgyáraknak 54%-a szintén a VI. és VII. kerületben helyezkedett el. Az élelmezési ipar túlnyomólag a IX. kerületben van képviselve, ahol a közvágóhíd miatt 14 húsfeldolgozó ipartelepét találunk. De jelentős számaránnyal szerepelnek az élelmezési iparban a VI., VII. és VIII. kerületekben letelepült gyárak is. A vegyészeti ipar szintén a IX. kerületben szerepel a legerősebben 34 gyárteleppel, míg a sokszorosító- és műipar letelepülési helyül leginkább az V. és VI. kerületet választotta.

A gyárak településéről közigazgatási kerületek szerint egyébként áttekintő képet nyerünk a 10. számú grafikonból, melyen az egyes kerületekben elhelyezkedett gyári ipartelepek számarányát feltüntető körök az összes budapesti gyárakat ipari főcsoportok szerint részletező nagy körrel arányosak.

II. Budapest gyáripara ipari főcsoportok szerint.

15. Vas- és fémipar.

A gyáripar valamennyi ága között minden iparilag fejlett államban a legnagyobb fontossága a vasgyártásnak s az ezzel összefüggő vasfinomításnak van. Magyarországon különösen nagy jelentősége volt a vasiparnak, amely a nehézipar másik ágával, a gépgyártással együtt az ország kialakuló gyáriparában a vezetőszeret vitte. A vasipar alapjául szolgáló iparágak a vas- és acélgégyártásnak fejlődési feltételei Magyarországon nemcsak biztosítva voltak, de a háborút megelőző évtizedben már olyan jelentős termelést értek el vas- és acélgégyáraink, hogy a hazai vas- és acélszükséglet legnagyobb részét az ország termelése fedezni tudta. A háború után azonban Magyarország vas- és acéltermelésének több, mint 60%-át elvesztette s ezzel a vasfeldolgozó iparok minden ága válságos helyzetbe került.

A vas- és fémipari gyárak túlnyomólag a fővárosban és a fővárossal összeépült környéken helyezkedtek el. Itt találjuk a vas- és fémipari gyárak 77·4%-át, míg magára Budapestre a vas- és fémipari telepeknek 68·5%-a esik. Ha tehát csak a fővárosi gyártelepeket vesszük, az 1926. évi adataink a vas- és fémiparban 191 gyárról számolnak be s így a fővárosi gyárak csaknem egyhatod részét a vas- és fémipari telepek adják. Ezekben a gyárakban az 1926. évi október elseji állapot szerint 9.082 férfi és 2.022 női munkás volt alkalmazva, tehát a fővárosban dolgozó összes gyári munkásoknak 13·4%-a vas- és fémipari munkás volt. (Lásd a 12. számú grafikont.) A gyárak számát és munkáslétszámát az 1921—1926. években feltüntetett adatok szerint a vas- és fémiparba tartozó gyári jellegű ipartelepeknél a következő fejlődést kell megállapítanunk:

25. A budapesti vas- és fémipari gyárak száma és munkáslétszáma 1921—1926-ban.

Év	A gyárak száma		Október elseji munkáslétszám			index-számban	A gyárak átlagos munkáslétszáma	
	összesen	index-számban	férfi	nő	összesen		abszolutszámban	index-számban
1921	148	100	6.045	1.318	7.363	100	50	100
1922	149	101	8.425	1.985	10.410	141	70	140
1923	169	114	8.796	2.025	10.821	147	64	128
1924	178	120	8.432	2.024	10.456	142	59	118
1925	186	126	8.100	2.045	10.145	138	55	110
1926	191	129	9.082	2.022	11.104	151	58	116

A vas- és fémipari gyárak száma tehát Budapesten 1921 óta évről-évre növekedett s ez a szaporodás az 1926 évben már 29%-ot tett ki. A vas- és fémiparban alkalmazott munkások számában azonban az 1924 évben csökkenés állott be, amely 1925-ben is folytatódott, de e két év alatt mindössze 6%-os munkáslétszámapadást állapíthatunk meg, míg az 1926 évben nemcsak nem csökkent tovább a vas- és fémipari gyárimunkások száma, hanem közel ezer fővel emelkedett, úgyhogy az 1921 évi állapottal szemben 1926-ban 51%-os szaporodás következett be. A vas- és fémiparban alakult új telepek, csak kis gyári üzemek voltak, az üzemkibővitések folytán gyári jelleget elért vas- és fémipari műhelyeknek szintén kisebb munkáslétszáma tehát a gyárak átlagos munkáslétszámát már 1923-ban csökkentette. Az 1924 évben, majd 1925-ben a szanalással kapcsolatos munkáslétszámredukció a vas- és fémipari telepek munkáslétszámában további csökkenést eredményezett. Az 1926 évben azonban a gyárak munkáskézzel való ellátottsága javult, a gyárankinti átlagos munkáslétszám csaknem elérte az 1921—1926 évek átlagát, tehát azoknak a tényezőknél a hatása, amelyek a vas- és fémipari gyárakban átlag alkalmazott munkások létszámát a tárgyalt hat év alatt előbb megduzzasztották, majd lepassztották, az 1926 évben már kiegyenlítettnek tekinthető.

Tulajdonképeni vas- és acélgyártásra, idesorozva az öntődéket is, Budapesten nyolc gyár volt berendezve, amelyek közül azonban 1926-ban csak hat volt üzemben. Ezekben a gyártelepeken 1.611 férfi és 29 női munkás dolgozott átlag 291 napon át, az általuk teljesített munkanapok száma tehát meghaladja a 400 ezer munkanapot. A gyárankinti átlagos munkáslétszám a budapesti vas- és acélgyárakban 1926-ban az évi átlagos munkáslétszám alapján számítva 245 főből állott s minthogy az országban levő 24 vas- és acélgyár átlagos munkáslétszáma 532-öt tesz ki, a budapesti telepek jelentősége a foglalkoztatott munkások számát tekintve nem is hasonlítható a vidéki vas- és acélgyárakéhoz.

A budapesti vasfeldolgozó gyárak átlagos nagysága hasonlóképen nem éri el az országos átlagot. A vasfeldolgozó gyárak számát és munkáslétszámát az 1926 évről feltüntető adatok ugyanis 80 gyári jellegű ipartelepről számolnak be s minthogy ezeken a telepeken alkalmazott munkáslétszám az 5 ezret sem éri el, az évi átlagos munkáslétszám gyárankinti átlaga a budapesti vasfeldolgozó ipartelepeken csak 57 főben állapítható meg.

A vas- és fémiparba tartozó budapesti gyárak megoszlását iparágak szerint feltüntető adatokból e gyáraknak a főváros gyáriparában elfoglalt szerepét az alábbi táblázat alapján ismerhetjük meg. A gyárak nagyságát az évi átlagos munkáslétszámra vonatkozó adatok világítják meg s a vas- és fémipari gyárak és a munkáslétszám arányát az összes budapesti gyárakhoz és a munkásokhoz viszonyítva a százalékok mutatják.

26. A budapesti vas- és fémipari gyárak és munkásaik 1926-ban.

Iparág	A vas- és fémipari telepek				közül egy üzemben volt gyár a eseti átlagos munkás- létszám
	száma	átlagos évi munkáslétszáma		közül egy üzemben volt gyár a eseti átlagos munkás- létszám	
	összesen	a főcsoport %-ában	összesen	a főcsoport %-ában	
1. Vas- és acélgyártás	2	1·0	134	1·3	134
2. Vas- és acélöntés.....	6	3·1	1.335	13·0	267
3. Kovácsolt árúk gyártása .	26	13·6	1.373	13·3	55
4. Drótkötél stb. gyártása ..	10	5·3	1.282	12·5	128
5. Zománczott edények gyár- tása	3	1·6	608	5·9	203
8. Épület lakatosság	37	19·4	1.212	11·8	33
9. Vas- és rézbútorok gyártása	9	4·7	318	3·1	40
11. Nemes és nem nemes fémek- ből való félgyártmányok ..	3	1·6	355	3·4	118
12. Arany- és ezüstárúk gyár- tása	16	8·4	270	2·6	17
13. Rézművesipar	2	1·0	22	0·2	11
14. Fémöntészet	9	4·7	201	2·0	22
15. Csillár- és lámpaárú gyártás	14	7·4	832	8·1	59
16. Bádogos és szerelőipar	30	15·7	1.432	13·9	49
17. Kések, ollók stb. író toll és tollszárhüvely gyártása .	3	1·5	235	2·2	118
18. Fémárúk gyártása	21	11·0	693	6·7	33
Vas- és fémipar összesen	191	100·0	10.302	100·0	56
A budapesti összes gyárak %-ában	18·6	—	12·8	—	—

A vas- és fémipari gyárak csoportjából a gyárak számát tekintve, hat iparág tűnik ki, amelyek nagyobb része az építkezések fellendülésével találta meg a fejlődési lehetőséget. A legnagyobb számmal ugyanis az épület- és műlakatosság, valamint a bádogos- és szerelőipar szerepel a vas- és fémipari főcsoportba tartozó gyárak között, előbbi 37, utóbbi 30 gyári jellegű teleppel, de az építkezések folytán jutott nagyobb foglalkoztatáshoz a kovácsolt árúkat gyártó 26 ipartelep s a 14 csillár- és lámpaárúgyár is. Kimagasló telepszámmal tűnik ki a fémárúk gyártásával foglalkozó iparcsoport is, amelynek jelentőségét emeli, hogy az odasorozott 21 gyár termelése, régebben túlnyomólag külföldről ellátott szükséglet fedezésének megkönnyítését szolgálta. Végül a telepek száma alapján Budapest gyáriparának egyik sajátos csoportját kell megemlítenünk a gyári jellegre emelkedett arany- és ezüstárúkat előállító 16 ipartelepet, amelyeken kívül az országban nincs is több gyári jellegű arany- és ezüstműves üzem.

A munkáslétszám a vas- és fémiparba tartozó gyáraknál öt iparágban haladja meg az ezret, gyárankint vizsgálva pedig 17 tűnik ki magas munkáslétszámával, ezek közül három vas- és acélöntőde, négy vasfel-

dolgozó gyár, két kábelgyár, két zománcozott edénygyár, egy rézhengermű, egy lámpaárúgyár, két bádogosüzem, egy acéltoll-, tollszárhüvely- és indigó másolópapírgyár s végül egy rézárúgyár.

A vas- és fémipari gyárakban 1926-ban átlag 292 napon át folyt az üzem, a teljesített összes üzemnapok száma így kereken 54 ezret tett ki. Az üzemnapok számáról 1923 óta rendelkezésre álló adatok szerint a budapesti vas- és fémiparban a gyárak üzemmenete egyre erősödő irányt mutat, amint azt az alábbi adatokból látjuk:

27. A budapesti vas- és fémipari gyárak üzemnapjai 1923—1926-ban.

Év	A teljesített összes üzemnapok száma	Emelkedés indexszámban	A gyárankinti átlagos üzemnapok száma	Emelkedés, (csökkenés) indexszámban
1923	47.544	100	288	100
1924	48.906	103	286	99
1925	51.495	108	286	99
1926	53.981	114	292	101

A gyárak átlagos üzemnapjával teljesen megegyezik 1926-ban a munkások által átlag teljesített munkanapok aránya, amiből látható, hogy a főváros vas- és fémipari telepein a munkáslétszám fluktuációja a minimumra szorítkozott, s a munkások csaknem minden üzemnapon dolgoztak. Az így teljesített összes munkanapok száma kereken három millióra tehető, ami az előző évi munkanapteljesítményt 4·8%-kal meghaladja. A legjobban foglalkoztatta a munkásokat a rézművesipar s az írótoll- és tollszárhüvelygyártás, ahol egy-egy munkás átlag 311 munkanapon át dolgozott, a legkevesebb munkanapteljesítményt viszont a vas- és acélgégyártásnál találjuk, munkásonként átlag 257 munkanapot.

A munkáslétszámot nemek szerint vizsgálva megállapítható, hogy a nagyobb testi erőt kívánó iparban, mint a vas- és fémipar, kevesebb női munkás talál munkahelyet, mint a gyáriparban általában. A budapesti gyárakban ugyanis általában véve 29·4%-ot tesz ki a nők aránya, míg a vas- és fémipari gyárakban mindössze 18·2% nőt találunk a munkások között. A rézművesiparban női munkás egyáltalán nem volt alkalmazva. A vas- és acélgégyártásnál is csak egy nő dolgozott, a vas- és acélöntődékben pedig mindössze 1·9%-ot tett ki a női munkások aránya. Aránylag a legtöbb nő az írótoll- és tollszárhüvelygyártásnál volt alkalmazva, ahol az összes munkások 59·4%-át tették ki a nők.

Bár a női munkások számaránya a budapesti vas- és fémiparban alacsony s így a gyárak az általában véve drágább férfi munkásokkal dolgoznak, a munkások átlagos évi keresménye, mely a gyárak által munkabér gyanánt kifizetett összeg és az átlagos munkáslétszám alapján számítható ki, meglepően alacsony. A budapesti gyárakban ugyanis 1926-ban a munkások évi átlagos keresménye 1.451·8 aranykoronát tett ki, míg a vas-

és fémiparban az átlagos évi bérkeresmény mindössze 1247·3 aranykorona volt, tehát 14·1%-kal kevesebb. Az évi átlagos keresmény alacsonyabb volta azonban nem a munkabérek rosszabb alakulásában keresendő, mert a vas- és fémiparban a munkabérek 1926-ban csaknem elérték az aranyparitást, hanem a munkások foglalkoztatottsága volt a budapesti vas- és fémiparban kisebb, mint a fővárosi gyáriparban általában. A munkások munkanapteljesítménye ugyanis nyolc iparágban nem érte el a budapesti gyáripar átlagos munkateljesítményét s a vas- és fémipari munkásoknak több mint 60%-a ezekben az iparokban dolgozott. Csökkentőleg hatott még az átlagos bérkeresményekre az a körülmény is, hogy a budapesti vas- és fémiparban több olyan üzem van, amelyek túlnyomólag javítási és szerelési munkát végeztek s ezekben az üzemekben jelentékeny számban nyertek alkalmazást a kevesebb órabérrel dolgozó, fiatalabb korú, kezdő munkások és tanoncok.

A budapesti vasiparban a munkások óránkénti keresete alkalmaztatási minőségük szerint részletezve az 1921—1926 években a következőleg alakult :

28. Órabérek a budapesti vas- és fémiparban 1921—1926-ban.

Év	Szakmunkás		Betanított napszámos		Tanulatlan napszámos		Ifjúmunkás		Tanonc	
	ó r a b é r é n e k a l a k u l á s a									
	aranykoronában	indexszámban	aranykoronában	indexszámban	aranykoronában	indexszámban	aranykoronában	indexszámban	aranykoronában	indexszámban
1921.....	0·19	100	0·18	100	0·13	100	0·07	100	0·03	100
1922.....	0·42	221	0·34	189	0·24	185	0·13	186	0·06	200
1923.....	0·34	179	0·27	150	0·19	146	0·09	129	0·06	200
1924.....	0·63	332	0·51	283	0·34	262	0·19	271	0·10	333
1925.....	0·70	368	0·56	311	0·37	285	0·23	329	0·10	333
1926.....	0·96	505	0·56	311	0·37	285	0·22	314	0·11	367

A szakmunkások órabére tehát a tárgyalt hat év alatt megötszöröződött, a betanított napszámosoké pedig több mint háromszor, a tanulatlanoké is közel háromszor akkora lett, mint volt 1921-ben. Egy napi keresmény napi nyolc óra munkaidő mellett a szakmunkásoknál 7·68 aranykorona, a betanított napszámosoknál 4·48, a tanulatlanoknál 2·96 aranykorona volt. A munkaadók által az 1926 évben munkabér gyanánt összesen kifizetett 13·8 millió aranykoronából pedig egy munkásra átlag 1247·3 aranykorona évi keresmény jutott, s minthogy a munkások az 1926 évben átlag 291 munkanapon át dolgoztak, egy napi keresményük 4·29 aranykoronát tett.

Ha az órabérek alapján kiszámított napi keresményből a szakmunkások 40·2%-os számaránya alapján mérlegelve átlagot számítunk, a budapesti vas- és fémmunkások átlagos napi bérkeresményeül 4·71 aranykoronát kapunk, tehát a kétféle napibérszámítás eredménye között mindössze 9·8%-os eltérés mutatkozik s minthogy ez a különbség a tényleges keresményeket tünteti fel alacsonyabbnak, indokolva van azáltal, hogy

az átlagos munkanapteljesítmény nem állott kizárólag nyolc órás munkanapokból. A túlórázó munkásokkal szemben ugyanis sajnos még 1926-ban is többen voltak olyanok, akik munkaidőredukció mellett dolgoztak.

A legtöbbet a vas- és fémipari munkások közül 1926-ban a fémöntők kaptak, akik átlag 278 napon át dolgoztak s kereken 2000 aranykoronát kerestek. Egy napra tehát a fémöntő munkásoknál 7·19 aranykorona keresmény és 5·48 aranykorona megélhetési költség számítható, mely a vas- és fémipari átlagos napi munkabérkeresményénél 67·6%-kal, az átlagos napi megélhetési költségnél pedig 60·2%-kal volt magasabb. A legkisebb évi bérkeresmény viszont az írótoill- és tollszárhüvelygyártásnál mutatkozott, ahol a munkások 59·4%-a női munkaerő volt s így érthető, hogy a napi bérkeresmény 32·4%-kal, a megélhetési költség pedig 27·7%-kal a vas- és fémiparban elért keresmények átlagos színvonala alatt maradt.

Iparágak szerint részletezve a budapesti vas- és fémipari gyárakban a munkások átlagos évi keresménye s az átlagos munkanapteljesítmény alapján kiszámítható napi keresményük, valamint az összes évi keresményükből az év minden napjára jutó átlagos megélhetési költségük az 1926 évben aranykoronában a következőleg alakult:

29. Átlagos munkabérkeresmény a budapesti vas- és fémiparban 1926-ban.

Iparág	Egy munkás	
	évi napi bérkeresménye	napi megélhetési költsége
Vas- és acélgyártás	1.849	5·07
Vas- és acélöntés	1.457	3·99
Kovácsolt árúk gyártása	1.264	3·46
Drótkötél stb. gyártás	1.440	3·95
Zománczott edények gyártása ...	1.526	4·18
Épület- és műlakatosság.....	1.241	3·40
Vas- és rézbútorok gyártása	1.243	3·41
Nemes és nem nemes fémekből való fegyvertmány	1.603	4·39
Arany- és ezüstárúk gyártása	1.671	4·58
Rézművesipar	1.306	3·58
Fémöntészet	2.000	5·48
Csillár- és lámpaárúgyártás	1.021	2·80
Bádogos- és szerelőipar	1.418	3·88
Kések, ollók stb. írótoill- és tollszárhüvelygyártás	901	2·47
Fémárúk gyártása	1.022	2·80
Vas- és fémipar összesen	1.247	3·42

Az 1921—1926 évek alatt a budapesti vas- és fémipari munkások átlagos évi bérkeresménye aranykoronában körülbelül megháromszorozódott. Míg ugyanis 1921-ben egy-egy munkás átlag 474·3 aranykoronát keresett, 1926-ban a gyárak által a munkások részére kifizetett munkabérből minden egyes munkásra átlag 1.247·3 aranykorona jutott. A munkások órabére a hat év alatt 405%-kal, a betanított napszamosoké 211%-kal, a tanulatlan napszamosoké 185%-kal emelkedett, évi átlagos bérkeresményük pedig 263·0%-kal volt 1926-ban több, mint 1921-ben. A létfenntartási költségek

változásának figyelembevételével azonban az évi bérkeresmény emelkedése mindössze 10·1%-ot tesz, mert az 1921. évi bérkeresmény összege az aranykorona akkori vásárlóereje szerint 968 koronának, az 1926. évi pedig 1.066·1 koronának felel meg.

A vas- és fémipar a gyárakban alkalmazott erőgépek lóerőszámát tekintve az ország gyáriparában a második helyen áll, ugyanis 1926-ban az összes lóerő 18·8%-a a vas- és fémiparban dolgozott. A budapesti gyárakban használt erőgépek összes lóerejének sokkal kisebb része, mindössze 6·0%-a volt a vas- és fémiparban alkalmazva s így az összes lóerőszámot tekintve a budapesti gyáriparban a vas- és fémipar az ötödik helyre szorult vissza. Egy-egy gyárra a fővárosban az összes gyárak erőgépeit tekintve, átlag 347 lóerő munkabírású erőgép esik, míg a vas- és fémiparban gyárankint átlag csak 116 lóerő számítható. Ezzel szemben az országos eredmények ellentétes arányt mutatnak. Az egész gyáriparban ugyanis egy-egy gyárban átlag csak 336 lóerő dolgozott, míg a vas- és fémiparban több mint a kétszerese, gyárankint átlag 747 lóerő munkabírású erőgép állott munkában. A vas- és fémiparba tartozó nagy kapacitású gyáraink tehát nem a főváros területén helyezkedtek el, habár a foglalkoztatott munkások számaránya szerint a budapesti vas- és fémipari telepek jelentősége erősen kiemelkedik. Az összes vas- és fémipari munkásoknak ugyanis 1926-ban kereken egyharmada a fővárosi gyárakban dolgozott.

A budapesti vas- és fémipari gyárakban installált lóerő, mely a munkaslétszám adatok mellett a gyárak termelőképességének alakulását a legjobban megvilágíthatja az 1921—1926 években jelentősen emelkedett, a gyárak számának hasonló arányú növekedése folytán azonban a gyárankinti átlagos lóerőszám alig változott.

30. Az erőgépek munkabírása lóerőben a budapesti vas- és fémiparban 1921—1926-ban.

Év	Összes lóerő		Gyárankinti átlagos lóerő	
	abszolutszámban	indexszámban	abszolutszámban	indexszámban
1921	17.122	100	115·7	100
1922	17.110	100	114·8	99
1923	18.657	109	110·3	95
1924	21.293	124	119·6	103
1925	21.975	127	118·2	102
1926	22.180	124	116·1	100

Az összes erőgépek 47%-át saját erőforrás táplálta, míg a nagyobbik részét, 53%-át, idegen telepről szerzett villamosáram hajtotta. A budapesti vas- és fémipar energiaellátásában tehát a fővárosi áramfejlesztőtelepeken termelt villamosáramnak jelentékeny szerepe van, amire erősen rávilágít az az arány, amely az ország összes vas- és fémipari telepein alkalmazott erőgépeknél felhasznált nem saját erőforrásból származó energiamentiségből, a fővárosi vas- és fémipari telepekre esik s 1926-ban 27·7%-ot képviselt, míg az összes erőgépek lóereje csak 10·6%-át tette az ország összes vas- és fémipari gyárában használt erőgépek lóerejének.

A legnagyobb lóerőszámot a vassfeldolgozó ipartelepeken s a vas- és acélgégyártásnál találjuk. A kovácsolt árúk gyártásával foglalkozó ipartelepeken a vas- és fémiparra eső összes lóerő egynegyede volt alkalmazva s nem sokkal kevesebb dolgozott a drótkötél, vasfonat és kábelgyártásnál sem. Kimagasló lóerőszámot találunk a nemes és nem nemes fémeket olvasztó és ötvözeteket gyártó ipartelepeken, ahol 2·8 ezer lóerős erőgépek voltak alkalmazásban, továbbá a csillár- és lámpaárúgyárakban, ahol az erőgépek munkabírása 1·7 ezer lóerőt képviselt.

A saját erőforrásból táplált erőgépek energiaforrása túlnyomólag szén volt. A 8·8 ezer lóerős saját erőforrással hajtott erőgépek üzemben tartásához a budapesti vas- és fémipari gyárak 1926-ban 429.215 métermázsa szénre használtak fel, minden 100 lóerő meghajtásához tehát átlag 6.500 q szénre volt szükség. Miként a budapesti vas- és fémiparban alkalmazott saját erőforrással üzemben tartott erőgépek munkabírása csak 3·0%-át teszi a budapesti gyáriparban használt összes hasonló erőgépeknek, a vas- és fémiparban elfogyasztott szén mennyiségének aránya sem volt sokkal több, mindössze 4·2%-át tette a főváros gyáraiban felhasznált szénmennyiségnek. A vas- és fémipari telepek szénfogyasztás tekintetében tehát csak a hetedik helyet foglalják el a budapesti gyáripar főcsoportjai között, míg az országos eredmények szerint mindjárt a második helyen állanak.

Az erőgépek lóerőszámát iparágak szerint feltüntetett adatok oly megoszlását, hogy kitűnjék azokból a saját erőforrásból táplált és az idegen telepről szerzett energiával meghajtott erőgépek munkabírásának aránya is, valamint a vas- és fémiparba sorozott gyárak szénfogyasztását részletező adatokat az alábbi táblázat mutatja be:

31. A budapesti vas- és fémipari gyárak erőgépeinek lóerőszáma és szénfogyasztása 1926-ban.

I p a r á g	Összes lóerő	Egy gyárra esett átlag lóerő	Saját erőforrással hajtott lóerő %-ban	Összes szénfogyasztás métermázsa-ban	Egy gyárra esett átlagos szénfogyasztás métermázsa-ban
Vas- és acélgégyártás	1.813	907	27·6	40.955	40.955
Vas- és acélöntés	2.594	432	50·8	16.419	3.284
Kovácsolt árúk gyártása	5.545	213	41·3	126.586	5.063
Drótkötél stb. gyártás	4.237	424	20·7	68.860	6.886
Zománcozott edények gyártása	342	114	—	80.632	26.877
Épület- és műlakatosság	882	24	30·4	12.276	332
Vas- és rézbútorok gyártása ...	190	21	20·0	464	58
Nemes és nem nemes fémekből való félgégyártmányok	2.774	924	39·3	49.000	16.333
Arany- és ezüstárúk gyártása ..	231	14	—	342	21
Rézműves ipar	15	8	53·3	73	37
Fémöntészet	138	15	11·6	310	34
Csillár- és lámpaárúgyártás	1.714	122	94·2	15.080	1.077
Bádogos- és szerelőipar	851	28	40·2	10.421	359
Kések, ollók, író toll és tollszár-hüvely gyártás	322	108	84·8	7.380	3.690
Fémárúk gyártása	532	25	37·4	417	20
Vas- és fémipar összesen	22.180	116	39·8	429.215	2.320
Az országos eredmények %-ában	10·6	—	—	5·1	—

A szénfogyasztásnak tehát 13·3%-a esett a vas- és acélgyártásra, ide számítva az öntődéket is és 69·0%-a a vasműveket gyárakra. A többi iparágból kiemelkednek szénfogyasztás tekintetében a nemes és nem nemes fémeket s az ezekből való gyártmányokat előállító üzemek, amelyek szénfogyasztása 11·4%-ot tett ki, valamint a csillár- és lámpaárúgyárak 3·5%-os s a bádogos- és szerelőiparba tartozó gyárak 2·4%-os arányukkal.

A vas- és fémiparba tartozó budapesti gyárak termelése az 1926 évben kerekén 70 millió aranykorona értéket képviselt, egy-egy gyárra tehát átlag közel 380 ezer aranykorona termelési érték jutott. Budapest gyárparában a vas- és fémipar, melybe a fővárosban a legtöbb gyári jellegű ipartelep tartozott, a munkáslétszám nagysága szerint a budapesti gyárparában a harmadik helyet, az erőgépek lőerejét tekintve pedig az ötödik, a szénfogyasztás mennyiségét figyelembevéve csupán a hetedik helyet foglalta el, a termelési érték nagyságának sorrendjében is csak az ötödik volt. A vas- és fémipari gyárak termelése ugyanis Budapest egész gyárparájának termelési értékéhez viszonyítva mindössze 8·6%-ot tett ki, s bár a vas- és fémipari gyárak 70·7%-a Budapesten települt le, a vas- és fémipari termelés értékének csak 36·1%-át állították elő a budapesti gyárak.

A vas- és fémipari termelés értékét aranykoronában feltüntető adatok szerint a fővárosi ipartelepek termelése az 1921—1926 években több mint a kétszeresére emelkedett. Az 1921 évben ugyanis a budapesti gyárakban termelt iparcikkek értéke csak 31·5 millió aranykoronának felelt meg, míg 1926-ban meghaladta a 69·7 millió aranykoronát is. Ez az emelkedés a hat év alatt állandó növekedés eredménye. Az 1922 évi termelési érték ugyanis kerekén 8 millió aranykoronával haladta meg az 1921 évit, az 1923 évi 560 ezer aranykoronával volt több az előző évinél. Az 1924 évi ismét közel 10 millió aranykorona termelési érték-többletet mutat fel, s a budapesti vas- és fémiparnak az 1925 évi termelése újabb 4·6 millió aranykoronával haladta meg az előző évi termelési értéket. Végül az 1926 év mindegyik előző évnél magasabb arányban növelte a vas- és fémipari gyárak termelési értékét, több mint 15 millió aranykorona érték-többletet mutatva fel. A vas- és fémipari gyárak termelésének ilyen arányú megnövekedése természetesen összefügg a gyárak számának szaporodásával, úgyhogy a gyárankinti átlagos termelési érték emelkedése a hat év alatt lényegesen kisebb méretű volt.

32. A termelési érték aranykoronában a budapesti vas- és fémiparban 1921—1926-ban.

Év	Összes termelési érték		Gyárankinti átlagos termelési érték	
	aranykoronában	emelkedése indexszámában	aranykoronában	emelkedése indexszámában
1921	31,469.738	100	218.540	100
1922	39,507.968	126	274.361	126
1923	40,068.518	127	242.840	111
1924	49,769.445	158	291.049	133
1925	54,403.501	173	302.242	138
1926	69,745.457	222	377.002	172

A budapesti vas- és fémipari termelési értéknek iparágak szerinti megoszlásában az 1926 évben öt iparág emelkedik ki magas arányszámával. Ezek közül három a vasgyártás és vasfeldolgozó iparba tartozik és pedig a vas- és acélgyártással, illetve öntéssel foglalkozó gyárak termelése az összérték 12·6%-át, a kovácsolt árúk gyártásával foglalkozó ipartelepeké az össztermelés 13·0%-át, a drótkötél, kábelgyártás pedig 22·2%-át állította elő a fővárosi vas- és fémipar összes termelési értékének. A negyedik és ötödik kimagasló termelési értékű iparág, az építkezésekkel leginkább összefüggő iparok, a bádogos- és szerelőipar, amelynek termelése 12·7%-ot tett s az épület- és műlakatosság 9·7%-kal. Jelentősebb termelést mutattak fel a zománcozott edényeket gyártó ipartelepek, a fémkohók, valamint a csillár- és lámpaárúgyárak is; az előbbieket az összérték 6·1%-át, az utóbbiak 5·4%-át állították elő.

Nem érdektelen megfigyelnünk, hogy az a fejlődés, amelyet a gyárak által termelt iparcikkeknek aranykoronában kimutatott összértéke az utóbbi három évben felmutatott s a budapesti vas- és fémipari termelésnél kereken 20 millió aranykoronát ért el, iparágak szerint hogyan oszlik meg. Nézzük, hogy a szanalás éve, tehát 1924 óta miként alakult a fővárosi vas- és fémipari gyárak termelése iparágak szerint:

33. A termelési érték alakulása iparágak szerint a budapesti vas- és fémiparban 1924 – 1926-ban.

I p a r á g	Az előállított összes iparcikkek értéke					
	1924-ben		1925-ben		1926-ban	
	aranykoronában	indexszámban	aranykoronában	indexszámban	aranykoronában	indexszámban
Vas- és acélgyártás	2,187.495	100	1,418.788	64·9	1,515.019	69·3
Vas- és acélöntés	4,672.257	100	4,901.347	104·9	7,284.188	155·9
Kovácsoltárúk gyártása	8,815.553	100	7,668.338	87·0	9,045.899	102·6
Drótkötél stb. gyártás	7,963.978	100	10,795.902	135·6	15,445.054	193·9
Zománcozott edények gyártása ..	3,069.282	100	3,826.730	124·7	4,277.359	139·4
Épület- és műlakatosság	5,623.411	100	5,558.042	98·8	6,741.025	119·9
Vas- és rézbútorok gyártása	1,359.475	100	1,298.457	95·5	1,217.503	89·6
Nemes és nem nemes fémekből való félégyártmányok	3,223.003	100	3,444.631	106·9	4,193.983	130·1
Arany- és ezüstárúk gyártása ..	1,963.677	100	1,987.403	101·2	2,221.087	113·1
Rézművesipar	80.304	100	122.739	152·8	119.617	149·0
Fémöntészet	1,268.244	100	1,186.590	93·6	1,539.970	121·4
Csillár- és lámpaárúgyártás	2,943.338	100	3,772.138	128·2	3,789.331	128·7
Bádogos- és szerelőipar	3,789.611	100	5,435.405	143·4	8,852.120	233·6
Kések, ollók, író toll és tollszár- hüvelygyártás	827.351	100	910.714	110·1	770.768	93·2
Fémárúk gyártása	1,982.466	100	2,076.277	104·7	2,732.534	137·8
Vas- és fémipar összesen	49,769.445	100	54,403.501	109·3	69,745.457	140·1

A gyárakban előállított összes iparcikkek értékét aranykoronában feltüntető adatok azonban, mint már említettük, az aranykorona vásárlóerejének változásai folytán nem alkalmasak arra, hogy a gyáripari termelés intenzitásának emelkedését vagy csökkenését a termelési összérték évenkénti alakulásából megállapíthassuk. Vizsgáljuk tehát meg a gyári eladási árak alapján összeállított drágulási index segítségével, hogy miként alakult a budapesti vas- és fémiparba tartozó gyárak össztermelése az 1921—1926 években.

34. A budapesti vas- és fémipar termelési összértéke békebeli vásárlóerejű koronában 1921—1926-ban.

Év	A gyárak összes termelése		Egy-egy gyár átlagos termelése	
	békebeli vásárlóerejű koronában	index-számban	békebeli vásárlóerejű koronában	index-számban
1921	27,530.170	100	191.182	100
1922	34,562.127	126	240.015	125
1923	26,510.863	96	160.672	84
1924	32,929.366	120	192.569	101
1925	33,719.792	122	187.332	98
1926	53,098.927	193	287.021	150

Az inflációs évek alatt, különösen 1923-ban, tehát amikor a gyáripar a legolcsóbb munkabérrel dolgozott s az előző évekhez viszonyítva elegendő tőke állott rendelkezésre, az iparcikkek rohamos áremelkedése oly bénítólag hatott a budapesti vas- és fémipar termelésére is, hogy annak intenzitása nemcsak az előzőévi színvonalat nem érte el, de még az 1921 évi termelésnél is 3·7%-kal alacsonyabb volt. Az inflációs konjunktúrának kedvező hatása sokkal inkább mutatkozik az 1922 évi termelésnél, amikor a hazai fogyasztóterület felvevőképességét az iparcikkek drágulása kevésbé érintette. Még erősebben látjuk ezt a gyárankinti átlagos termelés alakulásánál, amelynél az 1922 évi 25·5%-os emelkedést 1923-ban 41·4%-os csökkenés követt.

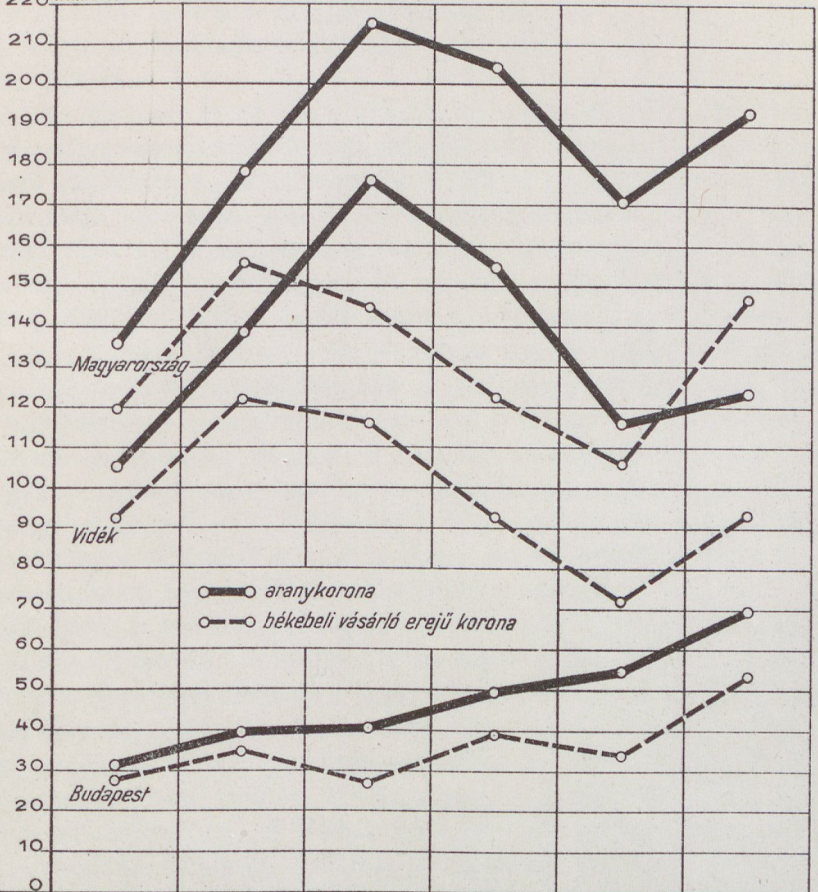
A gyárankinti termelési érték hullámozása az 1921—1926 években leginkább mutatja a gyáripar küzdelmes éveit, mert az összes gyár termelése alapján megállapított átlagos termelési érték csökkenése az 1923—1925 években nem kis részben az évek folyamán csődbe jutott, vagy megszűnt gyárak hatásának tudható be. Egyedül az 1926 évben állapíthatunk meg a budapesti vas- és fémiparban olyan javulást, amely a termelés kedvezőbbre fordulását a fővárosi vas- és fémipari gyárak összességét érintően mutatja.

A gyárak tényleges termelési értéke alapján vizsgálva a fővárosi vas- és fémiparba tartozó gyárak termelésének alakulását, azt látjuk, hogy az 1921—1925 években a termelés átlagban csak 8·4%-os növekedést ért el. Az 1926 évi 28·2%-os emelkedéssel a budapesti vas- és fémipari gyárak termelése mintegy 96·0%-kal megközelítette az utolsó békeévben 1913-ban elért 72·5 millió aranykorona értékű termelés arányait, tehát a fővárosi vas- és fémipari gyárak helyzete a termelés értékét feltüntető adatok szerint a

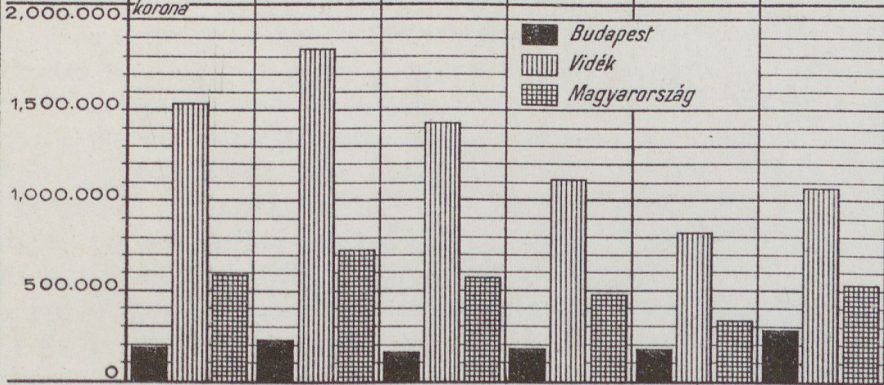
11. számú grafikon.

A VAS-ÉS FÉMIPAR TERMELÉSE 1921-1926-BAN.

220 millió korona

2000.000 korona

Egy gyárra esett termelés.

súlyos válságokkal teli 1921—1925 évek küzdelmei után, 1926-ban már nem mondható kedvezőtlennek. A termelési értékből a vas- és fémipari gyárakban dolgozó munkásokra egyenkint átlag 6770 korona esett, 18·9%-kal több, mint 1925-ben, tehát a munkások teljesítménye is fokozta a vas- és fémipari üzemek termelését.

A budapesti vas- és fémipari gyárak termelésének 1921—1926 évi alakulását aranykoronában és békebeli vásárlóértékű koronában bemutatjuk a 11. számú grafikonon is. Összehasonlításként látható a vidéki gyárak termelésének alakulása is s a kettő között lényeges eltérés állapítható meg. A budapesti gyárak 1924 évi aranykorona értékű termelésében mutatkozó csökkenéssel szemben ugyanis a vidéki gyáraknál nagyobb emelkedés látható, mely a jóvátételi számlára történt vasúti mozdonyjavításokkal kapcsolatban a budapestkörnyéki és vidéki vas- és gépgyárak erősebb foglalkoztatottságának az eredménye. Míg a budapesti vas- és fémipari gyárak ilyen nagyobb-szabású munkálatok elvégzésére általában nem is lettek volna alkalmasak, mert túlnyomólag egész kis üzemek; a nagyobb teljesítőképességű vas- és fémipari gyárak pedig hasonló természetű munkára nem voltak berendezve. A grafikonon a gyárak teljesítőképességét feltüntetető átlagos teljesítmény szemlélteti, hogy a budapesti vas- és fémipari gyárak átlagban mennyivel kisebb kapacitásúak, mint a vidéken letelepült ipartelemek.

A főbb üzemi és termelési költségek, tehát a gyárak személyzeti kiadásai, — ideértve a gyári tisztviselők fizetését, a munkások munkabéretét és mindkét csoport természetbeli járandóságainak egyenértékét — továbbá a termeléshez felhasznált nyersanyagokra, tüzelő- és világítóanyagokra fordított kiadások, a vas- és fémiparba tartozó budapesti gyáraknál az 1926 évben kereken 50 millió aranykoronára tehetők. Ez az összeg a gyárak produkciójának 71·5%-át teszi, tehát a vas- és fémipar valamivel drágábban termel, mint a fővárosi gyárak általában. Ha a főbb termelési és üzemi költségeket külön-külön hasonlítjuk össze, azt látjuk, hogy a vasiparban a termeléshez viszonyítva a felhasznált nyersanyagok értékénél kedvezőbb arány állapítható meg, a tisztviselői fizetések és munkabérek ellenben a vas- és fémipari gyáraknál meghaladják a budapesti gyáriparban általában fizetett személyzeti kiadásokat. Az összes személyi járandóságok költsége ugyanis a vas- és fémiparban a termelési értéknek 26·4%-át (a kifizetett munkabér a 19·9%-át) tette ki, míg az összes gyárnál ez az arány Budapesten 20·0% (illetve 14·4%) volt. A felhasznált nyersanyag értéke a vas- és fémiparban 39·7% költséggel terhelte meg a termelést, szemben a budapesti gyáraknál általában a termelési érték 44·3%-át felemészítő nyersanyagköltséggel.

A felhasznált nyersanyag költsége ugyanis a vas- és acélgyártásnál és a vasfeldolgozó iparokban lényegesen alacsonyabb, mint a gyáriparban általában. Így például a vas- és acélgyártásnál 21% volt, tehát felét sem érte el annak, amit a fővárosi gyárak általában nyersanyagra költöttek.

A vas- és acélgyártásnál 37%-át, a kovácsolt árúk gyártásánál 36%-át, a drótkötél, drótfonat és kábelgyártásnál pedig 33%-át tette ki a felhasznált nyersanyag értéke az iparág összes termelési értékének. Alacsonyabb volt még a nyersanyagköltség a csillár- és lámpaárúgyártásnál (26%), az épület- és műlakatosságnál (41%), a fémöntészetnél (36%) és a fémárúk gyártásánál (39%).

A tüzelő- és világítóanyagokra fordított kiadások viszont a vasgyártással és feldolgozással foglalkozó iparágakban voltak magasabbak, mint a vas- és fémiparban általában. A tüzelő- és világítóanyagfogyasztás a budapesti vas- és fémipari telepeken 1926-ban mindössze 3·8 millió aranykoronát tett ki, a főbb termelési és üzemi költségeknek 7·6%-át. A vas- és fémiparban tehát a gyárak tüzelő- és világítóanyag-fogyasztása a termelési értékhez viszonyítva, meghaladta a gyáripari általános fogyasztás arányát. A tüzelő- és világítóanyagokra fordított költségek ugyanis 1926-ban a budapesti gyáraknál általában 4·8%-át tették a termelési összértéknek, míg a vas- és fémipari gyáraknál 5·4%-ot értek el. A vasgyártásnál és a vassfeldolgozással foglalkozó gyárak egyes csoportjaiban pedig a 8—10%-ot is meghaladták.

A főbb üzemi és termelési költségek a budapesti vas- és fémiparban 1926-ban lényegesen emelkedtek. Az 1925 évben ugyanis a gyárakat terhelő főbb kiadások csak 42·9 millió aranykoronát, 1924-ben pedig mindössze 39·4 millió aranykoronát tettek ki. Egy-egy gyárra tehát 1924-ben 230 ezer aranykorona, 1925-ben 238 ezer aranykorona, 1926-ban pedig 270 ezer aranykorona termelési és üzemi költség esett, ami 3·5%-os, illetve 13·4%-os emelkedésnek felel meg. A vas- és fémipari termelés összértékéhez viszonyítva azonban a főbb termelési és üzemi költségek 1926-ban jelentősen csökkentek, míg ugyanis 1924-ben 79·2%-ot, 1925-ben 78·9%-ot tettek ki, az 1926. évben arányuk alig haladta meg a 70%-ot.

A budapesti vas- és fémipari gyárakat nagyság szerinti kategóriákba sorozva, túlnyomó részük, 71·7%-uk kis gyár; ezeknek az 1926 évi átlagos munkáslétszáma nem haladta meg az 50-et. A közép nagyságú gyárak csoportjába — 51—100 munkással — a budapesti vas- és fémipari telepek 12·0%-a tartozott s csaknem ugyanannyi esett a 100-nál nagyobb, de 500-at meg nem haladó munkáslétszámmal dolgozó, tehát a nagy vas- és fémgyárak kategóriájába is. S csupán 2 üzem volt olyan, amelynek az évi átlagos munkáslétszáma az 500-at is meghaladta, bár mindkettőnél nem sokkal; az együttes munkáslétszámuk ugyanis csak 1.115-öt tett ki.

A kis gyárak nagyobb része, ennek a kategóriának 62·8%-a, egészen kis méretű gyári üzem volt, közöttük több olyan, amely csak az év egy szakában érte el a gyáripari jelleget, az alkalmazott munkások száma és a használt lóerő alapján megállapító kereteket. Ezekben a gyárakban átlag csak 11 munkás dolgozott s a használt motorok munkabírása gyárankint mindössze 8·7 lóerőt képviselt. Természetesen e gyárak alacsony termelőképessége

folytán az 1926. évi termelésük összértéke nem érte el az 5 millió aranykoronát sem s így e kategóriában egy gyárra átlag csak 54 ezer aranykorona értékű termelés esett.

Iparágak szerint vizsgálva a 20 munkást meg nem haladó munkáslétszámmal dolgozó vas- és fémipari gyári üzemeket, négy csoport tűnik a szemünkbe. A legtöbb kis gyári üzem, számszerint 16, a fémárúkat fémekből és ötvényekből előállító iparágra esett. Ezek a gyárak körülbelül egy millió aranykorona értékű termelést értek el, a kis gyárak csoportjába tartozó üzemek összes termelési értékének egyötöde tehát a fémipari gyárakra esett. A második helyen 14 gyári jellegű üzemmel az épület- és műlakatosságot találjuk, utána 12 gyárral a kovácsolt árúk, szerszámok, szegek és csavarok előállításával foglalkozó iparágat, melyet 11 gyári üzemmel az arany- és ezüstművesek követtek. Termelési érték szempontjából ki kell emelnünk a kis gyárak kategóriájában a bádogos- és szerelőipart, melybe 9 gyári üzem tartozott s e telepek termelése 882 ezer aranykoronát tett ki, tehát csaknem ugyanolyan értéket képviselt, mint a 16 fémipari telep összes termelése.

A kis gyárak másik csoportjában, amelybe az évi átlagos munkáslétszám szerint a 21—50 munkást foglalkoztató ipartelepek tartoznak, már kevesebb a gyárak száma, mint a legkisebb gyárak csoportjában. Az általuk termelt iparcikkek értéke azonban több mint két és félszerese amannak. Egy-egy gyárra ebben a kategóriában 1926-ban 33 munkás 25·8 lóerő és 203 ezer aranykorona termelési érték esett. A budapesti vas- és fémipari gyárak 1926 évi termelési összértékének tehát 21·5%-át az 50 munkást meg nem haladó munkáslétszámmal dolgozó kis gyárak szolgáltatták. E telepek együttes munkáslétszáma 25·5%-át, erőgépeik munkabírása azonban csak 9·3%-át tette az összes fővárosi vas- és fémipari gyárak munkáslétszámának, illetve lóerőszámának.

A kis gyárak csoportjába tartozó, de több mint 20 munkást foglalkoztató ipartelepek közül az üzemek számát és termelési értékét tekintve, legjobban az épület- és műlakatosság, valamint a bádogos- és szerelőipar emelkedett ki, az előbbi 14 telepen mintegy 2 millió aranykorona termeléssel, az utóbbi 13 telepen közel 3 millió aranykorona termeléssel. Kiemelhető még az ugyancsak harmadik helyen álló vassfeldolgozó iparág a kovácsolt árúkat, szerszámokat, szegeket és csavarokat előállító 6 ipartelep összesen 242 munkással és 1·1 millió aranykorona termeléssel.

A közép nagyságú gyárak csoportjában tehát, ahova az ötvennél több, de a százat meg nem haladó munkáslétszámú ipartelepek tartoznak, egy-egy gyárban már átlag 75 lóerő munkabírású erőgépek is dolgoztak, a gyárankinti termelés pedig 442 ezer aranykoronát tett ki s így e kategória termelése 10·2 millió aranykorona értéket képviselt, a budapesti vas- és fémipari gyárak összes termelésének 14·6%-át. A közép nagyságú gyárak csoportjába tartozó 23 ipartelep közül ugyanazok az iparágak vannak erősebben képviselve, mint a kis

telepeknél, úgymint az épület- és műlakatosság 8 gyárral és összesen 3·7 millió aranykoronaértékű termeléssel, a bádogos- és szerelőipar 5 gyárral s 2·5 millió aranykorona termeléssel, valamint a kovácsolt árúk, szegek, csavarok gyártásával foglalkozó 3 ipartelep 1·5 millió aranykorona értékű termeléssel.

Nagy gyári ipartelep, egyenkint 101—500 munkással, a budapesti vas- és fémiparban 1926-ban 23 dolgozott. Erőgépeik összes lóerőtjelisménye csaknem 15 ezer lóerőt képviselt s a termelésük összértéke megközelítette a 40 millió aranykoronát. A fővárosi vas- és fémipari termelés 55·6%-át tehát a nagy gyárak állították elő. Iparágak szerint tekintve a nagy gyárak megoszlását, a vas- és acélgyártással, illetőleg öntéssel foglalkozó 8 budapesti telep közül 4, a vasfeldolgozó gyárak közül 12 nagy gyár volt, tehát a gyárak e kategóriájába tartozó ipartelepek 52%-át a vas- és acélgyártással, illetve vasfeldolgozással foglalkozó gyártelepek foglalták le. A nagy gyárak kategóriáját is meghaladó munkaslétszámmal két vas- és fémipari telepet találunk a fővárosban, az egyik vas- és acélöntöde, a másik lámpaárúgyár. E kettőben 2372 lóerő munkabírású motorikus erő is dolgozott s együttes termelésük értéke 1926-ban közel 6 millió aranykoronára tehető.

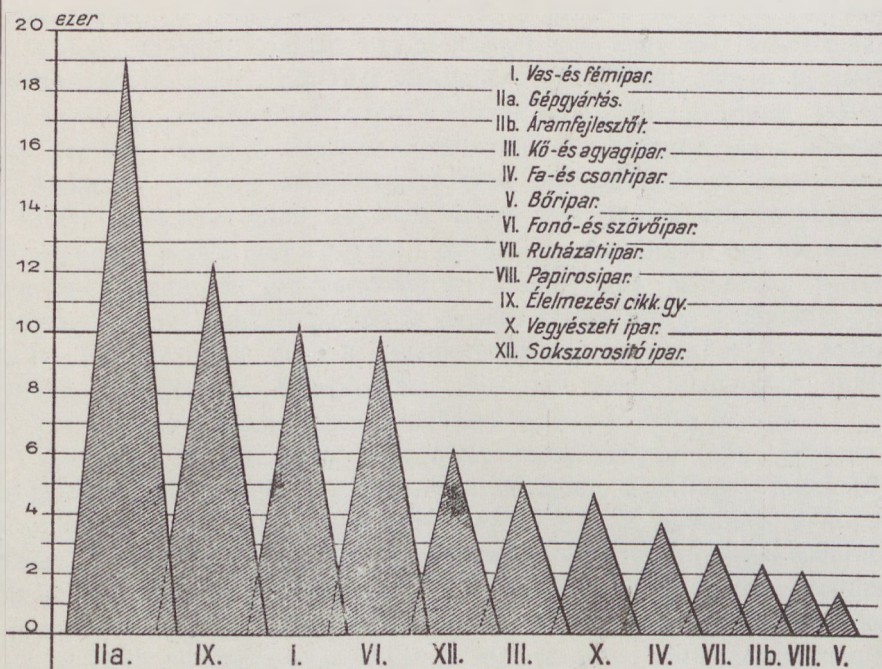
Nagyságkategóriák szerint csoportosítva tehát a budapesti vas- és fémipari telepeket, az öt csoport közül kétségkívül a legfontosabb az a 25 legnagyobb ipartelep, amelynek az átlagos évi munkaslétszáma egyenkint 241 munkából állott, s 695 lóerő gyárankinti motorikus erővel átlag mind-egyikük 1·8 millió aranykorona értéket termelt. A kisebb gyárak inkább a fővárosi építkezéseket szolgálták, vagy a főváros lakosságának a vas- és fémipar körébe tartozó közvetlen fogyasztását látták el.

16. Gépgyártás.

A magyar gépipar fejlődésében a gépgyártásnak már a háború előtti évek során vezetőszerpepe volt s különösen a mezőgazdasági gépek és az elektrotechnikai cikkek gyártásában a magyar gépipar oly jelentős fejlődést ért el, hogy nemcsak a belső szükségletet tudta kellőképpen ellátni, de még jelentékeny kivitelre is szert tett. A trianoni békeszerződés gépgyárainknak ugyan 28·1%-át elszakította tőlünk, minthogy azonban a jelentősebb gépgyárak túlnyomólag Budapesten és a környéken helyezkedtek el, az utolsó békeév gépipari produkcióját véve alapul, gépgyártásunk kapacitásának mindössze 14·1%-a veszett el. Az ország megcsonkításának a közgazdasági élet minden ágát súlyosan érintő káros hatása következtében azonban, de különösen a vas- és fémipari termelésben kerekén 50%-ot kitett veszteség folytán, a háború után megmaradt gépiparunk teljesítőképessége távolról sem érte el békebeli kapacitásának 85·9%-át.

Az utolsó békeévben, 1913-ban ugyanis Budapesten, ahol a gépgyárak 74%-a telepedett le, 102 gépgyár volt üzemben, amelyek több, mint

A GÉPIPARI MUNKÁSLÉTSZÁM A TÖBBI IPARCSONPORTOKHOZ VISZONYITVA BUDAPESTEN 1926-BAN.

34 ezer munkással 185·7 millió korona értékű termelést értek el. Az ország gépipari munkástörzsének 78%-a, termelési összértékének 82%-a esett ekkor a fővárosi gépgyárakra. A háború után, a gazdasági újjáépítés első évében 1921-ben történt statisztikai felvétel adatai szerint Budapesten csak 93 gépgyár működött, mintegy 20 ezer munkással s a termelési érték mindössze 53·3 millió aranykoronát tett ki. Budapest gépiparának a teljesítőképessége tehát a békebeli termeléssel a termelési érték alapján hasonlítva össze, annak csak 28·7%-a volt. Az 1921 évben azonban a gépipar a megmaradt gépgyáraknak a forradalmak s a román megszállás okozta károk hatása folytán csökkent teljesítőképességét a gazdasági konszolidáció hiánya miatt csak kis részben foglalkoztathatta. A gazdasági viszonyok javulásával évről-évre emelkedett a gépipari termelés is, mely a Budapesten letelepült gyáraknál 1926-ban már 91·8 millió aranykoronát ért el, azonban a budapesti gépgyárak békebeli teljesítményének ez is csak 49·4%-át képviseli.

A legutolsó adatok szerint 1926-ban Budapesten 139 gépgyár dolgozott, tehát 37 gépgyárral több volt a fővárosban, mint 1913-ban. Az 1913 évi felvétel azonban a gyári jelleget épen hogy elért ipartelepeket figyelmen kívül hagyta, míg 1921 óta minden gyári üzem, még az is, amely csak az év egy szakában üttötte meg a gyárak mértékét, a gyáripari statisztika keretébe vonatott. Részben ez indokolja azt is, hogy míg a békebeli 102 budapesti gépgyár átlagos gyárankinti munkáslétszáma közel három és félszáz munkásból állott, az 1926. évben a gépgyárak átlagos munkáslétszáma alig haladta meg a békebeli átlagos munkáslétszám egy harmadát. Azonban a budapesti gépgyáraknak a háború előtti állapothoz mérten aránylag kicsiny munkáslétszáma is az első helyre állítja Budapest gépiparát a foglalkoztatott munkások számaránya alapján, amint azt a 12. számú grafikon is szemlélteti. A gépiparban 1926-ban átlag alkalmazott 19.100 munkás ugyanis a fővárosi gyárimunkások 23·7%-át tette ki.

Minthogy a budapesti gépgyárak munkáslétszámának évközbeni fluktuációja kisebb, mint a gyáriparban általában, az átlagos munkabérek-keresmények pedig 1921—1925-ben meghaladják a budapesti gyáripari átlagot, a gépgyári munkások elhelyezkedése általában véve kedvezőbb volt, mint a többi gyár munkásaié. Az 1926 év második felében azonban a gépiparban nagyobb arányú munkáslétszámredukción figyelhetünk meg, mely az 1926 évi bérek-keresményeket az átlagos gyári munkáskeresmények színvonalára alá süllyesztette s így a budapesti gépgyárakban elhelyezkedett munkások sorsa — remélhetőleg csak átmenetileg — rosszabbra fordult.

A fővárosi gépgyárakban 1926 október 1-én 16.840 férfi- és csak 1557 női munkás dolgozott, a nők 8·5%-os aránya tehát ebben az iparágban jóval kisebb, mint azt a nőknek a gyáriparban általában elért 30·1%-os arányszáma mutatja. A munkások munkanapteljesítménye 5·3 millió

munkanap, az üzemben volt gépgyárak munkaslétszámához viszonyítva nem mondható soknak, mert egy munkásra átlag csak 278 munkanap esik, a legkevesebb, amit bármely más budapesti iparban átlag elértek a munkások. Oka ennek a gépgyártás 1926 évi nehéz helyzete, mely több jelentősebb gépgyárnál redukált üzemenetre vezetett. A munkaslétszám-redukciót igazolja a budapesti gépgyárak munkaslétszámának 1926 évi alakulása is. A budapesti gépgyárak munkaslétszáma ugyanis az év első negyedében még 19.141 volt, majd fokozatosan csökkent és október hó elsején, amikor pedig a gyáriparban általában magas a munkaslétszám, már csak 18.397-et tett ki. De emellett szól az átlagos évi munkaslétszám is, mely a budapesti gyáraknál 1926-ban 3·4%-kal kisebb volt az októberi létszámnál. Kivételt csak a gépipar és nyomdaipar mutatott, ahol az októberi létszám maradt alatta az átlagosnak, az előbbinél 3·7%-kal.

A munkások alacsony munkanapteljesítményével szemben az üzempnajok aránya viszont elég magas. Egy gyár 1926-ban átlag 291 napon át volt üzemben, tehát a budapesti összes gyárak átlagos üzempnapteljesítményénél mindössze 1 nappal volt rosszabb a gépgyártásé. A gépgyárak üzempnapteljesítményében 1926-ban bekövetkezett redukció az összes üzempnajok számának alakulásából nem tűnik ki, mert 1926-ban is közel 1000 üzempnappal nagyobb teljesítményt értek el a budapesti gépgyárak, mint az előző évben.

A budapesti gépgyárak száma és a teljesített üzempnajok száma az 1921—1926 években állandó emelkedést mutatott.

35. A budapesti gépgyárak száma és a teljesített üzempnajok 1921—1926-ban.

Év	A gépgyárak száma		A teljesített üzempnajok száma		Egy gyárra esett átlag üzempnap
	összesen	indexszámban	összesen	indexszámban	
1921	93	100	26.945	100	290
1922	97	104	28.050	104	289
1923	105	113	29.478	109	289
1924	121	130	36.557	136	307
1925	137	147	37.437	139	288
1926	139	149	38.370	142	291

A fővárosban letelepült gépipar üzempnapteljesítménye tehát az 1921—1926 években a gyárak számának növekedése mellett évről-évre erősödött. Az 1925 évben bekövetkezett gépipari termelési válság hatása folytán azonban a gépgyárak közül egyesek üzempnapteljesítményre kényszerültek, melyet az 1926 év folyamán több gyár követett, sőt 1926-ban már néhány gépgyár véglegesen beszüntette az üzemet. Ennek folytán a budapesti gépgyárak átlagos üzempnapteljesítménye 1925-ben erősen csökkent s 1926-ban is alatta maradt az 1924 évi átlagos üzempnapteljesítménynek.

A gépiparban a munkások kereseti viszonyai általában véve jobbak, mint más iparágakban. Az 1926 évben azonban az év második felében

történt munkáslétszámredukció következtében, a gépgyártásnál alkalmazott munkások évi bérkeresménye, mint láttuk, nem érte el a budapesti gyáripari munkások átlagos évi keresményének színvonalát. A különbség elég jelentős, ugyanis 5·3%-ot tesz ki, s így a tizenkét főcsoport munkabérviszonyait összehasonlítva, a gépipar 1926-ban a hetedik helyen áll. A napi keresmények összegét tekintve azonban 4·96 aranykorona bérkeresménnyel a gépgyártás a többi iparcsoport között már a negyedik helyre jut, tehát az átlagos napi bérkeresménnyel egy fillér híján megegyezik a gépipari munkások munkabére. A napi 8 óra munkateljesítmény alapján számítva a gépipari munkások átlagos órabére az évi keresményekből kiindulva 62 aranyfillérben állapítható meg.

A munkabérek alakulását a gépiparban az 1921—1926 években az alábbi adataink világítják meg.

36. A budapesti gépgyári munkások munkabére 1921—1926-ban.

Év	E g y m u n k á s á t l a g o s				napi megélhetési költsége arany- koronában
	évi munkabérkeresménye arany- koronában	index- számban	napi munkabérkeresménye arany- koronában	index- számban	
1921	482·2	100	1·66	100	1·32
1922	534·5	110	1·84	111	1·46
1923	575·9	119	1·98	119	1·58
1924	1.126·1	233	3·88	234	3·08
1925	1.420·7	295	4·92	296	3·89
1926	1.379·0	286	4·96	299	3·77

A gépipari munkások kereseti viszonyai tehát az 1921—1926 évekről aranykoronában megállapított munkabérkeresmények alakulása szerint jelentős javulást mutatnak. A hat év alatt a munkabér megháromszorozódott, csupán az 1926 évi üzemredukció csökkentette némileg az átlagos évi keresmény összegét. A napi megélhetési költség azonban még aranykoronában is alacsonyabb, mint a békebeli keresmények szerint megállapítható napi megélhetési költség (3 K 98 f). A létfenntartási index alakulásának figyelembevételével azonban a gépipari munkások 1926 évi megélhetési költsége mindössze 3 K 23 fillérnek felelt meg, tehát lényegesen alacsonyabb életstandardot jelentett még 1926-ban is, mint volt az utolsó békeévben.

A legmagasabb átlagos évi bérkeresményt a gépiparba tartozó iparágak között a hangszeripari munkások érték el, akik 1926-ban fejenként 1628·30 aranykoronát kerestek. Ebben az iparágban Budapesten 5 gyár működött, mindössze 61 munkással, akik közül 2 nő. A munkások túlnyomólag szakmunkások s 1926-ban egyenként átlag 328 napon át dolgoztak. Magas évi keresményüknek ez adja magyarázatát.

Az átlagos gépipari munkabérkeresményt meghaladta a mérleggyártással foglalkozó ipartelepek munkásainak évi átlagos bérkeresménye is, amely

1926-ban 1527·70 aranykoronát tett ki. Az egy-egy munkásra esett 299 üzemnapból álló átlagos munkanapteljesítmény alapján számítva tehát, ebben az iparágban 5·11 aranykorona napibérkeresmény jutott egy munkásra. A mérleggyártással foglalkozó 6 ipartelegen egyenkint átlag 45 munkás dolgozott, kizárólag férfiak, akik több mint 80 ezer munkanapot teljesítettek.

A gépgyártással foglalkozó és azzal rokoniparágak között legjelentékenyebb a kazán, gép- és hajógyártással, fegyver- és vagongyártással foglalkozó ipartelemek csoportja, melybe a budapesti gyárak közül 1926-ban 71 iparteleg tartozott 13.578 munkással. Tehát a gépiparba sorozott gyárak 51%-át, s a gépipari munkások 71%-át a tulajdonképeni gépgyártást végző iparág foglalja magában. A gépipari munkások helyzetének kedvező megvilágítást ad, hogy a munkabérkeresmények a tulajdonképeni gépgyári munkásoknál, akik a budapesti gépipari munkásság zömét alkotják, még 1926-ban is jobbak voltak, mint a többi gyárak munkásainál általában, annak ellenére, hogy az év második felében történt munkáslétszámredukció a legerősebben a tulajdonképeni gépgyári munkásokat érte. Egy munkás átlagos évi keresménye ugyanis 1926-ban a gépgyáraknál 1452·20 aranykoronát tett ki, tehát 73·20 aranykoronával meghaladta a budapesti gépipari munkások átlagos keresetét, sőt valamivel jobb volt a budapesti gyár-
iparban általában kifizetett átlagos keresetnél is (1451·80 aranykorona).

A gépiparba tartozó iparágak közül Budapesten jelentőségben a második helyen az elektrotechnikai cikket gyártó ipartelemek csoportja áll, amelybe 1926-ban 35 gyár tartozott, összesen 4.578 munkással. E gyárak átlagos munkáslétszáma tehát 130 körül mozog, s a munkások egyenkint 284 munkanapon át dolgoztak. Évi munkabérkeresményük mégis csak 1187·30 aranykoronát tett, tehát jóval az átlag alatt maradt, aminek legfőbb magyarázata, hogy a villamossági iparban sok nő volt alkalmazva. A gépgyártás körébe tartozó gyárak női munkáslétszámának ugyanis 81·0%-a dolgozott az elektrotechnikai iparban.

Végül a gyárak számát tekintve a harmadik helyen álló iparégról, az óragyártással, orvosi és egyéb műszerek, tudományos eszközök és taneszközök előállításával foglalkozó gyárak csoportjáról kell megemlékeznünk, amelybe 22 iparteleg tartozott, összesen 613 munkással. E gyárak átlagos munkáslétszáma csak 28-at tett ki. A munkások 1926-ban egyenkint átlag 303 munkanapon át dolgoztak, mégis mindössze 1097·70 aranykoronát kerestek, 32·2%-kal kevesebbet, mint amennyi a budapesti gyári munkás-keresmények átlaga volt. A gépiparba tartozó gyárakban az 1926 évben kifizetett munkabérek közül egy-egy munkásra esett évi bérkeresmények összegét aranykoronában, valamint a munkások napi keresményét és megélhetési költségét a reálmunkabérek alapján feltüntető adatok, iparágak szerint a következő megoszlást mutatják.

37. A gépgyártásban és azzal rokoniparban kilizetett munkabérek 1926-ban.

Iparág	A munkások átlagos			
	arany- koronában	évi keresménye a létfenntartási index alapján	napi keresménye a reálmunkabérek alapján	napi megél- tési költsége
Kazán-, gép- és hajógyártás	1.452·2	1.241	4·53	3·40
Mérleggyártás	1.527·7	1.306	4·37	3·58
Elektrotechnikai cikkek gyártása . . .	1.187·3	1.015	3·57	2·78
Hangszeripar	1.628·3	1.392	4·23	3·81
Óragyártás, orvosi és egyéb műszerek	1.097·7	938	3·10	2·57
Összesen	1.379·0	1.179	4·24	3·23

A gyáripari munkáskeresmények tehát lényegesen alacsonyabbak a békebeli keresményeknél, amelyek Budapesten 1913-ban 1451 K 91 fillért tettek ki s így egy munkanapra 5·45 K munkabér esett. Az 1926 évi gépipari reálmunkabér tehát 22·2%-kal alacsonyabb volt mint a békebeli napi keresmény, az abból egy napra jutott megélhetési költség ennél fogva csak négyötödét tette a háború előtti években biztosított megélhetési költségnek.

A budapesti gépgyárakban az üzemerőt túlnyomólag gőz szolgáltatja, a szénfogyasztás alakulása tehát erősen rávilágít az üzemmenetre. A gépgyárakban 1926-ban 118 gőzkazán termelte a hajtóerőt, több mint mégegyszer annyi, mint a budapesti vas- és fémipari gyárakban. Sőt a gépiparban használt gőzkazánok jelentékeny fűtőfelülete — amely 1926-ban 17.222 m²-t tett ki — arra mutat, hogy a gépgyárak gőzfejlesztő berendezése közel háromszorosán felülmulta a vas- és fémipari gőzkazánok méreteit. A gőzkazánok közül 89 kézi tüzelésű volt, tehát alig egynegyede volt csak az összes gőzkazánoknak mechanikai tüzelésre berendezve. A gőzfejlesztő-berendezéshez tartozott még 52 túlhevítő, összesen 2814 m² fűtőfelülettel s 10 füstgázzal fűtött tápvizelőmelegítő 2268 m² fűtőfelülettel.

A gépipar szénfogyasztása 1926-ban 1·1 millió q-ra tehető, a budapesti gyárak szénfogyasztásának tehát több mint 10%-a a gépiparra esett. A gépgyárak 8415 q-ás átlagos szénfogyasztása azonban nagy különbséggel, több mint 3 ezer métermázsával a gyáripari átlag alatt maradt, holott szénfogyasztás tekintetében az összes iparok között a gépipar a harmadik helyen áll. A felhasznált szén túlnyomó részét, 93%-át a tulajdonképeni gépgyárakban tüzelték el, amelyek az összes gépipari gőzfejlesztő berendezések 86%-a felett rendelkeztek. Az elfogyasztott szén legnagyobb része — 995·6 ezer métermázsa — kazántüzelésre használtatott fel, tehát a gépipari szénfogyasztásnak csupán 10·3%-a fordítottatott műhelyfűtésre vagy más célra. Ezenkívül tüzelőanyagként felhasználtak még a budapesti gépgyárak 95·9 ezer métermázsa kokszot, 90 ezer métermázsa fát, 30·4 ezer métermázsa kovácszenet és 20·7 ezer métermázsa faszenet.

A szénfogyasztás az 1921—1926 években átlagosan meghaladta az egymillió métermázsát s bár erős hullámzás után, de határozottan csökkenő irányzatot mutatott.

38. A budapesti gépgyárak szénfogyasztása 1921—1926-ban.

Év	S z é n f o g y a s z t á s		
	összesen métermázsában	gyárankint	az összes fővárosi iparok %-ában
1921	1,352.435	14.542	15·2
1922	1,514.977	15.618	13·9
1923	1,255.713	12.311	11·2
1924	1,393.892	11.713	13·4
1925	1,078.668	8.297	10·5
1926	1,110.778	8.415	10·9

A szénfogyasztás csökkenő irányzatával szemben a budapesti gépgyárakban használt erőgépek lóerejénél lényeges emelkedést látunk. Az 1921 évben ugyanis még csak 50 ezer lóerőt képviselt a budapesti gépgyárakban alkalmazott erőgépek munkabírása, 1926-ban azonban már meghaladta a 70 ezer lóerőt, tehát több mint 40%-os növekedést ért el. Ezzel szemben a felhasznált szénmennyiség a hat év alatt közel egynegyed millió métermázsával csökkent. Az erőgépek munkabírása és a felhasznált szénmennyiség közötti arányt az 1921—1926 években az alábbi adatok mutatják:

39. A fővárosi gépgyárak erőgépeinek munkabírása és a szénfogyasztás 1921—1926-ban.

Év	Az erőgépek összes lóereje	Esett minden száz lóerőre szénfogyasztás	
		métermázsában	indexszám szerint
1921	50.070	2.701	100
1922	61.202	2.475	92
1923	53.618	2.342	87
1924	63.674	2.190	81
1925	67.692	1.593	60
1926	70.773	1.569	58

A budapesti gépgyárak szénfogyasztásának csökkenését részben a külföldi szénrel való tüzelés emelkedése magyarázza, amit a tüzelőanyag fordított költségek növekedéséből látunk. Ugyanis míg 1921-ben a budapesti gépgyárak tüzelőanyagra csak 3·6 millió aranykoronát fordítottak, 1924-ben a külföldi szénbehozatal megnyitásakor már 5·1 millió, 1925-ben pedig 6·4 millió aranykorona szerepel a gépgyárak üzemi kiadásai között tüzelő- és világítóanyagok beszerzése címén. Az 1926 évben a tüzelőanyagköltségeknek 5·5 millió aranykoronára történt csökkenése — mely egyrészt az üzemredukció hatása — egyszersmind mutatja a budapesti gépgyárakban a villamos hajtóerő térfoglalását. A fővárosi elektromosművek áramtermelése úgy látszik mind jobban belekapcsolódik a gyáriparba s a drágább kalórikus gépeket fokozatosan kiszorítja. Megállapítható ugyanis, hogy az 1925 évben még 30·2 ezer lóerő összes teljesítőképességű kalórikus gép működött a fővárosi gépgyárakban s csak 37·5 ezer lóerős villamosmotorok dolgoztak, 1926-ban már a villamosmotorok összes teljesítőképessége 40·9 ezer lóerőre emelkedett, a kalórikus gépeké ellenben 29·9 ezerre csökkent.

A mai országhatárok között az utolsó békeévben, 1913-ban üzemben volt gépgyárak termelése 226·3 millió korona értéket képviselt, melyből 185·7 millió korona, tehát 81·8%, a budapesti gépgyárakra esett. A fővárosi gépgyárak tehát a háború előtt átlag 1·8 millió korona értékű iparcikket állítottak elő. A háború utáni években újból megindult gépipari termelés alig egyharmadát tette csak a békebelinek, holott a gépipart az ország területi megcsönkítése közvetlenül kevésbé érintette, mert a gépgyárak túlnyomólag Budapesten és a főváros környékén helyezkedtek el. Az 1921 évben a gépipar 81·3 millió aranykorona értékű termeléséből 53·3 millió, tehát 65·5% esett a fővárosi gépgyárakra.

Gépiparunk termelési értéke az 1921—1926 években jelentősen megnövekedett, ugyanis 1926-ban már 152·4 millió aranykoronát tett, tehát közel kétszer annyit, mint 1921-ben. A budapesti gépgyárak termelése is emelkedő irányzatú volt, azonban a fővárosi gépipari termelés javulása az aranykoronában megállapított értékadatok szerint jóval kisebbarányú volt, mint az ország összes gépipari termeléséé. Az 1926 évben ugyanis a budapesti gépgyárak termelése mindössze 91·8 millió aranykoronát tett ki, tehát csak 72·2%-os emelkedést ért el. Emellett a termelési érték alapján a főváros gyáriparában egyre csökkenő jelentőséget kell tulajdonítanunk a gépgyártásnak, amelynek pedig a békében a fővárosi gyáripari termelés értékéhez viszonyítva, össztermelése meghaladta a 18%-ot. Az 1921 évben a gépipari termelés értéke az összes budapesti gyárak termelésének már a 16%-ára szállott alá, 1926-ban pedig mindössze 11·4%-át tette ki. A budapesti gépgyárak 1921—1926 évi termelését aranykoronában feltüntető adatok a termelés alakulásáról a következő képet adják:

40. A budapesti gépgyárak 1921—1926 évi termelése aranykoronában.

Év	A gyárak száma	T e r m e l é s i é r t é k			
		ö s s z e s e n		g y á r a n k i n t	
		ezer aranykoronában	indexszámban	aranykoronában	indexszámban
1921	93	53.313·8	100	573.266	100
1922	97	59.876·1	112	617.279	108
1923	102	48.523·9	91	475.724	83
1924	119	75.957·8	142	638.300	111
1925	130	88.022·1	165	677.093	118
1926	132	91.827·0	172	695.659	121

A budapesti gépgyárak termelése tehát, amely a háború előtt 185·7 millió korona értéket képviselt, a mai Magyarország fővárosában hat év óta folyó erőfeszítő munka után sem érte el békebeli teljesítményének a felét. Sőt, ha a gépiparban előállított cikkek több mint 100%-os drágulását is figyelembe vesszük, a budapesti gépgyárak teljesítménye alig egynegyedére süllyedt a békebeli produkciónak. A budapesti gépipar 1921—1926. évi ter-

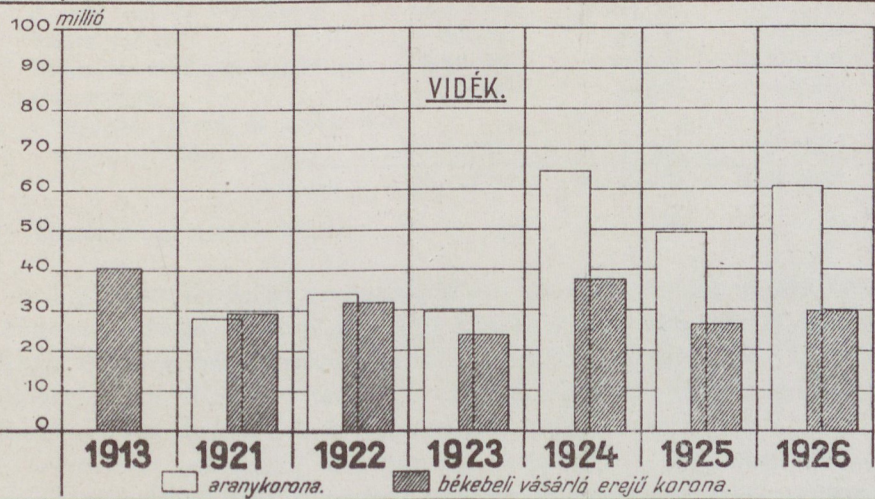
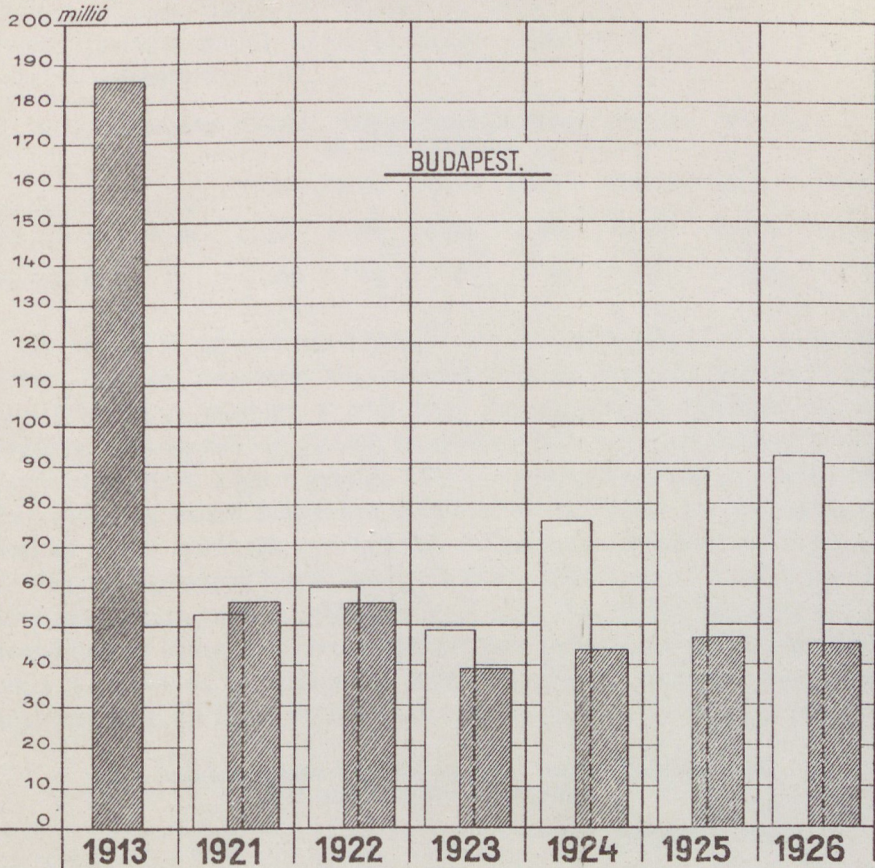
melési értékét feltüntető adatokat az 1913 évi termeléssel összehasonlíttja a 13. számú grafikon is. Egyenesen megdöbbenő az a veszteség, amely a budapesti gépipart érte a békebeli viszonyokhoz mérten. A gépgyárak legfőbb fogyasztóinak a háború utáni helyzetét ismerve a gépipar teljesítményének összezsugorodása azonban teljesen érthető lesz. A hajógyártás a magyar Duna megrövidülése folytán s a cseh és szerb ipar versenye következtében elvesztette létfeltételének nagy részét, a vagongyártás visszaesése pedig a vasutak hosszának egynegyedére történt lecsökkenése folytán, a híd, kazán, és pontongyártás visszafejlődése a hadsereg létszámának teljes leredukálása s az állami beruházásoknak a nehéz gépipart érdeklő szünetelése miatt következett be. És hozzájárultak mindezekhez a vas- és fémipari termelés nehézségei, amelyek a gépgyártást, mint a legfőbb vasfogyasztót különösen súlyosan érintették.

A budapesti gépgyárak összes termelési értékének iparágak szerint való megoszlását vizsgálva a legjelentősebbek a tulajdonképpen gépgyártással foglalkozó ipartelepek, amelyek 1926-ban 67·7 millió aranykorona értékű termelést értek el, tehát több mint kétharmada a budapesti gépipari termelésnek a tulajdonképeni gépgyárakra esett. Bár a gépgyárak termelése 1921 óta jelentékenyen emelkedett, — ugyanis 1921-ben még csak 43·3 millió aranykoronát tett ki, a hat év elteltével tehát a fővárosi gépgyárak termelési értéke 56·3%-os szaporulatot mutatott, — a békeviszonyokhoz képest azonban a tulajdonképeni gépgyártás sokkal többet veszített, mint maga a gépipar. A gépiparhoz tartozó budapesti gyárak 1926-ban 49·4%-át állították elő az utolsó békeévben elért teljesítményüknek, a tulajdonképeni gépgyártással foglalkozó ipartelepek ezzel szemben 1926-ban csak 42·3%-át érték el a békebeli termelésüknek. Még nagyobb ez az eltérés, ha a termelési értéket a gyárankinti átlag alapján hasonlítjuk össze. A gépgyárak 1913-ban egyenkint 2·5 millió korona értéket termeltek, míg 1926-ban mindössze 1·0 millió aranykorona termelési érték jutott egy-egy gyárra.

A gépgyárak teljesítményének hanyatlása mellett meglepő a villamosági cikkek előállításával foglalkozó ipartelepek termelésének emelkedő aránya. A háború előtt a budapesti gépipari termelésnek csak 11·4%-át tette ki az elektrotechnikai cikkek gyártása, míg 1926-ban 22·4%-kal szerepel a gépipari termelési értéknek iparágak szerinti tagolásában. Elektrotechnikai iparunk nagyrésze megmaradt a békekötés után — mindössze 6·5%-a veszett el — s annak az erőfeszítésnek következményeként, amellyel ezt a külkereskedelmi mérlegünkre nézve is nagyon fontos iparágunkat a hanyatlástól óvtuk, 1926-ban már oly eredményekről számolnak be az adatok, amelyek szerint csaknem ugyanannyi értéket állítottak elő villamosági cikkeket gyártó ipartelepeink, mint a háború előtt. Bár az 1921—1926 években a villamosági iparban folytonos javulást mutatnak az adatok, az 1926 évi teljesítmény különös fontossággal bír, mert a gépipart

13. számú grafikon.

A GÉPIPARI TERMELÉS 1913-BAN ÉS 1921-1926-BAN.

általában súlyosan érintő esztendőben az elektrotechnikai cikkek gyártása nagyobb javulást mutat az előző évhez viszonyítva s csaknem elérte a békebeli teljesítményt.

41. A villamossági cikkek előállítását budapesti gyárak termelése 1913-ban és 1921—1926-ban.

	1913-ban	1921-ben	1922-ben	1923-ban	1924-ben	1925-ben	1926-ban
Termelési érték összesen ezer aranykoronában..	21.268	8.484	8.886	9.449	12.994	16.957	20.584
Index-számban	100	40	42	44	61	80	97

A gépiparba tartozó, de kevésbé jelentős iparágak közül a mérleggyártás 1926 évi termelése alig haladta meg az egymillió aranykoronát, amely értékösszeg mintegy a felét teszi mérleggyáraink békebeli teljesítményének. A hangszeripari gyárak termelése pedig még a kétszáz ezer aranykoronát sem érte el s így a gyárak 1926-ban egyharmadát sem produkálták annak, amit az utolsó békeévben előállítottak. Ellenben az óragyártással, orvosi és egyéb műszerek gyártásával, tudományos eszközök és tanszerek előállításával foglalkozó iparág, mely a háború előtti évben 1·7 millió korona értékű iparcikket gyártott, 1926-ban jóval nagyobb értékű termelést ért el, amennyiben az ebben az évben előállított iparcikkek 2·3 millió aranykorona értéket képviseltek. A gépiparba tartozó iparágak termelése egyébként aranykoronában az 1921, 1923 és 1926 években a következőképen alakult:

42. A budapesti gépipari gyárak termelési értéke aranykoronában 1921-ben, 1923-ban és 1926-ban.

Iparág	A termelés értéke aranykoronában		
	1921-ben	1923-ban	1926-ban
Kazán-, gép- és hajógyártás	43,315.565	36,961.667	67,671.489
Mérleggyártás	566.215	1,037.195	1,065.009
Elektrotechnikai cikkek gyártása ...	8,484.389	9,449.079	20,584.046
Hangszeripar	29.986	58.045	195.441
Óragyártás, orvosi és egyéb műszerek gyártása	917.608	1,017.926	2,311.037
Összesen	53,313.763	48,523.912	91,827.022
Indexszámban (1913=100)	29	26	49

A gépipari termelést aranykoronában feltüntetett adatok szerint tehát a budapesti gépgyárak termelése még mindig a felét sem érte el békebeli teljesítményének, bár az előző évekhez viszonyítva jelentős arányban megerősödött. Az 1921 évi termelési értékkel szemben ugyanis a gépipar 1926-ban csaknem kétszerannyi termelési értéket mutatott fel.

Mint már említettük, a gépgyárak termelésének intenzitása, sajnos, távolról sem éri el azt az arányt, amelyet az aranykoronában kifejezett termelési értékek mutatnak. Köztudomású, hogy az a drágulási folyamat,

mely a háború utáni években az iparcikkek árában nemcsak nálunk, de az egész világon bekövetkezett, a legerősebben a gépipar körében előállított iparcikkeket érte. Nem egy olyan fontos iparcikket találunk ezek között, amely a budapesti gépgyárak termelésének jelentékeny részét adja s mai ára a békebeli árnívóhoz viszonyítva, mintegy 200%-os drágulást mutat. Az 1921 évben még a gépgyártás drágulási indexe nem érte el a békenívót, minthogy a termelés jelentékeny része ekkor csak javítási és szerelési munkákból állott s a munkabér rendkívül alacsony volt. A gépipari cikkek átlagos ára 1923-ban is csak 8·1%-kal volt magasabb az 1913 évi áráknál, 1926-ban azonban a drágulási index — az összes gépipari cikkekre vonatkozólag — már meghaladta a 200-at. A budapesti gépgyárak termelését a gépipari drágulási index alapján békebeli vásárlóerejű koronára átszámítva az 1921, 1923 és 1926 években a termelés aránya a következőleg módosul :

43. A budapesti gépipari gyárak termelése 1921-ben, 1923-ban és 1926-ban a gyáripari index alapján békebeli vásárlóerejű koronában.

Iparág	Termelési érték 1921-ben	békebeli vásárlóerejű koronában 1923-ban	1926-ban
Kazán-, gép- és hajógyártás	45,792.964	29,731.070	33,235.843
Mérleggyártás	598.599	834.294	523.058
Elektrotechnikai cikkek gyártása	8,969.647	7,600.610	10,109.572
Hangszeripar	31.701	46.690	95.968
Óragyártás, orvosi és egyéb műszerek gyártása	970.090	818.795	1,135.013
Összesen	56,363.001	39,031.459	45,099.454
Indexszámban (1913=100)	30	21	24

A fővárosi gépgyárak helyzete 1926-ban rosszabbodott, a termelési viszonyok megnehezültek, úgy hogy a békebeli viszonyokkal történt szomorú összehasonlítás után még az a vigasztalódás sem marad, hogy a gépipar küzdelmei javuló irányzatot tudtak volna biztosítani. A szanalás óta eltelt három év alatt a gépipari drágulási index figyelembevételével megállapítható termelési érték 1921-ről 1925-re még kb. 7%-kal emelkedett, 1926-ban azonban ismét csökkent s az 1913 évről rendelkezésre álló adatokkal szemben egynegyedrészt sem érte el a békebeli termelési értéknek.

Az 1921—1926 évi fejlődést feltüntető adatok szerint 1921-től 1923-ig a budapesti gépgyárak termelése csökkent, a termelést aranykoronában feltüntető adatok szerint ép úgy, mint a drágulási indexszel történt átszámítás eredményei alapján, holott az 1923 év a gyáripari termelésben fellendülést hozott, a gyárak üzemmenete fokozódott az inflációs pénzbőség hatása alatt.

A gépipari termelés intenzitásának a termelés értéke alapján való megállapításánál azonban ép úgy, mint a gyáriparban általában, figyelembe kell venni, hogy a gyárak üzemmenetére különösen az hatott fellendítőleg,

hogy a termelési költség alacsony volt s így látszólag a gyárak rentabilitása rendkívül emelkedett. A pénz elértéktelenedése mellett az árú megtartotta ugyan a befektetett értéket, de az újabb nyersanyagbeszerzés már sokkal magasabb áron történt, oly áron, amelyet az iparcikkeknél már csak a későbbi eladás vehetett számításba, úgy hogy a gyári termelés eredménye folyton csökkenő értéket képviselt. Az 1923 évi termelési viszonyok egyébként a gépiparban kevésbé voltak kedvezőek, mint a gyáriparban általában, de a gyáripari termelés általános javulását jelző adatok sem tekinthetők tulajdonképpen kedvezőknek.

Az inflációs évek alatt a gyáripari termelésben is mutatkoztak olyan eredmények, amelyek a viszonyok továbbfejlődésének mérlegelése nélkül kedvező képet adtak. De ezeket az eredményeket létrehozó intézkedések fenntarthatók nem voltak. A pénzhiány, mely a gyáripari termelést az infláció alatt lüktetésbe hozta, állami támogatással biztosított olcsó hitel volt, melyet a vállalatok a magas heti kamatozás mellett oly gyümölcsözően tudtak elhelyezni, hogy a kamatokból a gyárak termelési költségei részben fedezetet nyertek. Emellett a gyárak alacsony munkabérral dolgoztak, az adók és egyéb közterhek oly minimálisak voltak, hogy számításba sem jöhettek s a belső fogyasztást is biztosították a külföldi árúk behozatalát tiltó vagy korlátozó rendelkezések.

Az 1923 évi adatok ennél fogva a gyári üzemmenet intenzitását a termelés értékét feltüntető adatok alapján való megállapításánál békebeli vásárlóerejű koronákban még erősebben lecsökkentve mutatják a gépipar teljesítményét, mint aranykoronában. A termelési és üzemi költségek jelentékeny része ugyanis 1923-ban lényegesen kisebb részét tette a termelés összértékének, mint az összehasonlítás más éveiben, míg a drágasági index ennek figyelembevétele nélkül alakult. Az 1923 évi gyáripari drágasági index alapjául szolgáló egységárak ugyan a gyári eladási árat mutatják, azonban az előállítási árhoz való viszonyuk mégis eltérő a többi évekre vonatkozó számításoknál alapul vett adatokétól, mert 1923-ban a gyári eladási ár és az előállítási ár közötti távolság nagyobb volt.

Mindezek mellett meg kell emlékeznünk a termelési értékösszeget csökkentő statisztikai hibaforrásról is, amely a gyárak termelési értékének bevallásánál elkerülhetetlen volt. Az 1923 évben az üzleti élet papírkoronában folyt s a gyárak adatszolgáltatása a papírkoronában vezetett feljegyzésekből havonként kijegyzett s a havonkénti átlagos aranykorona értékkel átszámított értékadatok alapján történt. A korona zuhanása idején ellenőrizhetetlenül kerültek be azok az eladási árak, amelyek az iparcikkek leszállítása idején vagy még inkább a kifizetésükkor már a tényleges árnál alacsonyabbak voltak.

A budapesti gépgyárak 1923 évi teljesítményét feltüntető értékadatok tehát a drágulási indexszel történt átszámítás után sem mutatják

híven a gépipari termelés helyzetét, amely kétségkívül kedvezőbb volt az inflációs évek alatt, mint ahogy az a lényegesen lecsökkent termelési értékből következik. De nem volt még azon a színvonalon sem, amelyen a gyáripari termelés általában és távolról sem volt oly kedvező, amint azt a szanalás első éveiben a gépgyárosok közül egyesek az 1922—1923 évekre visszagondolva hangoztatták. Csak a vállalkozások rentábilisebbeknek tunktek fel a gazdasági összeomlás felé vezető viszonyoknak a gyáripari termelésre nézve átmenetileg kedvező jelenségei között.

A budapesti gépgyárak főbb üzemi és termelési költségei közül a nyersanyagok s a tüzelő- és világítóanyagok fogyasztását részletező adatokat hasonlóan kell mérlegelnünk, mint az előállított iparcikkek értékét feltüntető adatokat. Minthogy azonban a nyersanyagárak alakulásáról nincsenek feljegyzéseink, a termelési és üzemi költségek megfigyelésénél csak az aranykoronában megállapított költségeket vehetjük vizsgálat alá.

A budapesti gépipari gyárak főbb üzemi és termelési költségei, ide számítva a tisztviselői fizetések és munkabérek címén kifizetett összegeket is, 1926-ban 75·2 millió aranykoronát tettek ki, az előállított iparcikkek értékének tehát 81·9%-át emésztették fel. A ruházati iparon kívül, amelyben a nyersanyagérték különösen magas, nincs még egy iparcsoport, amelynél oly nagy részét foglalnék le a főbb üzemi és termelési költségek a termelési összértéknek, mint a gépipar.

A munkabérek alakulását láttuk s megállapítottuk, hogy a gépgyárakban általában jobbak a bérkeresmények, mint a többi gyárakban. Az 1926 évben azonban a munkásredukció hatásaként az összes kifizetett személyi járandóságok a termelési értéknek mindössze 39·2%-át tették ki, holott a munkabérek 1926-ban lényegesen jobbak voltak, mint az előző évben. A felhasznált nyersanyagok értéke azonban, amely 1925-ben még 22·6 millió aranykorona volt, 1926-ban 49·1%-kal több, azaz 33·7 millió aranykoronát tett ki, s így a termelési összértéknek az előző évben 25·6%-kal történt megterhelésével szemben 1926-ban 36·7%-át emésztette fel. Egyedül a tüzelőanyag és világítóanyagfogyasztás költségei csökkentek 1926-ban az előző évben elért 6·4 millió aranykorona után 5·5 millió aranykoronára, tehát a termelési értékhez viszonyítva 7·3%-ról 5·9%-ra. A felhasznált tüzelőanyag költségei az üzemredukció folytán még alacsonyabbra szálltak volna le, azonban a szénárak 1926-ban az angol bányászstrájk következtében úgy a külföldi, mint a helyföldi származású szénfajtáknál lényegesen emelkedtek, ami a tüzelő- és világítóanyagok címén kifizetett összegeket jelentékenyen megnövelte.

A gépiparba tartozó 139 fővárosi gyár közül tulajdonképeni gépgyártással, tehát kazán-, gép- és hajógyártással, fegyver, vagon, varrógép illetőleg kerékpár előállításával 1926-ban 71 gyár foglalkozott. E gyárak közül azonban 5 üzemem kívül állott. A budapesti gépgyárakat a munkáslétszám nagysága szerint csoportosító adatok tehát csak 66 gyárra vonat-

koznak. Az üzemben volt gépipari telepek közül 45 gyár, tehát a gépgyárak több mint kétharmad része kis üzem volt, amelyek egyenkint átlag 24 munkást foglalkoztattak, de egy üzem sem volt ezek között, amely 50-nél több munkást alkalmazott volna. Az 50-nél nagyobb, de száznál kisebb munkáslétszámú gépgyárak száma csak 4 volt, ezekben is az átlagos munkáslétszám mindössze 67-et tett ki s így a minimumhoz esett közel. A 101—500 munkást foglalkoztató gyárak kategóriájában 9 gyárat találunk, gyárankint közel 200 munkással. Ötszázon felüli munkáslétszámú gépgyár — átlag 703 munkással — 5 volt üzemben, ezeken felüli munkással dolgozó gyár pedig — egyenkint átlag 2351 munkással — 3 szerepel a budapesti gépgyárak között. Az alkalmazott munkások száma szerint nagyságcsoportokba osztva a budapesti gépgyárakat, az 1926 évi főbb adataik a következők:

44. A budapesti gépgyárak megoszlása munkáslétszám-kategóriák szerint 1926-ban.

Kategóriák	A gyárak száma	évi átlagos munkáslétszáma	Az erőgépek összes löereje	Termelési érték ezer aranykoronában
20-nál kevesebb munkással dolgozó gyárak . . .	20	219	438	997
21— 50 « « «	25	882	1.398	4.610
51— 100 « « «	4	268	227	1.377
101— 500 « « «	9	1.641	2.249	8.265
501—1.000 « « «	5	3.514	16.448	17.241
1.000-nél több « « «	3	7.054	37.825	35.181
Összes gépgyárak . . .	66	13.578	58.585	67.671

A gépgyárak közül az egészen kis gyári üzemek csoportjában, tehát, amelyek 20 munkásnál kevesebb személyzettel dolgoztak, egy-egy gyárban átlag 11 munkás és 22 lóerő munkabírású erőgép volt alkalmazva, a termelés pedig gyárankint mintegy 50 ezer aranykoronát tett ki. A 20 munkást meghaladó, de 50-nél nem nagyobb munkáslétszámmal dolgozó gépgyárakra egyenkint 35 munkás és 56 lóerő számítható, tehát a munkáslétszám mintegy háromszorosa, a hajtóerő pedig két és félszerese a legkisebb gépgyárak átlagos munkaerejének. Ezzel szemben a gyárankinti termelés 184 ezer aranykoronát tett ki, tehát három és félszer volt akkora a második kategóriában, mint a legelsőben.

De a nagyobb gyárak csoportjában a termelésnek a munkaerőhöz viszonyított aránya már csaknem mindig kisebb, mint az alacsonyabb kategóriában elért átlagos termelési érték. A középgyárak csoportjában, amelyek 51—100 munkással dolgoztak, minden száz munkásra 510 ezer aranykorona termelési érték esett, holott az alacsonyabb kategóriában 524 ezer aranykorona számítható. A nagy gyárak 101—500 munkással ugyan valamivel jobb teljesítményt értek el, mert erőgépeik munkabírása csaknem tízszerese a középgyárakban használt erőgépek löerejének, minden száz munkásra azonban itt is csak 503 ezer aranykorona termelési érték jutott. Viszont a

nagy ipartelepeken, amelyek 501—1000 munkáslétszámmal dolgoztak, csak 490·6 ezer aranykorona, az ezernél több munkással dolgozó ipartelepeken szintén csak 498·7 ezer aranykorona termelési érték esett száz-száz munkásra, holott a munkások teljesítményéhez még átlag 468, illetve 536 lóerő munkabírású erőgép is számítandó minden száz munkásra, az alacsonyabb kategóriában ugyancsak száz munkásra esett 137 lóerő teljesítőképességű erőgépekkel szemben.

A gépipar második legjelentősebb iparágában, amelybe az elektrotechnikai cikkek előállító gyárak tartoznak, 1926-ban a fővárosban 35 gyár volt, köztük egy üzem kivül. Az elektrotechnikai cikkek előállító gyárak között is több mint a kétharmadrészük kisüzem volt 50-en aluli munkáslétszámmal. De találunk két ipartelepét 500-at meghaladó munkástörzsszel, sőt ezek egyikében a munkások száma a másfélezret is meghaladta. A középgyárak csoportjába 4 üzem sorozható egyenkint átlag 84 munkással, nagy gyár pedig — átlag 200 munkással — 7 szerepel a villamossági cikkek gyártó iparban. Az elektrotechnikai iparba tartozó gyárak főbb adatai munkáslétszám kategóriák szerint csoportosítva a következő megoszlást mutatják:

45. Elektrotechnikai cikkek gyártásával foglalkozó budapesti ipartelepek 1926-ban.

Munkáslétszám	A gyárak		Az erőgépek összes lóereje	Termelési összérték ezer aranykoronában
	száma	évi átlagos munkás- létszáma		
20-nál kevesebb munkás	7	117	50·8	651
21— 50 «	14	535	162·6	2.318
51— 100 «	4	335	191·0	1.465
101— 500 «	7	1.408	1.558·3	7.911
501—1.000 «	1	555	811·0	2.987
1.000-nél több «	1	1.628	8.470·0	5.252
Összesen	34	4.578	11.243·7	20.584

A 20-nál kevesebb munkással dolgozó üzemek tehát egyenkint még 100 ezer aranykorona értéket sem állítottak elő, a 21—50 munkással dolgozók azonban már átlag 165·6 ezer aranykoronát termeltek. A középgyárak átlagos termelése megközelítette a 400 ezer aranykoronát, a nagy gyáraké viszont meghaladta az egymilliót, sőt az 500-nál magasabb munkáslétszámmal dolgozó ipartelep termelése közel 3 millió aranykoronát, a másfélezret is meghaladó ipartelepé pedig 5 és egynegyed millió aranykoronát is.

Az elektrotechnikai iparban a munkáslétszámhoz viszonyítva a 101—500 munkással dolgozó nagy gyárak után, amelyekben minden 100 munkásra átlag 562 ezer aranykorona termelési érték esett, legtöbbit a legkisebb gyárak termeltek. E gyárakban átlag 100 munkásra 556 ezer aranykorona termelési érték számítható. Ezek után a villamossági iparban a két legnagyobb kategória jön, az 501—1000 munkással dolgozó ipartelep 538 ezer aranykorona termelési

értékkel s az ezren felüli munkáslétszámú telep 323 ezer aranykorona termeléssel minden 100 munkás után. A 21—100-ig terjedő munkáslétszámú gyárak két kategóriájában viszont az 1926 évben átlag 435 ezer aranykoronát termelt minden 100 munkás.

A gépiparba tartozó budapesti gyárak harmadik jelentősebb csoportja az óragyártással foglalkozó, továbbá orvosi és egyéb műszereket, tudományos eszközöket és tanszereket gyártó ipartelepeket foglalja magában. Az 1926 évben 22 gyári üzemet találunk ebben az iparágban, köztük azonban egy üzemen kívül állott. Ötvennél több munkást e gyárak közül csak 3 foglalkoztatott és pedig kettő átlag csak 54 munkással dolgozott, a harmadik azonban 167 munkást foglalkoztatott s így már nagy gyárnak minősíthető. Az óra-, műszer- és tanszergyártással foglalkozó ipartelepek munkáslétszámkategóriák szerint a következőleg oszlottak meg :

46. Óragyártással, orvosi és egyéb műszerek gyártásával foglalkozó budapesti ipartelepek 1926-ban.

Munkáslétszám	A gyárak		Az erőgépek összes lőereje	Termelési össz- érték ezer aranykoronában
	száma	évi átlagos munkáslétszáma		
20-nál kevesebb munkás	12	148	67·6	394
21— 50 munkás	6	190	59·6	429
51—100 «	2	108	16·0	360
101—500 «	1	167	65·8	1.129
Összesen	21	613	209·0	2.312

A legkisebb gyárak átlag 12 munkással dolgoztak s egyenkint 32·8 ezer aranykorona értékű iparcikket állítottak elő. A nagyobb, de 50-nél nem több munkást foglalkoztató gyári üzemek már átlag 32 munkást foglalkoztattak s egyenkint átlag 71·5 ezer aranykorona értékű iparcikket termeltek, míg a következő nagyságkategóriába tartozó gyárak átlagos termelése 180 ezer aranykorona, munkáslétszámuk pedig egyenkint átlag 54. A munkáslétszám arányában tehát a legtöbbet a 101—500 munkással foglalkozó csoportba sorozott legnagyobb gyár termelte, míg az alatta álló kategóriában lévő gyárak — átlag minden 100 munkásra számítva a termelési értéket — annak csak a felét, a két legelső kategóriában levő gyárak pedig mintegy harmadát termelték.

A gépiparba tartozó többi budapesti gyár közül 6 mérleggyártással, 5 pedig hangszerkészítéssel foglalkozott. A mérleggyárak fele átlagban több mint 50 munkást foglalkoztatott, egy mérleggyár kereken 50 munkással dolgozott, míg kettőnek az átlagos munkáslétszáma csak 14-et tett ki. A négy nagyobb telepen átlag 141 lőerő munkabírású erőgép is működött s e négy telep 1926. évi össztermelése meghaladta az egymillió aranykoronát, míg a másik két kis gyári üzem mindössze 53 ezer aranykorona értékű iparcikket állított elő. A hangszerkészítő 5 gyári üzem mind kis telep volt s átlag csak

12 munkással s alig 8 lóerős erőgéppel dolgozott. Az öt gyár termelése összesen nem érte el a 200 ezer aranykoronát sem.

A legjelentősebb gépipari gyárak a legnagyobb ipartelepek, tehát az a négy gyár, amely egyenkint több mint 2 ezer munkást foglalkoztatott s a gépipari termelés összértékének 44·0%-át állította elő. Ezekben a gyárakban közel 50 ezer lóerő teljesítőképességű motorikus erő is dolgozott, a gépipari erőgépek munkabírásának tehát 88%-a erre a négy gyárra esett. E gyárak után jelentőségben az 500-at meghaladó munkáslétszámú ipartelepek következnek átlag 670 munkással, több, mint 17 ezer lóerővel s a 20 millió aranykoronát meghaladó termeléssel. A gépipari összes termelésnek kétharmadrészét tehát a 10 legnagyobb gyár állította elő, míg a 93 kis gyári üzemre a termelési értéknek mindössze 10·7%-a esett.

17. Közhasználatú áramfejlesztő telepek.

Budapest gyári jellegű ipartelepei között fontos szerepet töltenek be a közhasználatú áramfejlesztő telepek, amelyek azonfelül, hogy a főváros lakosságát világitási célra villamosárammal látják el s közvilágításra villamosáramot termelnek, jelentékeny mennyiségben szolgáltatnak az ipari és közlekedési vállalatoknak is hajtóerőt. Nem kevésbé fontos hivatást töltenek be azáltal is, hogy a főváros környékén levő községek nagy részét ellátják villamosárammal s így e községek fejlődését is hathatósan előmozdítják. A fővárosi öt közhasználatú áramfejlesztő telep jelentőségét emeli, hogy közel két és félezer munkásnak szolgálnak munkahelyül és adnak a többi gyári munkások helyzetéhez viszonyítva lényegesen jobb megélhetést, amellet megkönnyítik az iparosodás fejlődését, ami további előnyöket jelent a dolgozó fővárosi népességnek.

Magyarországon 1926-ban 219 villamosáramfejlesztő telep működött, ezek közül a tízezer kilovoltampért meghaladó teljesítőképességű kilenc legnagyobb áramfejlesztő telepből öt a fővárosban fekszik. Ha megemlítjük, hogy összes áramfejlesztő telepeink 41·1%-ánál a teljesítőképesség nem haladja meg a 100 kilovoltampért, további 32·8%-ánál pedig ezer kilovoltampéren alul marad, a fővárosi telepek méretei és jelentősége még inkább kidomborodik.

Az öt fővárosi villamostelep áramfejlesztőgépeit 1926-ban 23 gőzturbina és 17 kondenzációs dugattyús gőzgép hajtotta. A gőzfejlesztő berendezés 95 gőzkazánból állott, amelyek négy kivételével — tehát csaknem mind — mechanikai tüzelésűek voltak. Ezenkívül 78 túlhevítő és 18 economiser egészítették ki az áramfejlesztő telepek gőzfejlesztő berendezését, amely egész Budapest gyáriparában a telepenkénti átlagot tekintve messze kimagasló. A gőzfejlesztő berendezés összes kapacitásából ugyanis egy-egy telepre átlag 19 gőzkazán esett 6995 m² fűtőfelülettel s csaknem 16 túlhevítő

1595 m² fűtőfelülettel és 4 füstgázzal fűtött tápvízlelőmelegítő 1401 m² fűtőfelülettel. Az áramfejlesztőgépek meghajtására szolgáló 23 gőzturbina összesen több, mint 132 ezer lóerő teljesítőképességű, az ezenkívül működő 17 kondenzációs dugattyús gőzgép pedig összesen csaknem 16 ezer lóerő kapacitású.

A villamosáramfejlesztő telepeknél a gőzfejlesztő berendezéssel arányosan magas szénfogyasztást látunk. A kazántüzelésre fordított szénmennyiség az öt budapesti telepen 1926-ban 3·7 millió métermázsát tett ki, a budapesti gyáripár szénfogyasztásának 36·8%-a tehát a villamosáramfejlesztő telepekre esett. A magas szénfogyasztás a villamosáramfejlesztő telepeknél természetszerű, mert a szén tulajdonképpen nyersanyaga az áram előállításának. De indokoltá teszi a nagyobb arányú szénfogyasztást az üzemek folytonossága, ugyanis a fővárosban éjjel, nappal, ünnep- és vasárnap egyaránt működésben vannak a villamosművek. Az öt fővárosi áramfejlesztő telepen tehát az üzem megszakítás nélkül folyt s így 1926-ban a villamostelegek összes üzemnapteljesítménye 1825 nap volt.

A munkásoknak járó munkaszüneti nap következtében a munkások átlagos munkanapteljesítménye az üzemnapok számánál természetesen alacsonyabb volt, csak 323 munkanapot tett ki, azonban az összes iparokhoz viszonyítva ez is igen magas, a budapesti gyári munkásokra jutott átlagot ugyanis 31 munkanappal meghaladja. Az összes munkanapteljesítmény az áramfejlesztő telepeken megközelítette a 800 ezer munkanapot, melynek 3·1%-a az előmunkások, 36·8%-a szakmunkások, 60·1%-a pedig a nap-szamosok teljesítménye volt.

Az áramfejlesztő telepeken alkalmazott munkások 1926 évi keresménye aránylag igen magas volt, messze felülmúlta foglalkoztatásuk arányát is. Évi bérkeresményük ugyanis a gyáripári átlagos keresményt 61·9%-kal meghaladta s így a legmagasabb átlagos munkáskeresmény, melyet a budapesti gyári munkások 1926-ban elértek. Egy-egy munkás 1926 évi átlagos bérkeresményéből, mely 2350·70 aranykoronát tett ki, egy munkában töltött napra 7·28 aranykorona jutott, csaknem két és fél aranykoronával több a gyári munkások átlagos bérkeresményénél. Napi megélhetési költségük pedig, mely 6·44 aranykorona volt, csaknem kétszeresen felülmulta a fővárosi gyári munkások 1926 évi átlagos napi megélhetési költségét, a 3·98 aranykoronát.

A munkabérkeresmények a fővárosi áramfejlesztő telepeken nemcsak 1926-ban, hanem az 1921—1926 években általában kiemelkedtek a gyári-munkások átlagos évi bérkeresményei közül. A gyárak ipari fűcsoportok szerint történt részletezésénél a villamosáramfejlesztő telepek munkásainak kereseti viszonyai csaknem minden évben vagy a legjobbak, vagy a második helyen álltak, egyedül az 1922 évben találjuk a villanytelepi munkások

évi bérkeresményét a negyedik helyen. Azonban ez évben is 20%-kal magasabb bérkeresményt állapíthatunk meg az áramfejlesztő telepeken, mint a többi gyárak átlagánál. Az általános megélhetési költségek emelkedéséhez viszonyítva természetesen a villamosáramfejlesztő telepek munkásainak aranykoronában kimutatott munkabére a megélhetési index aránya szerint alacsonyabb. De így is a reálmunkabér 1926-ban 2009·1 korona tényleges évi keresményt, illetve 6·22 korona napi keresményt jelentett. A fővárosi villanytelepeken fizetett reálmunkabér tehát 5·50 békebeli vásárlóerejű korona napi megélhetési költséghez juttatta a munkásokat.

A budapesti villamosáramfejlesztő telepek egyenáramot is és egy-, két- vagy háromfázisú váltakozó áramot is termelnek. A villamosáram előállítására 40 áramfejlesztőgép szolgál összesen 125.890 kilovoltampér teljesítőképességgel. Ezekből négy áramfejlesztőgép összesen 1700 kilovoltampér kapacitással egyenáramot, 10 áramfejlesztő 16.600 kilovoltampér kapacitással egyfázisú váltakozó áramot, nyolc áramfejlesztő 5900 kilovoltampér kapacitással kétfázisú és 18 áramfejlesztőgép összesen 101.690 kilovoltampér kapacitással háromfázisú váltakozó áramot termelt. A villamosáramfejlesztő telepek berendezéséhez még 62 áramátalakító és 4130 transzformátor tartozik, az előbbi közel 35 ezer, az utóbbi csaknem 150 ezer kilovoltampér teljesítőképességgel. Ezekon kívül még 352 villamosmotort használtak a budapesti áramfejlesztő telepek 1926-ban, melyek közül 52·8% csak öt lóerőn aluli, 40·6% ennél nagyobb, de a 100 lóerőt meg nem haladó munkabírású volt. A villamosmótorok összes teljesítőképessége 7·5 ezer lóerőt képviselt.

A budapesti közhasználatú elektromos áramfejlesztő telepeken az 1926 évben termelt összes villamosáram mennyisége 268 millió kilowattórának felel meg. Ebből a mennyiségből 2·1% közvilágításra, 23·4% magánvilágításra szolgált, 23% motorikus célra, 15·1% pedig vontatási célra használtatott fel s 12·8% viszonteladásra került. A hálózati és transzformátorvesztéség 51·4 millió kilowattórára tehető, amely az 1926 évben termelt áramnak 19·2%-át tette. A fővárosi áramfejlesztő telepek hálózatába kapcsolt összes villamosmótorok teljesítőképessége megközelítette a 100 ezer lóerőt, a bekapcsolt összes izzólámpák száma pedig meghaladta a kétmillió darabot.

A fővárosi villamostelepeken az 1926 évben előállított villamosáram 36·8 millió aranykorona értéknek felel meg, a budapesti gyárak összes termelési értékének tehát 4·6%-át az öt fővárosi áramfejlesztő telep termelése szolgáltatta. Egy-egy áramfejlesztő telepre átlag több, mint hét millió aranykorona termelési érték jut, holott a budapesti összes gyárak átlagos termelési értéke messze az egymillió aranykorona alatt maradt.

A termelés összértékéhez viszonyítva a nyersanyagokra fordított termelési költség meglepően alacsony, mindössze 1·4%-ot tett, ezzel szemben

VILLAMOS ENERGIATERMELÉS 1921-1926.

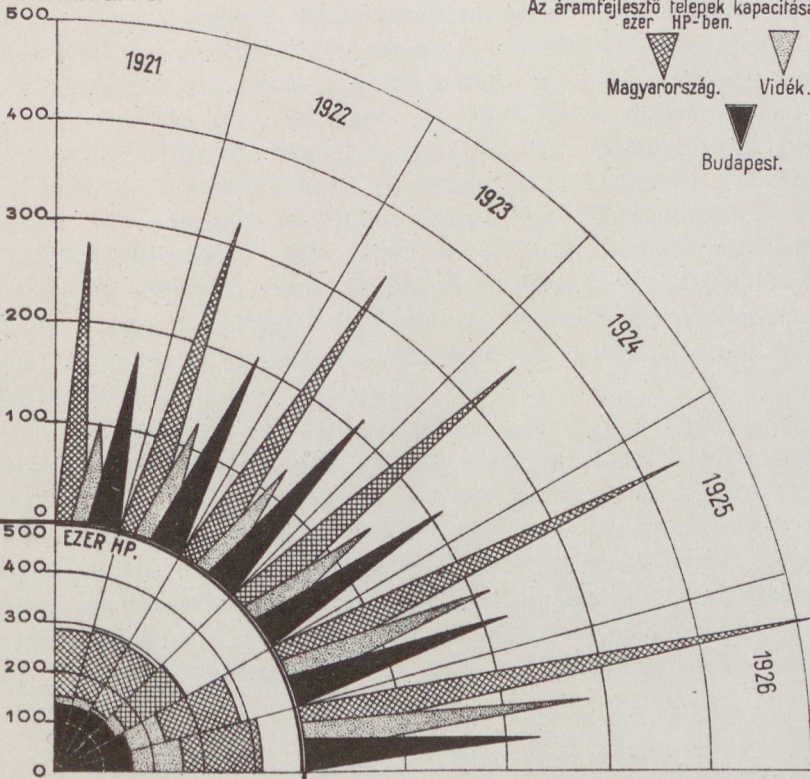
A termelt villamosáram mennyisége millió kWó-ban.

Magyarország. Vidék. Budapest.

Az áramfejlesztő telepek kapacitása ezer HP-ben.

Magyarország. Vidék. Budapest.

millió kiloWatt óra.

a tüzelőanyagra, azaz a felhasznált szén beszerzésére fordított kiadások összege annál magasabb, 28·5%-ot tett ki, mert — mint említettük — az áramfejlesztő telepeknél a szén tulajdonképpen nyersanyagul szolgál. A termelési költségek között aránylag magas a személyi járandóságokra fordított kiadások összege is, amely 8·4 millió aranykorona volt, tehát a termelési összérték 22·9%-át emésztette fel. Az áramfejlesztő telepeken az év minden napján megszokás nélkül, tehát napi 24 órán át tartott üzemmenet indokolja a tisztviselői fizetésekre és a munkabérekre fordított kiadások magas arányát, a főbb üzemi és termelési költség összege azonban a magas munkabérek és a nagy szénfogyasztás mellett is meglepően alacsony, csupán 19·4 millió aranykoronát tett ki, ami az összes termelési értéknek mindössze 52·8%-a, tehát a legalacsonyabb arány az összes iparágak között.

A budapesti áramfejlesztő telepek 1921—1926 évi működését ismerető adatok a gyáripart általánosságban érintő vonatkozásokon kívül, említésre méltó változást alig mutatnak. A termelési és üzemi adatok kétségkívül fejlődésről szólnak s a villamosáram mind szélesebb körben való alkalmazásáról tesznek tanuságot. Az 1926 évben különösképen emelkedett az áramfejlesztő telepek termelése. Az 1925 évben ugyanis még csak 222·4 millió kilowattóra áramot állítottak elő a budapesti telepek, ezzel szemben 1926-ban már 8·7 millió kilowattóra többtermelést mutatnak ki. Ennek megfelelőleg az 1926 évben termelt áram értéke is közel 1·2 millió aranykorona többletet tüntetett fel. A budapesti áramfejlesztő telepek villamos energiatermelésének fejlődését a 14. számú grafikonon is bemutatjuk, szemléltetve egyben az áramfejlesztő telepek kapacitásának a növekedését is.

Az öt budapesti áramfejlesztő telep közül négy a foglalkoztatott évi átlagos munkáslétszám alapján az 1926 évben a 101—500 munkáslétszámú gyárak kategóriájába sorozható. Ezekben a telepeken egyenkint átlag 31 ezer lóerő munkabírású gőzgép hajtotta meg az áramfejlesztő generátorokat s a telepenkinti áramtermelés értéke meghaladta a hat millió aranykoronát. Az ötödik telep közel másfélezer munkással és 24 ezer lóerejű gőzgépekkel dolgozott s több mint 12 millió aranykorona, tehát kétszerannyi értékű villamosáramot állított elő, mint a többi telep átlagban.

18. Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipar.

Talán egyik iparunkra sem hatott olyan bénítólag a háború s az azt követő gazdasági összeomlás az építkezések teljes szünetelése miatt, mint az építőiparral a legszorosabb összefüggésben álló kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparra. Pedig Budapesten a háború előtt jelentékeny ipartelepek működtek ebben az iparcsoportban. Az utolsó békeévben, 1913-ban ugyanis

63 gyári jellegű ipartelepét tüntetnek fel a fővárosban a gyáripari statisztikai adatok, több mint 7 ezer munkással s közel 19 millió korona évi termelési értékkel. Ezek közül az ipartelepek közül kiemelkedik a téglagyárak csoportja. A háború előtt Budapesten 16 ipartelepen összesen 3691 munkással folyt a téglagyártás, amelynek termelési eredménye több mint 7 millió korona értékkel szerepelt. Az építőiparral szoros kapcsolatban álló másik fontos iparágban, a műkö- és cementárúk gyártásával foglalkozó ipartelepek csoportjában Budapesten hét gyári üzemet találunk 1913-ban, összesen 1601 munkással és 3·3 millió korona termelési értékkel. Nem kevésbé szorosan ide kapcsolódik a termelési érték szerint az az iparág, melybe a kőmegmunkálótelepek tartoznak, bár ezek aránylag kisebb munkaslétszámmal dolgoztak. Kőmegmunkáló ipartelep ugyanis 1913-ban 16 volt Budapesten, összesen 691 munkással, közel 3 millió korona értékű termeléssel. Végül meg kell emlékeznünk a háború előtti ipartelepek között az üvegcsiszolással és üvegcöszörüléssel foglalkozó 12 gyári jellegű üzembről, amelyek 310 munkást foglalkoztattak s több mint másfélmillió értékű termelést mutattak ki.

Budapesten a gazdasági újjáépítés megindulásakor, 1921-ben a kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegiparban fennállott 38 telep közül csak 32 ipartelep működött, amelyek mindössze 4·7 millió aranykorona termelési értéket tüntettek fel. A békebeli állapothoz viszonyítva tehát a telepeknek csak 50·8%-a maradt meg s ezek mindössze 24·8%-át érték el a békebeli teljesítménynek. Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegiparunk azonban a gazdasági konszolidáció előhaladásával, de még inkább az építkezések megindulása, illetve fellendülése folytán, az utóbbi években jelentékeny fejlődést mutathat fel. Az 1926 évben már 51 gyári jellegű ipartelepét találunk ebben az iparcsoportban Budapesten (közülük 3 szünetelt) közel 6 ezer munkással s a gyári üzemek évi termelésének értéke — 18·3 millió aranykorona — csak 3·0%-kal volt kevesebb az iparcsoport 1913. évi teljesítményét mutató értékösszegnél.

Az 1926 évben már 12 téglagyár, 9 műkö- és cementárúgyár s 9 kőmegmunkálótelep állott fenn ismét a fővárosban, amelyek együtt mintegy 5 ezer munkást foglalkoztattak. Úgyszintén 9 gyári jellegű üvegcsiszoló és köszörülő telep volt üzemben, összesen 130 munkással. Az 1925 évi fontosabb adatokkal hasonlítva össze a kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegiparba tartozó ipartelepek 1926 évi adatait, a fejlődés az utolsó évben is szembeszökő. Közel 2 ezer üzemnappal, mintegy 300 ezer munkanappal s csaknem 5 millió aranykorona termelési értékkel többet tüntetnek fel ugyanis az 1926 évi adatok, mint az 1925 évek.

A kő- és rokoniparba tartozó gyári jellegű ipartelepek számának alakulása az 1921—1926 években, összehasonlítva az 1913 évi állapottal, iparágak szerint a következő megoszlást mutatja:

47. A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparba tartozó budapesti gyári üzemek megoszlása
1913-ban és 1921—1926-ban.

I p a r á g	A gyári jellegű ipartelepek száma			
	1913-ban	1921-ben	1923-ban	1926-ban
Mészégetés	3	—	1	—
Cementgyártás.....	—	1	1	1
Működőipar, cementárúk stb.	7	6	7	9
Kőmegmunkáló telepek.....	16	8	7	9
Téglagyártás	16	10	12	12
Tűzálló agyagárúgyártás	1	1	1	1
Hővédőanyaggyártás	2	2	1	1
Kályhakészítés	2	1	2	2
Pipakészítés	1	2	2	2
Egyéb agyagárúk	3	3	4	5
Üvegcsiszolás és köszörülés	12	4	6	9
Összesen	63	38	44	51
Index-számban (1913=100)	—	60·3	69·8	81·0

A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparba tartozó gyárak nagyrésze az iparág termelési viszonyai szerint, amelybe az ipartelep tartozik, általában véve idényszerűen működő. Az üzemmenetnek az időjárással való összefüggése miatt, — mint pl. a kőbányák kitermelése — a kőbányákkal, kavics- vagy agyagkitermelő telepekkel kapcsolatos kőmegmunkálótelepek, műkö- és cementárúgyárak, téglagyárak stb. általában véve csak a nyári hónapokban végeznek tulajdonképeni termelő munkát, míg az év többi részében vagy csak előkészítik a termelést, vagy teljesen szünetelnek.

Közvetve ép így az időjáráshoz alkalmazkodnak azok az iparok is, amelyek az építkezésekkel vannak szoros összefüggésben. Mivel az építkezés is nagyobb lendülettel folyik a tavaszi és nyári évszakokban, az építőiparral kapcsolatos iparágak üzemmenete is erősebb ezalatt az idő alatt, mint az esős vagy téli hónapokban. Budapesten azonban, ahol a kő- és rokoniparok üzemvitele is fejlettebb, mint az országban általában s az építkezési kedv sem követi oly erősen az időjárást, a kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparba tartozó gyárakban is állandóbb üzemmenetet találunk. Sőt a kő- és rokonipari gyárak átlagos üzemnapteljesítménye 1926-ban 1·7%-kal meghaladta az összes budapesti gyárak átlagos évi teljesítményét. A fővárosi téglagyárakban ugyanis többnyire állandó üzemmenet volt — az 1926 évben például átlag 315 napon át folyt az üzem — sőt a kőmegmunkálótelepek és a cementgyárak is üzemszünet nélkül dolgoztak, a vállalatok csak a vasárnapok és ünnepnapok munkaszünetét tartották be. De emelte a kő- és rokoniparok csoportjának átlagos üzemnapteljesítményét Budapesten az a körülmény is, hogy több iparágban a gyári üzemek, így például a kályhakészítéssel, pipakészítéssel, egyéb agyagárúgyártással, üvegcsiszol-

lással és közszerűléssel foglalkozó ipartelepek közül számosan, egész kisipar-szerűleg folytatták az üzemet, függetlenül a nyersanyag kitermelésének az időjárással való kapcsolatától. A gyárak üzemnapteljesítménye ennek folytán az 1921—1926 években Budapesten elég magas volt s az ipartelepek számának növekedésével, valamint az üzemek intenzívebb működésével arányosan emelkedett.

48. A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparba tartozó budapesti ipartelepek üzemnapteljesítménye 1921—1926-ban.

	1921-ben	1922-ben	1923-ban	1924-ben	1925-ben	1926-ban
Az üzemnapok összes száma.....	8.340	10.050	11.286	11.844	12.740	14.277
Emelkedés indexszámban.....	100	121	135	142	153	171
Üzemnapteljesítmény átlag gyárankint	261	264	289	275	283	297
Emelkedés indexszámban	100	101	111	106	108	114

A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparba tartozó budapesti ipartelepek tehát az 1926 évben közel 6 ezer üzemnappal több teljesítményt mutattak fel, mint 1921-ben, ami 71·2%-os növekedést jelent. Ezzel szemben a gyárankinti teljesítmény 1926-ban 36 üzemnapötletet tüntet fel, tehát 13·8%-os emelkedést mutat, mert időközben a gyárak száma is emelkedett 50%-kal.

Az üzemnapteljesítménynél aránylag jóval kisebb a munkások munkanapteljesítménye, amely 1926-ban átlag 290 napról ad számot, bár ez csak két nappal jelent kevesebb teljesítményt, mint amilyent a budapesti gyári munkásoknál általában láttunk. A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparban dolgozó munkások összes teljesítménye így is elég jelentős, közel másfél millió munkanapot tüntet fel, amely az összes fővárosi gyárak munkanapteljesítményéhez viszonyítva lényegesen jobb arányt mutat, (6·3%), mint amilyen az üzemben volt gyárak száma között fennáll. (4·6%.) A munkások munkanapteljesítményéről régebbi adataink még csak az 1925 évről vannak. Az 1926 évi eredmény ennél csaknem 300 ezer munkanappal több s az egy munkásra jutott teljesítmény is 41 munkanappal felülmulta 1926-ban az előző évit.

A kő- és rokoniparokban a többi iparokhoz viszonyítva megállapítható alacsonyabb teljesítmény, bár a budapesti gyárak általában állandó üzemmenettel dolgoztak, mégis hullámzóbb intenzitást jelent ebben az iparcsoportban a gyári termelésnél, mint a gyáriparban általában volt.

A fővárosi gyári munkások 7·1%-a dolgozott 1926 október 1-én a 48 kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipari telepen. A munkásoknak közel egynegyede nő volt, akiket túlnyomólag a téglagyárak, műkő- és cement-árúgyárak s az egyéb agyagárúkat előállító ipartelepek alkalmaztak. Az 1921—1926 években a fővárosi gyári munkások e csoportjának hullámzását az alábbi adatokból figyelhetjük meg:

49. A budapesti kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegipari gyárak munkáslétszámának alakulása 1921—1926-ban.

Év	Az ipartelepek munkáslétszáma október hó 1-én			
	férfi	nő	összesen	átlag gyárankint
1921	2.226	972	3.198	100
1922	3.381	1.295	4.676	123
1923	4.304	1.957	6.261	161
1924	2.793	1.136	3.929	91
1925	3.462	1.320	4.782	106
1926	4.437	1.459	5.896	123

A munkáslétszám adatok a kő- és rokonipari gyárakban erősen mutatják a szanálással kapcsolatos létszámcsökkentést, amely azonban csak részben származott a gyárak üzemi kiadásainál keresztülvitt takarékoságból, inkább a fővárosi építkezések megbénulása s az állami beruházások megszüntetése folytán bekövetkezett üzemredukció eredménye volt. Az 1924 évben több, mint egyharmadával csökkent a gyárak munkáslétszáma s bár a budapesti gyári munkásoknak a kő- és rokoniparban dolgozó csoportjánál 1925-ben 21·7%-os, majd 1926-ban további 23·1%-os növekedést látunk, a munkáslétszám 1926-ban is közel 400 fővel kisebb volt, mint 1923-ban.

A legtöbb munkást a téglagyárak alkalmazták, ott dolgozott a kőipari csoport összes munkásainak 57·6%-a. Utána a műkö- és cementárúgyárak következtek, azok munkáslétszáma azonban már csak egyharmadát tette a téglagyárakban alkalmazott munkásokénak. Mindkét iparágban megállapítható a munkáslétszám az építkezésekkel kapcsolatos szezonális hullámozása. A negyedévi munkáslétszám adatok szerint ugyanis januárban a két iparágba tartozó összes munkások csak 33·6%-át tették a júliusi és 35·3%-át az októberi létszámuknak, úgyszintén lényegesen alacsonyabb volt még áprilisban is a munkáslétszám, mint a nyári és őszi hónapokban. A kő- és rokoniparokban általában 123 munkás esett 1926-ban átlag egy ipartelepre a fővárosban, a legtöbb munkást foglalkoztató két iparágban azonban lényegesen több, a téglagyáraknál 309, a műkö- és cementárúgyáraknál pedig 152 volt a gyárankinti munkáslétszám, természetesen csak az októberi állapot szerint.

A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegiparba sorozott gyárak üzemmenetének hullámozásából következik, hogy ebbe az iparcsoportba tartozó munkások évi keresménye az alacsonyabbak közé tartozott, sőt egy iparcsoportot kivéve a legalacsonyabb volt. A kő- és rokoniparban ugyanis a gyárak a munkásoknak 5·9 millió aranykoronát fizettek ki 1926-ban s minthogy az évi átlagos munkáslétszám 5065 munkásból állott, egy munkásra átlag 1155·50 aranykorona évi keresmény jutott, mintegy 400 aranykoronával kevesebb, mint az átlagos gyári munkáskeresmény Budapesten. A munkások foglalkoztatottságának hullámozásán kívül a női munkások eléggé magas arányszáma (24·7%) is magyarázza a kő- és rokoniparban az

alacsony évi bérkeresményt. Hogy azonban mégis az üzemmenet intenzitásának hullámlása volt az erősebb tényező, kitűnik az átlagos évi keresmények arányából, mely kerekén 20%-kal volt kisebb az átlagos gyári keresményeknél, tehát mindössze 3·98 aranykoronát tett ki, s így alacsonyabb volt valamennyi gyári főcsoportban fizetett napibérátlagnál.

Az 1921—1926. években a kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegiparban kifizetett munkabérek megerősítik azt a képet, amelyet az 1926 évi adatokból alkothattunk magunknak. Az évi átlagos bérkeresmények ugyanis az 1921—1926. években a következőképpen alakultak:

50. A budapesti kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegipari munkások átlagos évi bérkeresménye 1921—1926-ban.

Év	Egy munkásnak évenként átlag jutott keresmény			
	aranykoronában	indexszámban	reálmunkabér gyanánt	indexszámban
1921	499·3	100·0	876·0	100·0
1922	414·3	83·0	753·3	86·0
1923	344·2	68·9	506·2	57·8
1924	885·8	177·4	732·1	83·6
1925	939·4	188·1	717·0	81·8
1926	1.155·5	231·4	987·6	112·7

A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegipar nem mindegyik ágában voltak azonban oly alacsonyak az 1926 évi bérkeresmények, mint azt az iparcsoport átlaga mutatja. A kályhakészítők pl. 2526·5 aranykorona évi keresményt értek el, tehát 118·6%-kal többet, mint a gyári munkások átlaga, de meghaladta az átlagot a kömegmunkáló telepeken, tűzállóagyaggyártásnál s az üvegcsiszolás- és köszörülésnél alkalmazott munkások 1926 évi bérkeresménye is. Hasonlóképpen alakultak a reálmunkabérek, amelyek több iparágban lényegesen magasabb napibért tüntetnek fel, mint amilyent a kő- és rokoniparok csoportjának átlagánál látunk. Iparáganként 1926-ban az évi átlagos bérkeresmény s a napibérátlag a nominális és reálmunkabérek szerint a következő megoszlást mutatja:

51. Munkabérek alakulása a kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegiparba tartozó budapesti gyárakban iparágak szerint 1926-ban.

I p a r á g	Az évi bérkeresmény átlaga		Egy munkanapra esett átlagos munkabér	
	aranykoronában	békebeli koronában	aranykoronában	békebeli koronában
Cementgyártás.....	1.178·9	1.007·6	3·98	3·40
Működipar, cementárúk stb. ..	1.253·0	1.070·9	4·25	3·63
Kömegmunkáló telepek.....	1.548·1	1.323·2	5·34	4·56
Téglagyártás	1.022·9	874·3	3·63	3·10
Tűzálló agyagárúgyártás	1.464·9	1.252·1	5·35	4·57
Hővédőanyaggyártás	1.137·7	972·4	3·82	3·26
Kályhakészítés	2.526·5	2.159·4	8·34	7·13
Pipakészítés	880·0	752·1	2·71	2·32
Egyéb agyagárúk	1.200·8	1.026·3	3·76	3·21
Üvegcsiszolás és köszörülés ..	1.972·5	1.685·9	6·00	5·13
Összesen	1.155·5	987·6	3·98	3·40
Indexszámban (1913=100)...	139·3	—	106·1	—

Bár a kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparban a munkabérkeresmények általában alacsonyabbak, mint a többi iparokban, az 1926 évi állapot még sem mondható ebből a szempontból a kő- és rokonipari gyáraknál kedvezőtlennek. Az 1913 évi adatokhoz viszonyítva ugyanis, tehát a békebeli állapottal szemben, az évi átlagos bérkeresmények még a létfenntartási költségek növekedésének figyelembevételével is 19·0%-kal magasabbak voltak 1926-ban, mint 1913-ban. A napibérek azonban, mivel 1913-ban a budapesti kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipari telepeken a munkások átlag csak 221 munkanapon át dolgoztak, 1926-ban 9·3%-kal a békebeli napi reálmunkabérkeresmény alatt maradtak.

A kő- és rokoniparok csoportjába tartozó gyárak kapacitásának megvilágítására az ipartelepeken használt erőgépek munkabírása kevésbé alkalmas, mint a gyáriparban általában. Az ipartelepeken használt erőgépek gyárankinti átlagos lóerőszáma ebben az iparcsoportban sokkal alacsonyabb, mint a budapesti gyárak átlagában. A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparba tartozó budapesti ipartelepek ugyanis 1926-ban átlag 215·6 lóerő munkabírású erőgépeket használtak, míg a gyáriparban Budapesten 347 lóerőt képvisel az ipartelepek erőgépeinek átlagos teljesítőképessége. Az összes motorikus erő azonban, mely a kő- és rokoniparokban 1926-ban 11 ezer lóerőt tett ki, az ipartelepek számarányánál ebben az iparcsoportban magasabb teljesítőképességet jelent, mint az összes budapesti gyárakban használt motorikus erő. Nagyobb lóerőszámot egyedül a téglagyárakban alkalmazott erőgépeknél találunk, ahol a lóerőszám meghaladja a nyolcezret is s így több mint háromnegyed részét képviseli az egész iparcsoportban használt összes erőgépek lóerőszámának. Pedig a budapesti téglagyárak termelőképességének megállapításánál a körkemencék kamraszama és méretei mellett, az erőgépek lóerőszáma csak másodrendű jelentőségű.

A budapesti kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparban alkalmazott erőgépek teljesítőképessége az 1921—1926 években bár nem nagy mértékben, de állandóan emelkedett. Az 1921 évben a motorikus erő mintegy 7 ezer lóerőt képviselt, 1923-ban már meghaladta a 10 ezer lóerőt s az 1926 év végéig egyenletes növekedéssel 11 ezer lóerőre fokozódott. Mindegyik évben csak a téglagyártásnál látunk jelentősebb lóerőszámot, amely az összes motorikus erőnek csaknem minden évben a háromnegyed részét foglalta le.

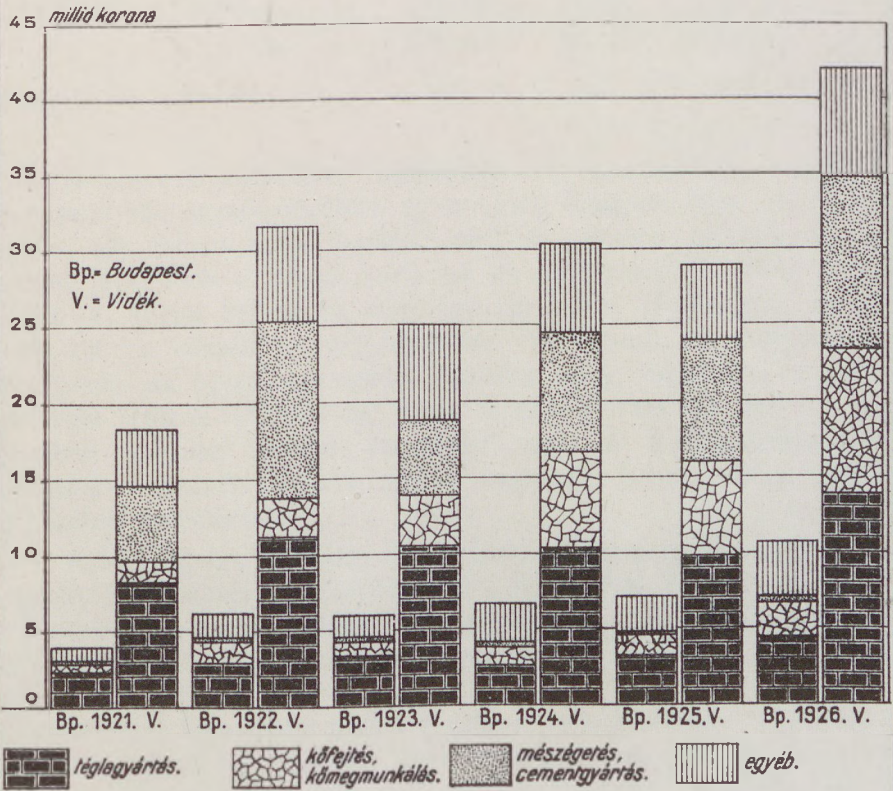
Bár a fővárosi kő- és rokonipari gyárak túlnyomólag gőzhajtású erőgépeket használtak, a magas szénfogyasztásnak, amelyet a többi budapesti iparok között ebben az iparcsoportban megállapíthatunk, nem annyira a gőzfejlesztéshez, mint inkább a kemencefűtéshez szükséges nagyobb

mennyiségű szénfelhasználás adja magyarázatát. Amíg ugyanis a budapesti gyárakban általában 100 lóerőhöz viszonyítva átlag 2743 métermázsa szénfogyasztást mutatnak adataink, a kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparban minden 100 lóerőre 7945 métermázsa szén esik a felhasznált tüzelőanyagokból. Az 1921—1926 években a szénfogyasztás a kő- és rokoniparban több, mint a kétszeresére emelkedett, ugyanis 1921-ben még csak 429·4 ezer métermázsa volt, míg 1926-ban 873·7 métermázsat tett ki. Miként azonban a gyárak üzemmeneténél is az 1921—1923 évek fejlődése után csökkenést tapasztaltunk, 1924-ben a szénfogyasztás is 16·1%-kal csökkent. A szanalást követő években, 1924—1925-ben a budapesti építkezések csökkenésével kapcsolatban a fővárosi kő- és rokonipari gyárak üzemének intenzitása s azzal az üzemek szénfogyasztása is apadt. Bár ezekben az években a külföldi szén behozatalának felszabadítása is hozzájárult a felhasznált szénmennyiség csökkenéséhez, ugyanis amint a szénfogyasztásra fordított kiadásokból látjuk, a budapesti gyáraknak ez a csoportja is szívesebben használta a magasabb kalóriájú külföldi szenet. Az 1926 évben azonban az építőipar fellendülése folytán lényegesen megerősödött a kő- és rokonipari telepek üzemmenete s a tüzelésre felhasznált szén mennyisége 36·9%-kal meghaladta az előző évi szénfogyasztást.

Ha termelési érték aránya alapján vesszük vizsgálat alá a budapesti kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipari telepek 1921—1926 évi fejlődését, azt látjuk, hogy a fővárosi gyáripár összes termelési értékével arányosan növekedett a kő- és rokoniparok csoportja, amelynek termelési értéke az össztermelésnek a másfél százaléktól nem egészen két százalékig terjedő részét tette. Csupán két esztendőben emelkedett ki az iparcsoport termelési értéke, az 1923 évben és 1926-ban, amikor mind a két évben 2·3%-át tette ki az összes gyáripari termelésnek. Tehát nagyobb arányban javult e két évben a kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipar termelése, mint a többi iparágaké általában.

Az 1926 évi termelési érték 18·3 millió aranykoronának felel meg, ebből egy-egy gyárra átlag 381 ezer aranykorona számítható, alig fele összege az összes budapesti gyárak 1926 évi átlagos termelési összértékének. A legmagasabb termelési értéket a kő- és rokonipari gyárak közül a téglagyárak érték el, összesen 7·7 millió aranykoronát, az iparcsoport összes termelési értékének 42·1%-át. A téglagyárak termelési értéke 1926-ban a gyárankinti átlag szerint is magas volt, közel 700 ezer aranykoronát tett ki, tehát csaknem kétszeresét érte el az iparcsoport átlagos termelési értékének. Iparágak szerint részletezve a kő- és rokoniparba tartozó gyári jellegű ipartelepek termelési értékét, az 1925—1926 években az alábbi megoszlást figyelhetjük meg:

A TÉGLAGYÁRTÁS ÉS A KŐIPARI TERMELÉS 1921-1926-BAN.

52. A budapesti kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipari gyárak termelése aranykoronában 1925-ben és 1926-ban.

I p a r á g	Termelési érték 1925-ben	Termelési érték 1926-ban	Termelési érték 1925-ben	Termelési érték 1926-ban
	összesen	összesen	gyárankint	gyárankint
	a r a n y k o r o n á b a n			
Cementgyártás.....	368.768	368.768	666.966	666.966
Műkőipar-, cementárúk stb.....	2,284.701	285.588	3,110.257	388.782
Kőmegmunkáló telepek.....	528.017	75.431	773.920	84.991
Téglagyártás	5,697.913	517.992	7,668.820	697.166
Tűzálló agyagárúgyártás	1,691.767	1,691.767	2,404.040	2,404.040
Hővédőanyaggyártás	278.625	278.625	516.848	516.848
Kályhakészítés	211.548	105.774	208.365	104.183
Pipakészítés.....	58.170	29.085	26.232	26.232
Egyéb agyagárúk	1,452.401	290.480	1,813.820	362.764
Üvegcsiszolás és köszörülés	726.499	103.786	1,072.688	119.187
Összesen	13,298.409	295.520	18,261.956	380.457
Indexszám (1913=100).....	70·6	98·9	97·0	127·3

A békebeli állapothoz viszonyítva alig alacsonyabb valamivel a budapesti kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipari főcsoport 1926 évi termelési értéke, sőt vannak egyes iparágai, amelyek 1926-ban aranykorona érték szerint jóval több termelést mutattak ki, mint amennyi abban az iparágban az utolsó békeévben volt. Így például a téglagyártás 1926-ban 9·2%-kal, a tűzálló agyagárúgyártás 113·6%-kal, a kályhakészítés 57·0%-kal, az egyéb agyagárúk gyártása pedig 92·3%-kal magasabb termelési értékről számolt be, mint amennyit 1913-ban ért el. Ezzel szemben nagyobb arányú visszaesést csak a kőmegmunkálótelepek termelési értékénél találunk, amely csaknem a negyedére csökkent a békebeli termelésnek.

A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparba tartozó budapesti gyárakban előállított iparcikkek áralakulása az 1921—1926 években lényegesen módosítja az iparcsoportnak aranykoronában megállapított termelési értékösszegét. A téglagyárakban termelt összes iparcikkek gyári eladási árának 35—55%-kal a békeparitás fölé történt emelkedése mellett, úgy az építőiparral kapcsolatos termelvényeknek, mint a tűzálló és egyéb agyagárúknak, valamint az üvegyipar több termelvényének a 150%-ot is meghaladó drágulása az iparcsoport átlagos árindexét 1926-ban 168·3-re növelte. Sőt az 1925 évben még magasabb volt, 182·2-et ért el a gyári eladási árindex. A termelési értékeknek az 1921—1926 évi egységértékek áremelkedését jelző árindexek alapján történt átszámításával a budapesti kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipari gyárak 1921—1926 évi termelési értéke, melyet a 15. számú grafikonon is szemléltetünk, a következőleg módosul:

53. A budapesti kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegipari gyárak termelési értéke békebeli vásárlóerejű koronában 1921—1926-ban.

Év	Összes termelési érték		Gyárankinti termelési érték	
	ezer koronában	indexszámban	ezer koronában	indexszámban
1921	3.923·5	100·0	122·6	100·0
1922	6.108·4	155·7	160·7	131·1
1923	6.029·0	153·7	154·6	126·1
1924	6.786·0	173·0	157·8	128·7
1925	7.300·0	186·1	162·2	132·3
1926	10.850·2	276·5	226·0	184·3

Azzal a nagy emelkedéssel szemben tehát, amely szerint a termelési érték aranykoronában az 1925 évről az 1926 évre 5 millió korona érték-többletet ért el, a drágulási árindex alakulásának figyelembevételével mind-össze 3·5 millió korona érték-többlet állapítható meg. Ez az érték-többlet átlagosan 63·8 ezer koronával növelte a gyárankinti termelést s így 1926-ban a termelés intenzitásának az előző évhez viszonyítva 39·3%-os növekedését állapíthatjuk meg.

A budapesti kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegiparba tartozó gyárakban kifizetett munkabérek összege a termelési összértéknek a munkások aránylag alacsony évi bérkeresménye mellett is igen jelentékeny hányadát, 32 0%-át tette ki. Sőt a tisztviselői fizetéseket is beleszámítva a kőiparban kifizetett összes személyi járandóságok a termelési értéknek 38·5%-ára emelkedtek, holott a budapesti gyárparban általában csak 20%-ot értek el a személyi járandóságokra fordított kiadások. A termelésnél felhasznált nyersanyagok értéke is mindössze 22·9%-át tette ki a termelési értéknek, míg az összes iparokban átlag meghaladta a 44%-ot. A felhasznált nyersanyagok érték-összege érthetően alacsony, mert az iparcsoport legfőbb nyersanyaga, az agyag, csekély értéket képvisel. A nyersanyagérték arányát annál inkább meghaladják a tüzelőanyagokra fordított kiadások, amelyek értékössze-gének a termelési összértékhez viszonyított aránya 16·6% volt. Tehát a tüzelőanyagok értéke a kő-, agyag- és üvegiparban háromnegyedrészt képviselte a felhasznált nyersanyagok értékének, holott a gyárparban általában egy kilencedrészt teszi csak a tüzelőanyagra fordított költség a felhasznált nyersanyagok értékösszegének.

A főbb termelési és üzemi költségek, az alacsonyabb munkabérek s a kisebb értékű nyersanyagfelhasználás ellenére elég jelentékeny összeget tettek ki s így a termelési összérték 78%-át emésztették fel, ami lényegesen magasabb arány, mint az összes gyáraknál 69·1%-ban megállapított ugyan-ilyen költségek. A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegiparba tartozó gyárakban a főbb termelési és üzemi költségek ezek szerint 1926-ban gyárankint átlag 296.856 aranykoronával terhelték meg a gyárak üzemi költség-vetését.

Iparágak szerint vizsgálva a költségek aránya erős eltolódásokat mutat. Találunk gyárakat — ilyenek voltak a pipakészítők — ahol a főbb üzemi és termelési költség gyárankinti átlaga a 10 ezer aranykoronát sem érte el, viszont másoknál — mint a tűzállóagyagárú gyártás — a másfél millió aranykoronát is megközelítette.

A kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyiparba sorozott budapesti ipartelepek közül 21 kis gyárnak az 1926 évi átlagos munkáslétszáma 20-on alul, nyolc üzemé 21—50 között, négy középgyáré 51—100 között s tizenhárom ipartelepé 101—500 között mozgott, két ipartelepé pedig az 500-at is meghaladta. Az 50 munkásnál kevesebb alkalmazottat foglalkozató 29 gyárban összesen 453 munkás s 717 lóerő munkabírású motorikus erő dolgozott. E kategóriában átlag egy gyárra tehát 16 munkás és 25 lóerő esett. Ezek közül a gyárak közül kilenc az üvegyiparba, nyolc a kőmegmunkáló iparba s öt a műkő- és cementiparba tartozott. A gyárak átlagos évi teljesítménye az 1926. évi adatok szerint gyárankint 88.414 aranykorona értéket képviselt s így e gyárak csoportjában minden 100 munkásra 566.004 aranykorona, 100 lóerőre pedig átlag 357.601 aranykorona termelési érték jut.

Az 50-nél több, de a 100-at meg nem haladó számú munkást foglalkoztató gyárak átlagos kapacitását 71 főből álló munkáslétszám s 132 lóerőt képviselő motorikus erő mutatja. Ezek közül a gyárak közül egy kőmegmunkáló-, egy téglagyár, egy hővédőanyagárúgyár s egy egyéb agyagárút előállító gyár volt. E négy gyár termelési összértéke nem érte el az egy millió aranykoronát, melyből átlag egy-egy gyárra 233·2 ezer aranykorona termelési érték esett, minden száz munkásra pedig 329.682 aranykorona s 100 lóerőre pedig átlag 176.705 aranykorona számítható.

A legnagyobb csoportja a kő- és rokonipari gyáraknak a 101—500 munkáslétszámmal dolgozó ipartelepek kategóriájába tartozott. Itt találjuk a budapesti téglagyárak felét, azonkívül három nagy műkő- és cementárúgyárat és két egyéb agyagárút előállító ipartelepét. E gyárak átlagos évi munkáslétszáma 253 munkásból állott, s erőgépeik kapacitása átlag 515 lóerőt jelentett. A kő- és rokonipari gyárak összes termelési értékének 63·3%-a esett e kategóriába tartozó gyárak termelésére s így gyárankint átlag 889.846 aranykorona értékű iparcikket állítottak elő. A nagy gyárakból álló csoport termelési összértékéből minden száz munkásra 351.504 aranykorona, átlag száz lóerőre pedig 172.941 aranykorona érték esett. A két legnagyobb ipartelep — egyenkint átlag 519 munkással és 1390 lóerővel — téglagyár volt, amelyek termelése együtt 3·2 millió aranykoronát tett ki s így e két nagy ipartelepen átlag minden 100 munkással 307.996 aranykorona értékű, minden 100 lóerő motorikus erővel pedig 114.958 aranykorona értékű termelés volt elérhető.

19. Fa- és csontipar.

Budapest gyáripari telepei között a fa- és csontiparba tartozó gyárak elég jelentős számmal fordulnak elő, számuk 1926-ban 115 volt, tehát a budapesti gyárak 10·7%-a tartozik ebbe az iparcsoportba. Köztük csaknem minden iparág képviselve van, a legtöbb iparág azonban csak egy vagy két teleppel szerepel a gyáraknak e csoportjában, míg az ipartelepek többsége négy-öt iparág között oszlik meg. Ezek közül legjobban kiemelkedik az asztalosipar, amelybe 1926-ban 56 gyári üzem tartozott, épen fele az összes üzemből volt budapesti fa- és csontipari gyáraknak. A faipari gyárak között az ipartelepek számát tekintve kiténik még a fűrésztelepek 18 üzemből álló csoportja, ezek azonban túlnyomólag csak faaprítótelepek s így a szoros értelemben vett faipar körébe nem tartoznak. A többi iparág is, amely aránylag több gyári üzemet foglal magában, jelentőségben alig jöhet számba az asztalosipar mellett, mert az odatartozó gyárak üzemi berendezésük tekintetében tulajdonképpen alig emelkednek a kisipar keretén túl. Ezek között látjuk a nyolc bognármunkát s a hét esztergályosmunkát végző gyári jellegű üzemet, de a telepszám szerint következő öt aranyozó, tükör- és képkeretkészítő gyári jellegű üzem is ezekhez sorakozik.

A faiparba tartozó budapesti gyárak csoportja ma — bár a háború után a magyar faipar súlyos helyzetbe jutott, mert elvesztette nyersanyagát — általában véve nem mondható, hogy alatta állana békebeli színvonalának. Az 1913 évi adatok szerint ugyanis Budapesten 82 faipari gyári üzem működött, az évi teljesítményük pedig 18·3 millió korona értéket képviselt. A faipari termelés összértéke tehát 1926-ban félmillió aranykoronával meghaladta a békebeli termelési értéket. A gyárak iparágak szerinti megoszlása sem tér el lényegesebben a békebeli állapottól. Az asztalosipar volt 1913-ban is a legjelentősebb ága a budapesti faiparnak, ugyanis a gyárak számából 59·8% az asztalosiparba tartozott, míg a többi iparág között megoszlott telepek közül legfeljebb négy gyárat találunk egy-egy iparágban.

Az 1921—1926 években a gyárak száma a faiparba tartozó budapesti ipartelepeknél is jelentékeny növekedést mutat. Az 1921 évben még csak 76 gyár volt üzemből, míg az 1926 év végére a közben eltelt öt esztendő alatt folytonos szaporodással 112-re növekedett az üzemből álló faipari gyárak száma. A legnagyobb telepszámmal bíró iparág, az asztalosipar 1921-ben 43 gyári üzemmel szerepelt a fővárosi faipari telepek között, míg 1926-ban 56 asztalosárúgyár esett a gyáripari statisztikai felvétel keretei közé. A gyárak számának növekedésével arányosan emelkedett az üzemből töltött napok száma, jeléül annak, hogy a gyárak üzemmenete nem lanyhult, sőt az 1926 évben határozottan fokozódott, amennyiben az 1926 évi összes üzemnappal meg-

haladta az előző évit. Még inkább kitűnik a faipari telepek erősebb üzemmenete a gyárak átlagos üzemnapteljesítményéből, amely 1926-ban 293-ra emelkedett, míg az előző években 285 körül mozgott. A faipari gyárak túlnyomórésze átlag 300 munkanapon át dolgozott, csupán egy-két kevésbé jelentős iparágban állapítható meg kisebb teljesítmény, így például a faedény-, fagyapot-, gyermekjátékkészítő üzemekben.

Az üzemnapoknak megfelelően alakult a munkások által teljesített összes munkanapok száma is, amely az 1925 évben elért 925·7 ezerről 1926-ban 1·1 millióra emelkedett. A faipari munkások átlagos munkanapteljesítménye azonban az alacsonyabbak közé tartozott. A faiparban ugyanis egy munkásra 1926-ban átlag 286 munkanap esett, amelynél alacsonyabb teljesítmény csak egy iparcsoportban állapítható meg. Az évi átlagos munkáslétszám és a faipari telepek évi legnagyobb munkáslétszáma közötti 43·6%-os eltérés mutatja, hogy a faiparban kevésbé folyamatos intenzitással dolgoztak az üzemek, mint a budapesti gyáriparban általában, ahol az átlagos munkáslétszám csak 24·7%-os különbséget mutat az évi legnagyobb munkáslétszámmal szemben. A faiparba tartozó budapesti gyárak évi átlagos munkáslétszáma és az évi legmagasabb munkáslétszám az 1926 évben egyébként a következőleg alakult:

54. A budapesti fa- és csontipari gyárak száma és évi átlagos munkáslétszáma, valamint az évi legnagyobb munkáslétszám 1926-ban.

I p a r á g	Az üzemben volt ipartelepek						
	száma	évi átlagos munkáslétszáma			évi legnagyobb munkáslétszáma		
		férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
Fűrésztelepek.....	18	604	95	699	993	154	1.147
Hordó- és faedénygyártás	2	49	1	50	68	1	69
Parkettagyártás	1	13	2	15	20	4	24
Furnir- és talpkéreggyártás	1	80	31	111	134	53	187
Egyéb faárúk gyártása	1	65	8	73	126	7	133
Asztalosipar	56	1.801	122	1.923	2.463	162	2.625
Faredőnygyártás	2	24	3	27	31	5	36
Esztergályosipar	7	129	94	223	157	143	300
Bot-, ostornyelgyártás	1	3	4	7	4	4	8
Fagyapot stb. gyártás.....	1	12	—	12	20	1	21
Aranyozó-, tükör- és képeret- készítőipar	5	41	56	97	47	75	122
Csont-, gyöngyház stb. árúk gyár- tása és fésűgyártás	4	57	48	105	91	72	163
Gyermekjátékszergyártás	3	26	15	41	34	19	53
Nádszövetek, szalmahüvelyek stb. gyártása	2	46	—	46	67	—	67
Kocsi-, kerékgyártó- és bognáripár	8	311	1	312	416	1	417
Összesen	112	3.261	480	3.741	4.671	701	5.372

Az évi átlagos munkáslétszám és az évi legnagyobb munkáslétszám között a két legjelentékenyebb iparágban, az asztalosiparban és a fűrésztelepeken, ahol a faipari munkások 70·1%-a dolgozott, 43·9%-os eltérés állapítható meg. E telepeken ugyanis az év egy szakában redukált üzem folyt 1926-ban. A munkáslétszámnak ez a hullámozása az 1921—1925 években megfigyelhető, azonban az átlagos munkáslétszámot feltüntető adatok hiányában az évi legnagyobb munkáslétszám csak az október hó elsején volt állapottal hasonlítható össze, amikor a faiparban általában 9·5%-kal volt magasabb a munkáslétszám, mint évi átlagban. Ily összehasonlítás mellett is például 1925-ben 5·6%-os hullámozást állapíthatunk meg a fővárosi faipari gyárak munkáslétszámában, míg az egész gyáriparban ez az arány csak 3·6%-ot mutatott.

A budapesti faipari gyárak október elseji munkáslétszáma az 1921—1926 években általános fejlődést mutat. Az 1921 évi 2897 főből álló munkástörzs 1926 év végéig meghaladta a négyezret, közben azonban 1924-ben a szanálással kapcsolatosan a faipari gyárak munkáslétszáma is lecsökkent, mint a fővárosi gyáripari munkáslétszám általában, sőt az 1924 évi 14·3%-os csökkenést 1925-ben további 10·2%-os létszámredukció követte. Az 1926 évben azonban ismét emelkedett a faipari gyárakban foglalkoztatott munkások száma s ha nem is érte el az 1923 évi létszámot, mindössze 3·7%-kal maradt alatta az utolsó békeévben, 1913-ban a budapesti faipari gyárakban dolgozó munkástörzs állagának.

A gyári munkások a fa- és csontiparban az 1921—1926 években oly kereseti viszonyok között éltek, mint a fővárosi gyári munkásság általában. Az inflációs évek alatt ugyan valamivel meghaladta évi keresetük az átlagos gyári bérkeresmények összegét, sőt még 1924-ben is magasabb volt annál, a különbség azonban nem volt jelentékeny. Az 1926 évben egy munkás a fővárosi fa- és csontipari telepeken átlag 1402·40 aranykoronát keresett, mely mindössze 3·4%-kal kevesebb, mint a gyáripari átlagos évi keresmény. Az átlagos napi bérük viszont 4·90 aranykoronát tett ki, csupán 7 fillérrel kevesebbet az összes gyárimunkások átlagos napi bérénel. Bár a faipari munkások átlagos évi keresménye 1926-ban mintegy 100 aranykoronával meghaladta az előző évi bérkeresményüket, megélhetési viszonyaik a gyárimunkásság összességéhez mérten 1926-ban sem voltak jobbakk. Az előző években fordított az arány, 1921—1924-ben ugyanis a faiparban voltak magasabbak az évi keresmények, az eltérés azonban általánosságban ezekben az években sem haladta meg az utóbbi évek százalékos arányát.

A budapesti fa- és csontipari gyárakban hat iparágban voltak 1926-ban magasabbak az évi munkáskeresmények az átlagnál. Ezek között találjuk az asztalosárúgyárakat és a bognárüzemeket, amelyekben a faipari munkások nagyobb része volt foglalkoztatva, úgyhogy a fa- és csont-

ipari gyárimunkások 63·9%-a keresett 1926-ban átlagon felüli munkabért. Legalacsonyabb évi bérkeresményük a gyermekjáték s fagyapot gyárakban, valamint a csontárúkat, fésűket készítő 4 ipartelegen dolgozó munkásoknak volt.

Az aranykoronában megállapított átlagos évi munkabérkeresmények 1926-ban megközelítik az utolsó békeévben elért keresményeket. Az 1913 évben ugyanis egy munkásra átlag 1373 K 47 fillér jutott a gyárak által kifizetett munkabérekéből, ez az adat azonban, minthogy az 1913 évről csak a legnagyobb évi munkáslétszám ismeretes, valamivel alacsonyabb a tényleges évi bérkeresmények átlagánál. A legnagyobb évi munkáslétszám és az átlagos évi munkáslétszám között ugyanis 1926-ban 43·6%-os eltérés volt, de ha a békeviszonyok között állandóbbnak vesszük is a faipari gyárak foglalkoztatottságát, még mindig inkább 15—20%-kal alacsonyabbra kell becsülnünk az átlagos évi munkáslétszámot a legmagasabb létszámmal, ami az évi átlagos bérkeresmény kiszámításánál megfelelő arányú emelkedést jelent. Tehát a budapesti faipari gyárakban az 1926. évben elért keresmények kétségkívül alatta maradnak az 1913 évi keresményeknek.

A megélhetési költségek emelkedésének figyelembevételével természetesen még nagyobb eltérést állapíthatunk meg, mely szerint az 1926 évi munkabérek az utolsó békeévben elért 5 K 11 f napibérnél 18·0%-kal alacsonyabbak voltak. A budapesti fa- és csontipari gyárakban a reálmunkabérek 1926-ban iparágak szerint a következőképpen alakultak :

55. A reálmunkabérek alakulása a budapesti fa- és csontipari gyárakban 1926-ban.

I p a r á g	Évi bérkeresmény összesen	Napibér	Megélhetési költség naponta
	békebeli	vásárlóerejű	koronában
Fűrésztelepek	1.104·3	3·76	3·03
Hordó- és faedénygyártás	1.239·4	3·92	3·40
Parkettagyártás	1.122·7	3·60	3·08
Furnir- és talpkéreggyártás	1.054·4	4·01	2·89
Egyéb faárúk gyártása	1.435·1	4·15	3·93
Asztalosipar	1.278·0	4·41	3·50
Faredőnygyártás	1.279·7	4·20	3·51
Esztergályosipar	971·5	3·26	2·66
Bot- és ostornyelgyártás	1.438·4	4·89	3·94
Fagyapot stb. gyártás	928·5	5·46	2·54
Aranyozó-, tükör- és képkeret- készítőipar	966·7	3·17	2·65
Csont-, gyöngyház- stb. árúk gyár- tása és fésűgyártás	949·8	3·63	2·60
Gyermekjátékszergyártás	870·7	2·96	2·39
Nádszövetek, szalmahüvelyek stb. gyártása	1.082·1	4·16	2·96
Kocsi-, kerékgyártó- és bognáripar	1.289·8	5·61	3·53
Összesen	1.198·6	4·19	3·28
1913-ban volt	1.373·5	5·10	3·76

A munkásoknak az 1926 évben kifizetett 5·2 millió aranykorona munkabéréen kívül, 1·2 millió aranykoronát tett ki a tisztviselői illetmények összege, úgy hogy a fővárosi fa- és csontipari gyárakat a személyi járandóságokból kifolyólag 1926-ban egyenkint átlag 57.173 aranykorona költség terhelte.

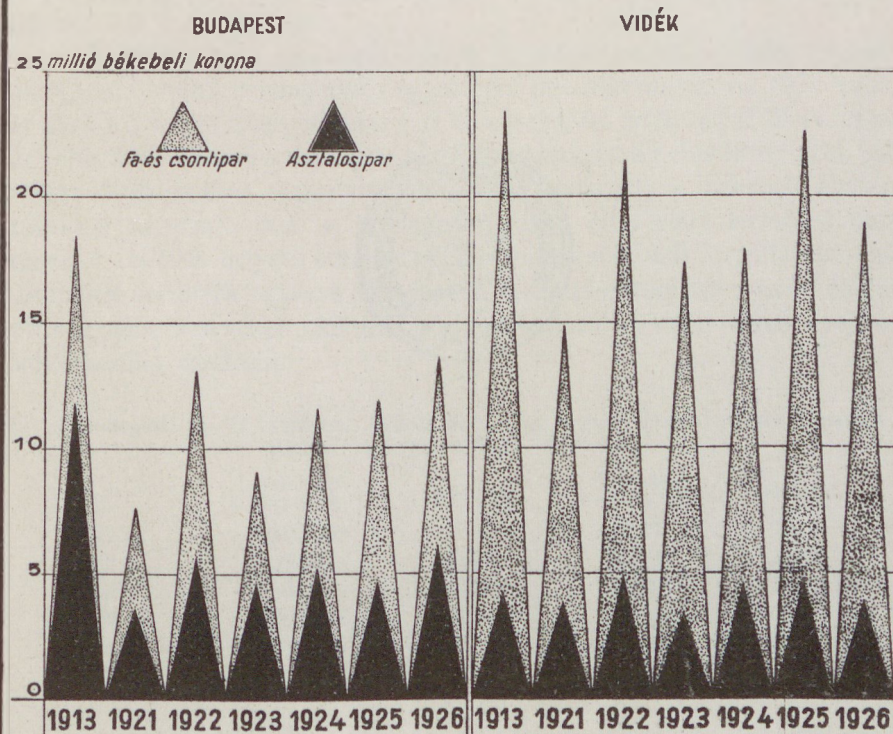
A fa- és csontipari gyárak tüzelőanyagfogyasztásában nagy szerepet játszik a hulladékfa, ezért a faipari gyárak szénfogyasztása az összes gyári iparcsoportok között a legalacsonyabb. Számos olyan iparág van a faiparban, amelynél szénfogyasztást egyáltalán nem találunk, holott e gyárak is elég jelentékeny motorikus erőt használnak. Az összes budapesti fa- és csontipari gyári üzemek ennélfogva 1926-ban csak 12·8 ezer métermázsza szén tüzeltek el, amelynek több mint a háromnegyedrésze, 9·6 ezer q az asztalosipari telepeken használtatott fel. Az iparcsoport szénfogyasztása tehát mindössze 0·1%-át tette ki az összes budapesti gyáripari szénfogyasztásnak s így egy gyárra átlag 114 q szén esett, míg a gyáripar átlagos szénfogyasztása Budapesten 9858 métermázsza volt. Az 1921—1925 években a faipari gyárak szénfogyasztása egy évben sem volt olyan alacsony, mint 1926-ban. Az 1925 évben ugyanis 19·2 ezer q-t, 1924-ben 26·4 ezer q-t, 1923-ban 19·9 ezer q-t, 1922-ben 27·6 ezer q-t, végül 1921-ben 22·6 ezer q-t tüzeltek el szénből a fővárosi fa- és csontipari telepeken, az 1921—1925 évek átlagos szénfogyasztása tehát telepenként 258 q-t tett ki, míg 1926-ban mindössze 114 q szénfelhasználás esett átlag egy gyárra.

A szénfogyasztás 1926-ban a motorikus erőhöz viszonyítva száz lóerőnként 224 q szén eltüzeléséből állott. Amíg tehát a gyáriparban általában minden száz lóerőre 2743 q széntüzelés esett, a fa- és csontipari telepek szénfogyasztása a hulladékfanak felhasználása folytán 91·9%-kal kevesebbet tett ki. A budapesti fa- és csontipari gyárakban használt erőgépek összes teljesítőképessége 5·7 ezer lóerőt képviselt s így egy-egy gyárra átlag 50 lóerő számítható, mindössze egy hetede az összes budapesti gyárakban átlagban alkalmazott motorikus erőnek.

Legmagasabb lóerőszámmal az asztalosárúgyárak tűnnek ki, egy-egy telepen azonban ebben az iparágban is csak 50·7 lóerő motorikus erő működött, tehát alig valamivel több, mint a faiparban általában. Voltak azonban olyan iparágak is, — de csupán egy vagy két teleppel — ahol a gyárankinti motorikus erő a 130—150 lóerőt is meghaladta. A faiparba tartozó iparágak közül az asztalosiparban és a fűrésztelepeken használt motorikus erő 4·4 ezer lóerőt képviselt, tehát az összes erőgépek 75·9%-a erre a két iparágra esett.

A budapesti fa- és csontipari gyárak 1926 évi termelésének összértéke a főváros gyáripari termelésének 2·3%-át tette ki, a termelési érték szempontjából tehát a faipar csaknem a legkisebb iparcsoportok közé tartozott. A fővárosi bútóipar, amely a fa- és csontipari termelési értéknek jelentős részét állította elő, a háború utáni évek óta rendkívül nehéz termelési viszonyok között folytatta értékes működését, amellyel nemcsak a hazai szükségletet

AZ ASZTALOSIPARI TERMELÉS 1921-1926-BAN.

tudta magas színvonalon kielégíteni, hanem — bár nehéz küzdelmek árán — sikerült megóvnia a külföldön is a magyar bútoriparnak már a háború előtti években kivívott jó hírnevét. A budapesti fa- és csontipari gyárak 1926 évi 18·8 millió aranykorona értékű termeléséből 8·4 millió aranykorona illeti meg az asztalosipari gyárakat, tehát a termelési összértéknek 44·8%-a. Ezenkívül a legjelentősebb értékű termelést a fűrésztelepek mutatták ki, 5·9 millió aranykoronát, mely a faipari termelési értéknek 29·0%-a volt. Egymillió aranykoronán felüli termelése e két iparágon kívül még csak az esztergályos- és bognárárúkat készítő gyári üzemeknek volt, az előbbi 1·4 millió, az utóbbi 1·2 millió aranykorona termelési értékkel, mely után a termelési érték nagysága szerint következő iparág még a félmillió aranykorona értékű termelést sem tudta felmutatni. Az összes fa- és csontipari gyárak átlagos évi termelésével, a 163·5 ezer aranykoronával szemben tehát voltak egyes iparágak, amelyekben egy-egy gyár átlagos termelési értéke 300 ezer, sőt a 400 ezer aranykoronát is meghaladta.

A fővárosi fa- és csontipari gyárak termelése az 1921—1926 években aranykorona értékben vizsgálva, nagyarányú fejlődést mutat. Az 1921 évben még csak 6·2 millió aranykoronát tett ki a termelési érték s az 1926 év végén már több mint háromszor annyit. A fa- és csontiparban előállított árúk időközbeni drágulásához viszonyítva azonban, valamint a békebeli egységértékekkel összehasonlítva a budapesti gyárak által elért termelési összértéket, a fejlődés helyett stagnációt, sőt visszaesést kell megállapítanunk. A termelési összérték ugyanis a budapesti fa- és csontiparban a gyári eladási árak drágulási indexének alakulásához viszonyítva az 1921—1926 években a következőleg módosul:

56. A budapesti fa- és csontipari gyárak termelése a gyári eladási árindex alapján békebeli koronában 1921—1926-ban.

Év	Termelési összérték	Indexszám	Gyárankinti termelési érték	Indexszám
1921	5.500.668	100·0	72.377	100·0
1922	10,265.248	186·6	126.731	175·1
1923	7,981.614	145·1	86.757	119·9
1924	11,693.521	212·6	123.090	170·1
1925	11,970.613	217·6	114.006	157·5
1926	13,428.425	244·1	119.895	165·7

A budapesti fa- és csontipari gyárak termelésének alakulását az 1921—1926 években, összehasonlítva az utolsó békeévben, 1913-ban elért termelési értékkel, a 16. számú grafikonon is bemutatjuk. A faipar legfontosabb ágának, az asztalosiparnak helyzetére erősen rávilágít a grafikai ábrázolás.

A háborút követő első produktív években asztalosiparunkban nagy fellendülés mutatkozott. A szükségletek kielégítése, mely már évek óta

kényszerű halogatást szenvedett, az inflációs évek alatt erősebb arányokban indult meg s asztalosiparunk foglalkoztatottsága egyre fokozódott. A szanálás évétől kezdődőleg azonban a fogyasztás csökkenése visszahatott a faipari gyári termelésre is, bár az állami és törvényhatósági beruházások némileg pótolták a magánfogyasztás visszaesését. Az 1925—1926 években nem csökkenő intenzitással igyekeztek fa- és csontipari telepeink a nehéz gazdasági viszonyok s az erős verseny okozta nehézségeket legyőzni, melyeknek hatása különösen a bútortiparban nyilvánult meg. Egyes iparágakat azonban a válságok erősen megviseltek s az ezekben működő gyárak közül több beszüntette üzemét. Ennek következményeként a hordó-, faedény-, parketta-, fagyapotipari, aranyozó és képkeretkészítő, cirokseprőgyártó és fatelítő telepek termelése 1926-ban jóval alatta maradt az előző évi termelési értéknek, sőt egyes telepek teljesen megszűntek. A budapesti fa- és csontipari gyárak 1926 évi termelését aranykoronában és békebeli vásárlóerejű koronában feltüntetett adatokat összehasonlítva az utolsó békeévben elért termelési értékkel, a gyárak termelése iparágak szerint a következő képet mutatja :

57. A budapesti fa- és csontipari gyárak 1913 és 1926 évi termelése.

I p a r á g	A gyárak száma		Termelési összérték 1926-ban		
	1913-ban	1926-ban	1913-ban koronában	arany- koronában	békebeli vásárlóerejű koronában
Fűrésztelepek.....	3	18	546.859	5,445.848	3.889.891
Hordó- és faedénygyártás ...	2	2	1,178.606	290.376	207.411
Parkettagyártás	4	1	1,755.530	21.948	15.677
Furnir- és talpkéreggyártás ...	—	1	—	441.105	315.075
Egyéb faárúk gyártása	2	1	780.500	175.137	125.098
Asztalosipar	49	56	11,693.059	8,411.991	6,008.565
Faredőnygyártás	2	2	316.460	277.311	198.079
Oltárasztalosipar	1	—	132.430	—	—
Esztergályosipar	4	7	448.896	1,388.489	991.778
Bot- és ostornyélgyártás	2	1	—	54.012	38.580
Fagyapot stb. gyártás.....	—	1	—	94.413	67.436
Aranyozó-, tükör- és képkeret- készítőipar	3	5	230.700	260.155	185.825
Fából való szerszámok és fa- eszközök	1	—	64.000	—	—
Csont-, gyöngyház stb. árúk gyártása és fésűgyártás....	—	4	—	359.675	256.911
Gyermekjátékszergyártás ...	4	3	181.200	147.565	105.404
Fatelítőtelepek	1	—	36.647	—	—
Nádszövetek, szalmahüvelyek stb. gyártása	—	2	—	257.946	184.247
Kocsi-, kerékgyártó- és bognár- ipar	4	8	928.695	1,173.828	838.449
Összesen ...	82	112	18,293.582	18,799.799	13,428.426

A budapesti fa- és csontipari gyárak által előállított iparcikkek összes értékét csak a személyi kiadásokra, tüzelő- és nyersanyagokra fordított kiadások alapján 14·8 millió aranykorona költség terhelte. Tehát az üzemi és termelési költségek főbb tételei az összes termelési értéknek 78·7%-át emésztették fel. Minthogy a budapesti gyáripárban a termelési értékhez viszonyítva általában csak 69·1%-ot tettek ki a főbb termelési és üzemi költségek, a fa- és csontipar rentabilitása alacsonyabb volt az átlagosnál, holott a tüzelőanyagokra fordított kiadások összege, a hulladékfának tüzelőanyagként történt felhasználása folytán, aránylag csaknem félannyi a faipárban, mint a gyáripár többi ágaiban.

Sőt a nyersanyagköltségek sem mondhatók magasaknak, bár a felhasznált nyersanyagok értéke közel nyolcmillió aranykoronát tett ki, ami az összes termelési értéknek 42·2%-a volt. A fővárosi gyárak átlagos nyersanyagköltségei ugyanis a termelési érték nagyobb hányadát, 44·3%-át emésztették fel, tehát ha nem is nagy különbséggel, de mégis meghaladták a fa- és csontipari gyárak nyersanyagfogyasztásának arányát. A különbség ezek szerint csak a munkabéreknél és a tisztviselői fizetéseknél állapítható meg, amelyek együtt meghaladták a termelési érték egyharmadát, holott a fővárosi gyárakban általában az egyötödét sem érték el a termelési összértéknek. Sőt a fa- és csontipárban Budapesten a munkabérre fordított kiadások összege egyedül 27·9%-át tette az évi össztermelés értékének, míg a gyáripárban általában a munkabéreköltségek 1926-ban a fővárosban csak 14·4%-ra tehetők.

A fővárosi fa- és csontipari gyárak 1926 évi termelési értékét terhelő főbb üzemi és termelési költségek iparágak szerint nagyon eltérő arányban oszlanak meg. Van olyan iparág, amelynél az említett költségtételek a termelési értéknek csak 48·2%-át tették ki, ez a csomagoló forgácskészítő ipartelep, ahol a felhasznált nyersanyag értéke minimális, csupán a személyzet járandóságai voltak számo tevők, bár e telepeken a faipár többi ágaihoz viszonyítva a munkabéreköltségek is lényegesen alacsonyabbak voltak. Ugyanezen okból igen alacsony nyersanyagköltségeket mutattak ki a szalmahüvely- és nád-szövetkészítő ipartelepek is. A főbb termelési és üzemi költségként kimutatott tételek ugyan ez utóbbi ipartelepeken már 61·8%-át tették ki az évi termelés összértékének. De találunk olyan iparágakat is, például a hordó- és faedénygyárakat, valamint a csontárú- és fésűkészítőket, amelyeknél az előállított iparcikkek értékét már csaknem egészen felemésztették a főbb költségtételek, sőt voltak, amelyeknél már e kiadások mutatták, hogy a vállalatok 1926-ban veszteséggel tartották fenn az üzemet.

A budapesti fa- és csontipari gyárak túlnyomólag kisebb üzemek. Mindössze 5 asztalosárúgyár, 1 furnír- és talpkéreggyár, 1 kocsigyár és 1 fűrészárúgyár tekinthető nagy gyári üzemnek, mert csupán ezeken az ipartelepeken alkalmaztak 100-nál több munkást. Ellenben a többi üzemben volt gyár közül 37-nél az évi átlagos munkáslétszám nem haladta meg az

50-et, 55 gyárnál pedig még csak a 20 munkást sem. A közép nagyságú gyárak közé, melyek 51—100 munkással dolgoztak, 12 faipari telep tartozott, ezek közül 4 faaprító üzem volt, 3 asztalosárúgyár, 2 esztergályos üzem, 2 kocsi-gyár s 1 egyéb faárúgyár.

A legkisebb gyáraknak csaknem a fele, 25 telep asztalos üzem volt, 10 pedig faaprító telep. A legkisebb fa- és csontipari gyárak csoportjába tartozott még 2 csontárú és fésűkészítő ipartelep, 1 parkettagyár, 2 faredőny-gyár, 1 bot- és ostornyélkészítő s 1 fagyapot termelő üzem. Az esztergályos-üzemek közül is 2, az aranyozók és képkeretkészítők közül 3, a gyermek-játékkészítők közül ugyancsak 2 s a kocsi-gyárak közül 4 telep szintén a legkisebbek közé sorozható. Az e kategóriába tartozó gyárak munkáslétszáma alig haladta meg átlag a 10 munkást, a használt motorikus erő pedig üzemenkint átlag a 18 lóerőt. Évi összes termelésük kereken négy millió aranykoronát tett ki, s így egy-egy gyárra átlag 72·6 ezer aranykorona termelési érték jutott. A munkásteljesítmény e kis gyárakban átlag 100 munkásra számítva nem éri el a háromnegyed millió aranykoronát, a lóerőt teljesítmény pedig 100 lóerőnkint a 400 ezer aranykoronát.

A 20-nál több, de az 50 munkást meg nem haladó munkáslétszámmal dolgozó 37 faipari gyár egyenkint átlag 34 főből álló munkáslétszámmal s 37 lóerővel összesen közel 6 millió aranykorona értéket termelt. A 21—50 munkáslétszámú gyárak csoportjába tartozó munkások teljesítménye 100 munkásra számítva még kisebb volt, mint a legalacsonyabb kategóriában, mert még a félmillió aranykoronát sem érte el, a lóerőt teljesítmény pedig átlag 100 lóerőnkint csak alig valamivel haladta meg a legkisebb gyárakban elért termelési érték arányát. A 21—50 munkáslétszámmal dolgozó faipari gyárak teljesítménye tehát olyan alacsony, hogy az odatartozó gyári üzemet sem lehet sokkal jelentősebbeknek tekinteni, mint a legalsó kategóriába sorozott telepeket. A budapesti fa- és csontipari gyárak túlnyomó része tehát a gyári jelleg legalsó határához közel fekszik. Pedig a faiparba tartozó fővárosi gyárak közül több fontos iparág, telepeinek jelentős részével szerepel a kis gyárak második csoportjában. Az asztalosipari telepek közül 23-at, a fűrészáru-telepek közül, az esztergályos üzemek közül hármat-hármat, az aranyozók, csontárú- és fésűkészítők közül kettőt-kettőt e kategóriában találunk, ahol még egy hordógyár, egy gyermekjátékgyár, egy szalmahüvelygyár s egy kocsi-gyár is szerepel.

A jelentősebb faipari gyárak száma tehát mindössze 20-at tett ki, azonban ezek termelése is csak 9 millió aranykorona értéket képviselt és pedig a 12 gyárra, amelyek munkáslétszáma átlag 73 főből állott, 4·6 millió aranykorona, a 8 nagyobb gyárra, amelyben átlag 132 munkás dolgozott, 4·4 millió aranykorona termelési érték jutott.

Az összes motorikus erőből — amely 5 és félezer lóerőre tehető — a 100 munkáson aluli létszámú gyárakban egyenkint átlag 42 lóerő, a 100-nál

nagyobb munkáslétszámúakban pedig átlag 158 lóerő volt alkalmazva. A jelentősebb, 50-nél több munkást foglalkoztató faipari gyárakban tehát — amelyek megoszlásáról iparágak szerint fentebb már szólottunk — a munkásteljesítmény 100 munkásra átlag 527 ezer, illetve 414 ezer aranykorona termelési értéket jelentett, s így a kisebb üzemek e gyárak közül is aránylag nagyobb átlagos munkásteljesítményt értek el, mint amennyit a nagyobbak felmutattak. Viszont azonban a motorikus erő átlagos teljesítménye a nagyobb üzemeknél 46%-kal meghaladta a kisebb üzemek minden 100 lóerőre számítható teljesítményét.

20. Bőr-, sörte-, szőr- és ruggyantaipar.

A bőripar körébe tartozik a bőrgyártáson, bőrdíszmű- és bőröndgyártáson kívül a sörte-, szőr- és tollipar, valamint a ruggyantaipar is. Minthogy azonban e két utóbbi iparág meglehetősen távol áll a bőripartól, célszerűbbnek látszik a tulajdonképeni bőripart külön vizsgálat tárgyává tenni s csak oly vonatkozásokban tárgyalni együtt a kefekötő- és ruggyantaiparral, amint azt a budapesti gyárak iparcsoportok szerinti tagolása abból a szempontból megkívánja, hogy a bőripar és a körébe vont iparágak helyzete a többi fővárosi gyáripari csoportok között a kellő megvilágításba legyen helyezhető.

A háborút megelőző évben, 1913-ban Budapesten 20 gyári üzem tartozott a bőripari főcsoport keretébe, ezek közül csak egy volt bőrgyár, 11 bőrdíszmű- és bőröndkészítéssel, 6 sörte-, szőr- és tollipari cikkek előállításával s 2 ruggyantaárúgyártással foglalkozott. Az 1926 évben már négy bőrgyárat találunk a fővárosban s 10 bőrdíszmű- és bőröndkészítő gyári üzemet, a sörte-, szőr- és tollipari cikkek készítő gyárak száma pedig 11-re emelkedett, míg ruggyantaárúgyár mindössze egy működött. E 26 gyári jellegű ipartelep azonban teljesítőképesség szempontjából aligha jelentősebb, mint amilyen az 1913 évben megfigyelt 20 gyár volt. Az egész ipari főcsoport munkáslétszáma ugyan 1926-ban valamivel meghaladta az 1913 évit, a teljesített munkanapok száma szintén megfelelőleg nagyobb teljesítményről számolhatna be, az elért termelési eredmény azonban mégis kisebb volt 5·6%-kal, még aranykoronában is, holott a bőripar körébe tartozó gyárakban előállított iparcikkek átlagos áremelkedése folytán az 1926 évi termelési értéket 11·5%-kal alacsonyabbnak kell vennünk, ha az 1913 évi termeléssel kívánjuk összehasonlítani.

A bőripar körébe tartozó budapesti iparvállalatok üzemmenete 1926-ban csaknem a legkisebb intenzitású volt. A 26 gyár együtt alig dolgozott hét és félezer napon át s egy-egy gyárra átlag csak 288 üzennap esett. Az 1922—1923 években a bőripari vállalatok működése a többi budapesti gyárhoz viszonyítva jóval erősebb volt, az 1924 évtől kezdve azonban minden évben az átlagon alul maradt. Ugyancsak csökkent az utóbbi években a bőriparban alkalmazott munkások számaránya is. E gyárak munkáslétszáma

ugyanis 1925 óta a legalacsonyabb az összes ipari főcsoportok között. Az 1926 évi átlagos munkáslétszám a bőripar körébe tartozó 26 gyárnál nem érte el a másfélezret s így egy gyárra átlag 56 gyári munkás esett, míg az összes fővárosi gyárak átlagos munkáslétszáma 77 főből állott.

A munkások összes munkanapteljesítménye 423 ezer munkanapot tett ki, a bőriparba tartozó munkásokat tehát mindössze 1·8%-a illette meg az összes budapesti gyáripari munkanapteljesítménynek. Az egy munkásra jutó átlagos munkanapteljesítmény a gyáripar e csoportjában már nem tartozik a leggyengébbek közé, mert csupán 2 munkanappal maradt alatta az átlagos teljesítménynek. A munkában töltött napok 1926 évi átlaga ezenkívül az előző évvel szemben is jelentékeny javulást mutat. A bőriparba tartozó munkásság ugyanis 1926-ban 11 munkanappal többet dolgozott, mint az előző évben. A munkáslétszám 7·4%-os redukciója mellett azonban az 1926 évi összes munkanapteljesítmény mintegy 33 ezer munkanappal kevesebb volt, mint az 1925 évi.

A munkabérek, különösen a kefekötőárú és ruggyantaárúgyárakban meglehetősen nagy számban alkalmazott női munkaerők alacsonyabb keresménye miatt, a bőripari főcsoportban 17·0%-kal az általános gyáripari keresmények átlaga alatt állottak. A békebeli munkabérekhez viszonyítva azonban csak annyiban nem érték el az 1913 évi bőripari keresmények átlagát, amennyiben a munkások foglalkoztatottsága volt kisebb 1926-ban, mint 1913-ban. A napibérek a megélhetési index figyelembevételével is egyszinten mozogtak a békebeli átlagos napibérkeresményekkel. Egy munkás ugyanis a bőripari és azzal rokon iparágakban Budapesten 1913-ban napi 4 koronát, 1926-ban aranykoronában napi 4 korona 15 fillért keresett, ami 1926-ban 1204·90 aranykorona évi bérkeresménynek felelt meg s az 1913 évi átlagos keresményhez viszonyítva, de a létfenntartási költségek emelkedését is beszámítva, 16%-kal alacsonyabb megélhetési színvonalat biztosított a munkásoknak 1926-ban, mint volt a háború előtt.

Az 1921—1926 években a bőriparban és a körébe tartozó iparágakban a munkások átlagos évi bérjөvedelme s a napi bérkeresmények átlaga aranykoronában és békebeli vásárlóerejű koronában a következőleg alakult:

58. A munkabérek alakulása a bőriparban 1921—1926-ban.

Év	Átlagos évi bérkeresmény			Átlagos napibérek		
	aranykoronában	békebeli vásárlóerejű koronában	indexszámban	aranykoronában	békebeli vásárlóerejű koronában	indexszámban
1921.....	383·80	673·30	100·0	1·14	2·00	100·0
1922.....	391·10	711·10	105·6	1·74	3·16	158·0
1923.....	447·20	657·60	97·7	2·78	4·09	204·5
1924.....	894·50	739·30	109·8	3·39	2·80	140·0
1925.....	1.176·60	898·20	133·4	4·22	3·22	161·0
1926.....	1.204·60	1.029·60	152·9	4·15	3·55	177·5

A bőripari munkások 1921—1926 évi munkabérének alakulását fel-tüntető adatok is mutatják az inflációs évek közgazdasági viszonyainak kóros állapotát s a szanálást követő egészséges fejlődést. A napibérek rohamos emelkedéssel 1923-ban az 1921 évi napibéreknek már több, mint kétszeresére növekedtek, a munkások helyzete mégis leromlott, mert a bizonytalan termelési viszonyok között a foglalkoztatottságuk nem volt biztosítva s így az egész évi bérkeresményük nem érte el az 1921 évi színvonalat sem. Az 1924 év után azonban fokozatos javulás következett be s mind a napibérek, mind pedig az évi összes bérjövedelem általában lényeges emel-ke-dést ért el, nemcsak aranykoronában, hanem a létfenntartási költségek emelkedéséhez viszonyítva is.

A bőriparba tartozó 26 gyári üzem közül 15 egészen kis telep, ahol átlagban még 10 munkás sem dolgozott s a gépi erő is telepenként átlag csak 13 lóerőt képviselt. Volt ezenkívül 3 bórdíszmü- és 3 kefe-kötőárúképzítő telep, amelyeken az átlagos munkáslétszám ugyan már 28-at tett ki, viszont a mőtorikus erő még csak 6 lóerőt sem ért el átlagban. A bőripari telepek között tehát mindössze 5 nagyobb gyárat találunk, ezek közül 2 bőrgyár, mely 1926-ban átlag 73 munkással és 682 lóerővel dolgozott, 1 bórdíszmü- és bóröndkészítőtelep 83 munkással, de csak 23 lóerővel, 1 a sörte-, szőr- és tolliparba tartozó gyár, mely 134 munkást foglalkoztatott s 96 lóerős erőgépeket használt s egy ruggyantaárúgyár volt, amelyben közel 800 munkás kereste kenyerét s háromezer lóerőt meghaladó teljesítőképességű mőtorikus erő mőködött. A mintegy másfélezer munkás mellett tehát a bőripari telepeken csaknem ötezer lóerő volt installálva s így a gyárankinti mőtorikus erő, mely a budapesti gyárakban általában 347 lóerőt képviselt, a bőriparban csak 187 lóerőre tehető.

A gépi erő teljesítőképessége arányában hasonlítva össze a bőripari gyárak szénfogyasztását az átlagos budapesti gyári szénfogyasztással, az eredmény a bőripar nagyobb szénfogyasztását mutatja. A bőriparban kazántüzelésre felhasznált 156·2 ezer métermázsa szénből ugyanis minden száz lóerőteltjesítményre 3·2 ezer métermázsa évi szénfelhasználás jut, míg a budapesti gyárak átlagában csak 2·7 ezer métermázsa szénfogyasztást állapíthatunk meg a használt mőtorikus erő minden száz lóerőjének üzemben-tartásánál. A bőripar nagyobb szénfogyasztását a saját erőforrással hajtott erőgépek magasabb aránya magyarázza, mert a bőriparban alkalmazott erőgépek lóerejének alig egynegyed részét táplálták a gyárak idegen erőforrásból.

A bőr- és rokonipari gyárak nyersanyaga aránylag magas értéket képvise-l s így e gyárakban a termelésnél felhasznált nyersanyagok, félgyárt-mányok és üzemi segédanyagok összes értéke lényegesen nagyobb, mint a többi iparcsoportokban általában. A bőripari nyersanyag felhasználásának értéke ugyanis 1926-ban 8·1 millió aranykoronára tehető, ami a gyárak

összes termelési értékének több, mint 60%-a, míg az egész gyáriparban Budapesten 44·3%-ot, az országos eredmények szerint pedig csak 37·0%-ot tett a felhasznált nyersanyagérték az összes termelési értékhez viszonyítva. A tüzelő- és világítóanyagokra fordított kiadások a szénfogyasztás elég magas arányszámának megfelelőleg szintén elég jelentősek a bőriparban s így a főbb üzemi és termelési költségek a munkabérekre és tisztviselői fizetésekre fordított aránylag kisebb összegű kiadások mellett is elég jelentékenyek. A személyi járandóságok költségei ugyanis a bőr- és rokoniparokban csak 17·4%-át tették ki az összes termelési költségnek, míg a gyáriparban — amint láttuk — átlag 20%-ot emésztettek fel. A bőripari gyárak főbb üzemi és termelési költségei tehát 11·1 millió aranykoronában állapíthatók meg, amely összeg a bőripari termelés értékének 79·1%-át teszi ki, s így a budapesti gyáriparban a bőr- és rokoniparok csoportja az üzemi és termelési költségek aránya szerint a harmadik helyet foglalja el az iparcsoportok között.

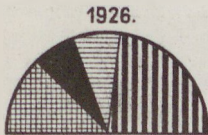
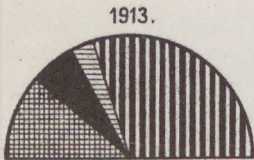
A bőr-, sörte-, szőr-, toll- és ruggyantaipar helyzete az 1921—1926 években általában nem mondható kedvezőnek s az utóbbi években még hanyatlott is. Az iparcsoportba tartozó gyárak termelése a fővárosi gyáripar összes termeléséhez viszonyítva az 1921—1925 években is csak 2—3%-ot képviselt, az 1926 évben azonban 1·7%-ra csökkent. De nemcsak annyiban romlott a bőripar helyzete, hogy a gyáripari termelési érték növekedésével nem tartott lépést, de önmagában véve is mintegy 360 ezer aranykoronával apad, ami 2·5%-os csökkenésnek felel meg.

Az 1926 évben kereken 14 millió aranykoronára tehető termelési értéknek közel a fele (45·0%-a) a ruggyantaiparra, 25·0%-a pedig a bőrgyártásra esett, míg a többi a bőrdíszmű- és bőrdönggyártó, valamint a sörte-, szőr- és tollipari telepek között oszlott meg. A termelési értékből egy-egy gyárra 538·4 ezer aranykorona számítható s így a bőriparban alkalmazott munkások teljesítményeként minden 100 munkásra átlag 959 ezer aranykorona termelési érték jut, ami az átlagos gyárankinti teljesítménynél 28·6%-kal, az összes gyáripari teljesítménynél pedig 4·7%-kal kevesebb. Az átlagos gyárankinti termelési érték is mutatja tehát, hogy a budapesti bőripari gyárak túlnyomólag kisebb gyári üzemek, mert a 14 millió aranykorona termelési értéknek túlnyomó része, 70·0%-a mindössze öt gyár között oszlott meg, míg a többi 21 gyárra egyenkint csupán 199·9 aranykorona termelési érték jutott.

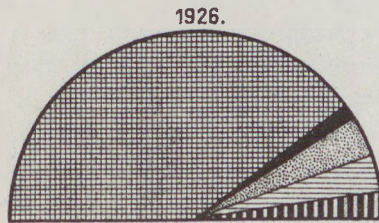
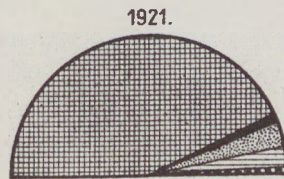
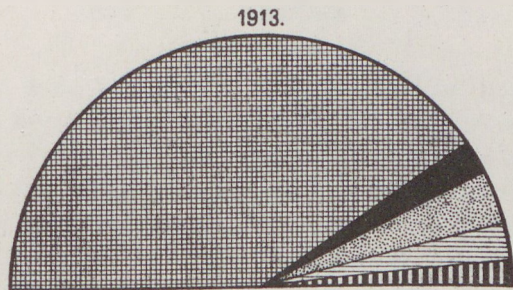
A bőr- és rokoniparba tartozó ipartelepeken előállított iparcikkek áremelkedése, mely az aranykoronában megállapított termelési érték alakulásának a békeállapottal való összehasonlításánál az 1921—1926 évi termelés arányait megfelelőleg mérsékli, az iparcikkenként megállapított árindex szerint 1926-ban 38·7%-ra tehető. A bőripar termelési értéke tehát békebeli vásárlóerejű koronára átszámítva 1926-ban 10,087.995 koronában

A BŐRIPARBA TARTOZÓ IPARÁGAK TERMELÉSÉNEK MEGOSZLÁSA 1913-BAN, 1921-BEN ÉS 1926-BAN.

BUDAPEST.

VIDÉK.

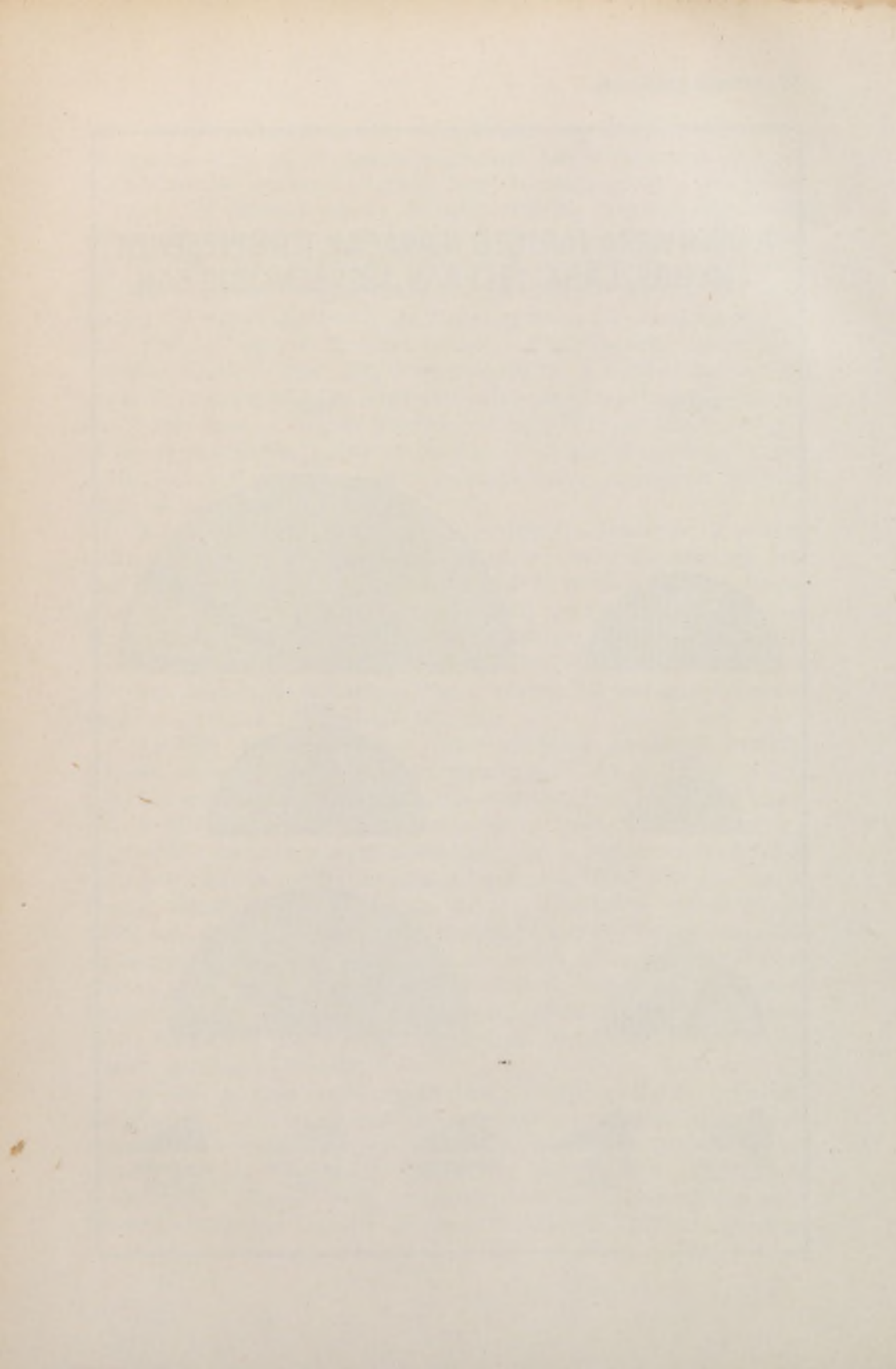
 Bőrgyártás.

 Bőríszmü,
bőrönd.

 Viaszos vászon.

 Sörre, szőr,
tollipar.

 Rugyanta
gyártás.

állapítható meg, amely az 1913 évi termelés összértékénél 32·0%-kal tesz ki kevesebbet. Az 1921—1926 években pedig a drágulási index a bőripar termelési értékét a következőleg módosítja :

59. A bőripar körébe tartozó budapesti gyárak termelési értéke 1921—1926-ban.

Év	T e r m e l é s i é r t é k			
	arany- koronában	indexszámban	békebeli vásárlóerejű koronában	indexszámban
1921	6,545.381	100·0	5,142.505	100·0
1922	11,098.283	169·6	9,726.804	189·1
1923	8,002.260	122·3	6,450.834	125·4
1924	12,358.167	188·8	8,383.534	163·0
1925	14,349.539	219·2	10,208.841	198·5
1926	13,993.063	213·8	10,087.995	196·2

A budapesti bőr-, sörte-, szőr-, toll- és ruggyantaipari gyárak termelési értékének iparágak szerinti megoszlásánál, mint említettük, a ruggyantaipar az összes termelési értéknek 1926-ban csaknem a felét teszi ki, míg a bőrgyárak 3·5 millió aranykorona termelési értékkel a második helyen állanak. Bőrgyár 1926-ban Budapesten 4 volt üzemben s bőrdíszmű- és bőröndkészítő ipartelep is csak 10 volt a fővárosban található. A budapesti bőrgyárak termelése csupán 22·5%-át képviselte az ország bőrgyártásának, tehát a jelentékenyebb bőrgyárak nem a fővárosban, hanem a környéken s a vidéken helyezkedtek el. A bőriparba tartozó iparágak termelési értékében a bőrgyártásnak Budapesten kisebb s a vidéken lényegesen nagyobb jelentőségét mutatja a 17. számú grafikon is, szemléltetve egyben a ruggyantaárúgyártásnak ellentétes helyzetét. A háborút megelőző évben csak egy bőrgyár volt Budapesten, amelyben 150 munkás dolgozott s 3·4 millió korona értékű iparcikk készült. Ezzel szemben 1926-ban a négy fővárosi bőrgyár alig jelentett többet, mert a négy üzemben mindössze 171 gyári munkást találunk s a termelési érték is csak 3·5 millió aranykoronát képviselt.

A bőrdíszmű- és bőröndkészítő fővárosi telepek még kisebb jelentőségűek. Az 1926 évben üzemben volt 10 gyár összes munkaslétszáma nem érte el a 200-at, a gyárak termelése pedig a kétmillió aranykoronát, úgyhogy egy-egy telepnél 1926-ban átlag mindössze 191 ezer aranykorona értékű termelésről szólhatunk. Úgy a bőrgyárak, mint még inkább a bőrdíszműárú gyárak foglalkoztatottsága a termelés folyamatosságát mutatja, ugyanis a gyárak által üzemben töltött napok s a munkások munkateljesítménye a gyáripari átlag körül mozog. A munkások kedvező elhelyezkedését láthatjuk a bőriparban az évi bérjövedelem alakulásából is, amely ebben az ipari főcsoportban a bőrgyáraknál érte el a legmagasabb arányt, az évi 1382·30 aranykoronát.

A sörte-, szőr- és tolliparban a gyári jellegű ipartelepek száma Budapesten a békebeli állapothoz viszonyítva jóval nagyobb s az 1926 évi termelés értéke is több mint a kétszerese a békebelinek. Az 1913 évben ugyanis csak 6 gyári jellegű kefekötő ipartelep volt a fővárosban, 1·1 millió korona termeléssel míg 1926-ban 11 ilyen gyári üzemet találunk, amelyek termelése 2·3 millió aranykoronát tett ki. A kefekötőiparba tartozó telepeken alkalmazott munkások évi átlagos létszáma meghaladta a 300-at, a gyári munkásoknak azonban több mint a fele női munkásokból állott s így a kifizetett munkabérek egy munkásra esett évi összege igen alacsony volt, csak 883·20 aranykoronát tett ki, tehát a budapesti gyári munkások átlagos keresetének mindössze 60·8%-át érte el.

A ruggyantaiparban alkalmazott munkásoknak szintén jelentékeny hányada volt nő. Az október hó elseji munkáslétszám szerint ugyanis 437 férfi és 389 nő dolgozott a fővárosi gummigyárban, a munkásoknak tehát 47·1%-át a nők képezték. A munkások átlagos évi keresménye mégis elég magasnak mondható, mert a bőripari átlagos keresményénél 4·4%-kal jobb volt. Azonban a munkanapteljesítményt is figyelembe véve a ruggyantaiparban egy munkás 1926-ban átlag csak 4·28 aranykoronát keresett naponta, ami 70 aranyfillérrel kevesebb, mint a fővárosi gyári munkások átlagos napibére.

A fővárosban előállított ruggyantaipari cikkek között a legnagyobb mennyiséget a műszaki cikkek alkotják, amelyeknek értéke a termelési értéknek 45·1%-át tette ki. Jelentékeny mennyiségben készült ezenkívül gummisarok és járműabroncs, a termelési érték 44·9%-a erejéig, míg játék- és konfekcióárú gummiból lényegesen kisebb arányban állítottak elő. A budapesti ruggyantaipar termelése szolgáltatta a hazai gummiarúgyártásnak mennyiségben 76·2%-át s értékben 74·4%-át, mely a gummisarok és járműabroncsgyártást teljes egészében s a gummiból készült műszaki cikkek termelését egy csekély töredék kivételével szintén csaknem teljes egészében felölelte. A gummijáték készítésnek csaknem a fele az 1925 évig ugyancsak a fővárosi ruggyantaipar termeléséhez tartozott, 1926-ban azonban a gummijátékoknak már csak 25·2%-a készült a fővárosban, a többit a vidéki gummigyarak állították elő.

21. A fonó-, szövő- és ruházati ipar.

A fonó- és szövőipar csak néhány év óta fejlődött ki Magyarország számottevő iparává. Az 1921 évben még csak 47·1 millió aranykorona termelésű textilipar, az 1926 évben már 242·4 millió aranykorona értékű iparcikket állított elő s így a gyáripari termelés értékösszegében 1926-ban a fonó- és szövőipari termelés már 12·8%-ot foglalt el. A háború előtt a textilipar a régi Magyarország gyáripari termelésének csak 6·4%-át tette ki, s az akkor üzemben volt 312 fonó- és szövőipari gyár közül 20 települt

le a fővárosban. Az 1913 évben tehát Budapesten találjuk a fonó- és szövőipari gyárak 6·4%-át s a textilipari termelés 13·3%-át. A trianoni béke megfosztotta az országot a textilipari gyárak 59·9%-ától s ezzel elvesztett a fonó- és szövőipari termelésnek is az 56·5%-a. A megmaradt 125 gyár számához s azoknak 82·2 millió aranykoronát kitevő termelési értékéhez viszonyítva a fővárosban elhelyezkedett gyárak számaránya már 16·0%-ot, az évi termelésük értéke pedig 30·6%-ot képviselt.

A textiliparban az 1921—1926 években megindult fejlődés a Budapesten letelepült fonó- és szövőipari gyárak számából és termelőképességéből is nagymértékben megállapítható. Az 1921 évben még csak 27 textilipari gyárat találunk Budapesten összesen 3 ezer munkással, s 1926-ban már 80 gyár dolgozott több, mint 10 ezer munkással. E nagyarányú fejlődés azonban nemcsak a fővárosban állapítható meg, hanem a vidéken is, amint az a textilipari gyárak számának és munkáslétszámának az 1921—1926 évekre vonatkozó adataiból, mind a budapesti, mind a vidéki gyáraknál megfigyelhető.

60. A fonó- és szövőipar fejlődése 1921—1926-ban.

Év	Gyárak száma		Munkáslétszám	
	Budapesten	vidéken	a fővárosi gyárakban	a vidéki gyárakban
1921	27	87	2.999	9.993
1922	34	100	4.182	13.083
1923	51	125	5.675	17.686
1924	54	145	8.251	19.712
1925	76	158	9.851	22.570
1926	80	162	10.369	23.059

Budapesten tehát a fonó- és szövőipari gyárak számában és a textiliparban foglalkoztatott munkások létszámában az 1921—1926 években állandó fejlődést látunk. Ez a fejlődés azonban az 1925 évben lassúbb üteművé vált, amit még inkább az üzemi és termelési adatok tüntetnek fel. Okát az 1925 évi termelési viszonyok megnehezülésében a behozatali korlátozások 1924-től kezdődő fokozatos megszüntetésében s az autonóm vámtarifa életbeléptetésében kell keresnünk, amelyet az 1925 évben követő vámpolitikai tárgyalások, majd az 1926 évben életbeléptett osztrák és francia vámszerződések tettek még súlyosabbá.

A budapesti textilipari gyárak üzemmenetét ismertető adatok azonban az 1925. évben nem mutatják a termelőmunka csökkenését. A fővárosi textilgyárak ugyanis ebben az évben egyenkint átlag 291 napon át voltak üzemben, ami az 1921—1926 évek során a legnagyobb évi teljesítményük volt, s a budapesti összes gyárak 1925 évi átlagos üzemnapteljesítményét 4 munkanappal, az ország gyáripari telepeinek teljesítményét pedig 24 munkanappal meghaladta. Az 1926 évben sem látunk nagyobb csökkenést, mégis a gyárak 288 napból álló átlagos üzemnapteljesítménye akkor már nem éri

el a budapesti összes gyárak átlagos teljesítményét, de az országos átlagnál még mindig 16 nappal magasabb. A textilipari munkások által munkában töltött napok számának az előző évi munkanapok számához viszonyított arányából azonban 1925-ben üzemredukció állapítható meg. Egy-egy munkás átlagos munkanapteljesítménye ugyanis 1925-ben csak 270 munkanapból állott, ami a gyáripárban általában munkában töltött 283 napos átlagos munkanapteljesítménynél 4·6%-kal kevesebbet tett ki.

A budapesti textilipari gyárak tehát 1925-ben a termelőmunka folytonosságát nemcsak hogy nem csökkentették, de az üzemben eltöltött napok száma szerint még jobban kiterjesztették. A munkáslétszám csökkentésével azonban a termelés mégis redukáltan folyt. Sőt a munkáslétszám hullámszását feltűntető adatokból az üzemredukció az 1926 évi termelésnél is megállapítható. Az 1926 évi októberi munkáslétszám szerint a több, mint 10 ezer főből álló fonó- és szövőipari munkásság évi átlagos létszáma ugyanis közel 600 munkással mutat kevesebbet s minthogy e csökkenés 83·2%-a a női munkásokat érte, akik az üzemmenet újabb erősítésével könnyebben pótolhatók, az 1926 évben is folytatódó munkáslétszám-, illetve üzemredukció a budapesti gyárakban kétségtelenül megállapítható.

A fonó- és szövőipari gyárakban 12·5%-a dolgozott a budapesti gyári munkásoknak, nemek szerint vizsgálva pedig a textilgyári férfimunkások 6·3%-át, a nőimunkások 26·7%-át tették ki a főváros összes gyáraiban dolgozó férfi- és nőimunkásoknak. A nőimunkások magas számaránya folytán a textilipárban találjuk a legalacsonyabb munkabéreket. A munkások átlagos évi bérjövödelme 1926-ban mindössze 1144·0 aranykorona volt, tehát 21·2%-kal kevesebb, mint a fővárosi gyári munkások átlagáé. Napibérük pedig kereken 4 aranykoronában állapítható meg, amely csaknem egy aranykoronával volt kevesebb a többi gyárban elért átlagos napibéréknél. A létfenntartási költségek emelkedéséhez viszonyítva a budapesti fonó- és szövőipari gyári munkások 1926-ban átlag 977·78 koronát kerestek s így a mindennapi megélhetési költségük átlag 2 K 68 fillérben állapítható meg.

Az alacsony munkabérkereseményekből következik, hogy a gyárak üzemi költségeiben a munkabérekre fordított kiadások is aránylag csekély összeget emésztettek fel. A munkások részére kifizetett 11·2 millió aranykorona költség a termelési értékhez viszonyítva a textilipárban csak 11·4%-ot tett ki, sőt a tisztviselői fizetésekkel együtt sem mutatott nagyobb arányt, mint 14·6%-ot, holott az összes budapesti gyárakban hasonló címen kifizetett összegek 14·4%-át, illetve 19·9%-át emésztették fel az összes termelési értéknek.

Hasonlóképpen kisebb arányban szerepelnek a textilipárban a tüzelő- és világítóanyagokra fordított kiadások is, amelyek az előállított iparcikkek értékének 3·5%-át tették ki, szemben az összes budapesti gyáraknál 4·8%-ban

megállapított ugyanezen kiadásokkal. Holott a textilipari gyárak erőgépbereendezése elég jelentős, 1926-ban csaknem 24 ezer lóerő munkabírású volt, sőt a motorikus erő üzembentartásához felhasznált szénmennyiség meghaladta a háromnegyedmillió métermázsát s így a textilipari gyárak a nagyobb szénfogyasztású ipartelemek között szerepelnek. Különösen nagy szénfogyasztók a kikészítő telepek, amelyek a budapesti összes textilgyárakban eltüzelt szénmennyiségnek 70·7%-át használták fel. Természetesen ezeken a telepeken találjuk a legnagyobb gőzfejlesztőberendezéseket s a textiliparban használt motorikus erő jelentékeny része 47·0%-a is a kikészítőtelepek szolgálatában állott.

Budapest fonó- és szövőipari telepei között a kikészítőtelepek jelentőségét mutatják a munkáslétszámra s az üzemi teljesítményre vonatkozó adatok is. A 16 fővárosi kikészítőtelepen ugyanis az 1926 évben átlag 2289 munkás dolgozott, tehát a textilipari gyári munkásság 23·3%-a. A női munkások számaránya ezeken a telepeken is jelentős, ugyanis csaknem egyharmada a munkásoknak nő volt. Azonban a textiliparban általában foglalkoztatott nőimunkások 63·4%-os számaránya mellett a kikészítőtelepeken a nőimunkaerő alkalmazása nem oly szembeszökően magas arányú.

A munkásoknak 297 nappól álló átlagos évi munkateljesítménye, valamint a kikészítőipari telepeken átlag 283 munkanapon át folyó üzemenet, ennek az iparágban állandó foglalkoztatottságát mutatja, s utal arra a jelentős szerepre, amelyet a textilipari gyárak termelésében a kikészítő telepek betöltenek. A termelőmunka folyamatossága egyben a kikészítő telepeken alkalmazott munkások kedvező elhelyezkedését is mutatja, amennyiben évi keresményük összege 1926-ban meghaladta az 1350 aranykoronát s így a budapesti textilgyári munkások átlagos keresményénél 18·2%-kal jobb volt.

A kikészítő telepek után a szénfelhasználás arányából indulva ki, amely főleg azért jellemző a textilipari üzemekre nézve, mert csak a nagyobb motorikus erővel dolgozó textilipari telepeken jöhet tekintetbe, a budapesti textilgyárak másik igen fontos csoportja tűnik szemünkbe, a pamutiparba tartozó 21 gyári üzem, amelyek együtt 140 ezer métermázsa szenet használtak fel 1926-ban motorikus célra. A pamutipari telepeken használt erőgépek teljesítménye közel 7 ezer lóerőt képviselt s így a kikészítő telepek után az alkalmazott motorikus erő szempontjából is kitűnik a budapesti pamutipari gyárak jelentősége. Még jobban előtérbe állítja azonban e telepeket az ott dolgozó munkások mintegy 3 ezer főből álló létszáma, mert az összes fonó- és szövőipari munkások közül a legtöbben a pamutiparban nyertek elhelyezkedést. Különösen sok nőimunkás, az alkalmazott összes munkások több, mint kétharmada keresi kenyerét ebben az iparágban. S a munkások átlagos évi keresményének összege még sem sokkal — mindössze 6·6%-kal — alacsonyabb az összes textilipari munkások évi keresményénél,

mert az állandó és nem csökkenő üzemmenet mellett biztosítva volt a munkások részére is az állandó kereseti lehetőség.

Egy hatalmas, csaknem ezer munkást foglalkoztató s több, mint két és félezer lóerő munkabírású motorikus erővel dolgozó juteipari gyár megemléztése után, a gyapjúipari telepekről kell megemlékeznünk. Budapesten 7 gyapjúgyár működött 1926-ban egyenkint átlag 193 munkással, akiknek 74·9%-a női munkás volt. A gyapjúipari gyárak szénfogyasztása már lényegesen kisebb volt az eddig említett szénfogyasztásnál, ugyanis a budapesti textilipari gyárakban motorikus célra eltüzelt összes szénmennyiségnek mindössze 2·2%-a esett a gyapjúiparba tartozó gyárakra. De a motorikus erő is csak 2234 lóerőt tett a gyapjúipari telepeken s így egy-egy gyárra körülbelül 300 lóerő számítható, alig valamivel több, mint az összes budapesti fonó- és szövőipari gyárakban átlag használt motorikus erő egytizede. A gyapjúipari gyárakban is zavartalanul folyt az üzem, s a vasárnapi és ünnepnap munkaszünetet leszámítva, üzemszünetelés nem volt. A munkások 1926 évi átlagos keresménye tehát, bár háromnegyedrészük női munkás volt, mégis közel 1200 aranykoronát tett ki, 4·7%-kal többet, mint a textilgyári munkások keresménye általában.

A fonó- és szövőiparba tartozó budapesti telepek közül, a megemléttteken kívül igen jelentős szerepet töltenek be a kötött- és kötszövöttárúkat készítő gyárak is. Az 1926 évben 18 ilyen gyári ipartelep működött a fővárosban összesen 1327 munkással, akik között csupán 228 volt a férfi. A munkások 1926-ban átlag 300 napon át voltak munkában, munkateljesítményük tehát 14 nappal meghaladta a textilgyári munkások átlagos teljesítményét. Ez a körülmény indokolja azt, hogy bár a munkások átlagos napibére csak 3·80 aranykoronát tett ki, ami a textilipari átlagos napibéréknél 20 fillérrel kevesebb, évi keresményük mégis elérte a fonó- és szövőipari átlagos évi bérjövédelmet.

A kötött- és kötszövöttárúkat készítő budapesti ipartelepek a kézi hajtású munkagépek mellett aránylag kevés motorikus erőt használtak. Az alkalmazott összes erőgépek teljesítőképessége ugyanis nem érte el a 400 lóerőt sem, tehát egy-egy gyári üzemre mindössze 22 lóerő esett, holott a budapesti textilipari gyárakban átlag 298 lóerőt képviselő motorikus erő működött. S az alkalmazott erőgépeknek csupán egynegyedét táplálták a gyárak saját energiaforrással, míg a többi idegen telepről nyerte a hajtóerőt. A kötött- és kötszövöttárúkat gyártásával foglalkozó ipartelepek elég jelentékeny, mintegy 14·5 ezer métermázsa szénfogyasztása, ezért csak kis részben szolgált motorikus célra, a felhasznált szén túlnyomó részét a gyári műhelyek fűtésére fordították az ipartelepek.

A fonó- és szövőiparba tartozó budapesti gyárak felemlített négy legfontosabb csoportja: a pamut és gyapjúipari gyárak, továbbá a kötött- és kötszövöttárúkat előállító s a textilipari kikészítő telepek az 1921—1926

évek során fejlődtek ki a textilipar legjelentősebb iparágaivá Budapesten. A háború előtti utolsó évben 1913-ban ugyanis a pamut- és gyapjúiparban még csak egy-egy gyár volt a fővárosban, kötött- és kötszövöttárúkat készítő ipartelep is csak 2 működött, csupán a kikészítőipar volt jelentősebben képviselve 6 iparteleppel. S csak az utóbb említett iparágban találunk 1913-ban nagyobb munkáslétszámot, mintegy másfélezer munkást, míg a másik háromban együtt mindössze 654 munkás dolgozott. Ezzel szemben az 1921—1926 években úgy a telepek számában, mint az alkalmazott munkások létszámában a következő fejlődést figyelhetjük meg :

61. A textilipar főbb ágainak fejlődése 1921—1926-ban.

Év	Pamutipar		Gyapjúipar		Kötő- és kötszövőipar		Kikészítőipar	
	gyárak száma	munkáslétszám	gyárak száma	munkáslétszám	gyárak száma	munkáslétszám	gyárak száma	munkáslétszám
1921.....	3	504	2	67	3	191	7	1.017
1922.....	4	701	2	68	4	299	10	1.547
1923.....	9	1.345	5	792	9	501	13	1.593
1924.....	12	2.019	5	1.174	10	735	13	2.365
1925.....	20	2.663	7	1.321	18	1.428	14	2.263
1926.....	21	3.099	7	1.504	18	1.675	16	2.275

A textilipar kiemelt iparágain kívül nagyobb ipartelep a már említett juteipari gyár, mely közel ezer munkással s több mint két és félezer lóerővel dolgozott. De találunk még a leniparban s a himzés, csipke- és paszomántkészítő iparban is 100 munkást meghaladó munkáslétszámmal dolgozó gyárakat, bár ezek az iparágak úgy a gyárak száma, mint az iparágban alkalmazott munkások létszáma szempontjából, de a gyárak termelését tekintve is, már sokkal kisebb jelentőségűek, mint a fentebb tárgyalt négy főiparág.

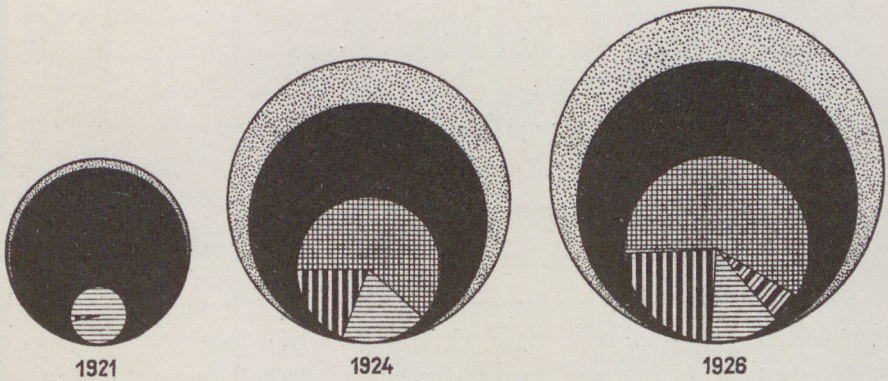
A háború előtti Budapest textilipari telepei között úgy munkáslétszám, mint termelési érték szerint szembetűnő jelentőségű volt a juteipar s a himzés és csipkekészítés. A mai Budapesten a juteipari termelés ugyan nem sokkal marad a békebeli 7·3 millió koronát meghaladó termelés mögött, habár az akkori másfélezernyi munkáslétszámnak alig valamivel több, mint a fele dolgozik ebben az iparban. A himzéssel és csipkekészítéssel foglalkozó gyárakban azonban 1926-ban már csak 137 munkás dolgozott, az 1913 évi létszámnak mindössze 6·1%-a s ha e gyárak termelési értéke több, mint a kétszerese is a békebelinek, a textilipar többi ágával szemben a himzés és csipkegyártás jelentősége már nem számottevő.

A textilipari gyárak termelésének értékösszege 1913-ban alig haladta meg a 25 millió koronát, ami Budapest háború előtti gyáripari termelésében

mindössze 2·5%-ot tett ki. A háború utáni években a budapesti fonó- és szövőipari gyárak termelése mindamelllett, hogy a lakosság textilszükséglete már évek óta nem volt kielégíthető, a gyáripari termelő munka felvételét akadályozó gazdasági viszonyok miatt szintén nehezen indult meg. Még 1921-ben is mindössze 12·6 millió korona értékű iparcikket tudtak csak termelni a fővárosi textilgyárak, ami az akkori budapesti gyáripari termelés összes értékének csupán 3·8%-át tette ki, s így a fonó- és szövőipar a termelési érték szempontjából Budapesten 1921-ben még az ötödik helyen állott. Az 1921—1926 években azonban a fővárosi textiliparban is gyors fellendülés kibontakozását figyelhetjük meg, amely a gyáripari termelés magasívű fejlődésének méreteit messze túlhaladta arányaival. A budapesti fonó- és szövőipari gyárak termelése ugyanis már 1922-ben csaknem kétszeresére, 24 millió aranykoronára szökött fel, az 1923 évben pedig már 41·8 millió aranykoronát tett ki, ami további 74·7%-os értéktöbbletet jelent. Az 1924 évben a fejlődés még nagyobb lendületet nyert s a 83·7 millió aranykoronát is meghaladva, a fővárosi összes gyáripari termelési értéknek már 14·7%-át tette ki. A textilipar ezzel a többi iparokhoz viszonyítva termelési érték szempontjából jelentőségben a második helyre került.

Az 1921—1924 években a textilbehozatal nagymérvű korlátozásának eredményeként s a textilipari termelés hathatós állami támogatása következtében fejlődött ki Magyarországon s azzal kapcsolatban Budapesten az a jelentős fonó- és szövőipar, mely az ország szükségletének már jelentékeny részét fedezni tudta. A textilgyárak előtt azonban akkor még súlyos válságként lebegett a behozatali korlátozások közelebbről várható megszüntetése, mellyel kapcsolatban megindult vám tárgyalások során nyilvánvalóvá vált, hogy az ország mezőgazdasági termékeinek csak úgy tud a külföldön piacot biztosítani, ha a textilipar erős vámvédelmét részben feladja. Az 1925 és 1926 években tehát a fonó- és szövőipari gyárak termelésére a behozatali korlátozások megszüntetése s a megkötött osztrák, cseh és francia vámszerződések nyomán válságos viszonyok nehezettek. Textiliparunk azonban — bár a gyárak között Budapesten épúgy, mint a vidéken akadtak olyanok, amelyek e válságokkal szemben erőtlenekek bizonyultak — általában véve megállta a helyét. A budapesti textilgyárak mint láttuk számszerint és teljesítőképesség tekintetében egyaránt gyarapodtak 1925—1926-ban de növekedett a termelésük is. Az 1924 évi 83·7 millió aranykorona értékű termelés után 1925-ben a fonó- és szövőipari gyárak Budapesten 87·2 millió aranykorona értékű iparcikket állítottak elő, 1926-ban pedig még nagyobb arányban fokozódott a termelésük, meghaladva a 98 millió aranykoronát. Az 1922—1924 években elért fejlődést azonban 1925—1926-ban a fonó- és szövőipari gyárak már folytatni nem tudták, sőt a gyáripar általános fejlődésével sem tartottak lépést. A fonó- és szövőiparnak a budapesti gyárak összes termelésében

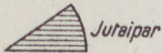
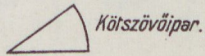
A FONÓORSÓK SZAPORODÁSA ÉS MEGOSZLÁSA IPARÁGAK SZERINT 1921-1926.

1921

1924

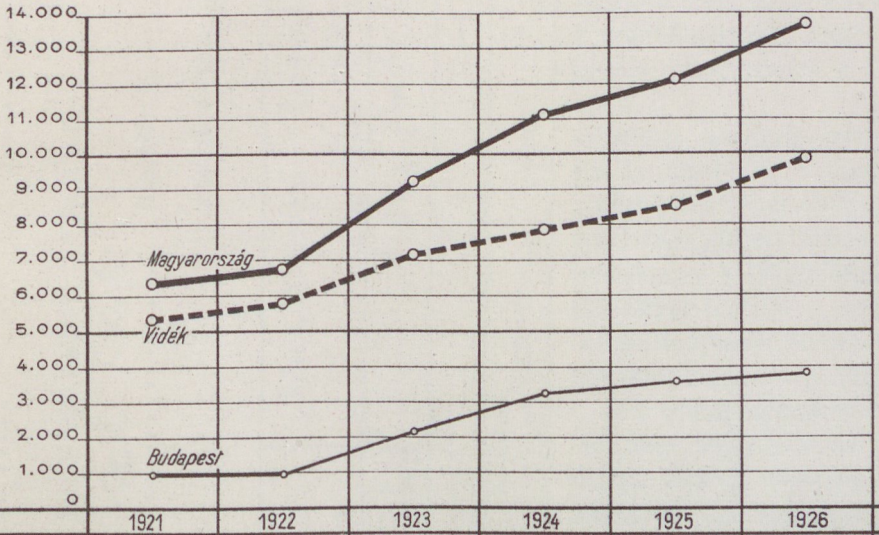
1926

19. számú grafikon.

A TEXTILIPARI SZÖVŐGÉPEK SZAPORODÁSA ÉS MEGOSZLÁSA IPARÁGAK SZERINT 1921-1926-BAN.

az 1924 évben elért 14·7%-os részesedése ugyanis az 1925 és 1926 években 12·1%-ra csökkent.

A textilipari termelés lassúbb ütemű fejlődése mellett azonban nem állott meg, sőt nem is csökkent a budapesti textilgyárak fejlesztése s termelő-képességük kiterjesztése. A fővárosi fonó- és szövőipari gyárakban az 1921—1926 években használt fonóorsók és szövőgépek számának állandó növekedése legalább is azt mutatja, hogy a textilipar általános fejlődése az 1925—1926 években is folytatódott. A fonóorsók száma, — melyet a 18. számú grafikonon szemléltetünk — 1921—1922-ben még csak 6432 volt s 1923-ban 13·6 ezerre, 1924-ben 39·7 ezerre növekedett, 1925-ben tovább szaporodott s csaknem elérte az 56 ezer darabot, 1926-ban pedig megközelítette a 63 ezer darabot. A szövőgépeknél hasonló fejlődést látunk. Az 1921—1922 években a budapesti textilgyárakban még az ezeret sem érte el a szövőgépek száma s 1923-ban 2·1 ezer, 1924-ben 3·2 ezer, 1925-ben 3·6 ezer s 1926-ban több mint 3·8 ezer szövőgépet számlálhattunk össze a fővárosi fonó- és szövőipari gyárakban. A szövőgépek szaporodását a 19. számú grafikon világítja meg.

A budapesti fonó- és szövőipari gyárak termelését iparágak szerint vizsgálva, ismét csak azt az öt iparágat emelhetjük ki, amelyeket a textiliparban dolgozó munkások elhelyezkedésénél, valamint a textilipar termelő-képességét és üzemmenetét ismertető többi adatoknál már megemlítettünk. Az 1926 évi termelési érték iparágak szerinti megoszlásánál a kikészítőipar 35·9 millió aranykorona értékű termelésével az első helyet foglalja el, mert a textilgyárak összes termelésének 36·6%-át a kikészítőtelepek termelése képezte. A második helyen a pamutipar áll 28·7 millió aranykorona termeléssel (29·3%), majd utána a gyapjuipar következik 11·8 millió aranykorona (12·1%) termelési értékkel. A negyedik helyre a kötött- és kötszövöttárúkat készítő telepeket állítja 9·6 millió aranykorona értékű (9·8%) termelésük, míg az ötödik helyen 6·1 millió aranykorona értékű (6·2%) termelésével a juteipart említhetjük fel. A kisebb értékű termelést elért iparágak közül sorrend szerint a paszomántgyártás következik, csaknem hárommillió aranykorona termeléssel, majd a lenipar másfélmillió s a himzés és csipkekészítés 1·2 millió termelési értékkel. A két legkisebb ága a textiliparnak Budapesten a szalaggyártás, mely csak 188 ezer aranykorona s a kenderipar, amely mindössze 157 ezer aranykorona értékű iparcikket állított elő 1926-ban.

A budapesti textilipari gyárak jelentőségét mutatja az is, hogy közöttük csupán 15 olyan üzem van, amelyben legfeljebb 20 munkás dolgozott s a 21—50 munkással dolgozó gyárak száma sem több 26-nál, tehát a textilgyárak fele a nagyobb gyári üzemek közé sorozható. A 41 kisebb üzem termelése 7·8 millió aranykoronát tett ki, a 39 nagyobb gyáré ellenben 90·2 millió aranykoronát képviselt, tehát a nagyobb gyárakra esett a textil-

ipari termelés 92,0%-a. A kikészítőtelepek s a pamutipari gyárak közül 10—10, a kötő- és kötszövő ipari telepek közül 8, a gyapjúipari és paszomántgyárak közül 4—4, végül a leniparban, jutaiparban, s a himzés- és csipkekészítő iparban 1—1 gyár tartozott a nagy gyári üzemek közé. A budapesti textilipari gyárakat az alkalmazott munkások száma szerint csoportosítva, azok termelőképesége és 1926 évi termelése a következő megoszlást mutatja:

62. A budapesti textilgyárak csoportosítása munkáslétszám-kategóriák szerint 1926-ban.

Munkáslétszám-kategóriák	száma	A t e x t i l g y á r a k		
		munkás- létszáma	gépeinek lőereje	termelése aranykoronában
20-nál kevesebb munkással	15	178	141	1,589.810
21— 50	26	842	675	6,263.769
51— 100	13	980	1.002	6,615.320
101— 500	22	4.825	13.790	58,000.738
501—1.000	4	2.983	8.207	25,546.163
Összesen	80	9.808	23.815	98,015.800

Ha a textilipari telepek termelésének értékéből a gyári üzemenet intenzitásának alakulását kívánjuk megállapítani s főleg akkor, ha a fonó- és szövőiparba tartozó iparágak helyzetét mai termelési értékük alapján a háború előtti Budapest textiliparával akarjuk összehasonlítani, az 1921—1926 évi termelési érték megállapításánál a textiliparban előállított iparcikkek mindenkor áralakulását is figyelembe kell vennünk. A fonó- és szövőipari cikkek drágulási indexe az 1921—1926 években az 1913 évi árakhoz viszonyítva a 140—231 között mozgott. A budapesti textilgyárak 1921—1926 évi termelési értékét tehát a drágulási indexszel átszámítva a gyárak termelőmunkájának emelkedését a következő adatokból állapíthatjuk meg:

63. A fonó- és szövőipari termelés értéke 1913-ban és 1921—1926-ban a drágulási index alapján számítva.

I p a r á g	A termelés értéke ezer békebeli vásárlóerejű koronában						
	1913-ban	1921-ben	1922-ben	1923-ban	1924-ben	1925-ben	1926-ban
Pamutipar	2.119	1.805	2.717	3.571	8.305	12.478	15.551
Lenipar	—	—	—	70	145	531	812
Kenderipar	143	57	15	19	36	55	85
Jutaipar	7.347	2.284	3.882	2.910	3.403	4.664	3.285
Gyapjúipar	1.800	337	818	3.564	4.062	4.671	6.406
Szalaggyártás	—	—	—	—	—	82	102
Kötött- és kötszövőtt- árúk gyártása	274	114	655	649	1.352	3.677	5.196
Paszomántárúgyártás.	157	51	79	592	924	1.217	1.602
Hímzés- és csipkegyár- tás	512	416	375	260	452	334	643
Kikészítő telepek	12.777	3.876	8.563	8.209	17.582	14.884	19.452
Indexszámban	100	35,6	68,1	79,0	114,3	169,5	211,4

A fonó- és szövőipari konjunktúra kedvező hatása megfigyelhető a ruházati iparban is, amely Budapesten az 1921—1926 években szintén számottevő iparrá fejlődött. A háború előtti Magyarország gyáriparában a ruházati ipar termelése az összes termelési értéknek csupán 1·0%-át tette ki, illetve ha a ruházati iparnak a mai területen folytatott gyáripari termelés értékében elfoglalt arányszámát tekintjük, az csak 1·5% volt. A mai Magyarországon a ruházati ipar termelése már 1·8%-át képviseli a gyáripar összes termelési értékének, tehát a békeviszonyokhoz mérve jelentősége határozottan emelkedett. Még inkább nyert azonban jelentőségben Budapest ruházati ipara. Az összes iparág között ugyanis a ruházati ipar az, amelybe tartozó telepeknek a fővárosban letelepül tipartelemek már a háború előtt a legnagyobb részét tették s a fővárosi ruházati ipartelemeknek ez a jelentősége az 1921—1926 években még növekedett. Az 1913 évben ugyanis 71 ruházati ipartelep volt Budapesten, amelyek az ország ruházati ipari termelésének 68·2%-át állították elő. Az 1926 évben már 81 ruházati ipartelepet találunk a fővárosban s ezekre az ország ruházati ipari termelésének már 83·2%-a esett. Budapest gyáriparában pedig a ruházati telepek termelése 1926-ban 3·5%-os arányt foglalt el, míg 1913-ban csak 1·7%-át termelték a ruházati telepek a fővárosi gyáripar termelésének.

Bár a ruházati ipart a budapesti ipartelemek reprezentálják, a fővárosi ruházati ipari vállalatok sem tekinthetők általában nagy gyári ipartelemeknek. Az 1926-ban megszámlált 81 fővárosi ruházati ipartelep túlnyomó része ugyanis kisebb vállalkozás volt s közülök 4 üzemen kívül állott. A 77 dolgozó üzemből pedig 53 telep összesen csak 1052 munkást foglalkoztatott s így a telepek 66·7%-ánál egy-egy telepre átlag még 20 munkás sem jut. De találunk ezzel szemben 9 olyan ruházati ipartelepet is Budapesten, amelyeken átlag 136 munkás dolgozott, míg a többi 11 telep 1926-ban 51—100 munkást alkalmazott. Volt azonban még négy olyan ruházati vállalat is, amely csak otthon dolgozó munkásokat foglalkoztatott. E négy vállalat részére 1926-ban összesen 620 munkás dolgozott.

A ruházati iparba sorozott budapesti ipartelemek közül a telepek számát és a munkáslétszámot tekintve, valamint az előállított iparcikkek értékének arányát hasonlítva össze, négy iparág emelhető ki. A szabóipar, amelyben 1926-ban 14 gyári üzemet találunk, összesen 460 munkást foglalkoztatott évi átlagban s több mint kilenc millió aranykorona értékű termelést ért el. A fehérneműipar 20 gyári üzemmel s 858 főből álló átlagos munkáslétszámmal 6·3 millió aranykorona értéket termelt. A bőrcipőgyártás, amely ugyancsak 20 gyári üzemmel s 896 főből álló átlagos évi munkáslétszámmal dolgozott, 6·1 millió aranykorona termelést mutatott ki. Végül megemlíthető még a kalapipar, amellyel mindössze hét gyári üzem foglalkozott, összesen 474 munkással s a termelésük is csak 3·4 millió aranykoronát tett. A többi ruházati iparral foglalkozó gyári üzemek azonban már lényegesen kisebb

jelentőségűek. Azok közül egyedül a szűcsipar termelése haladta meg az 1·6 millió aranykorona értékét, míg a divatárú-, esernyő-, keztyű- és művirágkészítők termelése a 200—800 ezer aranykorona között mozgott.

A ruházati iparban dolgozó munkások között a szabók érték el a legnagyobb keresményt, mert a kiadó rendszer mellett dolgozó vállalatok részére képzett szabászok s önálló mesterek is dolgoztak, akiknek akkordbérben fizetett járandósága a legmagasabb napi keresményt biztosította, sőt sok esetben már nem is nevezhető munkáskeresménynek. Ugyancsak magas keresményt értek el az esernyő- és napernyőkészítők — bár 1926-ban mindössze 34 ilyen gyári munkást találunk Budapesten — akiknek nagyobb évi keresményét a napi 10—12 órás munkaidő s a nagy kézügyességet kívánó megkülönböztetett munkateljesítmény indokolja. A ruházati iparban dolgozó munkások évi átlagos keresménye ezek szerint 1728·20 aranykoronát tett ki, ami a gyári munkások átlagos évi bérjövödelemét 19·0%-kal meghaladja, bár a ruházati ipartelepeken alkalmazott munkásoknak több, mint a fele 61·0%-a női munkás volt. A ruházati ipar csaknem minden ágában azonban az alkalmazottak túlnyomó részben nagyobb munkateljesítménnyel és szakképzettséggel dolgoztak s így a magasabb munkabérük természetszerű.

A ruházati ipar termelési értéke az 1921—1926 években állandó emelkedést mutat, a növekedés azonban az 1925—1926 években lényegesen kisebb arányú, mint az előző években, aminek talán egyik legfőbb oka a ruházati cikkek 1924 évben bekövetkezett nagyarányú drágulása s egyben a fogyasztási válságnak a ruházati iparban különösen érezhető hatása. A textilipari cikkek behozatali korlátozásának 1924 óta fokozatosan történt megszüntetésével a ruházati ipar versenye a külföldi árúkkal nagy mértékben fokozódott s minthogy egyidejűleg a nyersanyagárakban nagyarányú emelkedés következett be, a ruházati ipar termelése megcsappant. A budapesti ruházati ipartelepek 1921—1926 évi termelése aranykoronában és a drágulási index alakulása szerint a következő képet mutatja :

64. A ruházati ipar termelése 1921—1926-ban aranykoronában és a drágulási index alapján számítva.

Év	T e r m e l é s i é r t é k			
	összesen aranykoronában	index-számban	összesen békebeli vásárlóerejű koronában	index-számban
1921	10,476.591	100·0	10,901.760	100·0
1922	18,770.806	179·2	20,947.222	192·1
1923	19,199.097	183·3	21,118.796	193·7
1924	24,746.309	236·2	12,721.302	116·7
1925	26,033.512	248·5	13,101.927	120·2
1926	28,128.218	268·5	13,883.619	127·4

Amint látjuk, az aranykoronában megállapított termelési érték 1921—1924 évi növekedésének aránya az 1925—1926 években megcsappant, a termelés értékösszege mégis, ha kisebb arányokban is, de tovább növekedett.

A ruházati iparban előállított iparcikkek áremelkedésének figyelembevételével azonban a termelés értékét mutató adatoknál már 1924-ben a ruházati ipartelepek termelőmunkájának csökkenését kell megállapítanunk, tehát a budapesti ruházatiipar válságát látjuk, mely az 1925—1926 években is folytatódott. Az 1926 évi termelési érték 28·1 millió aranykoronát kitevő összege tehát a békebeli termés 16·9 millió aranykoronás értékösszegével összehasonlítva, nemcsak hogy nem jelent emelkedést, de 18·0%-os visszaesést mutat. A budapesti ruházati ipar 1921—1926 évi alakulását feltüntető adatokból az ipartelepek számában történt emelkedést kivéve, a fejlődésnek csak oly tüneteit állapíthatjuk meg, amelyek a vállalkozási kedv nem csökkenő lendületét s a ruházati ipar termelési értékének a budapesti gyáripár termeléséhez viszonyított növekedését mutatják. Mig ugyanis a gyáripari termelés értékindexe 1921—1926-ban 242-re emelkedett, a ruházati iparé ugyanezen idő alatt 268·5-et ért el. A drágulás mérvét is figyelembe véve azonban, mely a ruházati iparban jóval meghaladta a gyáriparban általában előállított iparcikkek drágulásának arányát, a ruházati ipari termelés növekedésének a tárgyalt hat év alatti indexszáma csak 127-et tett, míg a gyáriparé általában 158-ra emelkedett.

22. A papiros- és a sokszorosító- és műipar.

A papirosiparnak két ága van, az egyik a papírgyártás (papirosanyag- és papirosgyártás) a másik a papirosárúgyártás és könyvkötőipar. A régi Magyarországnak 30 papírgyára és 62 papirosárúgyára volt, amelyekben összesen mintegy 9000 munkás dolgozott. A trianoni béke elszakította a papírgyárak 90%-át s a papirosárúgyárak 21%-át. A megmaradt 3 papírgyárban és 49 papirosárúgyárban, illetve könyvkötőipartelepen együtt 1913-ban összesen 2635 munkást találunk, akiknek túlnyomó része — tehát több mint 2000 munkás — a budapesti ipartelepeken volt foglalkoztatva. A három papírgyárból ugyan csak egy volt Budapesten, az is csupán 20 munkással dolgozott, a 49 papirosárúgyár, illetve könyvkötőüzemből azonban 41 a fővárosra esett, úgy hogy az ország papirosiparát tulajdonképpen a fővárosi ipartelepek alkották, amelyek a termelési értéknek is 90·8%-át állították elő.

Az 1921—1926 években a papirosiparban is látunk gyáralapítási törekvéseket, azonban az 1926 év végéig mindössze 5 papirosgyár található az országban, míg a papirosárúgyártó és könyvkötőipartelepek száma 52-t tett ki. Budapesten 1921—1925-ig papírgyár nem volt, 1926 óta azonban a fővárosban is üzemben van ismét egy papírgyár. A papirosárúgyártó- és könyvkötőipartelepek közül 49 működött a fővárosban, tehát a vidékre csak három ilyen gyári jellegű ipartelep esett, úgy hogy ma még inkább mondható,

mint a háború előtt, hogy a papirosipart tulajdonképpen a Budapesten letelepült gyár jellegű ipartelepek reprezentálják.

A fővárosi papírgyár kisüzem, csupán 44 munkással dolgozott s üzemeneete még 1926-ban a kevésbé foglalkoztatott gyári üzemek termelőmunkáját mutatta. A papirosárúgyártó- és könyvkötőipartelepek s az ott alkalmazott 2252 munkás munkanapteljesítménye azonban már meghaladta a 300 munkanapot, úgy hogy a budapesti papirosárúgyártás 1926-ban a jobban foglalkoztatott iparágak teljesítményét érte el, míg az 1921—1925 években ebben az iparágban is lényegesen kisebb teljesítményt látunk.

A papirosipar termelésének értéke a többi ipari főcsoportok között a budapesti gyáripari termelés összes értékének a legkisebb hányadát teszi, bár az 1925—1926 években már javult az aránya. Az 1921—1924 években ugyanis a papirosipari termelés értéke az összes termelésnek csak 1·0%-át, vagy 1·1%-át érte el, míg 1925-ben már 1·4%-ot, 1926-ban pedig 1·6%-ot tett ki. A budapesti papíripari gyárak 1926 évi termelésének értéke tehát meghaladta a 12·6 millió aranykoronát, s így aranykoronában 29·8%-kal felülmulta a háború előtti utolsó esztendő gyáripari termelésében a papirosipar által elért értékösszeget. A papirosárú árának több, mint 100%-os emelkedése folytán azonban a papirosipar termelése a békebeli állapothoz viszonyítva lényegesen kisebb. Az 1921—1926 évi jelentős arányú fejlődése helyett pedig, melyet az aranykoronában megállapított termelési adatok meglehetősen kedvező színben tüntetnek fel, az ipari vállalatok küzdelmes termelőmunkáját jelentő hullámváltozást mutatja a békebeli vásárlóerejű koronában megállapított termelési érték. A papirosipar termelése ugyanis aranykoronában és a drágulási index alapján számítva az 1921—1926 években a következőleg alakult:

65. A papirosipari gyárak termelése 1921—1926-ban.

Év	A t e r m e l é s é r t é k e			
	összesen aranykoronában	index- számban	békebeli vásárlóerejű koronában	index- számban
1921	3,429.792	100·0	2,966.691	100·0
1922	3,996.408	116·5	3,349.881	112·9
1923	3,774.959	110·1	2,247.535	75·8
1924	6,278.560	183·1	3,769.775	127·1
1925	9,856.503	287·4	4,749.896	160·1
1926	12,602.881	367·5	6,201.899	209·1

A papirosárúgyártó- és könyvkötő ipartelepek közül 5 jelentős nagy üzem, amelyekben 1926-ban egyenkint átlag 175 munkás dolgozott, míg más 6 ipartelepen egyenkint csaknem 80 főből álló átlagos munkáslétszámot találunk. A főváros papíripari telepeinek túlnyomó része — 78·0%-a — azonban kisebb gyári üzem volt, amennyiben ezek átlagos munkáslétszáma alig haladta meg a 20 munkást.

A budapesti gyári munkások kereseti viszonyai a papirosiparban a leggyengébbek közé tartoznak. Egy munkás átlagos évi keresménye 1926-ban 1234·70 aranykoronára tehető s így a 301 munkanapból álló átlagos munkásteljesítmény mellett, napibér gyanánt, egy munkásra átlag 4·10 aranykorona számítható. A papirosiparban dolgozó munkások átlagos évi bérceresménye ezek szerint 15·0%-kal, napibérük pedig 17·5%-kal alatta maradt a budapesti gyári munkások átlagos bérjövendelmének. Az alacsony munkabéreket részben a napszámos munkások magas számaránya indokolja, részben azonban a női munkások alacsonyabb átlagos munkabérceresménye, ugyanis a papirosiparban alkalmazott munkásoknak csaknem háromnegyed részét tették ki a női munkások.

A papirosiparban a személyi kiadások összege a termelési értékhez viszonyítva mégis aránylag magasnak tekinthető. A munkabérek és tisztviselői fizetések címén az 1926 évben kifizetett 3·7 millió aranykorona ugyanis a termelés összértékének 29·1%-át tette ki, holott a budapesti gyár-
iparban a személyi kiadások általában csak 20%-át emésztették fel az összes termelési értéknek. A személyi kiadásoknál megállapított magasabb arány a munkások részére kifizetett bérek összegéből következik, mert a papirosiparban a munkásoknak a termelési érték 22·5%-a jutott 1926-ban, míg a gyár-
iparban általában csak 14·4%-át kapták a munkások az előállított összes iparcikkek értékének.

Mintogy pedig a felhasznált nyersanyagok és félgyártmányok értéke is magasabb arányban szerepel a termelés értékéhez viszonyítva a papirosiparban, mint a gyár-
iparban általában — ugyanis a papirosiparban a nyersanyagköltségek 46·7%-át tették a papirosipari termelési költségeknek, míg a gyár-
ipari termelésben általában 44·0%-a fordítottatott a termelési értéknek a nyersanyagokra — kétségkívül a papirosipari termelés értékösszegét kell alacsonyabbnak tekintenünk, mint amennyi a papirosipari gyárak üzem-
menetét és munkáslétszámát ismertető adatokból következnek.

A papirosipar és a sokszorosító- és műipar között az odatartozó budapesti telepek termékeit tekintve csak kevés a kapcsolat. Sem író, sem nyomó-
papiros Budapesten nem készül s a budapesti sokszorosító- és műipart képviselő nyomdák produktumai egy részének, a bekötésre kerülő könyvtermé-
keknek lehet csupán a könyvkötőiparral való összefüggését megállapítani, bár arra a rendelkezésünkre álló adatok alapul nem szolgálhatnak. A buda-
pesti sokszorosító- és műipar egyike azoknak az iparoknak, amelyek a leg-
súlyosabban megérezték a háború után a termelő munkára nehezedő válságos viszonyokat. Az 1921—1926 években a nyomdaipar termékeinek túlnyomó
része a leginkább nélkülözhető szükségleti cikkek bizonyult s az 1921—1924
években a fővárosi nyomdák teljesítőképességüknek csak kis hányadáig
voltak foglalkoztatva. Az 1925—1926 években ugyan lényegesen javult a
termelésük, a háború előtti színvonalat azonban elérni nem tudta.

Budapest sokszorosító- és műipara a régi országhatárok között is országos jelentőségű volt, amely a főváros, mint legfőbb fogyasztóterület szükségletének keretein túlmenően az ország legtávolabb fekvő részeit is ellátta termékeivel. A legutolsó háborúelőtti évben, 1913-ban, a régi Magyarországon 175 gyári jellegű nyomdaüzem működött 11040 munkással. A mai országterületen 119 nyomdát mutatnak adataink 9159 munkással s a nyomdák közül 74 — több, mint 8000 munkással — a főváros területén volt. A fővárosi nyomdák 1913 évi átlagos termelési értéke 500.000 koronát tett ki, míg a vidéki nyomdák átlag csupán 87·6 ezer korona értékű termelést mutattak ki. A fővárosban voltak tehát a nagy nyomdai üzemek, amelyek azonban nemcsak a méreteiknél fogva, de még inkább fejlett technikai berendezésük alapján messze felülmúlták a vidéken működő nyomdavállalatokat.

A háború után az 1921—1926 években az adatok még inkább kidom- borítják a fővárosi sokszorosító- és műipari üzemek jelentőségét a vidéki vállalatokkal szemben. Az 1926 évben 104 nyomda közül 71 esett a fővárosra, ugyanekkor a nyomdaipari termelés 89·1%-át állították elő a budapesti nyomdák. A sokszorosító- és műiparban alkalmazott 7112 munkás közül pedig 6112 a budapesti nyomdáknak dolgozott. A 71 fővárosi nyomdában tehát 1926-ban átlag 86 munkás volt foglalkoztatva, akiknek 30·4%-a nő munkaerő volt.

A nyomdák üzemnapteljesítménye meghaladta a 20.000 üzemnapot, a munkások teljesítménye pedig közel 2,000.000 munkanapból állott. A nyomdaiparban különösen fejlett szervezettség eredményének tudhatjuk be, hogy a munkabérek a főváros összes gyári munkáscsoportjai között a nyomdaiparban voltak a legmagasabbak, amint azt már a 37. oldalon a 7. számú grafikonon is bemutattuk. Egy munkás átlagos évi keresménye ugyanis 1926-ban 2302·80 aranykoronát tett ki s így a nyomdászok minden munkában töltött napon átlag 7·65 aranykoronát kerestek, ami a gyáripari átlagos munkáskeresményeket az évi bérjövedelemnél 58·6%-kal, a napibérkeres- ménynél 53·9%-kal meghaladta. Tehát lényegesen jobb volt, még a meg- élhetési költségek emelkedésének figyelembe vétele mellett is, a békebeli keresményeknél. A nyomdaiparban fizetett munkabérek 1921—1926 évi alakulását a következő táblázatból figyelhetjük meg.

66. A sokszorosító- és műipari munkabérek alakulása 1921—1926-ban.

Év	Egy munkás átlagos évi bér- keresménye		Egy munkás átlagos napi meg- élhetési költsége	
	arany- koronában	békebeli vásárló- erejű koronában	békebeli vásárló- erejű koronában	index- számiban
1921	531·00	928·07	2·54	100·0
1922	589·50	1.071·81	2·94	115·7
1923	602·70	886·47	2·43	95·7
1924	1.315·50	1.087·19	2·98	117·3
1925	2.078·30	1.586·49	4·35	171·3
1926	2.302·80	1.968·21	5·39	212·0

A sokszorosító- és műiparban dolgozó munkások jobb helyzetét az általános gyári munkáskeresményekkel szemben a megélhetési költségként egy napra jutott keresményük aránya mutatja. A budapesti gyári munkásának ugyanis 1926-ban általánosságban 4·97 aranykorona, illetve 4·26 békebeli vásárlóerejű korona jutott átlag egy napra megélhetési költségül s így a nyomdászoknak egy napra kiszámított megélhetési költsége 26·8%-kal magasabb volt az átlagnál, tehát a bérkeresményük lényegesen jobb életszínvonalat biztosított.

A magas munkabérek folytán a sokszorosító- és műipar főbb üzemi és termelési költségeiből a munkások részére az 1926 évben kifizetett munkabérösszeg aránylag nagyobb hányadot tett, mint a gyáriparban általában a hasonló címen kifizetett összegek. A nyomdaipar főbb termelési és üzemi költségei közül ugyanis a személyi járandóságokra fordított költség 16·5 millió aranykoronát, a felhasznált nyersanyagok értéke 9 millió aranykoronát, a tüzelő- és világítóanyagok költsége pedig 1·1 millió aranykoronát tett ki. A termelési értékhez viszonyítva e költségek 26·6 millió koronás összege 77·6%-os arányt képviselt, tehát a gyáripar összességében a 69·1%-os termelési és üzemi költségarányt jóval felülmúlta. Az eltérés a kifizetett munkabérek költségeknél mutatkozik és pedig azért feltűnőbb mértékben, mert a nyersanyagok, tüzelő- és világítóanyagok költsége a sokszorosító- és műiparban aránylag kisebb összeget emésztett fel, mint a többi iparokban általában. E két utóbbi kiadási tétel ugyanis a gyáriparban általában 49·1%-át tette a termelési értéknek, míg a sokszorosító- és műiparban csak 29·6%-ot képviselt. A munkabérek költségei ezzel szemben a sokszorosító- és műipart a termelési érték 41·1%-áig terheltek, míg a gyáripar összes csoportjaiban általában csak 14·4%-át emésztették fel a termelési értéknek.

A budapesti gyári jellegű sokszorosító- és műipari üzemek között több igen nagy telepet találunk, a többséget azonban mégis a kisebb nyomdák alkotják. A 71 vállalat közül ugyan 25 nyomdai üzem átlagos munkáslétszáma nem haladta meg a 20 munkást, 17 nyomdánál pedig a munkáslétszám 21—50 között mozgott. A közép nagyságú gyári üzemek között 9 nyomdát találunk egyenkint átlag 79 munkással, de ezekre a kisebb üzemekkel együtt a termelési értéknek mindössze 22·6%-a esett, míg az összes termelési érték túlnyomórészt tehát 77·4%-át, ami több mint 27 millió aranykoronának felel meg, a 20 nagy fővárosi nyomdavállalat működése szolgáltatva, amelyek jelentőségét a termelési érték mellett a több mint három és félezer lóerő munkabírási motorikus erő használatán kívül, igen fejlett berendezésük is bizonyítja.

23. Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása.

A gyáripar települési tényezői között láttuk, hogy mily nagy jelentősége van annak, ha valamilyen iparvállalat a nyersanyagforráshoz közel helyezkedett el. Magyarországnak, mint mezőgazda államnak ipari fejlődésében a

mezőgazdasági iparok kedvező helyzetét elsősorban a könnyű nyersanyag-beszerezés előnyei biztosították. Az élelmezési ipar tehát, amely túlnyomólag mezőgazdasági iparágakból áll, főleg annak köszönhető fejlődését, hogy nyersanyagszükségletét a belföldön minimális szállítási költségek mellett szerezte be. Az 1921—1926 években azonban az élelmezési ipar fejlődésének erős biztosítéka volt az is, hogy túlnyomólag oly iparcikkek előállítására irányult, amelyekből a fogyasztás állandóan fokozódott. Budapest élelmezési iparának fejlődését pedig különösen hatásosan támogatta a főváros lakosságának egyre növekedő szükséglete, mely a gyáripari termelést a mennyiség fokozásán kívül a minőség állandó javítására is ösztönözte.

Az élelmezési ipar Magyarország gyáriparának mindenkor a legjelentősebb iparcsoportja volt, a legtöbb munkással s a legnagyobb termelési értékkel. A régi országhatárok között az utolsó békeévben az élelmezési ipar szolgáltatta a termelési érték 39·4%-át. S minthogy a budapesti élelmezési ipartelepek termelésére esett az előállított összes élelmiszerérték 41·0%-a, az ország területének megcsonkítása után is megmaradt az élelmezési ipar kiemelkedő jelentősége, mert a mai országhatárok között fennállott gyáripar termelésében még nagyobb aránnyal, 42·4%-kal szerepelt az élelmezési ipar termelése. Az 1926 évben az ország összes gyáripari termelésének 42·6%-át szolgáltatták az élelmiszerelőállító ipartelepek, amelyek termelési értéke így meghaladta a 800 millió aranykoronát, tehát az utolsó békeév termelésénél 16·2%-kal jobb volt. A centralisztikusan kialakult gyári jellegű élelmiszeripar azonban a háború utáni években inkább a vidéki városokban erősödött, míg Budapest élelmezési gyáripara 1926-ban 40·5%-kal kisebb volt, mint 1913-ban, tehát jelentős arányban csökkent. Az 1926 évi termelési érték a fővárosi élelmiszeriparban csupán 304·1 millió aranykoronát tett ki, ami a fővárosi gyáripari termelés összes értékének csak 37·7%-a, míg 1913-ban ez az arány 51·5%-ot képviselt.

Az 1921—1926 években azonban az élelmezési ipar termelése a fővárosban is jelentős mértékben, több mint 100%-kal megnövekedett. De növekedett a gyári jellegű élelmiszergyártó ipartelepek száma és teljesítőképessége is, valamint fokozódott az élelmiszerelőállító-telepeken az üzemi- és munkaidő is. Az 1921 évben ugyanis még csak 108 ipartelepről s 10.016 munkásról számolnak be adataink, míg 1926-ban már 152 ipartelepet találunk az élelmezési és élvezeti cikkek előállítására szolgáló iparban 12.861 munkással. Az ipartelepek üzemnapteljesítménye pedig, amely 1921-ben csak 26·6 ezer munkanapból állott, 1926-ban meghaladta a 42 ezer napot, úgy hogy egy-egy ipartelepre 1921-ben átlag 263, az 1926 évben pedig 297 munkában töltött üzemnap esett. És ez az emelkedés az 1921—1926 évek során állandónak vehető azzal a különbséggel, hogy a munkáslétszám 1926-ban 2·4%-kal

csökkent s így a teljesített összes munkanapok számában is némi csökkenés állott be, ennek megfelelően a munkások átlagos munkanapteljesítménye az 1925 évi 306-ról, 1926-ban 303-ra apadt le.

A budapesti élelmezési ipar 1921—1926 évi fejlődését mutatja az ipartelepeken használt motorikus erő növekedése is. Az 1921 évben ugyanis az erőgépek installált lóereje az élelmezési iparban 42·5 ezer lóerőt, 1926-ban pedig már 54·2 ezer lóerőt képviselt s ugyanezen idő alatt a motorikus erő foglalkoztatottságát mutató szénfogyasztás 1·7 millió métermázsáról 2·1 millió métermázsára, tehát 22·6%-kal emelkedett. A szénfogyasztás növekedésének arányát a kalóriaérték emelkedése még jóval felülmulja, mert míg 1921-ben csak hazai s igen gyenge minőségű szén állott az ipar rendelkezésére, 1926-ban már az erős külföldi behozatal mellett, a hazai széntermelésnek minőségi javulása is emelte a gyáriparban felhasznált szén fűtőértékét. Emellett szól egyébként a tüzelőanyagra fordított költségeknél megállapítható emelkedés aránya is. Az 1921 évben a budapesti élelmezési ipartelepeken ily címen kifizetett összegek ugyanis 3·7 millió aranykoronát tettek ki, míg 1926-ban a tüzelőanyag-költség a 6·1 millió aranykoronát is meghaladta, tehát az élelmezési ipartelepek tüzelő- és világítóanyag fogyasztásának költségei 66·9%-kal emelkedtek.

A fővárosi gyári munkásság 15·3%-a dolgozott élelmiszergyártó ipartelepeken. Közülök 7486 volt férfi s 4814 női munkás. A munkabérek átlaga közel esett a budapesti gyáriparban dolgozó összes munkások átlagos keresményéhez. Az élelmezési iparban foglalkoztatott munkások ugyanis 1926-ban átlag 1425 aranykorona évi bért kerestek s így egy munkanapra 4·70 aranykorona átlagos keresmény jutott, ami az összes gyári munkások évi keresményénél csak 1·8%-kal, a napibérek átlagánál pedig 5·4%-kal volt alacsonyabb. Az összes munkabéreköltségek a tisztviselői fizetésekkel együtt 27·8 millió aranykorona kiadást jelentettek az 1926 évben, amelyből a munkásoknak jutott összeg 17·5 millió aranykoronát tett ki. A munkabéreköltségek tehát a 304 millió korona termelési értékhez viszonyítva rendkívül alacsonyak. A gyáriparban átlag kifizetett 20%-os személyi kiadásokkal szemben — beleértve a munkabéreken kívül a tisztviselők járandóságát is — az élelmezési iparban mindössze 9·2%-ot tettek a személyi kiadások. Egyedül a munkabéreket figyelve meg, az átlagos munkabéreköltség 14·4%-os arányával szemben az élelmiszeriparban munkabérekre a termelési értéknek csupán 5·8%-át fordították.

A főbb üzemi és termelési költségek arányának megfigyelésénél tűnik ki, hogy az élelmezési iparnak a gyáripari főcsoportok között a termelés értékösszege alapján elfoglalt vezetőszerpe sokkal kisebb jelentőségű, mint azt az élelmiszeriparban termelt iparcikkek értékösszegének az összes gyár-

ipari termelési értékéhez viszonyított aránya mutatja. A főbb üzemi és termelési költségek között ugyanis a felhasznált nyersanyagok értéke meghaladja a termelési érték 50%-át is, tehát valamennyi ipar között az élelmiszeriparban a legmagasabb arányú. Ezzel szemben a termelési értékhez viszonyítva a legalacsonyabbak a munkabér és tüzelőanyag költségek. Az élelmiszeriparban tehát a magas nyersanyagköltségek mellett a termelési érték-többlet, amelyre talán a munkabéreköltségek közelebről mutatnak rá, aránylag kisebb, mint a többi iparban s így iparosodás szempontjából az élelmiszeri ipar jelentősége nem olyan nagy, mint ahogyan azt az elért termelési értéke mutatja.

Budapest élelmiszeri iparának a háború előtt a legkimagaslóbb ága a malomipar volt. A Budapesten letelepült 13 nagy malom közel 3 és félezer munkással dolgozott s 1913 évi termelésük 345·7 millió koronát tett ki, tehát többet, mint amennyi 1926-ban Budapest egész élelmiszeri ipari termelése, az 1913 évi fővárosi gyáripari termelésnek pedig 34·8%-át foglalta le a malmokra esett értékösszeg. A budapesti malomipart a trianoni béke rendkívül súlyosan érintette. A Bácska és a Bánát gabonáján kívül a budapesti malmok a háború után elvesztették a szerb és román búzát is s az őrlési forgalom beszüntetésével termelőképességüknek alig 20%-áig találtak foglalkoztatást. Azoknak a nagy válságoknak a hatását, amelyekkel a budapesti malomipar a háború óta küzdök a egyben azoknak az erőfeszítéseknek is, amelyekkel a kormányzat a budapesti malmok megmentésén fáradozik, a nyomait látjuk a malmok 1921—1926 évi termelését feltüntető értékek hullámzásából. Azonban minden igyekezet mellett is a budapesti malomipar a visszafejlődés képét mutatja. A malomipart ismertető adatokból a termelőképesség lassú összezsugorodása tűnik ki.

A budapesti malmok 1921—1926 évi munkáslétszámának erősebben csökkenő irányzata mellett, csökkent a malmokba beépített motorikus erő is, de az üzemmenet intenzitásáról tájékoztató szénfogyasztási adatok is visszafejlődésről tanuskodnak. Míg 1921-ben a fővárosi malmokban 2094 munkás dolgozott az októberi létszám szerint, 1926-ban már csak 1416 munkást tudtak a malmok foglalkoztatni. A 12 malom közül 3 állandóan üzemben kívül állott, s a többi is átlagban csak 219 napon át dolgozott. A malmok erőgépi berendezésének lőerőteljesítménye 1921 óta 1·3%-kal csökkent, s a szénfogyasztásban is 23·1%-os apadást állapíthatunk meg.

Az 1921—1926 években a malmok rosszabb, vagy jobb foglalkoztatottsága szerint kisebb hullámzásokat mutatott a munkáslétszám, a motorikus erő s a szénfogyasztás is, az adatok azonban mind a három tényezőnél csökkenő irányzatról tanuskodnak. Ha az 1921—1926 évi termelést a fővárosi malomiparban a gabonatermés alakulásával hasonlítjuk össze, a következő képet nyerjük.

67. A terméseredmények és a budapesti malmok termelése 1921—1926-ban.

Év	Búza termés	Rozs m é t e r m á z s á b a n	A malmokban elő- állított őrlmények m é t e r m á z s á b a n	A malmok ter- melésének értéke aranykoronában
1921	14,346.944	5,879.867	2,701.565	84,354.626
1922	14,894.912	6,387.792	1,627.104	56,266.139
1923	18,426.572	7,944.139	2,076.359	51,796.600
1924	14,034.771	5,614.498	2,204.199	70,829.510
1925	19,506.881	8,261.662	2,475.194	95,407.295
1926	20,386.825	7,980.011	2,172.682	87,534.536

A jobb terméseredmények tehát a malmok foglalkoztatottságára kedvező hatással voltak. Az előállított őrlmények mennyiségét és a termelési értéket tekintve, a malmok 1925 évi eredményei voltak a legjobbak s ugyanekkor a búza- és rozstermés alig maradt alatta a legjobb termés-eredményű 1926 évnek.

A budapesti malmokban előállított őrlmények mennyisége azonban a legjobb termésű 1926 évben is 73·7%-kal kevesebb volt, mint amennyit a fővárosi malmok a háború előtti években átlagban öröltek.

Az 1913 évben Budapesten még 13 malomban folyt az őrlés, az 1921 év óta azonban már csak 9 malomban volt rendszeres üzem, 4 malom állandóan üzemen kívül állott s közülök egy az 1923 évben végleg megszűnt. A szünetelő malmok teljesítőképességére jellemző, hogy az installált lóerő a 3 üzemen kívül álló malomban megközelíti a 3 ezret. A 6 legnagyobb budapesti malom pedig, amelyek együtt mintegy 17 ezer lóerővel dolgoztak, még 1926-ban is közel ezer munkást foglalkoztattak, míg a három kisebb, összesen 5 ezer lóerőt használó malom évi átlagos munkáslétszáma csak 243-at tett ki. Az 1926 évben előállított őrlményeknek több, mint 80%-át a 6 nagyobb budapesti malom örölte, míg a 3 kisebb termelésének értéke együtt még a 13·6 millió aranykoronát sem érte el.

Budapest fejlett malomipara kedvező hatással volt a sütőipar és tésztagyártás kifejlődésére. Már 1913-ban 12 gyári jellegű sütőipari üzem s 4 tésztagyár volt Budapesten, amelyek együtt több, mint 600 munkással dolgoztak s mintegy 8·2 millió korona értékű iparcikket állítottak elő. Az 1921—1926 években a sütőipar és tésztagyártás eleinte erősen megérezte a malomipari termelés nehézségeit, az 1925 évtől kezdve azonban lényegesen javult a helyzete. Az 1921 évben ugyanis 12 olyan sütőipari telep s tésztagyár működött Budapesten, amelyek egyenkint átlag 43 munkást alkalmaztak s 207.334 aranykorona termelést értek el. Az inflációs évek alatt a telepek száma 15-re emelkedett s bár az átlagos munkáslétszámuk 1922-ben telepenként 28-ra szállott alá, a sütőipari telepeken elért termelési érték 62·6%-kal nagyobb volt az 1921 évinél.

Az 1923 évi kisebb csökkenés után 1924-ben ismét csak 12 sütőipari és tésztagyárat találunk a fővárosban, telepenként mindössze 32 főből álló átlagos munkáslétszámmal. A termelési érték azonban 1924-ben 5·2 millió aranykoronát tett ki, s így az 1921 évi termelésnek mintegy kétszeresére emelkedett. Az 1925 évben a telepek száma 17-re s az alkalmazott munkások száma 511-re növekedett, 1926-ban pedig már 20 sütőipari és tésztagyárat találunk a fővárosban, több mint 600 munkással s közel 7·7 millió aranykorona értékű termelési eredménnyel.

Az 1926 évi termelés az 1921 évi értéknek mintegy háromszorosa volt, az 1913 évi termeléssel szemben azonban 1·8%-kal kevesebb, úgy hogy Budapest sütőipara és tésztagyártása az 1926 évi erős fejlődés után sem tudta elérni a háborúelőtti színvonalat. Sőt ha figyelembe vesszük, hogy a sütőipar termelvényeinek az ára a lisztárak 50%-os növekedése mellett a békebeli árakhoz viszonyítva lényegesen emelkedett, a sütőipari telepek és tésztagyárok 1926 évi termelési értéke legalább 33%-kal maradt alatta az 1913 évi termelésnek.

A sütemény- és cukorkakészítéssel és csokoládégyártással foglalkozó gyári jellegű ipartelepek alakulására igen kedvezőnek bizonyult a főváros, ahol 1926-ban 31 ilyen gyári üzemet találunk, míg ugyanekkor az egész országban mindössze 49 cukorka- és süteménykészítő ipartelep volt, tehát a fővárosban 63·3%-uk telepedett le. Teljesítőképesség szempontjából azonban ezeknek az ipartelepeknek legnagyobb része nem nagy méretű. Túlnyomó részük, 41·9%-uk ugyanis még 50 munkást sem foglalkoztatott s mindössze 5 ipartelep munkáslétszáma haladta meg a 100 munkást. A 31 ipartelepen 1926-ban összesen 1897 munkás dolgozott s a motorikus erő 1730 lőerőt képviselt. A háború előtt Budapesten csak 15 cukorka- és süteménykészítő ipartelep működött s bár azok munkáslétszáma csak a kétharmadát tette ki az 1926 évi munkáslétszámnak, a 15 gyár termelése közel 9 millió koronában állapított meg, míg 1926-ban a 31 gyár összes termelése alacsonyabb volt a 15 millió aranykoronánál, holott az előállított iparcikkek átlagos áremelkedése közel 100%-ot tett ki s így a cukorka-, csokoládé- és süteményipar 1926 évi termelése a 31 ipartelepen nem érte el azt, amit az 1913 évben 15 ipartelep termelt.

Budapesten a cukorka-, csokoládé- és süteménykészítéssel foglalkozó ipar 1921—1926 évi termelésének növekedése azonban olyan gyors ütemben fejlődött ki, hogy ennek az iparágak továbbfejlődése s így a békebeli színvonalat minden tekintetben túlhaladó méretei biztosítottnak látszanak. A süteménykészítéssel, cukorka- és csokoládégyártással foglalkozó ipartelepek számának, munkáslétszámának és termelésének 1921—1926 évi alakulását feltüntető adatok ugyanis a következő fejlődést mutatják.

68. A budapesti cukorka- és süteményipar fejlődése 1921—1926-ban.

Év	A gyárak száma	Munkáslétszám október 1-én	Termelési érték aranykoronában
1921	19	604	1,912.125
1922	22	575	3,249.055
1923	24	1.008	4,534.215
1924	26	1.497	9,588.172
1925	28	1.634	11,975.352
1926	31	1.897	14,964.194

Az 1926 évben Budapesten egy cukorgyár is létesült, amely több mint 400 munkással dolgozott. E gyár termelése, bár 1926-ban még csak nyerscukor előállítására volt berendezve s a finomítást csak a következő évben kezdte el, elég jelentős volt. Az ország cukortermelésének 3·3%-át ugyanis a budapesti cukorgyár állította elő.

A szalámi- és húsfeldolgozó ipart is a budapesti gyárak reprezentálják Magyarországon. Az 1926 évben üzemben volt 33 húsipari gyárból 27 a fővárosban volt. E fővárosi üzemekben dolgozott a húsipari munkások 87·4%-a és itt készült az előállított összes termelés 79·3%-a. A háború előtt is igen fontos szerepet töltöttek be a szalámi- és húsfeldolgozó iparban a budapesti gyárak, a vidéki gyárakhoz viszonyítva azonban a fővárosiak számának és teljesítményének aránya mégis kisebb volt. Az 1913 évben ugyanis a 36 húsfeldolgozó ipartelep közül mindössze 20 volt Budapesten s ezekben csak 71·6%-a dolgozott a húsipari munkásoknak, míg a termelési értékből 59·6% esett a budapesti ipartelepekre.

Az 1921—1926 években a budapesti szalámi- és húsfeldolgozó ipart ismertető adatok hasonló fejlődést mutatnak, mint a fővárosi élelmiszeripar legtöbb ága. Az 1921—1924 években ugyanis erős válságok hatása mutatkozik a húsipari telepek üzemét és termelését feltüntető adatokból, bár a javulásra hajló irány kétségenkívül megállapítható. Az 1925—1926 években már határozott és erős feljavulás bontakozik ki, ami úgy a telepek számánál, mint az alkalmazott munkáslétszámában, valamint az elért termelés értékösszegénél lényegesen felülmulja a háború előtti Budapest szalámi- és húsfeldolgozó iparát. A húsipari telepek számát, munkáslétszámát és termelését az 1921—1926 években ismertető adatok szerint a fejlődés alakulása a következő volt.

69. A budapesti szalámi- és húsfeldolgozó ipar fejlődése 1921—1926-ban.

Év	A gyárak száma	Munkáslétszám október 1-én	Termelési értéke összesen aranykoronában	1913-hoz viszonyítva indexszámában
1921	17	837	15,141.795	156·0
1922	17	1.400	12,569.940	129·5
1923	17	1.408	16,433.882	169·3
1924	15	1.324	18,674.499	192·4
1925	22	1.386	26,592.951	274·0
1926	27	1.443	35,848.149	367·4

A 27 húsipari telep 1926 évi termelése tehát 367·4%-kal felülmulta a békebeli termelési értéket, ami akkor is lényegesen jobb teljesítmény, ha a húsipari telepeken előállított húsneműeknek a békebeli állapotokhoz viszonyított általános drágulását is figyelembevéve az 1926 évi termelési értéket mintegy 32·7%-kal leszállítjuk. A fővárosi szalámi- és húsfeldolgozó iparban a termelés fokozását nemcsak az ipartelepek számának szaporodása okozta, jelentős mértékben hozzájárult ahhoz az üzemmenet fokozása s a munkások javuló teljesítménye is. Az 1921 évben a húsipari üzemekben átlagban még csak 250 napon folyt a munka, az 1926 évben pedig már 288 üzemnapot teljesített egy-egy ipartelep. A munkások átlagos munkanapteljesítménye az átlagos üzemnapok számát 6 nappal meghaladta, mutatva azt, hogy a munkások nagyrésze a tulajdonképeni termelőmunka szünetelése mellett is foglalkoztatáshoz jutott.

Budapest élelmezési ipartelepei között hasonlóképen a malmok helyzetéhez, igen súlyos csapást mért az ország területi megcsonkítása a sör- és malátaiparra is. A budapesti sörgyárak ugyanis nemcsak a fővárosi szükséglet kielégítésére rendezkedtek be, termelésük a régi országterülethez volt méretezve s így a háború után a fővárosi sörgyárak elvesztették fogyasztópiacuk jelentékeny részét. A háború előtt Budapestnek hat nagy sörgyára volt, melyek közül négynek az évi termelőképessége a százezer hektolitert is meghaladta.

Az 1921—1926 években a fővárosi söripar mind jobban összezsugorodott. Az 1923 évben már csak öt sörgyár, 1924-ben pedig csak négy sörgyár volt Budapesten. A sörgyárak termelési értéke ugyan az 1926 évben csaknem háromszorosa volt az 1921 évi termelési értéknek, azonban így sem érte el a 30 millió aranykoronát, tehát 1926-ban a békebeli termelési értéknek még a felét sem termelték a budapesti sörgyárak.

Az 1926 évben üzemben volt négysörgyár közül csak kettő nagyüzem, egyenkint közel 1000 főből álló munkáslétszámmal, s 5—5 ezer lóerős erőgépekkel. E két telepre esett a termelés 86·2%-a. A másik két üzem közül az egyik még jelentősebb, közel 200 munkást foglalkoztató, a másik azonban a nagy sörgyárak mellett már alig nevezhető számottevő üzemnek.

A mai Budapest gyáriparában az élelmezési és élvezeti cikkeket előállító ipartelepek között még a békebeli viszonyokhoz mérten is sokkal jelentősebbek a dohánygyárak. A három budapesti dohánygyár ugyanis 1926-ban mintegy két és félezer emberrel dolgozott s aranykorona értékben több mint a kétszeresét termelte az 1913 évben előállított dohányárúknak, ami annál nagyobb jelentőségű, mert a dohányneműek ára átlagosan alig 10—20%-kal emelkedett a békeárhoz viszonyítva. A fővárosi dohánygyárak közül kettő közel ezer-ezer munkást foglalkoztatott, a harmadik ellenben még az ezer munkást is meghaladó munkáslétszámmal dolgozott, úgy-

hogy a budapesti élelmezési és élvezeti cikkeket előállító iparokban ez a legnagyobb ipartelep.

A három budapesti dohánygyárnak 1926 évi termelési értéke 76·2 millió aranykoronát tett ki, ami az 1921 évi termelési értéknek csaknem a négyszerese. Az 1921—1926. években ugyanis a dohánygyárakban a termelőmunka fokozása gyors ütemben következett be. Az 1921 évben a termelési érték még csak 20·1 millió aranykorona volt, az 1922 évben már 36·7 millióra, 1923-ban pedig 40 millióra emelkedett. Az 1924 évben a szanálással bekövetkezett üzemredukció hatása a dohánygyártásban, mint állami üzemben a termelés erősebb csökkentésével járt, úgyhogy a termelési érték 1924-ben 36 millió aranykoronára szállt le. Az 1925 évben azonban annál nagyobbarányú emelkedés következett be, ugyanis a termelési érték ekkor már 64·7 millió aranykoronát tett ki, míg 1926-ban további 17·9%-os emelkedéssel meghaladta a 76·2 millió aranykoronát is. Az 1926 évi termelés arányait fokozza még az a körülmény is, hogy az 1921—1925 években fennállott négy budapesti dohánygyár közül egy az 1926 évben beszüntette üzemét s így az 1926 évi termelést csak három dohánygyár állította elő.

Az élelmezési iparágak közül a termelés értékét tekintve, de még inkább Budapest élelmezési szempontjából igen fontos szerepet tölt be a tejtermékek gyártása, amely 1926-ban közel 16 millió aranykorona termelési értéket képviselt s így a főváros élelmezési iparában az összes termelési érték 5·1%-át a tejtermékek gyártásával foglalkozó két budapesti iparvállalat szolgáltatta. A háború előtt ugyan három tejipari gyári vállalat működött a fővárosban mintegy 600 munkással. E két ipartelep mindössze 3·6 millió korona értékű iparcikket állított elő, tehát a tejtermékek gyártásával foglalkozó iparág termelése az összes gyári termelésnek 1913-ban csak 0·7%-át alkotta.

Az 1921—1924 években a budapesti tejtermékgyárak száma 4—6 között váltakozott s erősen hullámozott a termelési érték is. Az 1925—1926 években a tejipari vállalatok között létrejött fúzió következtében már csak két tejipari gyári vállalat működött a fővárosban, azonban a termelésük jóval felülmulta az előző években kimutatott termelési értéket. Az 1926 évi gyáripari termelési értéknek pedig a tejtermékek gyártása már 1·9%-át tette. Az 1926 évi termelési eredmények tehát — bár a budapesti tejipari gyári vállalatoknál 1926-ban a békebeli munkáslétszámnak csak kétharmadrésze dolgozott — a békebeli termelési eredményeket több mint a négyszeresével felülmúlták.

Budapest élelmezési és élvezeti cikkeket gyártó ipartelepei közül a nagyobb gyárak a már felsorolt iparágakban találhatók, de idetartozik még két jelentős szeszgyár is, amelyek a szeszipari termelést képviselik a fővárosban. E két szeszgyár ugyan 1926-ban csak 4·5 millió aranykorona értékű szeszt állított elő, de egyenkint több mint 100 munkással s közel

500 lóerő teljesítőképességű motorikus erővel dolgozott. A többi iparok között is van ugyan olyan iparág, amely akár a termelési érték szempontjából, akár a munkáslétszám jelentőségét vagy a szükséglet fontosságát tekintve, megemlítésre méltó. Így a cognac-, likőr-, rumgyártás 1926-ban 15 iparteleppel s mintegy három és félszáz munkással, 12·6 millió aranykorona értékű termelést ért el. A pótkávé és növényi konzervgyártást 12 ipartelep képviselte másfélszáz munkással s e telepek közel 1·3 millió aranykorona értékű termelést mutattak ki. Az ásványvízkiaknázásra és szikvízgyártásra 15 gyári jellegű ipartelep szolgált, amelyek a 3·3 millió aranykorona értékű termelést több mint 300 munkással érték el. De a főváros ellátása szempontjából mindezeknél fontosabb a fővárosi vízművek közel nyolc millió korona értékű termelőmunkája, melyet hatalmas erőgépek — közel hét és félezer lóerőteljesítménnyel — s 773 főből álló átlagos munkáslétszám, megszakítás nélküli üzem mellett végeztek.

Az élelmezési és élvezeti cikkek előállító ipar, mint láttuk, Budapest gyáriparában az összes termelési értéknek több mint egyharmadát kitevő termelési értékkel az első helyet foglalja el. Jelentőségét azonban jobban kidomborítják azok az adatok, amelyek ugyancsak a második helyen említik fel az élelmezési ipart, de ez a hely az ipartelepek, az üzennapok, a teljesített munkanapok számában, valamint a munkáslétszámban s a szénfogyasztás tekintetében egyaránt biztosítva van, úgy hogy az élelmezési ipar a gyáripar teljesítőképessége és teljesítménye tekintetében Budapest legjelentősebb ipara. Az élelmezési és élvezeti cikkek gyártásával foglalkozó ipartelepek termelésének 1921—1926 évi fejlődését a 20. számú grafikonon is szemlél-tetjük. Ugyanott bemutatjuk a négy fontosabb mezőgazdasági iparágba tartozó budapesti gyárak termelését, összehasonlítva az utolsó békeévben, 1913-ban elért termelési eredményekkel.

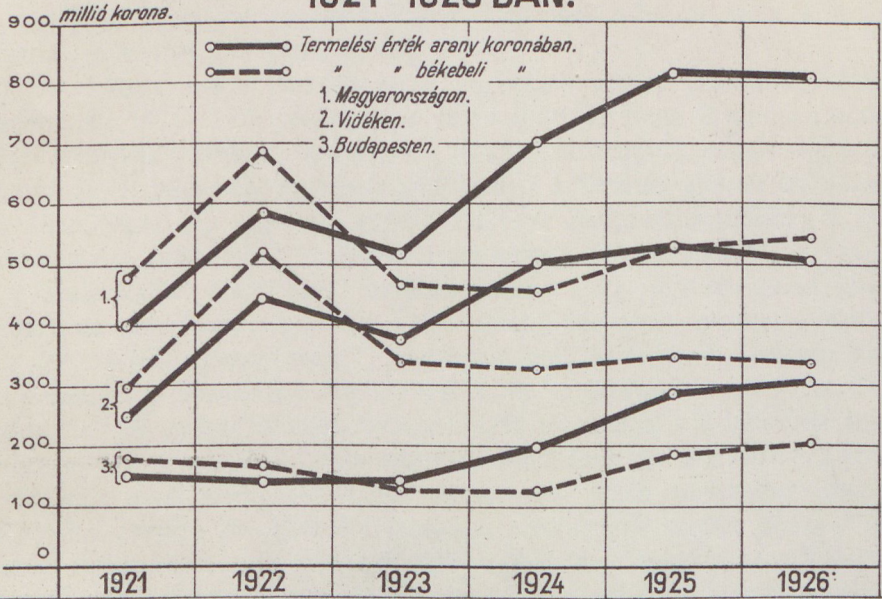
24. Vegyészeti ipar.

A vegyészeti ipar már a háború előtt fejlett ága volt a magyar gyáriparnak. Az országban 1913-ban közel 400 vegyészeti gyár működött, több mint 30 ezer munkással s a vegyészeti ipar termelése, mely 200 millió korona értéket képviselt, 6·9%-át tette a gyáripari termelés összes értékének. A Budapesten letelepedett vegyészeti gyárak a telepek számát és munkáslétszámát tekintve ekkor egyhatodát tették az ország egész vegyészeti iparának. De termelési érték szempontjából a fővárosi vegyi ipar sokkal jelentősebb volt, mert közel egyharmadát állította elő az országos termelésnek.

Az ország területi megcsonkításával a budapesti gyárak által képviselt termelőképeség viszonylag jelentősebbé vált, a megmaradt vegyészeti

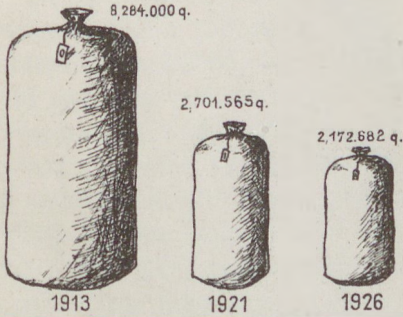
20. számú grafikon.

ÉLELMEZÉSI ÉS ÉLVEZETI CIKKEK GYÁRTÁSA 1921-1926-BAN.

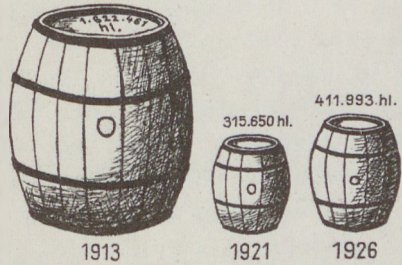

FONTOSABB ÉLELMISZERIPAROK BUDAPESTEN.

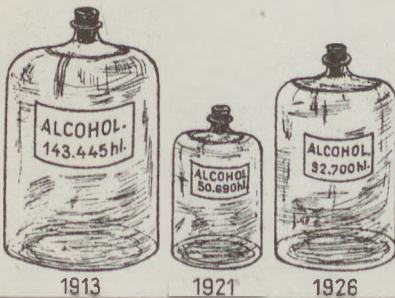
Malomipar.

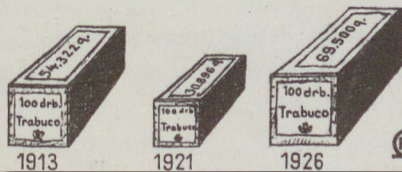
Sörgyárak.

Szeszgyárak.

Dohánygyárak.

ipari termelésnek a fővárosi vegyi gyárak kapacitása ugyanis több, mint a felét jelentette. Budapest gyáriparában a háború előtt a vegyészeti ipar az országos termelésben elfoglalt arányának megfelelő szerepet vitt, mert a budapesti gyáripari termelés összes értékének 6·7%-át tette a vegyi iparban előállított iparcikkek értéke.

A háború utáni Budapesten a vegyészeti gyárak jelentősége emelkedett. Az 1921—1926 években a vegyi ipari termelés értéke az összes gyári termelési értékhez viszonyítva a 10% körül mozgott, míg a vegyészeti gyárak száma több mint egytizedrészét tette ki a fővárosi gyárak számának. Az 1926 évben 110 vegyipari gyárat találunk Budapesten mintegy 5 ezer munkással s több, mint 80 millió aranykorona értékű termeléssel. Mind a gyárak száma, mind azok munkáslétszáma 1921 óta állandóan növekedett, de lényegesen emelkedett a 6 év alatt a vegyipari termelés értéke is. Az 1921 évben ugyanis csak 71 vegyigyár volt Budapesten összesen 3924 munkással s a termelésük értéke 34·6 millió aranykoronát tett. Az 1924 évben már 87 gyárat találunk összesen 4216 munkással s a termelési érték ebben az évben már 49·9 millió aranykoronát képviselt. Az 1921 óta eltelt 3 év alatt tehát a vegyészeti ipar a termelési érték növekedése szerint 44·1%-kal javult. Az 1926 évi termelési eredmények szerint pedig a két utolsó esztendőben még nagyobb volt a fejlődés, ugyanis az 1924 évi termelési értékhez viszonyítva a növekedés a két év alatt már meghaladta a 62·0%-ot.

Az ipartelepek számát tekintve Budapesten a vegyészeti ipar legjelentősebb ágai a vegyészeti szerek gyártása, a gyertya-, szappan- és illatszerkészítés s a festék-, lakk- és kékítőipar. Már a háború előtt az ebbe a három iparágba tartozó telepek száma több, mint a felét tette ki az összes vegyigyáraknak, míg 1926-ban a fővárosi vegyészeti gyárak 57·3%-a tartozott a felsorolt iparágakba. Az 1921—1926 évek alatt pedig a vegyészeti szereket előállító ipartelepek száma 15-ről 25-re, a gyertya-, szappan- és illatszergyárak száma 17-ről 24-re s a festék-, lakk- és kékítőgyárak száma 9-ről 14-re szaporodott, e három iparágban tehát 1926-ban már 63 gyári jellegű ipartelep található, míg 1913-ban csak 37 ilyen vegyi gyár működött Budapesten.

A gyertya-, szappan- és illatszerkészítő ipartelepek s a vegyészeti szereket előállító gyárak az alkalmazott munkáslétszám szerint is kiemelkednek a fővárosi vegyészeti iparban, amennyiben 1926-ban az előbbiben közel ezer, az utóbbiban csaknem 800 munkás dolgozott. A munkáslétszám szerint azonban Budapesten a legfontosabb ága a vegyészeti iparnak a világítógázgyártás. Két világítógázgyár működik a fővárosban, ezek közel 1400 munkást foglalkoztatnak, úgy hogy a vegyi iparba tartozó gyári munkásoknak 23·0%-a a gázgyárakban dolgozott. Munkáslétszám szempontjából meg kell említenünk a három műtrágyagyárat is, bár ezek

összesen csak 418 munkást alkalmaztak, de az egyik műtrágyagyár egymaga több mint három és félszáz munkással dolgozott, s így Budapest legnagyobb vegyészeti ipartelepei közé tartozott.

A budapesti vegyészeti gyárak úgy a rendelkezésükre álló munkaerő, mint berendezés szempontjából magas színvonalon állanak. A gyári személyzet 1926-ban közel 1400 tisztviselőből, 129 művezetőből és 4808 munkásból állott. A műszaki tisztviselőknek több, mint a fele műegyetemet végzett s a művezetők közül ugyancsak a felénél többnek volt szakiskolai végzettsége. A budapesti vegyipari gyárak magas teljesítőképessége mellett szólnak az erőgépek munkabírását feltüntető adatok is. Az összes gőzkazánok fűtőfelülete, mely 12·7 ezer m² volt, több, mint 10%-át tette a budapesti gyáripar összes gőzfejlesztőberendezésének teljesítőképességét mutató fűtőfelületnek, az összes motorikus erő pedig meghaladta a 16 ezer lóerőt.

Az erőgépek üzemeltetése jelentékeny szénfogyasztással járt, úgyhogy az 1926 évben a vegyigyárakban eltüzelte szénmennyiség 881·8 ezer métermázsát tett ki, a budapesti gyáripar szénfogyasztásának tehát 8·7%-a esett a vegyészeti iparra. Ebben a szénfogyasztásban a gázművek szénfelhasználása nincs benne, mert a gázgyártásnak a szén nem tüzelőanyaga, hanem nyersanyaga. A gázműveknél azonban a kazánfűtésre felhasznált szén mennyisége is igen jelentős. A vegyészeti iparnak a világító-gázgyártás közel 300 ezer métermázsá eltüzelte szénrel a legnagyobb szénfogyasztó iparága volt. Több, mint a négyszeresét tette a tüzelőanyagként felhasznált szénnek az a szénmennyiség, amelyből a gázgyárak a világító-gázot termelték. A gázgyárak összes szénfogyasztása ugyanis a világítóanyagokra fordított költségekkel együtt meghaladta a 6·8 millió aranykoronát, tehát a gázgyárak összes termelési értékének az egyharmadát.

A nyersanyag felhasználásnak a termelési értékhez viszonyított aránya egyébként a gázgyártásnál aránylag alacsonyabb volt, míg a vegyészeti iparban általában magasabb, mint a gyáriparban általánosságban. A budapesti vegyigyárak 39·4 millió aranykorona értékű nyersanyagfogyasztása ugyanis a termelési értéknek 48·5%-át tette ki, míg a gyáriparban általában csak 44·3% volt. Ezzel szemben a tüzelő- és világítóanyagokra fordított költségek az átlagosnál kisebb arányt képviseltek. A vegyi iparnak 1926-ban tüzelő- és világítóanyagokra fordított kiadásai csak 3·3 millió aranykoronára tehetők s így a termelési értékhez viszonyítva átlagosan 4·8%-ot felemészítő tüzelő- és világítóanyag költségek a vegyészeti iparban mindössze csak 4·0%-ot értek el.

A főbb üzemi és termelési költségek harmadik tétele, a munkabérekre és tisztviselői fizetésekre fordított kiadások csupán 16·3%-át tették ki a termelési értéknek, tehát a 20%-os gyári átlagnál alacsonyabbak voltak, holott a vegyi iparban a munkabérek nem állottak a gyáriparban

átlagosan fizetett munkabérek színvonala alatt, az évi keresmények összege pedig még meg is haladta az átlagos évi bérkeresményt. Bár a felhasznált nyersanyagok értéke a vegyi iparban magas volt, a személyi kiadások s tüzelő- és világítási költségek alacsonyabb aránya következtében a vegyipari gyárak főbb üzemi és termelési költségei együtt csak 68·9%-át emésztették fel az összes termelési értéknek, s így a főbb kiadási tételek valamivel a gyáripari költségek átlagos színvonala alatt állottak.

A budapesti vegyészeti gyárak termelése 1926-ban 81·1 millió aranykoronára emelkedett az 1921 évben 34·6 millió aranykoronát kitett termelési értékről, tehát a tárgyalat 6 év alatt a vegyipari termelés értéke Budapesten több, mint a kétszeresét érte el. Minthogy azonban a vegyészeti ipar termékei ugyanakkor mintegy 50%-kal drágultak, az 1926 évi termelési érték csak 15—20%-kal nagyobb termelést jelent, mint amilyent a budapesti vegyi gyárak 1921-ben kimutattak s így a vegyészeti ipar termelése Budapesten 1926-ban körülbelül a békebeli színvonalon mozgott.

A vegyészeti iparba tartozó gyárak között a legnagyobb értékű termelést a gázgyárak érték el, amelyek termelése az 1926 évben meghaladta a 19 millió aranykorona értéket. Ez a termelési érték közel 100 millió köbméter gáz előállítását jelenti, úgyhogy a belföldi gázfogyasztásnak mintegy 90%-át a budapesti gázgyárak állították elő. A gázgyártásnál azonban az előállított világítógáz termelése mellett nagyjelentőségük van a melléktermékeknek is. Ezek között pedig elsősorban a kőszénkátrány termelése bír nagy fontossággal. A budapesti gázgyárak 1926-ban mintegy 50 ezer q kőszénkátrányt állítottak elő, amelynek több mint egynegyedrésze utépítésre használtatott fel. A kátrányfeldolgozóipar ugyanis az utóbbi években az utépítéseknél nagyobb szerephez jutott s az építőipar fellendülése folytán is erősebben volt foglalkoztatva, úgy hogy kátrányneműekből a hazai termelésen kívül jelentékeny behozatalra is szükség volt. A fővárosban létesült 6 aszfalt- és kátrányfeldolgozóipartelep közel 200 munkással mintegy két és félmillió aranykorona értékű iparcikket állított elő, s így az előző évi termeléshez viszonyítva félmillió, az 1924 évi termelés értékéhez viszonyítva pedig közel másfélmillió termelési értéktöbbletet mutatott ki.

A mezőgazdasági vegyészeti ipar körében a keményítőgyártás a hazai fogyasztást messze túlszárnyaló termelésével csak az exportlehetőségek szerint fejlődött. Azonban burgonyakeményítőben és buzakeményítőben egyaránt mindjobban akadályok tornyosulnak a kivitel elé, úgy hogy a 3 budapesti keményítőgyár 1926-ban csak 2·3 millió aranykorona értékű termelést ért el. Az 1921—1926 években a keményítőgyárak termelése ugyan jelentősen növekedett, mert az 1921 évi háromnegyed millió aranykoronás termelési érték a hat év alatt mintegy a háromszorosára emelkedett, azonban a békebeli 2·7 millió korona értékű termelésnél még az aranykoronában kimutatott 1926 évi termelési érték is 13·7%-kal alacsonyabb maradt.

A zsírosnövényolajipari gyárak termelési és üzemi adatai ennek az iparágnak válságos helyzetét mutatják, mindamelllett, hogy a budapesti gyárak 1926 évi termelése csaknem négyszeresen felülmulta az előző évit. Az 1926 évi termelési érték ugyanis 758·9 ezer aranykoronát tett, míg 1925-ben a 3 növényolajgyár csak 201·7 ezer aranykorona értékű termelést mutatott ki. Az 1925 évi rossz termelési eredmények a gyenge olajosmagtermés következményeként alakultak, míg 1926-ban a jobb terméseredmények mellett az építkezésekkel fellendült festék- és lakkipar termelése hatott előnyösen a növényolajgyártás fokozására. A zsírosnövényolajgyártás azonban a háború előtti állapotokhoz mérve az elzsugorodás jeleit mutatja, úgy hogy a fővárosi növényolajgyárak még 1926-ban is csak 54·3%-át állították elő az 1913 évben termelt értéknek.

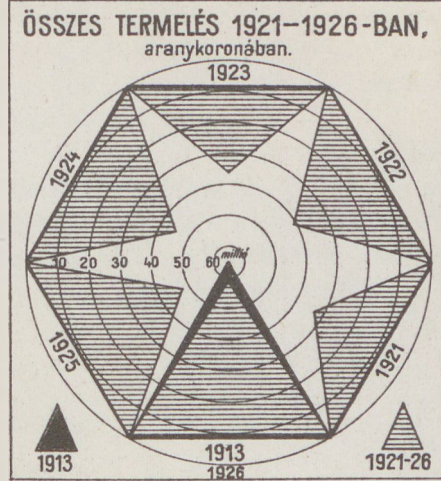
Annál jelentősebb termelést értek azonban el a fővárosi gyertya-, szappan- és illatszergyárak, amelyekből 1926-ban már 24-et találunk Budapesten, míg 1913-ban csak 13 volt a számuk. E 24 gyár közül ugyan 2 szünetelt, de a többi gyárak termelése igen jelentékeny volt, ugyanis a termelési érték 17·4 millió aranykoronát képviselt. A szappangyárak azonban még az 1926 évben is termelőképességüknek csak egyharmadrészéig voltak foglalkoztatva, s a gyertya- és illóolajgyártásról sem mondhatjuk, hogy kedvező helyzetben volt, mert a kiviteli nehézségek miatt a gyárak foglalkoztatottsága nem ütötte meg a kívánt mértéket.

A mezőgazdaság intenzívebb művelésére irányuló törekvések hatásaként az utóbbi években erősebb fellendülést állapíthatunk meg a csontszén- és műtrágyaiparban. A 3 budapesti műtrágyagyár közel 8 millió aranykoronás 1926 évi termelésével ugyan jóval alatta maradt az 1913-ban műtrágyát előállító 2 fővárosi gyár termelési eredményeinek, az 1921—1926 években azonban a műtrágyagyárak egyre fokozták a termelésüket, mely az utóbbi három év átlagában 62·8%-kal meghaladta az 1921—1923 évek átlagos termelését.

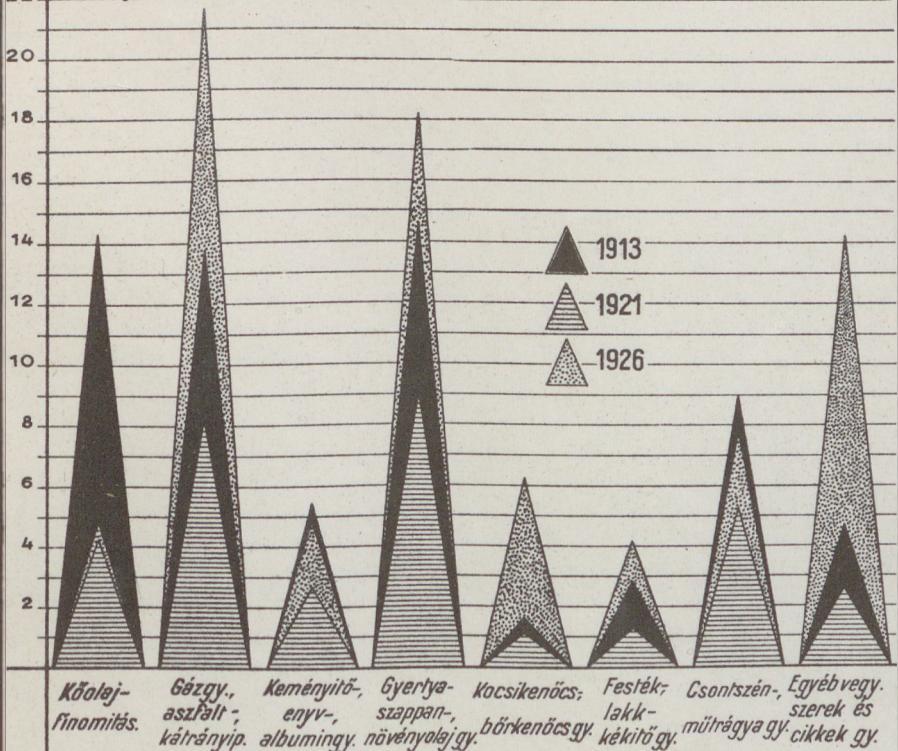
A vegyészeti gyáraknak még egy jelentős csoportját kell kiemelnünk, a vegyészeti szereket előállító ipartelepeket, amelyek 1926-ban közel 12 millió aranykorona értékű termelést értek el s így a vegyészeti iparágak között termelési érték szerint a harmadik helyet foglalták el. Ennek az iparágnak jelentős termelési eredményét a belső fogyasztás emelkedése mellett — különösen a gyógyszer-vegyészeti iparban — a kivitel javulásával magyarázhatjuk, mely részben a francia kereskedelmi szerződés módosításával van összefüggésben.

Végül meg kell emlékeznünk a 4 budapesti kőolajfinomító telepről is, amelyek 1926 évi termelése megközelítette az 5 millió aranykorona értéket. A traktorok szaporodása és az automobilforgalom emelkedése az ásványolajfinomítóüzemek foglalkoztatottságát lényegesen emelte. Ásványolajfogyasztásunk mintegy 1·2 millió métermázsát kitevő mennyiségéből azonban

A VEGYÉSZETI IPAR TERMELÉSE IPARÁGAK SZERINT 1913, 1921 ÉS 1926-BAN.

22 millió aranykorona.

csak körülbelül 40%-ot fedeznek a hazai gyárok, a budapesti gyárok pedig a fogyasztásnak csupán csak 10%-át állították elő. Az 1926 évi termelés ezért a kőolajfinomítóiparban kielégítőnek nem mondható annál is inkább, mert a háború előtt csak 3 ásványolajfinomítógyár volt Budapesten, de azok összes termelése csaknem háromszor annyi volt, mint a 4 fővárosi üzemben az 1926 évben előállított összes ásványolajtermékek értéke.

A vegyészeti ipar helyzetét kívánja megvilágítani a 21. számú grafikon, mely a budapesti vegyipari gyárok termelésének alakulását az 1921—1926 években az 1913 évi állapottal hasonlítja össze. Ugyancsak az utolsó békeévben elért termelési eredményekkel látjuk összehasonlítva a grafikonon, a vegyészeti iparba tartozó iparágak 1921—1926 évi termelését is.

TÁBLÁSRÉSZ

A budapesti gyáripar főbb üzemi

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelepek száma	Az ipartelepek közül szűnelt	Üzemnapok	Munkanapok ¹⁾	A kalorikus erőgépek		A villamos-motorok		Munkaslétszám 1921. évi október hó 1-én		
						teljesítő-képessége lóerőben	száma	száma	száma	férfi	nő	együtt
I. Vas- és fémipar.												
1	1. Vas- és acélgyártás	2	1	270	—	600	355	58	—	58		
2	2. Vas- és acélöntés	4	—	1.110	—	599	811	814	28	842		
3	3. Kovácsolt árúk, szerszámok, szegek és csavarok gyártása	22	—	6.210	—	2.252	2.488	1.357	208	1.565		
4	4. Drótkötél-, vasfonal-, kábelgyártás és drótárúk gyártása	8	—	2.370	—	700	2.362	416	173	589		
5	8. Épület- és műlakatosság	30	—	8.670	—	396	350	861	92	953		
6	9. Vas- és rézbútorok és pénzszekrények gyártása	11	—	3.090	—	230	43	308	13	321		
7	11. Nemes és nem nemes fémek és ezekből való félgyártmányok	3	—	840	—	1.331	1.593	281	20	301		
8	12. Arany- és ezüstárúk gyártása	11	—	3.020	—	18	160	178	50	228		
9	13. Rézművesipar	2	—	570	—	8	3	20	—	20		
10	14. Fémöntészet	6	—	1.650	—	56	51	114	25	139		
11	15. Csillár- és lámpaárúgyártás	11	—	3.120	—	672	574	526	257	783		
12	16. Bádogos- és szerelőipar	18	3	4.180	—	302	351	538	192	730		
13	18. Fémárúk gyártása	18	—	5.250	—	299	168	413	72	485		
14	Egyéb a vas- és fémipar körébe tartozó iparágak	2	—	570	—	150	200	161	188	349		
15	Vas- és fémipar összesen	148	4	40.920	—	7 613	9.509	6.045	1.318	7.363		
II/a Gépgyártás és közlekedési eszközök gyártása, villamosságipar, hangszeripar, műszerek, tudományos eszközök és tanszerek gyártása.												
16	20. Kazán-, gép- és hajógyárt., fegyver-, vagon-, varrógép-, kerékpárgyártás	53	—	15.215	—	12.580	25.118	15.440	319	15.759		
17	21. Mérleggyártás	5	—	1.440	—	194	303	305	2	307		
18	23. Elektrotechnikai cikkek gyártása	16	—	4.680	—	3.255	8.454	2.409	1.103	3.512		
19	24. Orgona- és zongorakészítő és egyéb hangszeripar	2	—	600	—	—	6	22	—	22		
20	25. Óragyártás, orvosi és egyéb műszerek, tud. eszközök és tanszerek gyártása	17	—	5.010	—	51	109	495	28	523		
21	Gépgyártás stb. összesen	93	—	26.945	—	16.080	33.990	18.671	1.452	20.123		
22	II/b Közhasználatú villamosáramfejlesztő telepek ²⁾	6	—	2.190	—	135.400	1.425	1.908	72	1.980		
III. Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipar.												
23	28/a, 30/a Cementgyártás, műkőipar, cementárúk stb. gyártása	7	1	1.450	—	174	550	367	157	524		
24	31/b Kőmegmunkáló telepek	8	1	2.040	—	160	34	121	28	149		
25	32. Téglagyártás	10	3	1.540	—	3.345	1.694	1.448	645	2.093		
26	33., 34. Tűzálló agyagárú, hővédőanyag-, aszbesztárú gyártás	3	1	400	—	380	215	150	45	195		
27	36. Pipakészítés	2	—	600	—	—	5	25	12	37		
28	37. Egyéb agyagárúk gyártása	3	—	840	—	224	18	47	24	71		
29	39. Üvegcsiszolás és köszürülés	4	—	1.170	—	—	88	56	61	117		
30	Egyéb a kő-, agyag- stb. ipar körébe tartozó iparág	1	—	300	—	—	4	12	—	12		
31	Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipar összesen	38	6	8.340	—	4.283	2.608	2.226	972	3.198		

¹⁾ A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1921. évben nem állnak rendelkezésre.

és termelési adatai 1921-ben.

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek			Szénfogyasztás méter- mázsában	A felhasznált		A főbb termelési és üzemi költségek együtt	Az év folyamán elbájlított összes iparcikkék értéke
		Tisztí- viselők	Munkások	Összes alkal- mazottak		tüzelő- anyagok	nyersanyagok, félgyártmá- nyok, gyárt- mányok és csomagoló- anyagok		
		részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában				értéke			
	I.								
1	1	8.072	37.898	45.970	10.745	39.122	121.517	206.609	243.629
2	2	78.407	396.805	475.212	26.000	201.267	1.580.334	2.256.813	3.247.379
3	3	214.057	812.495	1.026.552	122.653	361.029	2.220.430	3.608.011	4.928.367
4	4	112.661	261.919	374.580	51.600	104.863	2.897.516	3.376.959	4.379.356
5	8	101.722	323.994	425.716	10.841	40.128	1.715.253	2.181.097	3.073.082
6	9	31.765	137.188	168.953	2.470	6.135	298.290	473.378	797.811
7	11	34.368	204.570	238.938	78.043	281.422	906.342	1.426.702	1.694.101
8	12	14.668	137.445	152.113	315	16.769	455.233	624.115	1.657.702
9	13	2.184	13.286	15.470	150	1.965	45.491	62.926	77.960
10	14	10.363	66.282	76.645	380	3.973	82.855	163.473	279.653
11	15	67.817	369.116	436.933	27.445	94.160	859.124	1.390.217	2.010.916
12	16	136.312	332.613	468.925	22.628	56.861	774.371	1.300.157	2.163.509
13	18	101.103	225.358	326.461	488	36.736	3.819.855	4.183.052	5.903.560
14	Egyéb	31.902	173.300	205.202	12.910	49.522	502.857	757.581	1.012.713
15	Össz.	945.401	3.492.269	4.437.670	366.668	1.293.952	16.279.468	22.011.090	31.469.738
	II/a.								
16	20	1.563.142	8.028.927	9.592.069	1.272.278	3.349.183	14.949.401	27.890.653	43.315.565
17	21	19.734	117.262	136.996	5.240	10.932	195.665	343.593	566.215
18	23	549.855	1.346.095	1.895.950	73.534	242.079	3.652.791	5.790.820	8.484.389
19	24	1.267	17.218	18.485	30	225	3.492	22.202	29.986
20	25	36.252	193.045	229.297	1.353	8.854	208.459	446.610	917.608
21	Össz.	2.170.250	9.702.547	11.872.797	1.352.435	3.611.273	19.009.808	34.493.878	53.313.763
22	II/b.	270.794	1.054.619	1.325.413	3.592.222	5.996.753	209.362	7.531.528	^{a)} 6.757.437
	III.								
23	28/a 30/a	36.608	243.607	280.215	4.279	43.181	98.908	422.304	453.698
24	31/b	3.948	97.843	101.791	5.001	7.722	235.672	345.185	590.400
25	32	55.615	1.076.406	1.132.021	383.194	740.094	84.713	1.956.828	2.527.209
26	33., 34	28.195	97.423	125.618	26.572	77.699	362.208	565.525	620.417
27	36	1.881	14.495	16.376	140	535	5.567	22.478	38.857
28	37	11.247	19.123	30.370	10.139	36.103	11.403	77.876	90.356
29	39	8.904	44.402	53.306	115	519	45.370	99.195	330.171
30	Egyéb	169	3.607	3.776	—	—	2.959	6.735	10.427
31	Össz.	146.567	1.596.906	1.743.473	429.440	905.853	846.800	3.496.126	4.661.535

^{a)} A közhasználatú elektromos áramfejlesztőtelepek az 1921. évben a saját üzemükben fogyasztott villamos áram értékét nem mutatták ki.

A budapesti gyárilpar főbb üzemi és

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelemek száma	Az ipartelemek közül szűneltelt	Üzemnapok		A villamos- motorok		Munkáslétszám 1921. évi október hó 1-én		
				száma	Munkanapok ¹⁾	A kalorikus erőgépek	A teljesítő- képessége lóerőben	férfi	nő	együtt
IV. Fa- és csontipar.										
32	40. Fűrésztelepek.....	7	1	1.330	—	730	14	338	42	380
33	43. Hordó- és faedénygyártás.....	3	—	870	—	430	27	89	2	91
34	47. Egyéb faárúk.....	2	—	540	—	100	21	35	3	38
35	49. Asztalosipar.....	43	1	12.110	—	1.175	818	1.609	164	1.773
36	51. Faredőnygyártás.....	2	—	570	—	—	19	23	—	23
37	53. Esztergályos iparok.....	5	—	1.440	—	—	60	55	90	145
38	56. Aranyozók-, tükör- és képkeret- készítők, faragottárúk gyártása...	3	—	870	—	—	13	20	9	29
39	57. Fából való szerszámok, gazd. és egyéb faeszköz gyártása.....	2	—	570	—	45	39	20	—	20
40	58. Csont-, gyöngyház stb. árúk, fésűk gyártása.....	2	—	540	—	35	66	78	36	114
41	59. Gyermejkjátékszergyártás fából és fával kapcs. anyagból.....	2	—	600	—	—	13	30	16	46
42	63. Kocsigyárt., kerékgyárt., csónakgy. Egyéb a faipar körébe tart. iparágak	4	—	1.140	—	88	106	203	—	203
43	43. Egyéb a faipar körébe tart. iparágak	3	—	730	—	105	30	32	3	35
44	Fa- és csontipar összesen.....	78	2	21.310	—	2.708	1.226	2.532	365	2.897
V. Bőr-, sörté-, szőr-, toll- és ruggyantá- ipar.										
45	64., 69. Bőr- és ruggyantagyártás.....	4	—	1.170	—	1.447	2.061	866	391	1.257
46	65. Bőrdíszmű- és bőrdőnygyártás, szij- gyártó- és nyergesipar.....	10	—	2.800	—	—	32	70	7	77
47	67. Sörté-, szőr- és tollipar (kefegyártás)	8	—	1.910	—	120	148	157	189	346
48	Bőr-, sörté-, szőr-, toll- és ruggyantá- ipar összesen.....	22	—	5.880	—	1.567	2.241	1.093	587	1.680
VI. Fonó- és szövőipar.										
49	70. Pamutipar.....	3	—	840	—	300	44	139	365	504
50	72. Kenderipar.....	2	—	600	—	33	16	16	—	16
51	74. Gyapjúipar.....	2	—	400	—	120	26	34	33	67
52	77. Kötő- és kötszővőárúk gyártása...	3	—	840	—	50	9	18	173	191
53	78. Paszomántárúgyártás.....	4	2	570	—	—	8	13	21	34
54	79. Hímzés és csipkegyártás.....	3	—	840	—	—	5	3	51	54
55	80. Kikészítőtelepek.....	7	—	1.950	—	3.674	3.945	735	282	1.017
56	81. Egyéb textilárúk gyártása.....	3	—	840	—	2.564	87	246	870	1.116
57	Fonó- és szövőipar összesen.....	27	2	6.880	—	6.741	4.140	1.204	1.795	2.999
VII. Ruházati ipar.										
58	82. Szabóipar.....	12	—	2.550	—	—	25	155	655	810
59	83. Szücsipar.....	7	—	2.040	—	7	1	66	66	132
60	84. Fehérnemű- és ágyneműgyártás...	13	1	2.030	—	24	26	58	452	510
61	85. Férfi- és női divatárucikkek gyártása	2	—	470	—	—	—	—	12	12
62	87. Keztyű- és kötszerészipar.....	4	—	1.140	—	—	18	15	25	40
63	88. Gyapjúból és egyéb szőrökből való kalapok készítése.....	5	—	1.000	—	140	55	162	202	364
64	90. Művirág- és dísztollgyártás.....	5	—	1.410	—	—	18	8	72	80
65	91. Bőrcipőgyártás.....	6	—	1.460	—	35	22	135	125	260
66	Egyéb a ruházati ipar körébe tartozó iparág.....	1	—	300	—	—	—	—	13	13
67	Ruházati ipar összesen.....	55	1	12.400	—	206	165	599	1.622	2.221

1) A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1921. évben nem állnak rendelkezésre.

termelési adatai 1921-ben. (Folytatás.)

Sorszám	Az inari tő- és al csoport száma	Fizetések és munkabérek			Szénfogyasztás méter- mázsában	A felhasznált		A főbb termelési és üzemi költségek egy/itt	Az év folyamán előállított összes iparcikkek értéke
		Tiszt- viselők	Munkások	Összes alkal- mazottak		tüzelő- anyagok	nyersanyagok, félgyártmá- nyok, gyárt- mányok és csomagoló- anyagok		
		részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában				értéke			
IV.									
32	40	32.667	100.926	133.593	—	—	261.370	394.963	1,142.821
33	43	21.317	67.112	88.429	800	1.437	219.969	309.835	409.084
34	47	7.594	35.495	43.089	612	1.419	564	45.072	52.935
35	49	103.440	889.535	992.975	14.364	27.728	1,384.441	2,405.144	3,066.971
36	51	1.137	12.506	13.643	64	283	40.636	54.562	74.508
37	53	7.530	75.068	82.598	490	2.198	341.560	426.356	533.068
38	56	1.269	11.914	13.183	160	697	—	13.880	102.857
39	57	—	8.649	8.649	—	—	18.533	27.182	32.172
40	58	5.311	34.630	39.941	2.052	5.936	124.399	170.276	258.731
41	59	4.678	16.537	21.215	35	296	24.126	45.637	54.599
42	63	5.563	95.804	101.367	310	1.179	44.823	147.369	259.947
43	Egyéb	3.111	22.665	25.776	3.710	8.825	62.188	96.789	259.416
44	Össz.	193.617	1,370.841	1,564.458	22.597	49.998	2,522.609	4,137.065	6,247.109
V.									
45	64., 69	131.919	491.194	623.113	130.737	317.029	2,951.653	3,891.795	5,201.268
46	65	5.950	37.521	43.471	328	1.692	509.482	554.645	664.334
47	67	28.509	116.085	144.594	5.513	9.545	207.685	361.824	679.779
48	Össz.	166.378	644.800	811.178	136.578	328.266	3,668.820	4,808.264	6,545.381
VI.									
49	70	32.020	138.999	171.019	39.386	110.990	869.624	1,151.633	2,534.527
50	72	—	12.409	12.409	—	—	42.270	54.679	79.819
51	74	12.767	12.374	25.141	11.000	30.998	297.427	353.566	472.981
52	77	422	24.391	24.813	650	1.226	48.582	74.621	159.569
53	78	2.553	6.640	9.193	75	183	29.941	39.317	70.791
54	79	15.387	81.928	97.315	200	2.979	344.923	445.217	584.629
55	80	82.927	351.453	434.380	281.076	550.409	3,105.157	4,089.946	5,441.730
56	81	38.641	221.175	259.816	76.921	192.634	2,343.260	2,795.710	3,207.190
57	Össz.	184.717	849.369	1,034.086	409.308	889.419	7,081.184	9,004.689	12,551.236
VII.									
58	82	71.445	456.647	528.092	800	2.786	1,326.350	1,857.228	2,842.232
59	83	24.336	68.085	92.421	210	1.409	496.382	590.212	1,020.715
60	84	31.449	193.474	224.923	6.070	11.434	1,370.942	1,607.299	2,605.635
61	85	—	4.744	4.744	—	—	14.764	19.508	25.010
62	87	20.811	14.822	35.633	225	1.980	316.603	354.216	435.120
63	88	22.982	162.536	185.518	32.254	72.873	820.539	1,078.930	1,261.047
64	90	8.954	29.834	38.788	220	1.423	222.218	262.429	371.553
65	91	16.593	244.042	260.635	170	628	830.831	1,092.094	1,498.920
66	Egyéb	—	6.087	6.087	20	141	282.110	288.338	416.359
67	Össz.	196.570	1,180.271	1,376.841	39.969	92.674	5,680.739	7,150.254	10,476.591

A budapesti gyáripár főbb üzemi

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelemek száma	Az ipartelemek közül szűnített	Üzemnapok	Munkanapok ¹⁾	A k iorikus erőgépek	A villamos-motorok	Munkáslétszám 1921. évi október hó 1-én		
				száma	teljesítő-képessége lóerőben	férfi	nő	együtt		
VIII. Papirosipar.										
68	94. Papirosárúgyártás és könyvkötőipar	40	—	11.455	—	402	785	360	1.127	1.487
IX. Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása.										
69	95. Malomipar	13	3	1.380	—	21.125	3.670	1.874	220	2.094
70	96. Sütőipar és tésztagyártás	12	1	3.530	—	144	231	389	128	517
71	98. Cukorka-, cukorsütemény-, kakaó- és csokoládé gyártás	19	—	4.865	—	161	294	222	382	604
72	100/a Pótkávé és növényi konzervgyártás	8	—	2.060	—	62	118	62	105	167
73	102. Szalámi-, húsárú- hús- és halkonzervgyártás	17	1	4.150	—	461	589	462	375	837
74	103. Tejtermékek gyártása	4	1	780	—	268	110	391	118	509
75	104. Dohánygyártás	3	—	810	—	31	496	477	2.169	2.646
76	105. Sör- és malátagyártás	6	1	1.235	—	8.219	3.207	1.378	254	1.632
77	106. Szeszgyártás	2	—	665	—	870	102	319	9	328
78	108. Cognac-, likőr-, pálinka- és rumgyártás	9	—	2.520	—	26	80	187	156	343
79	110., 111. Ásványvízkiaknázás, szikvizgyártás és közhasználatú vízmű	9	—	2.675	—	298	196	147	88	235
80	112. Jéggyártás	5	—	1.570	—	905	680	65	2	67
81	Egyéb az élelmezési ipar körébe tartozó iparág	1	—	365	—	150	—	31	6	37
82	Élelmezési és élvezeti cikkek gyárt. összesen	108	7	26.605	—	32.720	9.773	6.004	4.012	10.016
X. Vegyészeti ipar.										
83	113., 114. Kőolajfinomítás és világító-gyártás	4	—	965	—	2.635	3.933	1.434	101	1.535
84	116. Keménylőgyártás	2	—	440	—	262	—	87	38	125
85	118., 126. Enyv- és albumingyártás, csontszén és műtrágyagyártás	3	—	1.030	—	1.845	612	442	117	559
86	121. Zsíros növényolajgyártás	3	—	840	—	53	11	31	6	37
87	122. Gyertya-, szappan és illatszergyárt.	17	—	4.150	—	544	302	400	322	722
88	124. Kocsikenőcs, bőrkenőcs és csizma-mázgyártás	9	—	2.070	—	124	71	61	15	76
89	125. Festék-, lakk-, kékitő-, tinta- és irongyártás	9	—	2.450	—	120	104	63	122	185
90	127. Aszfalt, kátrány és rokoncikkgyártás	4	—	1.080	—	213	—	67	2	69
91	128. Vegyészeti szerek gyártása	15	—	3.930	—	623	603	278	253	531
92	129. Egyéb vegyészeti cikkek gyártása	5	—	1.440	—	62	120	33	52	85
93	Vegyészeti ipar összesen	71	—	18.395	—	6.481	5.756	2.896	1.028	3.924
XII. Sokszorosító- és műipar.										
94	130. Nyomdaipar	69	1	19.820	—	435	2.988	3.604	1.731	5.335
95	Budapest I—XII, ipari főcsoport összesen	755	23	201.140	—	214.636	74.606	47.142	16.081	63.223

1) A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1921. évben nem állanak rendelkezésre.

és termelési adatai 1921-ben. (Vége.)

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek.			Szénfogyasztás méter- mázsában	A felhasznált		A főbb termelési és üzemi költségek együtt	Az év folyamán előállított összes iparcikkek értéke
		Tiszt- viselők	Munkások	Összes alkal- mazottak		tűzelő- anyagok	nyersanyagok, félgyártmá- nyok, gyárt- mányok és csomagoló- anyagok		
é r t é k e a r a n y k o r o n á b a n									
68	VIII. 94	127.536	437.632	565.168	14.300	44.583	1,782.228	2,391.979	3,429.792
69	IX. 95	640.548	947.378	1,587.926	521.698	1,115.714	64,886.440	67,590.080	84,354.626
70		96	53.313	248.806	302.119	58.466	95.895	1,548.762	1,946.776
71	98	44.769	201.852	246.621	15.438	45.935	1,143.664	1,436.220	1,912.125
72		100/a	18.955	53.465	72.420	11.411	28.694	585.904	687.018
73	102	118.616	498.205	616.821	29.629	84.008	11,998.828	12,699.657	15,141.795
74	103	104.420	157.415	261.835	48.996	101.768	2,436.793	2,800.396	3,299.763
75	104	52.889	1,007.425	1,060.314	21.348	49.084	7,532.191	8,641.589	20,132.178
76	105	282.077	962.209	1,244.286	660.510	1,423.744	2,334.654	5,002.684	9,725.260
77	106	65.293	213.759	279.052	292.805	689.554	1,425.982	2,394.588	4,789.684
78	108	149.992	96.190	246.182	2.925	6.604	2,610.622	2,863.408	6,485.160
79	110	40.010	63.035	103.045	3.518	9.428	420.420	532.893	883.814
80	112	10.455	41.275	51.730	29.100	32.858	11.292	95.880	449.111
81	Egyéb	6.986	20.844	27.830	2.150	753	—	28.583	258.184
82	Össz.	1,588.323	4,511.858	6,100.181	1,697.994	3,684.039	96,935.552	106,719.772	150,825.987
83	X. 113., 114	623.331	933.294	1,556.625	376.738	922.916	3,343.583	5,823.124	12,309.011
84		116	4.280	38.281	42.561	36.172	38.449	484.715	565.725
85	118., 126	94.593	372.680	467.273	179.531	522.822	2,300.844	3,290.939	7,197.185
86		121	10.862	13.808	24.670	4.600	16.556	51.781	93.007
87	122	163.502	193.219	356.721	92.787	233.254	6,941.727	7,531.702	8,580.606
88	124	43.295	28.255	71.550	3.262	10.190	468.949	550.689	1,100.892
89	125	41.078	54.146	95.224	4.045	9.945	814.124	919.293	1,389.675
90	127	13.640	32.885	46.525	10.349	25.972	223.927	296.424	335.890
91	128	117.939	164.635	282.574	23.019	53.447	1,028.715	1,364.736	2,240.072
92	129	14.310	25.516	39.826	11.930	14.965	149.581	204.372	289.045
93	Össz.	1,126.830	1,856.719	2,983.549	742.433	1,848.516	15,807.946	20,640.011	34,622.403
94	XII. 130	461.665	2,832.943	3,294.608	45.521	147.030	5,332.197	8,773.835	12,876.472
95	I—XII. össz.	7,578.648	29,530.774	37,109.422	8,849.465	18,892.356	175,156.713	231,158.491	333,777.444

A budapesti gyáripár főbb üzemi

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelepek száma	Az ipartelepek közül szünetelt	Munkanapok		A teljesítőképessége lőerőben		Munkaslétszám 1922. évi október hó 1-én		
				Üzemnapok	Munkanapok ¹⁾	A faktorikus erőgépek	A villamosmotorok	férfi	nő	együtt
I. Vas- és fémipar.										
1	1. Vas- és acélgártás	2	—	540	—	1.000	693	520	9	529
2	2. Vas- és acélöntés	4	—	1.110	—	580	1.187	1.087	33	1.120
3	3. Kovácsoltárúk, szerszámok, szegek és csavarok gyártása	21	—	5.940	—	1.354	2.445	1.648	376	2.024
4	4. Drótkötél-, vasfonat- és szövet-, kábelgyártás és drótárúk	8	—	2.340	—	485	2.629	555	230	785
5	8. Épület- és műlakatosság	30	—	8.420	—	303	319	1.143	158	1.301
6	9. Vas- és rézbútorok és pénzsek, gyárt.	10	—	2.790	—	214	44	491	33	524
7	11. Nemes- és nem nemesfémek és ezekből való félgártmányok előállítása	3	—	840	—	1.331	1.593	452	33	485
8	12. Arany- és ezüstárúk gyártása	12	—	3.360	—	18	175	248	69	317
9	13. Rézművesipar	2	—	570	—	8	3	19	—	19
10	14. Fémöntészet	8	1	1.820	—	4	35	177	38	215
11	15. Csillár- és lámpaárúgyártás	12	1	3.180	—	660	610	636	297	933
12	16. Bádogos- és szerelőipar	18	2	4.590	—	302	296	797	360	1.157
13	18. Fémárúk gyártása	16	1	4.320	—	285	160	411	81	492
14	Egyéb a vas- és fémipar körébe tart.	3	—	840	—	150	227	241	268	509
15	Vas- és fémipar összesen	149	5	40.660	—	6.694	10.416	8.425	1.985	10.410
II/a Gépgyártás és közlekedési eszközök gyártása, villamossági ipar, hangszeripar, műszerek, tudományos eszközök és tan-szerek gyártása.										
16	20. Kazán, gép-, és hajógyártás, fegyver-, vagon-stb. gyártás	55	—	15.750	—	17.535	30.770	19.057	438	19.495
17	21. Mérleggyártás	4	—	1.140	—	194	169	223	—	223
18	23. Elektrotechnikai cikkek gyártása ..	19	—	5.550	—	3.091	9.237	2.679	1.256	3.935
19	24. Orgona- és zongorakészítő és egyéb hangszeripar	2	—	600	—	—	6	17	—	17
20	25. Óragyártás, orvosi és egyéb műszerek, tudományos eszközök és tansz. gyárt	17	—	5.010	—	44	156	572	39	611
21	Gépgyártás stb. összesen	97	—	28.050	—	20.864	40.338	22.548	1.733	24.281
22	II/b Közhasználatú villamosáramfejlesztő telepek	6	—	2.190	—	137.000	1.425	2.044	63	2.107
III. Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvepipar.										
23	28/a, 30. Cementgyárt. műköipar, cementárúk gyártása	8	1	1.950	—	216	151	678	191	869
24	31/b Kőmegmunkáló telepek	8	1	2.040	—	160	1.809	131	40	171
25	32. Téglagyártás	12	2	2.010	—	4.636	1.694	2.167	906	3.073
26	33., 34. Tűzálló agyagárú- és hővédőanyag-, aszbesztárúgyártás	3	1	570	—	380	215	215	68	283
27	35. Kályhakészítés	3	2	300	—	—	4	12	—	12
28	36. Pipakészítés	2	—	600	—	—	4	23	9	32
29	37. Egyéb agyagárúk gyártása	3	—	840	—	218	47	110	59	169
30	39. Üvegcsiszolás és köszőrülés	7	1	1.740	—	—	96	45	22	67
31	Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvepipar összesen	46	8	10.050	—	5.610	4.020	3.381	1.295	4.676

1) A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1922. évben nem állanak rendelkezésre.

és termelési adatai 1922-ben.

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek			Szénfogyasztás méter- mázsában	A felhasznált		A főbb termelési és üzemi költségek együtt	Az év folyamán elállított összes iparcikkék értéke
		Tiszt- viselők	Munkások	Összes alkal- mazottak		tüzelő- anyagok	nyersanyagok, félgyártmá- nyok, gyárt- mányok és csomagoló- anyagok		
aranykoronában									
	I.								
1	1	19.877	336.778	356.655	124.915	829.833	989.538	2,176.026	2,594.983
2	2	77.867	617.759	695.626	26.703	367.338	2,002.999	3,065.963	3,536.283
3	3	169.967	1,004.811	1,174.778	115.961	433.660	3,548.483	5,156.921	5,708.318
4	4	151.945	392.169	544.114	57.655	140.668	4,339.955	5,024.737	5,267.044
5	8	75.527	474.799	550.326	10.761	42.822	4,793.582	5,386.730	5,761.556
6	9	24.613	188.269	212.882	28.812	68.187	575.509	856.578	1,036.777
7	11	64.439	316.727	381.166	75.820	298.112	3,003.093	3,682.371	3,994.397
8	12	23.802	197.673	221.475	325	26.494	1,253.186	1,501.155	1,610.569
9	13	1.977	12.442	14.419	80	1.479	39.526	55.424	74.482
10	14	16.061	119.813	135.874	1.318	5.827	406.126	547.827	684.575
11	15	102.887	457.179	560.066	30.415	97.749	1,236.858	1,894.673	2,214.615
12	16	107.601	470.513	578.114	15.585	56.501	2,406.439	3,041.054	3,231.661
13	18	44.472	226.840	271.312	421	19.818	2,144.194	2,435.324	2,523.072
14	Egyéb	48.479	153.388	201.867	12.910	33.205	848.616	1,083.688	1,269.636
15	Össz.	929.514	4,969.160	5,898.674	501.681	2,421.693	27,588.104	35,908.471	39,507.968
	II/a.								
16	20	2,037.584	11,017.677	13,055.261	1,421.114	4,510.036	25,709.549	43,274.846	49,710.286
17	21	11.232	121.368	132.600	3,095	21.356	164.614	318.570	363.300
18	23	523.720	1,591.421	2,115.141	88.187	175.339	4,137.992	6,428.472	8,886.310
19	24	1.333	8.119	9.452	50	758	6.205	16.415	28.098
20	25	44.935	238.982	283.917	2.531	13.150	148.246	445.313	888.147
21	Össz.	2,618.804	12,977.567	15,596.371	1,514.977	4,720.639	30,166.606	50,483.616	59,876.141
22	II/b.	264.096	1,066.240	1,330.335	4,094.837	7,700.144	71.697 ²⁾	9,102.176	6,902.246
	III.								
23	28/a, 30	42.249	298.095	340.344	35.539	114.685	305.512	760.541	919.815
24	31/b	9.398	98.568	107.966	4.830	9.031	473.780	590.777	1,124.894
25	32	54.335	1,234.918	1,289.253	555.838	844.444	279.338	2,413.035	3,427.207
26	33, 34	49.492	190.717	240.209	45.681	124.494	592.822	957.525	1,089.343
27	35	182	3.885	4.067	—	—	4.460	8.527	18.755
28	36	822	8.125	8.947	73	220	5.797	14.964	23.386
29	37	12.567	55.060	67.627	26.683	142.454	83.534	293.615	314.712
30	39	13.015	48.076	61.091	400	1.919	142.105	205.115	339.333
31	Össz.	182.060	1,937.444	2,119.504	669.044	1,237.247	1,887.348	5,244.099	7,257.445

²⁾ A közhasználatú áramfejlesztőtelepek az 1922. évben a saját üzemükben fogyasztott villamos-
áram értékét nem mutatták ki.

A budapesti gyáripár főbb üzemi és

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelepek száma	Az ipartelepek közül szűntelt	Üzemnapok		A kalorikus erőgépek	A villamos-motorok	Munkáslétszám 1922. évi október hó 1-én		
				száma	Munkanapok ¹⁾			teljesítő-képessége lőerőben	férfi	nő
IV. Fa- és csontipar.										
32	40. Fűrésztelepek	9	2	1.710	—	250	8	308	52	360
33	43. Hordó- és faedénygyártás	4	—	1.140	—	430	33	111	2	113
34	47. Egyéb faárúk gyártása	4	1	810	—	168	20	145	17	162
35	49. Asztalosipar	43	—	12.420	—	1.087	1.031	2.090	162	2.252
36	51. Faredőnygyártás	2	—	540	—	—	19	31	1	32
37	53. Esztergályosiparok	5	—	1.440	—	—	61	56	114	170
38	56. Aranyozók, tükör- és képeretkészítők, faragott árúk gyártása	4	—	1.140	—	—	13	32	29	61
39	58. Csont, gyöngyház stb. árúk, fésűk gy.	2	—	600	—	35	66	93	49	142
40	59. Gyermekjátékszer gyártás és fával kapcsolatos anyagból	3	—	650	—	—	19	24	35	59
41	63. Kocsi-, kerék- és csónakgyártás	4	—	1.200	—	80	107	207	—	207
42	Egyéb a faipar körébe tart. iparágak	4	—	820	—	105	34	30	2	32
43	Fa- és csontipar összesen	84	3	22.470	—	2.155	1.411	3.127	463	3.590
V. Bőr-, sörte-, szőr-, toll- és ruggy-ip.										
44	64., 69. Bőr- és ruggyantagyártás	3	—	840	—	1.425	2.100	1.106	484	1.590
45	65. Bőrdíszmű és bőrdöngygyártás, szíjgyártó és nyergesipar	9	—	2.670	—	—	18	71	9	80
46	67. Sörte-, szőr- és tollipar (kefegyártás)	10	—	2.910	—	120	162	167	256	423
47	Bőr-, sörte-, szőr-, toll- és ruggyantap ipar összesen	22	—	6.420	—	1.545	2.280	1.344	749	2.093
VI. Fonó- és szövőipar.										
48	70. Pamutipar	4	—	1.140	—	300	50	139	562	701
49	72. Kenderipar	3	—	870	—	33	15	23	5	28
50	73. Jutaipar	2	—	570	—	2.464	60	203	842	1.045
51	74. Gyapjúipar	2	—	430	—	120	26	35	33	68
52	77. Kötő- és kötszövőárúk gyártása	4	—	1.170	—	50	28	23	276	299
53	78. Paszományárúgyártás	3	1	570	—	—	10	16	38	54
54	79. Hímzés és csipkegyártás	4	—	1.110	—	—	5	—	275	275
55	80. Kikészítőtelepek	10	—	2.880	—	3.678	4.059	1.014	533	1.547
56	81. Egyéb textilárúk gyártása	2	—	570	—	—	46	11	154	165
57	Fonó- és szövőipar összesen	34	1	9.310	—	6.645	4.299	1.464	2.718	4.182
VII. Ruházati ipar.										
58	82. Szabóipar	14	—	2.580	—	—	26	292	380	672
59	83. Szücsipar	6	—	1.740	—	7	11	54	97	151
60	84. Fehérnemű- és ágyneműgyártás	17	1	3.420	—	—	48	133	814	947
61	85. Férfi- és nőidivatárucikkek gyártása	2	1	300	—	—	1	—	6	6
62	87. Keztyű- és kötszerészipar	6	—	1.270	—	35	63	34	75	109
63	88. Gyapjúból és egyéb szőrökből való kalapok gyártása	5	1	1.040	—	320	119	168	176	344
64	90. Művirág- és dísztollgyártás	5	—	1.380	—	—	22	6	89	95
65	91. Bőrcipőgyártás	11	—	2.760	—	35	183	576	328	904
66	Egyéb a ruházati ipar körébe tartozó iparágak	3	—	870	—	16	26	12	32	44
67	Ruházati ipar összesen	69	3	15.360	—	413	499	1.275	1.997	3.272

¹⁾ A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1922. évben nem állanak rendelkezésre.

termelési adatai 1922-ben. (Folytatás.)

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek.			Szentfogyasztás méter- mázsában	A felhasznált		A főbb termelési és üzemi költségek együtt	Az év folyamán előállított összes iparcikkek értéke
		Tiszt- viselők	Munkások	Összes alkal- mazottak		tűzelő- és anyagok	nyersanyagok, félgyártmá- nyok, gyárt- mányok és csomagoló- anyagok		
részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában									
a r a n y k o r o n á b a n									
IV.									
32	40	50.187	116.802	166.989	—	—	1,675.916	1,842.905	3,409.428
33	43	18.318	71.122	89.440	500	892	302.344	392.676	861.288
34	47	7.653	99.430	107.083	8.000	4.460	82.599	194.142	202.533
35	49	132.075	1,205.730	1,337.805	14.471	29.423	2,638.464	4,005.692	4,966.827
36	51	1.445	7.339	8.784	113	302	51.410	60.496	56.689
37	53	13.014	86.695	99.709	385	1.711	452.877	554.297	696.871
38	56	736	17.166	17.902	260	1.630	27.905	47.437	78.377
39	58	8.726	85.259	93.985	1.386	7.184	124.084	225.253	370.448
40	59	5.613	18.636	24.249	30	304	31.016	55.569	66.422
41	63	4.922	101.389	106.311	240	996	104.887	212.194	264.446
42	Egyéb	2.248	19.730	21.978	2.196	9.169	76.668	107.815	318.444
43	Össz.	244.937	1,829.298	2,074.235	27.581	56.071	5,568.170	7,698.476	11,291.773
V.									
44	64., 69	191.951	611.080	803.031	156.745	390.602	4,986.764	6,180.397	8,748.180
45	65	8.377	44.959	53.336	450	1.434	792.334	847.104	888.901
46	67	32.380	162.567	194.947	7.876	25.043	732.193	952.183	1,461.202
47	Össz.	232.708	818.606	1,051.314	165.071	417.079	6,511.291	7,979.684	11,098.283
VI.									
48	70	36.139	161.036	197.175	39.441	88.371	1,296.067	1,581.613	3,803.998
49	72	—	6.544	6.544	—	—	9.478	16.022	21.365
50	73	19.725	298.412	318.137	71.989	133.291	3,750.049	4,201.477	5,301.444
51	74	15.500	30.546	46.046	11.000	25.765	792.611	864.422	1,145.771
52	77	13.154	87.932	101.086	3.100	12.827	394.296	508.209	917.539
53	78	4.309	13.401	17.710	60	201	80.904	98.815	110.439
54	79	41.935	144.467	186.402	230	2.367	216.169	404.938	525.136
55	80	153.503	717.677	871.180	417.165	773.654	9,376.277	11,021.111	11,991.222
56	81	27.765	32.004	59.769	1.828	2.379	93.660	155.808	134.347
57	Össz.	312.030	1,492.019	1,804.049	544.813	1,038.855	16,009.511	18,852.415	23,951.261
VII.									
58	82	107.236	563.451	670.687	592	3.731	2,855.043	3,529.461	6,377.367
59	83	19.580	70.927	90.507	210	1.019	400.739	492.265	824.972
60	84	50.934	250.815	301.749	3.930	8.308	3,981.363	4,291.420	4,416.574
61	85	—	3.267	3.267	—	—	9.259	12.526	12.488
62	87	19.976	39.871	59.847	584	2.196	701.267	763.310	955.447
63	88	38.174	160.153	198.327	50.200	74.724	1,159.359	1,432.410	1,847.109
64	90	4.327	27.276	31.603	235	2.373	201.625	235.601	328.880
65	91	51.752	402.223	453.975	222	1.249	1,454.162	1,909.386	3,519.804
66	Egyéb	3.417	18.159	21.576	220	286	364.092	385.954	488.165
67	Össz.	295.396	1,536.142	1,831.538	56.193	93.886	11,126.909	13,052.333	18,770.806

A budapesti gyárilpar főbb üzemi és

Sor-szám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelepek száma	Az ipartelepek közül szünetelt	Üzemnapok		A kalorikus erőgépek		A villamos-motorok		Munkáslétszám 1922. évi október hó 1-én		
				száma	Munkanapok ¹⁾	teljesítő-képessége lóerőben	A villamos-motorok	férfi	nő	együtt		
VIII. Papirosipar.												
68	94. Papirosárúgyártás és könyvkötőipar	42	1	11.750	—	429	612	393	1.304	1.697		
IX. Élelmezési és élvezeti cikkek gyárt.												
69	95. Malomipar	13	4	1.060	—	21.225	3.580	1.540	177	1.717		
70	96. Sütőipar és tésztagyártás	15	—	4.070	—	144	283	290	131	421		
71	98. Cukorka-, cukorsütemény-, kakaó- és csokoládégyártás	22	—	5.660	—	161	213	184	391	575		
72	100/a Pótkávé- és növényi konzervgyártás	8	—	1.640	—	89	67	41	112	153		
73	102. Szalámi-, húsárú-, hús- és hal-konzervgyártás	17	1	3.930	—	495	770	764	636	1.400		
74	103. Tejtermékek gyártása	5	—	1.695	—	272	127	417	136	553		
75	104. Dohánygyártás	4	—	1.080	—	31	646	682	2.776	3.458		
76	105. Sör- és malátagyártás	7	1	1.870	—	16.426	6.033	1.793	326	2.119		
77	106. Szeszgyártás	2	—	730	—	430	90	461	7	468		
78	108. Cognac-, likőr-, pálinka- és rumgy.	11	—	2.910	—	46	80	181	132	313		
79	110., 111. Ásványvízkiaknázás, szikvizgyártás, közhasználatú vízmű	11	—	3.470	—	6.106	1.229	732	153	885		
80	112. Jéggyártás	3	—	935	—	725	442	37	2	39		
81	Egyéb az élelmezési iparba tartozó iparág	1	—	300	—	150	—	25	7	32		
82	Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása összesen	119	6	29.350	—	46.300	13.560	7.147	4.986	12.133		
X. Vegyészeti ipar.												
83	113., 114. Kőolajfinomítás és világító-gyártás	5	—	1.600	—	2.635	3.938	1.540	106	1.646		
84	116. Keményítőgyártás	2	—	570	—	262	—	68	41	109		
85	118., 126. Enyv- és albumingyártás és műtrágyagyártás	4	—	1.460	—	1.660	599	440	143	583		
86	121. Zsíros növényolajgyártás	3	—	840	—	46	11	44	3	47		
87	122. Gyertya-, szappan- és illatszer-gyártás	20	—	5.305	—	508	464	352	506	858		
88	124. Kocsikenőcs-, bőrkenőcs- és csizma-mázgyártás	9	—	2.450	—	140	68	88	45	133		
89	125. Festék-, lakk-, kékitő-, tinta- és írógépgyártás	11	—	3.155	—	86	152	89	99	188		
90	127. Aszfalt-, kátrány- és rokoncikk-gyártása	4	—	980	—	228	—	56	3	59		
91	128. Vegyészeti szerek gyártása	16	—	4.395	—	662	771	299	315	614		
92	129. Egyéb vegyészeti cikkek gyártása	7	—	1.840	—	62	136	49	59	108		
93	Vegyészeti ipar összesen	81	—	22.595	—	6.289	6.139	3.025	1.320	4.345		
XII. Sokszorosító- és műipar.												
94	130. Nyomdaipar	70	—	20.025	—	435	2.996	3.824	2.041	5.865		
95	Budapest I—XII. főcsoport összesen	819	27	218.230	—	234.379	87.995	57.997	20.654	78.651		

¹⁾ A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1922. évben nem állanak rendelkezésre.

termelési adatai 1922-ben. (Vége.)

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek			Szénfogyasztás méter- mázsában	A felhasznált		A főbb termelési és üzemi költségek együtt	Az év folyamán előállított összes iparcikkek értéke
		Tisztviselők	Munkások	Összes alkalmazottak		tüzelőanyagok	nyersanyagok félgyártmányok, gyártmányok és csomagolóanyagok		
aranykoronában									
68	VIII. 94	126.281	656.602	782.883	26.213	41.943	1,947.102	2,771.928	3,996.408
69	IX. 95	634.386	711.072	1,345.458	372.649	652.685	49,474.614	51,472.757	56,266.139
70		96	93.564	206.258	299.822	62.199	121.035	2,456.171	2,877.028
71	98	68.894	195.652	264.546	21.067	61.617	2,232.906	2,559.069	3,249.055
72		100/a	14.810	46.673	61.483	9.141	29.110	480.067	570.660
73	102	249.636	437.258	686.894	30.798	122.066	5,194.792	6,003.752	12,569.940
74	103	134.115	202.254	336.369	69.103	116.850	3,075.685	3,528.904	3,890.728
75	104	73.570	749.724	823.294	22.451	82.730	4,104.524	5,010.548	36,708.479
76	105	332.151	1,014.854	1,347.005	765.047	1,813.053	5,664.545	8,824.603	11,367.422
77	106	50.780	216.499	267.279	279.319	593.061	1,824.904	2,685.244	4,817.740
78	108	125.518	92.051	217.569	3.640	27.428	4,040.809	4,285.806	4,541.658
79	110, 111	148.332	434.927	583.259	641.348	1,073.618	311.267	1,968.144	2,309.483
80		112	5.636	26.560	32.196	20.600	31.666	13.773	77.635
81	Egyéb	3.738	10.344	14.082	1.440	881	—	14.963	213.666
82	Össz.	1,995.130	4,344.126	6,279.256	2,298.802	4,725.800	78,874.057	89,879.113	140,893.247
83	X. 113, 114	606.403	997.622	1,604.025	516.712	1,307.140	9,972.976	12,884.141	13,780.258
84		116	5.110	45.657	50.767	64.032	33.813	850.406	934.986
85	118, 126	130.765	362.660	493.425	211.621	387.659	2,959.120	3,840.204	4,005.780
86		121	12.835	12.301	25.136	5.500	19.792	190.888	235.816
87	122	204.053	225.324	429.377	111.549	209.935	5,514.229	6,153.541	9,308.056
88	124	56.877	47.486	104.363	5.329	12.298	755.979	872.640	1,784.147
89	125	46.170	64.956	111.126	2.890	14.299	1,626.905	1,752.330	2,318.170
90	127	21.644	47.490	69.134	13.390	22.170	300.865	392.169	478.237
91	128	169.398	231.287	400.685	29.334	72.792	1,513.521	1,986.998	2,953.252
92	129	24.400	27.077	51.477	16.900	12.103	233.200	296.780	382.954
93		Össz.	1,277.655	2,061.860	3,339.515	977.257	2,092.001	23,918.089	29,349.605
94	130	507.103	3,457.673	3,964.776	36.879	149.399	5,714.250	9,828.425	14,348.751
95	I—XII. össz.	8,925.713	37,146.737	46,072.450	10,913.348	24,694.757	209,383.134	280,150.341	375,003.056

A budapesti gyáripár főbb üzemi

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelepek száma	Az ipartelepek közötti szímetelt	Üzemnapok		A kalorikus erőgépek	A villamos-motorok	Munkáslétszám 1923. évi október hó 1-én		
				Munkanapok ¹⁾	száma			fejlesztő-képessége lőerőben	férfi	nő
				száma	teljesítő-képessége lőerőben	férfi	nő	együtt		
I. Vas- és fémipar.										
1	1. Vas- és acélgártás	2	—	582	—	1.000	711	625	24	649
2	2. Vas- és acélöntés	5	2	827	—	580	964	1.150	29	1.179
3	3. Kovácsolt árúk, szerszámok, szegek és csavarok gyártása	28	1	7.860	—	2.307	2.771	1.937	438	2.375
4	4. Drótkötél-, vasfonat- és szövet-, kábelgyártás és drótárúk	6	—	1.781	—	725	2.618	520	226	746
5	8. Épület- és mulakatosság	33	—	9.415	—	272	620	1.311	157	1.468
6	9. Vas- és rézbútorok és pénzszekrények gyártása	10	—	2.804	—	162	166	454	73	527
7	11. Nemes- és nem nemes fémek és ezekből való félgyártm. előállítása	3	—	884	—	1.331	1.765	324	17	341
8	12. Arany- és ezüstárúk gyártása	17	—	4.902	—	18	201	303	101	404
9	13. Rézművesipar	3	—	894	—	8	3	22	—	22
10	14. Fémöntészet	14	—	4.094	—	226	226	366	74	440
11	15. Csillár- és lámpaárúgyártás	13	1	3.339	—	785	111	689	281	970
12	16. Bádogos- és szerelőipar	16	—	4.625	—	252	119	604	200	804
13	18. Fémárúk gyártása	16	—	4.705	—	77	99	280	78	358
14	Egyéb a vas- és fémiparba tartozó iparágak	3	—	832	—	150	390	211	327	538
15	Vas- és fémipar összesen	169	4	47.544	—	7.893	10.764	8.796	2.025	10.821
II/a. Gépgyártás és közlekedési eszközök gyártása, villamossági ipar, hangszeripar, műszerek, tudományos eszközök és tanszerek gyártása.										
16	20. Kazán-, gép- és hajógyártás, fegyver-, vagon- stb. gyártás	55	2	15.038	—	17.005	23.496	18.070	353	18.423
17	21. Mérleggyártás	5	—	1.436	—	194	340	286	4	290
18	23. Elektrotechnikai cikkek gyártása	22	—	6.418	—	3.091	9.253	3.087	1.507	4.594
19	24. Orgona- és zongorakészítő és egyéb hangszeripar	4	—	1.181	—	—	38	44	—	44
20	25. Óragyártás, orvosi és egyéb műszerek tudományos eszközök és tanszerek gyártása	19	1	5.405	—	4	197	583	73	656
21	Gépgyártás stb. összesen	105	3	29.478	—	20.294	33.324	22.070	1.937	24.007
22	II/b. Közhasználatú villamos áramfejlesztő telepek	6	—	2.190	—	135.400	5.161	2.025	59	2.084
III. Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipar.										
23	28/a. 30. Cementgyártás, műköipar, cementárúk gyártása	8	2	1.579	—	254	550	689	283	972
24	31/b. Kőmegmunkáló telepek	7	—	2.003	—	160	264	134	37	171
25	32. Téglagyártás	12	2	2.947	—	5.183	2.442	2.629	1.269	3.898
26	33, 34. Tűzálló agyagárú- és hővédőanyag-, aszbesztárúgyártás	2	—	601	—	380	213	246	95	341
27	35. Kályhakészítés	2	1	300	—	—	4	10	—	10
28	36. Pipagyártás	2	—	610	—	—	3	14	1	15
29	37. Egyéb agyagárúk gyártása	4	—	1.180	—	218	226	314	263	577
30	39. Üvegcsiszolás és köszörülés	6	—	1.781	—	—	95	50	3	53
31	Egyéb e csoportba tartozó iparág	1	—	285	—	60	94	218	6	224
32	Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipar összesen	44	5	11.286	—	6.255	3.891	4.304	1.957	6.261

¹⁾ A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1923. évben nem állanak rendelkezésre.

és termelési adatai 1923-ban.

Sorszám	Az inari fő- és alsoport száma	Fizetések és munkabérek.			Szentfogyasztás mér- mázsában	A felhasznált		A főbb termelési és üzemi költségek együtt	Az év folyamán elbájtott összes iparcikkek értéke
		Tiszt- viselők	Munkások	Összes alkál- mazottak		tűzelő- és világító- anyagok	nyersanyagok, főgyártmá- nyok, gyárt- mányok és csomagoló- anyagok		
		részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában				é r t é k e			
	I.								
1	1	40.956	427.657	468.613	169.410	692.831	803.986	1,965.430	2,409.670
2	2	107.464	574.650	682.114	39.532	367.995	2,276.608	3,326.717	3,834.914
3	3	445.340	1,144.677	1,590.017	151.825	816.448	2,556.294	4,962.759	8,066.781
4	4	159.092	412.531	571.623	67.279	259.378	3,180.379	4,011.380	6,232.044
5	8	145.128	590.523	735.651	13.956	154.084	1,925.541	2,815.276	3,690.960
6	9	23.628	222.745	246.373	8.070	44.046	710.139	1,000.558	1,276.435
7	11	105.078	242.050	347.128	55.884	156.830	1,249.037	1,752.995	2,398.153
8	12	33.415	264.684	298.099	138	39.262	1,534.372	1,871.733	2,243.907
9	13	1.467	13.352	14.819	75	2.713	28.486	46.018	54.937
10	14	84.113	217.159	301.272	1.811	86.419	1,066.383	1,454.074	3,342.317
11	15	136.210	554.838	691.048	20.995	90.019	1,047.779	1,828.846	2,529.209
12	16	154.424	437.277	591.701	28.608	89.981	844.785	1,526.467	2,487.755
13	18	25.328	156.375	181.703	415	45.919	287.886	515.508	593.794
14	Egyéb	34.161	197.122	231.283	45.484	82.024	397.179	710.486	907.642
15	Össz.	1,495.804	5,455.640	6,951.444	603.482	2,927.949	17,908.854	27,788.247	40,068.518
	II/a.								
16	20	2,029.576	11,152.128	13,181.704	1,154.959	4,465.735	15,382.083	33,029.522	36,961.667
17	21	50.119	125.600	175.719	2.850	39.027	165.015	379.761	1,037.195
18	23	944.252	2,213.369	3,157.621	97.027	478.577	4,884.667	8,520.865	9,449.079
19	24	5.447	23.999	29.446	130	1.441	7.507	38.394	58.045
20	25	71.045	311.498	382.543	747	40.761	357.659	780.963	1,017.926
21	Össz.	3,100.439	13,826.594	16,927.033	1,255.719	5,025.541	20,796.931	42,749.505	48,523.912
22	II/b.	409.242	1,254.531	1,663.773	4,288.483	8,499.818	688.628	10,852.219	16,001.849
	III.								
23	28/a, 30	53.657	344.404	398.061	8.007	111.360	575.865	1,085.286	964.812
24	31 b	13.001	120.808	133.809	5.273	28.955	178.364	341.128	453.390
25	32	100.272	1,265.221	1,365.493	612.332	1,582.157	377.810	3,325.460	4,966.482
26	33, 34	48.279	113.394	161.673	63.458	196.959	415.858	774.490	1,377.220
27	35	231	4.310	4.541	—	1.041	1.993	7.575	21.837
28	36	803	4.209	5.012	66	1.482	1.938	8.432	16.319
29	37	23.462	152.022	175.484	47.245	188.690	128.060	492.234	558.630
30	39	6.026	40.251	46.277	600	7.772	150.025	204.074	256.686
31	Egyéb	32.059	110.329	142.388	27.966	86.590	44.866	273.844	457.692
32	Össz.	277.790	2,154.948	2,432.738	764.947	2,205.006	1,874.779	6,512.523	9,073.068

A budapesti gyáripár főbb üzemi

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelemek száma	Az ipartelemek közül szűnveit	Munkanapok		A kalorikus erőgépek	A villamos-motorok	Munkaslétszám 1923. évi október hó 1-én		
				száma	Munkanapok ¹⁾			férfi	nő	együtt
IV. Fa- és csontipar.										
32	40. Fűrésztelepek.....	12	1	2.862	—	1.104	80	534	84	618
33	41., 43. Hordó-és faedénygyártás, dongagyártás.....	4	—	945	—	540	27	225	3	228
34	47. Egyéb faárúk gyártása.....	3	1	576	—	153	10	111	12	123
35	48., 49. Asztalosipar, hajlított fabútorok és székülések gyártása.....	49	—	14.540	—	1.227	1.918	2.418	206	2.624
36	51. Faredőnygyártás.....	2	—	579	—	—	19	30	1	31
37	53. Esztergályos iparok.....	7	—	1.816	—	—	92	148	85	233
38	56. Aranyozók, tükör- és képeretkészítők, faragottárúk gyártása..	4	—	1.201	—	—	13	28	35	63
39	58. Csont-, gyöngyház stb. árúk, fésűk, gyártása.....	3	—	758	—	35	69	122	69	191
40	59. Gyermekjátékszergyártás fából és fával kapcsolatos anyagból.....	3	1	622	—	—	13	10	12	22
41	63. Kocsi-, kocsikerék- és csónakgyártás	4	—	1.206	—	80	112	242	—	242
42	Egyéb a faipar körébe tart. iparágak	4	—	1.102	—	105	26	51	6	57
43	Fa- és csontipar összesen.....	95	3	26.207	—	3.244	2.379	3.919	513	4.432
V. Bőr-, sörte-, szőr-, toll- és ruggyantaipar.										
44	64., 69. Bőrgyártás és ruggyantaipar	5	—	1.497	—	1.488	3.072	885	485	1.370
45	65. Bőrdíszmü- és bőrdőnygyártás, szíjgyártó- és nyergesipar.....	6	—	1.713	—	—	15	54	7	61
46	67. Sörte-, szőr-, és tollipar (kefegyártás)	10	—	2.819	—	120	176	168	184	352
47	Bőr-, sörte-, szőr-, toll- és ruggyantaipar összesen.....	21	—	6.029	—	1.608	3.263	1.107	676	1.783
VI. Fonó- és szövőipar.										
48	70. Pamutipar.....	9	—	2.344	—	445	534	321	1.024	1.345
49	72. Kenderipar.....	3	—	822	—	8	16	15	—	15
50	74. Gyapjúipar.....	5	—	1.501	—	120	1.791	192	600	792
51	77. Kötő- és kötszövőárúk gyártása.....	9	—	2.122	—	65	129	43	458	501
52	78. Paszomántárúgyártás.....	6	—	1.578	—	—	118	54	199	253
53	79. Hímzés és csipkegyártás.....	4	—	1.107	—	—	20	4	260	264
54	80. Kikészítőtelepek.....	13	—	3.789	—	3.536	3.847	1.033	560	1.593
55	Egyéb a fonó- és szövőiparba tartozó iparágak.....	2	—	594	—	2.464	72	217	695	912
56	Fonó- és szövőipar összesen.....	51	—	13.857	—	6.638	6.527	1.879	3.796	5.675
VII. Ruházati ipar.										
57	82. Szabóipar.....	17	—	3.691	—	—	28	478	474	952
58	83. Szűcsipar.....	6	—	1.693	—	7	12	62	84	146
59	84. Fehérnemü- és ágynemügyártás.....	21	1	4.912	—	—	168	174	750	924
60	85. Férfi- és nőidivatárcikkek gyártása	2	—	540	—	—	1	—	13	13
61	87. Keztyü- és kötszerészipar.....	6	—	1.772	—	35	100	31	70	101
62	88. Gyapjúból és egyéb szőrökből való kalapok készítése.....	5	—	1.488	—	300	121	206	260	466
63	90. Művirág- és dísztollgyártás.....	6	—	1.648	—	—	15	15	102	117
64	91. Bőrcipőgyártás.....	13	—	3.783	—	35	213	640	310	950
65	Egyéb a ruházati ipar körébe tartozó iparágak.....	3	—	888	—	—	26	23	39	62
66	Ruházati ipar összesen.....	79	1	20.415	—	377	684	1.629	2.102	3.731

1) A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1923. évben nem állnak rendelkezésre.

és termelési adatai 1923-ban. (Folytatás.)

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek			Számítógazdálkodás mértékében	A felhasznált		A főbb termelési és üzemi költségek egyéjt	Az év folyamán előállított összes iparcikkék értéke
		Tisztviselők	Munkások	Összes alkalmazottak		tüzelő- és világítóanyagok	nyersanyagok, félgyártmányok, gyártmányok és csomagolóanyagok		
		részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában							
aranykoronában									
32	IV. 40	71.610	224.410	296.020	200	28.352	849.745	1,174.117	1,743.473
33	41., 43	30.171	138.914	169.085	342	26.278	780.689	976.052	1,038.813
34	47	1.355	81.585	82.940	150	2.730	25.602	111.272	97.828
35	48., 49	212.680	1,738.654	1,951.334	12.407	138.719	1,861.312	3,951.365	5,264.951
36	51	2.780	21.815	24.595	315	1.595	43.600	69.790	101.600
37	53	18.240	64.974	83.214	337	16.572	267.961	367.747	517.244
38	56	1.601	14.431	16.032	190	3.439	31.420	50.891	65.466
39	58	13.412	77.358	90.770	1.016	17.839	83.699	192.308	380.990
40	59	360	11.930	12.290	25	2.947	9.296	24.533	43.810
41	63	16.030	116.427	132.457	179	14.589	72.151	219.197	263.911
42	Egyéb	10.797	33.924	44.721	4.724	20.432	302.284	367.437	572.270
43	Össz.	379.036	2,524.422	2,903.458	19.885	273.492	4,327.759	7,504.709	10,090.356
44	V. 64., 69	323.923	631.101	955.024	138.061	407.634	3,573.486	4,936.144	6,541.116
45	65	8.021	36.595	44.616	468	3.982	365.883	414.481	555.379
46	67	51.002	129.638	180.640	5.090	21.743	525.203	727.586	905.765
47	Össz.	382.946	797.334	1,180.280	143.619	433.359	4,464.572	6,078.211	8,002.260
48	VI. 70	107.423	508.512	615.935	61.196	135.604	4,067.017	4,818.556	7,530.292
49	72	—	5.703	5.703	—	980	20.482	27.165	40.998
50	74	69.148	307.122	376.270	19.325	104.252	1,449.168	1,929.690	7,515.302
51	77	27.197	147.650	174.847	3.990	32.978	691.356	899.181	1,368.801
52	78	15.689	129.223	144.912	377	15.513	741.902	902.327	1,248.135
53	79	18.529	100.153	118.682	2.036	7.959	146.609	273.250	548.317
54	80	182.901	670.656	853.557	436.797	1,093.403	10,813.719	12,760.679	17,307.773
55	Egyéb	51.570	342.656	394.226	69.008	198.071	2,766.456	3,358.753	6,283.123
56	Össz.	472.457	2,211.675	2,684.132	592.729	1,588.760	20,696.709	24,969.601	41,842.741
57	VII. 82	204.478	745.370	949.848	1.261	36.469	4,046.171	5,032.488	6,294.766
58	83	44.142	65.120	109.262	410	8.229	697.584	815.075	1,111.865
59	84	116.152	304.076	420.228	5.010	34.595	3,492.028	3,946.851	5,216.805
60	85	1.538	4.871	6.409	—	435	27.504	34.348	44.618
61	87	16.522	52.253	68.775	534	10.647	571.845	651.267	893.309
62	88	65.415	169.641	235.056	48.191	97.582	785.504	1,118.142	1,785.985
63	90	23.330	37.053	60.383	345	4.822	109.052	174.257	261.200
64	91	83.641	497.339	580.980	2.419	46.793	1,807.633	2,435.406	3,189.819
65	Egyéb	4.453	15.988	20.441	462	7.194	307.689	335.324	400.730
66	Össz.	559.671	1,891.711	2,451.382	58.632	246.766	11,845.010	14,543.158	19,199.097

A budapesti gyárpar főbb üzemi

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelemek száma	Az ipartelemek közül szűnelt	Üzemnapok		Munkanapok ¹⁾		A kalorikus erőgépek		A villamos-motorok		Munkáslétszám 1923. évi október hó 1-én						
				száma	teljesítő-képessége lőerőben	száma	teljesítő-képessége lőerőben	száma	teljesítő-képessége lőerőben	férfi	nő	együtt						
													száma	teljesítő-képessége lőerőben	férfi	nő	együtt	
VIII. Papirosipar.																		
67	94. Papirosárúgyárt. és könyvkötőipar	38	—	11.323	—	379	533	310	1.162	1.472								
IX. Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása.																		
68	95. Malomipar	12	3	992	—	21.272	3.807	1.762	162	1.924								
69	96. Sütőipar és tésztagyártás	15	1	4.292	—	144	304	310	151	461								
70	98. Cukorka-, cukorsütemény-, kakaó- és csokoládégyártás	24	—	6.957	—	141	565	304	704	1.008								
71	100/a Pótkávé- és növényi konzervgyárt.	8	—	1.550	—	103	72	39	80	119								
72	102. Szalámi-, húsárú-, hús- és hal-konzervgyártás	17	—	4.592	—	485	899	787	621	1.408								
73	103. Tejtermékek gyártása	6	—	1.997	—	247	453	416	133	549								
74	104. Dohánygyártás	4	—	1.184	—	17	665	611	2.535	3.146								
75	105. Sör- és malátagyártás	5	—	1.502	—	8.310	6.927	1.612	423	2.035								
76	106. Szeszgyártás	2	—	713	—	840	111	318	6	324								
77	108. Cognac-, likőr-, pálinka- és rum-gyártás	15	—	4.363	—	24	100	177	138	315								
78	110., 111. Ásványvízkiaknázás, szikvízgyárt. és közhasználatú vízművek	12	—	3.886	—	6.457	1.260	808	145	953								
79	112. Jéggyártás	3	—	947	—	725	442	47	—	47								
80	Egyéb az élelmezési iparba tartozó iparágak	3	—	690	—	815	48	257	81	338								
81	Élelmezési és élvezeti cikkek gyárt. összesen	126	4	33.665	—	39.580	15.653	7.448	5.179	12.627								
X. Vegyészeti ipar.																		
82	113., 114. Kőolajfinomítás és világítógázgyártás	4	—	1.280	—	2.635	3.938	1.523	96	1.619								
83	116. Keményítőgyártás	2	—	510	—	262	—	55	32	87								
84	118. Enyv- és albumingyártás	3	—	955	—	1.030	123	257	114	371								
85	121. Zsíros növényolajgyártás	4	—	1.010	—	46	19	67	2	69								
86	122. Gyertya-, szappan- és illatszergyárt.	21	—	5.721	—	497	546	266	391	657								
87	124. Kocsikenőcs-, bőrkenőcs- és csizma-mázgyártás	10	1	2.613	—	120	104	81	36	117								
88	125. Festék-, lakk-, kéklítő-, tinta- és iróngyártás	12	—	3.465	—	34	140	64	94	158								
89	126. Csontszén- és műtrágyagyártás	2	—	575	—	1.000	859	394	56	450								
90	127. Aszfalt-, kátrány- és rokoncikkek gyártása	3	—	863	—	228	—	64	2	66								
91	128. Vegyészeti szerek gyártása	19	1	5.043	—	798	821	311	232	543								
92	129. Egyéb vegyészeti cikkek gyártása	7	—	1.983	—	92	145	55	72	127								
93	Vegyészeti ipar összesen	87	2	24.018	—	6.742	6.695	3.137	1.127	4.264								
XII. Sokszorosító- és műipar.																		
94	130. Nyomdaipar	68	—	20.377	—	435	3.400	3.562	1.753	5.315								
95	Budapest I—XII. főcsoport össz.	889	22	246.389	—	228.845	92.274	60.186	22.286	82.472								

¹⁾ A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1923. évben nem állnak rendelkezésre.

és termelési adatai 1923-ban. (Vége.)

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek			Szénelőzést mérő mészában	A felhasznált		A főbb termelési és üzemi költségek együtt	Az év folyamán előállított összes iparcikkék értéke
		Tisztviselők	Munkások	Összes alkalmazottak		tüzelő- és világítóanyagok	nyersanyagok, félgártmányok, gyártmányok és csomagolóanyagok		
		részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában				értéke			
VIII.									
67	94	170.466	564.278	734.744	13.204	92.761	1.886.032	2.713.537	3.774.959
IX.									
68	95	579.742	960.689	1.540.431	491.570	1.424.864	36.562.815	39.528.110	51.796.600
69	96	88.010	211.891	299.901	56.105	203.006	2.439.815	2.942.722	3.484.663
70	98	108.632	390.801	499.433	22.611	128.643	3.382.982	4.011.058	4.534.215
71	100/a	16.757	33.229	49.986	6.024	29.892	252.501	332.379	387.455
72	102	309.490	1.040.253	1.349.743	31.472	155.717	11.144.102	12.649.562	16.433.882
73	103	139.490	202.	342.042	62.176	209.758	4.870.896	5.422.696	5.834.736
74	104	131.210	743.283	874.493	18.916	107.112	9.724.400	10.706.005	40.000.000
75	105	434.338	878.210	1.312.548	589.404	942.419	4.582.540	6.837.507	7.956.379
76	106	52.769	144.415	197.184	242.830	781.863	1.280.968	2.260.015	2.947.829
77	108	277.333	110.390	387.723	5.483	37.623	2.305.490	2.730.836	3.477.182
78	110, 111	569.340	916.526	1.485.866	557.697	1.150.235	416.808	3.052.909	4.411.325
79	112	8.656	32.930	41.586	24.600	141.746	11.545	194.877	366.877
80	Egyéb	20.353	144.962	165.315	71.505	280.508	1.610.757	2.056.580	2.050.571
81	Össz.	2.736.120	5.810.131	8.546.251	2.180.393	5.593.386	78.585.619	92.725.256	143.681.714
X.									
82	113, 114	778.385	969.052	1.747.437	766.248	2.198.876	8.644.980	12.591.293	14.242.073
83	116	9.245	37.139	46.384	49.382	75.956	486.417	608.757	720.700
84	118	93.021	154.078	247.099	143.569	242.345	1.127.853	1.617.297	2.678.854
85	121	18.083	34.641	52.724	6.170	12.660	260.209	325.593	414.826
86	122	266.144	218.324	484.468	97.432	258.405	5.145.942	5.888.815	7.666.920
87	124	82.051	52.574	134.625	6.822	26.239	1.262.959	1.423.823	1.713.176
88	125	74.779	59.137	133.916	2.820	30.104	2.160.506	2.324.526	2.629.231
89	126	44.676	269.252	313.928	95.917	228.332	1.170.669	1.712.929	3.821.738
90	127	21.970	40.661	62.631	8.627	31.882	279.493	374.006	467.627
91	128	249.983	221.117	471.100	35.690	188.631	947.222	1.606.953	3.470.757
92	129	35.677	45.011	80.688	26.994	69.678	301.853	452.219	777.072
93	Össz.	1.674.014	2.100.986	3.775.000	1.239.671	3.363.108	21.788.103	28.026.211	38.602.974
XII.									
94	130	531.798	3.203.740	3.735.538	39.410	472.719	3.958.158	8.166.415	13.364.814
I—XII.									
	Össz.	12.189.783	41.795.990	53.985.773	11.200.168	30.722.665	188.821.154	273.529.592	392.226.262

A budapesti gyáripár főbb üzemi és

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelepek száma	Az ipartelepek közfili szűkített	Üzemnapok	Munkanapok ¹⁾	A kalorikus erőgépek	A villamos-motorok	Munkáslétszám 1924. évi október hó 1-én		
				száma	teljesítő-képessége lóerőben			férfi	nő	együtt
I. Vas- és fémipar.										
1	1. Vas- és acélgyártás	2	—	379	—	1.000	772	199	3	202
2	2. Vas- és acélöntés	6	2	998	—	730	1.348	1.204	27	1.231
3	3. Kovácsolt árúk, szerszámok, szegek és csavarok gyártása	29	1	7.752	—	2.307	3.309	1.644	307	1.951
4	4. Drótkötél-, vasfonat- és szövet-, kábelgyártás és drótárúk	10	—	3.001	—	830	3.078	719	223	942
5	5. Zománczott edények gyártása ...	3	—	875	—	—	250	299	326	625
6	7., 17. Kések, ollók, sebészeti eszközök gyárt. író toll és tollszárhúv. gyártás	4	—	1.139	—	150	197	160	198	358
7	8. Épület- és műlakatosság	36	—	10.381	—	294	698	1.494	149	1.643
8	9. Vas- és rézbútorok és pénzszekr. gyárt.	10	—	2.788	—	162	80	328	30	358
9	11. Nemes és nem nemes fémek és ezekből való félgyártmányok	3	—	890	—	1.331	1.799	302	16	318
10	12. Arany- és ezüstárúk gyártása	15	2	3.778	—	18	224	268	83	351
11	13. Rézművesipar	2	—	598	—	8	—	18	—	18
12	14. Fémöntészet	9	—	2.616	—	16	107	180	47	227
13	15. Csillár- és lámpaárúgyártás	13	1	3.489	—	785	785	453	245	698
14	16. Bádógos- és szerelőipar	18	1	4.901	—	305	290	643	243	886
15	18. Fémárúk gyártása	18	—	5.321	—	235	195	521	127	648
16	Vas- és fémipar összesen	178	7	48.906	—	8.171	13.122	8.432	2.024	10.456
II/a Gépgyártás és közlekedési eszközök gyártása, villamossági ipar, hangszeripar, műszerek, tudományos eszközök és tanszerek gyártása.										
17	20. Kazán-, gép- és hajógyártás, fegyver-, vagon stb. gyártás	68	2	21.269	—	22.449	30.846	14.244	288	14.532
18	21. Mérleggyártás	6	—	1.739	—	205	336	289	4	293
19	23. Elektrotechnikai cikkek gyártása ..	23	—	6.365	—	3.091	6.492	2.769	1.420	4.189
20	24. Orgona- és zongorakészítő és egyéb hangszeripar	4	—	1.193	—	—	38	37	—	37
21	25. Óragyártás, orvosi és egyéb műszerek, tudományos eszközök és tanszerek gyártása	20	—	5.991	—	4	213	483	53	536
22	Gépgyártás stb. összesen	121	2	36.557	—	25.749	37.925	17.822	1.765	19.587
23	II/b Közhasználatú villamosáramfejlesztő telepek	6	—	2.196	—	133.000	6.002	2.392	59	2.451
III. Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvepipar.										
24	28/a., 30. Cementgyártás, műköipar, cementárúk gyártása	8	1	1.841	—	314	630	821	251	1.072
25	31/b Kőmegmunkáló telepek	8	—	2.088	—	160	266	148	24	172
26	32. Tégla gyártás	12	—	3.046	—	4.724	3.051	1.245	646	1.891
27	33., 34. Tűzálló agyagárú- és hővédőanyag aszbesztárúgyártás	3	1	667	—	380	237	194	45	239
28	35. Kályhakészítés	2	1	300	—	—	3	12	—	12
29	36. Pipagyártás	2	—	602	—	—	4	23	6	29
30	37. Egyéb agyagárúk gyártása	4	—	1.206	—	218	224	276	156	432
31	39. Üvegcsiszolás és köszörülés	7	—	2.094	—	—	98	74	8	82
32	Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvepipar összesen	46	3	11.844	—	5.796	4.513	2.793	1.136	3.929

¹⁾ A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1924. évben nem állnak rendelkezésre.

termelési adatai 1924-ben.

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek			Szétfogyasztás mértékében	A felhasznált		A főbb termelési és üzemi költségek együtt	Az év folyamán előállított összes iparcikkék értéke
		Tisztviselők	Munkások	Összes alkalmazottak		tüzelő- és világítóanyagok	nyersanyagok, félgyártmányok, gyártmányok és csomagolóanyagok		
		részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában					aranykoronában		
I.									
1	1	70.707	424.232	494.939	84.677	420.627	651.877	1,567.443	2,187.495
2	2	274.575	1,263.382	1,540.957	37.568	465.144	1,169.242	3,175.343	4,672.257
3	3	836.577	1,897.413	2,733.990	152.970	823.996	3,685.103	7,243.089	8,815.553
4	4	554.950	1,033.506	1,588.456	54.977	425.068	5,268.585	7,282.109	7,963.978
5	5	55.408	418.532	473.940	48.136	182.745	1,299.537	1,956.222	3,069.282
6	7, 17	41.405	238.468	279.873	9.535	51.444	196.121	527.438	827.351
7	8	335.445	1,308.599	1,644.044	13.360	262.320	2,004.001	3,910.365	5,623.411
8	9	21.748	404.546	426.294	7.780	59.921	584.524	1,070.739	1,359.475
9	11	173.041	402.856	575.897	57.759	390.177	1,998.409	2,964.483	3,223.003
10	12	65.947	474.415	540.362	328	50.251	1,094.643	1,685.256	1,963.677
11	13	5.642	24.862	30.504	100	6.747	36.792	74.043	80.304
12	14	39.439	243.740	283.179	637	66.887	443.648	798.714	1,268.244
13	15	346.027	754.977	1,101.004	17.095	114.472	1,186.275	2,401.751	2,943.338
14	16	303.629	1,022.228	1,325.857	11.898	98.803	1,606.110	3,030.770	3,789.611
15	18	193.626	612.284	805.910	838	116.352	787.752	1,710.014	1,982.466
16	Össz.	3,318.166	10,527.040	13,845.206	497.658	3,534.954	22,017.619	39,397.779	49,769.445
II/a.									
17	20	4,904.353	17,128.975	22,033.328	1,321.792	4,188.994	18,487.858	44,710.180	60,646.686
18	21	68.792	259.201	327.993	2.964	39.519	248.741	616.253	1,065.656
19	23	1,883.280	4,120.895	6,004.175	68.170	765.749	5,160.985	11,930.909	12,994.344
20	24	10.893	48.704	59.597	135	7.602	8.831	76.030	79.847
21	25	143.464	499.463	642.927	831	56.356	220.276	919.559	1,171.315
22	Össz.	7,010.782	22,057.238	29,068.020	1,393.892	5,058.220	24,126.691	58,252.931	75,957.848
23	II/b.	1,270.654	2,938.057	4,208.711	3,480.373	11,259.960	360.232	15,828.903	25,573.625
III.									
24	28/a, 30	191.745	757.878	949.623	38.551	262.808	431.406	1,643.837	1,877.288
25	31/b	47.020	196.188	243.208	467	20.301	164.699	428.208	531.157
26	32	267.783	1,751.111	2,018.894	499.044	1,438.151	241.463	3,698.508	4,128.954
27	33, 34	75.467	290.481	365.948	69.704	351.639	1,273.866	1,991.453	2,761.408
28	35	599	14.861	15.460	—	905	3.735	20.100	42.077
29	36	2.695	12.778	15.473	552	4.679	3.568	23.720	25.926
30	37	53.827	333.945	387.772	33.234	241.078	124.649	753.499	1,037.966
31	39	31.002	122.913	153.915	311	17.047	187.071	358.033	412.846
32	Össz.	670.138	3,480.155	4,150.293	641.863	2,336.608	2,430.457	8,917.358	10,817.622

A budapesti gyáripár főbb üzemi és

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelepek száma		Üzennapok	Munkanapok ¹⁾	A kalorikus erőgépek	A villamos-motorok	Munkáslétszám 1924. évi október hó 1-én		
		Az ipartelepek közül szülnetelt	Az ipartelepek közül szülnetelt					teljesítő-képessége lőderőben	férfi	nő
		száma	száma							
IV. Fa- és csontipar.										
33	40. Fűrésztelepek	11	—	3.162	—	1.081	805	449	68	517
34	41., 43. Hordó- és faedénygyártás, dongagyártás	4	1	893	—	548	—	174	6	180
35	47. Egyéb faárúk gyártása	4	1	659	—	133	11	64	7	71
36	48., 49., 52. Asztalosipar, hajl. fabútorok és székülések gyárt., oltárszatalosság	51	—	14.964	—	1.454	1.467	1.955	165	2.120
37	51. Faredőnygyártás	2	—	592	—	—	19	17	4	21
38	53. Esztergályosiparok	6	—	1.570	—	—	51	87	65	152
39	56. Aranyozók, tükör- és képeretkészítők, faragottárúk gyártása ...	3	—	900	—	—	13	27	33	60
40	58. Csont-, gyöngyház- stb. árúk, fésűk gyártása	4	—	1.092	—	35	117	130	124	254
41	59. Gyermekjátékszergyártás fából és fával kapcs. anyagból	2	—	481	—	—	3	5	23	28
42	62. Nádszövet, szalmahüvely, szalmafonat gyártása, kosárkötőipar ...	2	—	598	—	—	2	40	10	50
43	63. Kocsi-, kocsikerék- és csónakgyártás.	5	—	1.500	—	80	236	282	—	282
44	Egyéb a faipar körébe tart. iparágak	4	1	842	—	95	30	58	4	62
45	Fa- és csontipar összesen	98	3	27.253	—	3.426	2.754	3.288	509	3.797
V. Bőr-, sörté-, szőr-, toll- és ruggyantaipar.										
46	64., 69. Bőrgyártás és ruggyantaipar	5	—	1.483	—	1.488	2.891	895	488	1.383
47	65. Bőrdíszmű- és bőrdőnygyártás, szíjgyártó- és nyergesipar	7	—	2.017	—	—	16	70	9	79
48	67. Sörté-, szőr- és tollipar (kefegyártás)	9	—	2.489	—	120	131	111	181	292
49	Bőr-, sörté-, szőr-, toll- és ruggyantaipar összesen	21	—	5.989	—	1.608	3.038	1.076	678	1.754
VI. Fonó- és szövőipar.										
50	70. Pamutipar	12	—	3.198	—	695	2.427	607	1.412	2.019
51	72. Kenderipar	3	—	856	—	8	16	21	—	21
52	74. Gyapjúipar	5	—	1.470	—	120	1.911	278	896	1.174
53	77. Kötő- és kötszövőárúk gyártása	10	—	2.907	—	65	188	104	631	735
54	78. Paszomántárúgyártás	5	—	1.503	—	—	139	84	324	408
55	79. Himzés és csipkegyártás	4	—	1.093	—	—	21	9	147	156
56	80. Kikészítőtelepek	13	—	3.703	—	3.536	4.371	1.569	796	2.365
57	Egyéb a fonó- és szövőiparba tartozó iparágak	2	—	588	—	2.464	89	315	1.058	1.373
58	Fonó- és szövőipar összesen	54	—	15.318	—	6.888	9.162	2.987	5.264	8.251
VII. Ruházati ipar.										
59	82. Szabóipar	12	—	2.675	—	—	12	605	357	962
60	83. Szűcsipar	6	—	1.765	—	7	22	66	89	155
61	84. Fehérmű- és ágyneműgyártás ...	16	1	4.025	—	—	99	148	775	923
62	85. Férfi- és nőidivatárúccikk gyártása	2	—	610	—	—	1	—	14	14
63	87. Keztyű- és kötszerészipar	6	—	1.767	—	35	91	27	68	95
64	88. Gyapjúból és egyéb szőrökből való kalapok készítése	6	—	1.784	—	296	195	241	306	547
65	90. Művirág- és dísztollgyártás	6	—	1.750	—	—	17	17	111	128
66	91. Bőrcipőgyártás	12	—	3.362	—	35	201	506	357	863
67	Egyéb a ruházati ipar körébe tartozó iparágak	1	—	300	—	—	1	11	49	60
68	Ruházati ipar összesen	67	1	18.038	—	373	639	1.621	2.126	3.747

¹⁾ A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1924. évben nem állnak rendelkezésre.

termelési adatai 1924-ben. (Folytatás.)

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek			Szénforrástól métermázsában	A felhasznált		A főbb termelési és üzemi költségek együtt	Az év folyamán előállított összes iparcikkek értéke
		Tisztviselők	Munkások	Összes alkalmazottak		tüzelő- és világítóanyagok	nyersanyagok, félgyártmányok, gyártmányok és csomagolóanyagok		
részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában									
a r a n y k o r o n á b a n									
33	IV. 40	178.950	455.132	634.082	—	57.083	1,517.491	2,208.656	2,537.531
34	41, 43	80.269	210.965	291.234	1.532	36.616	823.427	1,151.277	1,061.248
35	47	5.626	106.887	112.513	—	9.933	4.664	127.110	258.235
36	48, 49, 52	406.502	2,598.368	3,004.870	13.390	175.324	1,960.371	5,140.565	6,971.796
37	51	6.843	47.440	54.283	313	2.613	110.575	167.471	257.350
38	53	35.636	108.144	143.780	156	23.182	239.338	406.300	466.576
39	56	2.510	44.248	46.758	160	3.538	23.670	73.966	102.017
40	58	39.767	185.485	225.252	830	42.482	299.155	566.889	716.534
41	59	—	17.026	17.026	30	2.733	16.360	36.119	75.283
42	62	16.071	38.912	54.983	240	1.490	35.559	92.032	172.351
43	63	82.331	332.845	415.176	3.039	39.297	244.970	699.443	924.901
44	Egyéb	17.925	80.120	98.045	6.759	33.543	848.304	979.892	1,239.127
45	Össz.	872.430	4,225.572	5,098.002	26.449	427.834	6,123.884	11,649.720	14,782.949
46	V. 64, 69	703.969	1,292.119	1,996.088	155.376	545.235	5,187.363	7,728.686	10,075.290
47	65	21.677	90.271	111.948	438	6.629	539.208	657.785	805.145
48	67	59.368	186.642	246.010	10.660	36.694	860.850	1,143.554	1,477.732
49	Össz.	785.014	1,569.032	2,354.046	166.474	588.558	6,587.421	9,530.025	12,358.167
50	VI. 70	384.318	1,626.410	2,010.728	77.789	457.440	10,002.098	12,470.266	19,172.910
51	72	—	11.848	11.848	—	3.217	43.282	58.347	83.564
52	74	291.268	974.027	1,265.295	19.984	329.431	4,872.925	6,467.651	9,377.822
53	77	81.214	468.063	549.277	8.032	80.708	1,537.783	2,167.768	3,121.512
54	78	116.877	275.623	392.500	731	55.414	1,010.182	1,458.096	2,133.324
55	79	65.305	218.481	283.786	2.084	20.727	487.890	792.403	1,044.046
56	80	672.271	2,367.375	3,039.646	546.090	1,652.697	28,820.218	33,512.561	40,592.522
57	Egyéb	76.090	968.557	1,044.647	86.279	293.218	5,448.952	6,786.817	8,189.665
58	Össz.	1,687.343	6,910.384	8,597.727	740.989	2,892.852	52,223.330	63,713.909	83,715.365
59	VII. 82	299.959	1,515.295	1,815.254	797	51.952	3,995.688	5,862.894	6,612.859
60	83	70.814	148.772	219.586	812	17.302	975.164	1,212.052	1,672.980
61	84	256.718	698.456	955.174	4.830	55.515	3,654.294	4,664.983	5,663.169
62	85	10.015	9.590	19.605	30	1.242	82.405	103.252	136.555
63	87	30.934	97.658	128.592	422	19.665	627.162	775.419	1,176.528
64	88	201.668	450.651	652.319	50.998	206.951	1,694.807	2,554.077	3,288.350
65	90	35.622	79.930	115.552	399	5.620	95.144	216.316	309.421
66	91	168.507	1,204.642	1,373.149	2.634	63.842	3,325.779	4,762.770	5,392.047
67	Egyéb	6.171	43.809	49.980	—	1.494	326.000	377.474	494.400
68	Össz.	1,080.408	4,248.803	5,329.211	60.922	423.583	14,776.443	20,529.237	24,746.309

A budapesti gyárilpar főbb üzemi és

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelepek száma	Az ipartelepek közül szűnmetelt	Üzennapok		A kalorikus erőegyek	A villamos mőtörök	Munkáslétszám 1924. évi október hó 1-én		
				száma	Munkanapok ¹⁾			férfi	nő	együtt
						teljestö-képessége lőerőben				
VIII. Papirosipar.										
69	94. Papirosárúgyárt. és könyvkötőipar	41	1	11.634	—	379	666	377	1.281	1.658
IX. Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása.										
70	95. Malomipar	12	3	1.389	—	19.477	4.505	1.891	124	2.015
71	96. Sütőipar és tésztagyártás	12	—	3.803	—	74	335	288	99	388
72	98. Cukorka-, cukorsütemény-, kakaó- és csokoládégyártás	26	—	7.867	—	161	1.098	358	1.139	1.497
73	99. Kávépörkölés és kávékonzervgyárt.	2	—	398	—	—	34	16	24	40
74	100/a Pótkávé- és növényi konzervgyárt.	8	—	1.843	—	104	85	60	98	158
75	102. Szalámi-, húsárú-, hús- és hal-konzervgyártás	15	—	4.269	—	485	896	771	553	1.324
76	103. Tejtermékek gyártása	5	1	1.395	—	217	150	223	86	309
77	104. Dohánygyártás	4	—	1.205	—	12	768	613	1.532	2.145
78	105. Sőr- és malátagyártás	4	—	1.311	—	5.400	3.922	1.435	471	1.906
79	106. Szeszgyártás	2	—	483	—	840	110	346	8	354
80	108. Cognac-, likőr-, pálinka- és rumgyárt.	15	1	4.261	—	22	106	219	163	382
81	110., 111. Ásványvízkiaknázás, szikvíz-gyártás és közhasználatú vízművek	13	—	4.275	—	6.444	1.253	953	160	1.113
82	112. Jéggyártás	3	—	945	—	600	643	49	1	50
83	Egyéb az élelmezési iparba tartozó iparágak	2	—	428	—	815	22	362	63	425
84	Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása összesen	123	5	33.872	—	34.651	13.927	7.585	4.521	12.106
X. Vegyészeti ipar.										
85	113., 114. Kőolajfinomítás és világító-gyártás	5	—	1.544	—	2.670	3.938	1.666	74	1.740
86	116. Keményítőgyártás	2	—	588	—	262	—	82	37	119
87	118. Enyv- és albumingyártás	4	—	1.278	—	776	103	131	69	200
88	121. Zsír- és növényolajgyártás	3	—	740	—	—	23	16	2	18
89	122. Gyertya-, szappan- és illatszergyárt.	22	—	5.582	—	520	602	271	378	649
90	124. Kocsikenőcs-, bőrkenőcs- és csizma-mázgyártás	9	—	2.570	—	114	75	121	78	199
91	125. Festék-, lakk-, kéklítő-, tinta- és íróggyártás	12	—	3.516	—	34	153	77	130	207
92	126. Csontszén- és műtrágyagyártás	2	—	613	—	930	1.205	324	35	359
93	127. Aszfalt-, kátrány- és rokoncikk-gyártás	5	—	1.457	—	228	7	120	3	123
94	128. Vegyészeti szerek gyártása	17	—	4.413	—	708	957	308	184	492
95	129. Egyéb vegyészeti cikkek gyártása	6	—	1.724	—	87	126	65	45	110
96	Vegyészeti ipar összesen	87	—	24.025	—	6.329	7.189	3.181	1.035	4.216
XII. Sokszorosító- és műipar.										
97	130. Nyomdaipar	68	—	18.866	—	475	3.767	3.574	1.679	5.253
98	Budapest I—XII. főcsoport összesen	910	22	254.498	—	226.845	102.704	55.128	22.077	77.205

1) A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1924. évben nem állnak rendelkezésre.

termelési adatai 1924-ben. (Vége.)

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek			Szétfogyasztás mértékében	A felhasznált		A főbb termelési és üzemi költségek együtt	Az év folyamán előállított összes iparcikkék értéke
		Tisztviselők	Munkások	Összes alkalmazottak		tüzelő- és világítóanyagok	nyersanyagok, félgyártmányok, gyártmányok és csomagolóanyagok		
		részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában				értéke			
69	VIII. 94	451.577	1,352.701	1,804.278	9.957	145.470	2,881.114	4,830.862	6,278.560
70	IX. 95	1,642.210	2,051.318	3,693.528	421.052	1,413.386	56,780.691	61,887.605	70,829.510
71	96	253.664	470.455	724.119	46.021	194.759	3,560.285	4,479.163	5,203.137
72	98	337.283	1,034.387	1,371.670	26.928	311.908	4,991.647	6,675.225	9,588.172
73	99	7.694	34.545	42.239	—	5.855	38.054	86.148	58.690
74	100/a	61.346	93.576	154.922	3.761	28.245	441.105	624.272	726.324
75	102	750.748	1,322.129	2,072.877	20.464	240.477	10,625.579	12,938.933	18,674.499
76	103	553.547	295.010	848.557	38.602	216.460	7,882.143	8,947.160	12,179.840
77	104	244.334	1,175.357	1,419.691	385.920	129.299	6,200.000	7,748.990	36,000.000
78	105	716.863	2,026.907	2,743.770	15.339	1,140.778	6,734.656	10,619.204	21,642.619
79	106	240.015	291.530	531.545	221.714	633.652	1,260.899	2,426.096	3,021.189
80	108	620.823	285.568	906.391	4.829	48.433	7,196.297	8,151.121	10,307.306
81	110,111	339.592	893.680	1,233.272	626.018	1,874.972	670.653	3,778.897	6,738.269
82	112	21.587	88.242	109.829	26.622	250.814	38.651	399.294	723.577
83	Egyéb	111.565	259.850	371.415	157.061	432.672	2,716.045	3,520.132	3,033.222
84	Össz.	5,901.271	10,322.554	16,223.825	1,994.331	6,921.710	109,136.705	132,282.240	198,726.354
85	X. 113,114	1,771.915	2,128.678	3,900.593	863.139	2,877.117	15,517.784	22,295.494	23,612.921
86	116	24.637	97.493	122.130	69.677	122.299	962.667	1,207.096	1,679.240
87	118	196.754	229.334	426.088	122.962	363.626	653.420	1,443.134	1,687.518
88	121	40.755	26.206	66.961	3.480	9.856	264.338	341.155	481.499
89	122	543.981	416.674	960.655	92.402	266.661	5,311.637	6,538.953	7,509.372
90	124	149.809	133.894	283.703	8.657	40.952	1,809.100	2,133.755	2,013.816
91	125	227.225	157.110	384.335	3.882	48.730	2,253.113	2,686.178	2,863.864
92	126	72.075	482.221	554.296	84.447	358.193	2,003.545	2,916.034	3,396.925
93	127	34.880	112.518	147.398	14.410	63.102	629.741	840.241	1,099.631
94	128	461.946	555.423	1,017.369	34.548	179.154	1,653.416	2,849.939	4,816.877
95	129	23.749	81.001	104.750	24.703	89.347	308.099	502.196	740.726
96	Össz.	3,547.726	4,420.552	7,968.278	1,322.307	4,419.037	31,366.860	43,754.175	49,902.389
97	XII. 130	1,546.405	6,910.578	8,456.983	31.877	746.799	4,729.984	13,933.766	17,955.679
98	I—XII. össz.	28,141.914	78,962.666	107,104.580	10,367.092	38,755.585	276,760.740	422,620.905	570,584.312

A budapesti gyáripár főbb üzemi és

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelepek száma	Az ipartelepek közül szűnelt	Üzennapok száma	Munkanapok ¹⁾	A kalorikus erőgépek	A villamos-motorok	Munkáslétszám 1925. évi október hó 1-én			
								teljesítő-képessége lóerőben	férfi	nő	együtt
I. Vas- és fémipar.											
1	1. Vas- és acélgyártás	2	1	258	—	1.000	772	156	1	157	
2	2. Vas- és acélöntés	7	1	1.310	—	650	1.763	1.024	24	1.048	
3	3. Kovácsolt árúk, szerszámok, szegek és csavarok gyártása	26	2	6.784	—	2.303	3.275	1.169	263	1.432	
4	4. Drótkötél-, vasfonat- és szövet-, kábelgyártás és drótarúk	10	—	2.961	—	830	3.238	902	237	1.139	
5	5. Zománczott edények gyártása ...	3	—	867	—	—	—	392	302	694	
6	7., 17. Kések-, ollók- és sebészeti eszközök gyárt. és író toll- és tollszár-hüvelygyártás	4	—	1.086	—	150	205	136	189	325	
7	8. Épület- és műlakatosság	37	—	10.586	—	264	739	1.296	97	1.393	
8	9. Vas-és rézbútorok és pénzszeke. gyárt.	9	1	2.315	—	127	41	251	17	268	
9	11. Nemes- és nem nemes fémek és ezekből való félgymények	3	—	878	—	1.091	1.819	320	25	345	
10	12. Arany- és ezüstárúk gyártása	17	—	4.970	—	—	235	255	61	316	
11	13. Rézművesipar	2	—	598	—	8	7	32	—	32	
12	14. Fémöntészet	9	—	2.695	—	16	107	161	31	192	
13	15. Csillár- és lámpaárúgyártás	13	—	3.773	—	935	799	645	298	943	
14	16. Bádogos- és szerelőipar	24	1	6.666	—	305	470	807	371	1.178	
15	18. Fémárúk gyártása	20	—	5.748	—	199	322	554	129	693	
16	Vas- és fémipar összesen	186	6	51.495	—	7.878	14.097	8.100	2.045	10.145	
II/a Gépgy. és közlek. eszk. gyárt. vill. ipar, hangszeripar, műszerek, tud. eszk. és tanszerek gyártása.											
17	20. Kazán-, gép- és hajógyártás, fegyver-, vagon- stb. gyártás	70	4	19.212	—	26.889	30.029	12.812	267	13.079	
18	21. Mérleggyártás	5	—	1.507	—	205	310	313	2	315	
19	23. Elektrotechnikai cikkek gyártása ...	32	3	8.537	—	3.051	6.819	2.909	1.095	4.004	
20	24. Orgona- és zongorakészítő és egyéb hangszeripar	4	—	1.166	—	—	95	49	—	49	
21	25. Óragyártás, orvosi és egyéb műszerek, tudományos eszközök és tanszerek gyártása	26	—	7.015	—	24	270	634	53	687	
22	Gépgyártás stb. összesen	137	7	37.437	—	30.169	37.523	16.717	1.417	18.134	
23	II/b Közhaszn. vill.-áramfejl.-telepek ...	6	—	2.190	—	148.000	6.325	2.333	58	2.391	
III. Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipar.											
24	28/a 30. Cementgyártás, műköipar és cementárúk gyártása	11	2	2.472	—	410	894	794	261	1.055	
25	31/b Kőmégmunkáló telepek	8	1	2.040	—	160	275	116	22	138	
26	32. Téglagyártás	13	2	2.820	—	4.779	2.989	1.909	790	2.699	
27	33., 34. Tűzállóagyagárú- és hővédőanyag-, aszbesztárúgyártás	2	—	632	—	380	236	159	35	194	
28	35. Kályhakészítés	3	1	605	—	—	4	48	—	48	
29	36. Pipagyártás	2	—	598	—	—	4	11	7	18	
30	37. Egyéb agyagárúk gyártása	5	—	1.481	—	230	238	352	196	548	
31	39. Üvegcsiszolás és köszörülés	7	—	2.092	—	—	115	73	9	82	
32	Kő-, agyag-, asz.- és üvegyipar ös.	51	6	12.740	—	5.959	4.745	3.482	1.320	4.782	

¹⁾ A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1925. évben nem állnak rendelkezésre.

termelési adatai 1925-ben.

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek			Szénfogyasztás mérésében	A felhasznált			A főbb termelési és üzemi költségek együtlt	Az év folyamán előállított összes iparcikkék értéke
		Tisztviselők	Munkások	Összes alkalmazottak		tüzelő- és világítóanyagok	nyersanyagok, félgyártmányok, gyártmányok és csomagolóanyagok			
							értéke			
		részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában			aranykoronában					
	I.									
1	1	59.862	283.592	343.454	34.815	236.836	595.997	1.176.287	1.418.788	
2	2	262.326	1.321.259	1.583.585	21.473	442.577	1.436.260	3.462.422	4.901.347	
3	3	824.231	1.722.826	2.547.057	121.350	742.835	3.151.361	6.441.253	7.668.338	
4	4	756.503	1.334.353	2.090.856	65.987	523.031	5.908.662	8.522.549	10.795.902	
5	5	96.800	674.827	771.627	15.526	168.485	1.919.964	2.860.076	3.826.730	
6	7, 17	73.828	202.870	276.698	7.522	29.294	248.417	554.409	910.714	
7	8	437.866	1.415.264	1.853.130	11.615	276.077	2.066.700	4.195.907	5.558.042	
8	9	45.282	393.413	438.695	1.430	41.189	440.455	920.339	1.298.457	
9	11	151.761	610.998	762.759	51.827	264.845	2.026.035	3.053.639	3.444.631	
10	12	62.101	519.897	581.998	524	65.074	1.070.347	1.717.419	1.987.403	
11	13	7.835	32.408	40.243	131	12.532	53.808	106.583	122.739	
12	14	67.717	359.275	426.992	371	73.086	376.489	876.567	1.186.590	
13	15	450.937	1.148.833	1.599.770	53.774	197.255	796.395	2.593.420	3.772.138	
14	16	521.539	1.590.346	2.111.885	14.364	159.219	2.272.900	4.544.004	5.435.405	
15	18	205.810	701.809	907.619	430	106.665	867.870	1.882.154	2.076.277	
16	Össz.	4.024.398	12.311.970	16.336.368	401.139	3.339.000	23.231.660	42.907.028	54.403.501	
	II/a									
17	20	5.990.801	19.263.813	25.254.614	952.245	5.486.290	16.780.695	47.521.599	68.466.702	
18	21	88.469	371.560	460.029	2.393	41.043	201.674	702.746	1.030.619	
19	23	2.647.290	5.434.596	8.081.886	121.846	841.776	5.317.371	14.241.033	16.956.692	
20	24	27.764	52.547	80.311	174	6.444	12.933	99.688	102.804	
21	Össz.	238.220	639.577	877.797	2.010	74.083	256.803	1.208.683	1.465.296	
22	25	8.992.544	25.762.093	34.754.637	1.078.668	6.449.636	22.569.476	63.773.749	88.022.113	
23	II/b	2.166.238	4.964.844	7.131.082	3.988.427	11.847.127	500.739	19.478.948	34.788.510	
	III.									
24	28/a 30	291.199	1.077.024	1.368.223	24.097	216.696	547.096	2.132.015	2.653.469	
25	31/b	64.977	192.245	257.222	6.555	33.436	214.192	504.850	528.017	
26	32	311.083	2.105.825	2.416.908	512.090	1.564.765	496.275	4.477.948	5.697.913	
27	33, 34	99.670	282.994	382.664	56.006	227.274	960.477	1.570.415	1.970.392	
28	35	23.750	71.406	95.156	—	2.438	98.233	195.827	211.548	
29	36	4.004	16.839	20.843	378	4.203	15.561	40.607	58.170	
30	37	88.605	590.558	679.163	38.712	226.783	205.047	1.110.993	1.452.401	
31	39	50.971	155.356	206.327	560	19.111	449.360	674.798	726.499	
32	Össz.	934.259	4.492.247	5.426.506	638.398	2.294.706	2.986.241	10.707.453	13.298.409	

A budapesti gyáripár főbb üzemi és

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelemek száma	Az ipartelemek közül szűzített	Üzemnapok		A kalórikus erőgépek	A villamos-motorok	Munkáltszám 1925. évi október hó 1-én		
				száma	Munkanapok ¹⁾			teljesítő-képessége lóerőben	férfi	nő
IV. Fa- és csontipar.										
33	40., 44., 45. Fűrésztelepek, parketta- és furnérgyártás	19	1	5.171	—	1.373	235	594	80	674
34	43. Hordó- és faedénygyártás	2	—	381	—	258	43	75	3	78
35	47. Egyéb faárúk gyártása	3	1	600	—	133	11	58	5	63
36	49. Asztalosipar	50	—	14.566	—	1.054	1.148	1.564	118	1.682
37	51. Faredénygyártás	2	—	603	—	—	19	21	3	24
38	53. Esztergályosiparok	9	—	2.521	—	—	110	111	88	199
39	56. Aranyozók, tükör- és képeretkészítők, faragott árúk gyártása.....	5	—	1.507	—	320	232	70	60	130
40	58. Csont-, gyöngyház- stb. árúk, fésűk gyártása	5	—	1.028	—	6	109	93	66	159
41	59. Gyermejátékszer gyártása fából és fával kapcsolatos anyagból.....	2	—	497	—	—	3	6	23	29
42	63. Kocsi-, kocsikerék- és csónakgyártás	6	—	1.803	—	80	246	339	1	340
43	Egyéb a faipar körébe tartozó iparágak	4	—	1.013	—	95	32	27	6	33
44	Fa- és csontipar összesen.....	107	2	29.690	—	3.319	2.188	2.958	453	3.411
V. Bőr-, sörte-, szőr-, toll- és ruggyantá- ipar.										
45	64., 69. Bőrgyártás és ruggyantagyártás.	5	—	1.446	—	1.488	2.893	692	397	1.089
46	65. Bőrdíszmű- és bőrdíngyártás, szilgyártás és nyergesipar	9	—	2.681	—	—	25	142	22	164
47	67. Sörte-, szőr- és tollipar (kefegyártás)	11	—	2.801	—	96	154	157	225	382
48	Bőr-, sörte-, szőr-, toll- és ruggyantá- ipar összesen.....	25	—	6.928	—	1.584	3.072	991	644	1.635
VI. Fonó- és szövőipar.										
49	70. Pamutipar	20	—	5.639	—	2.195	4.201	828	1.835	2.663
50	71. Lenipar	2	—	596	—	—	330	93	124	217
51	72. Kenderipar	3	—	903	—	8	16	28	—	28
52	74. Gyapjúipar	7	—	2.089	—	120	2.066	341	980	1.321
53	77. Kötő- és kötszövőárúk gyártása....	18	—	5.209	—	50	281	237	1.191	1.428
54	78. Paszomántárúgyártás	8	—	2.395	—	—	219	110	351	461
55	79. Hímzés és csipkegyártás	2	—	596	—	—	6	2	122	124
56	80. Kikészítő telepek	14	—	4.099	—	4.100	5.644	1.598	665	2.263
57	Egyéb a fonó- és szövőiparba tartozó iparágak	2	—	557	—	2.464	75	322	1.024	1.346
58	Fonó- és szövőipar összesen.....	76	—	22.083	—	8.937	12.838	3.559	6.292	9.851
VII. Ruházati ipar.										
59	82. Szabóipar	12	—	2.397	—	—	19	112	299	411
60	83. Szűcsipar	6	—	1.763	—	9	26	80	128	208
61	84. Fehérnemű- és ágyneműgyártás...	19	2	4.843	—	87	158	115	803	918
62	85. Férfi- és női divatarúciók gyártása	2	—	613	—	—	1	—	9	9
63	87. Keztyű- és kötszerészipar	6	1	1.457	—	—	31	18	25	43
64	88. Gyapjúból és egyéb szőrökből való kalapok készítése	7	—	2.105	—	316	196	214	272	486
65	90. Művirág- és dísztollgyártás	6	—	1.798	—	—	15	10	93	103
66	91. Bőrcipőgyártás	16	1	4.021	—	—	290	714	282	996
67	Egyéb a ruházati ipar körébe tartozó iparágak	1	—	305	—	—	2	11	27	38
68	Ruházati ipar összesen.....	75	4	19.302	—	412	738	1.274	1.938	3.212

¹⁾ A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1925. évben nem állanak rendelkezésre.

termelési adatai 1925-ben. (Folytatás.)

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek			Szénfogyasztás méter- mázsában	A felhasználás		A főbb termelési és üzemi költségek együtt	Az év folyamán előállított összes iparcikkek értéke
		Tisztviselők	Munkások	Összes alkalmazottak		tüzelő- és világító- anyagok	nyersanyagok, félgyártmányok, gyárt- mányok és csomagoló- anyagok		
részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában									
	IV.								
33	40, 44, 45	278.589	727.021	1.005.610	—	102.371	3.280.263	4.388.244	5.364.908
34	43	48.269	100.642	148.911	223	9.094	294.683	452.688	469.478
35	47	8.302	76.250	84.552	—	9.501	36.916	130.969	162.483
36	49	400.084	2.447.525	2.847.609	11.371	165.286	1.694.795	4.707.690	6.198.278
37	51	7.790	35.307	43.097	312	3.841	114.365	161.303	268.559
38	53	63.819	198.421	262.240	251	25.688	412.466	700.394	912.681
39	56	25.163	161.238	186.401	130	21.868	77.945	286.214	341.578
40	58	77.599	139.102	216.701	937	34.004	202.358	453.063	487.815
41	59	—	24.023	24.023	30	2.552	26.256	52.831	81.152
42	63	97.776	476.594	574.370	1.140	34.707	266.541	875.618	1.188.738
43	Egyéb	17.500	80.632	98.132	4.841	24.286	563.217	685.635	854.627
44	Össz.	1.024.891	4.466.755	5.491.646	19.235	433.198	6.969.805	12.894.649	16.330.297
	V.								
45	64, 69	745.798	1.295.033	2.040.831	126.564	492.716	5.302.549	7.836.096	10.058.301
46	65	75.068	243.681	318.749	604	16.019	1.140.474	1.475.242	1.867.314
47	67	97.593	385.024	482.617	10.379	69.887	1.156.126	1.708.630	2.423.924
48	Össz.	918.459	1.923.738	2.842.197	137.547	578.622	7.599.149	11.019.968	14.349.539
	VI.								
49	70	727.776	2.862.202	3.589.978	96.127	840.346	16.753.383	21.183.707	25.555.952
50	71	42.892	163.885	206.777	3.300	86.016	683.985	976.778	1.087.125
51	72	—	13.102	13.102	—	4.070	56.744	73.916	112.991
52	74	428.719	1.541.385	1.970.104	15.793	509.929	4.974.960	7.454.993	9.565.944
53	77	263.872	1.319.796	1.583.668	11.278	149.023	3.982.193	5.714.884	7.531.246
54	78	197.271	458.780	656.051	930	94.768	1.022.265	1.773.084	2.492.912
55	79	71.018	246.741	317.759	75	17.801	274.503	610.063	683.193
56	80	1.099.550	3.102.836	4.202.386	460.371	1.590.554	22.015.241	27.808.181	30.482.833
57	Egyéb	76.476	1.221.361	1.297.837	80.075	226.739	7.035.407	8.559.983	9.718.350
58	Össz.	2.907.574	10.930.088	13.837.662	667.949	3.519.246	56.798.681	74.155.589	87.230.546
	VII.								
59	82	523.841	1.632.730	2.156.571	691	53.390	3.764.825	5.974.786	6.631.408
60	83	83.223	231.379	314.602	862	17.286	1.106.649	1.438.537	1.849.970
61	84	367.354	1.025.620	1.392.974	5.741	72.125	4.084.307	5.549.406	6.770.816
62	85	13.875	18.190	32.065	40	1.326	80.580	113.971	209.205
63	87	30.904	65.360	96.264	63	5.534	213.716	315.514	388.982
64	88	253.243	595.091	848.334	42.228	172.209	1.539.624	2.560.167	3.305.180
65	90	38.930	121.862	160.792	355	6.895	92.006	259.693	348.483
66	91	354.469	1.568.322	1.922.791	1.103	79.229	2.610.791	4.612.811	5.896.897
67	Egyéb	12.692	76.206	88.898	—	4.099	464.189	557.186	632.571
68	Össz.	1.678.531	5.334.760	7.013.291	51.083	412.093	13.956.687	21.382.071	26.033.512

A budapesti gyáripár főbb üzemi és

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelep száma	Az ipartelep köztil szűnített	Üzemnapok		Munkanapok ¹⁾		A kalorikus erőgépek		A villamos-motorok		Munkáslétszám 1925. évi október hó 1-én					
				száma	teljesítő-képessége lóerőben	száma	teljesítő-képessége lóerőben	száma	teljesítő-képessége lóerőben	férfi	nő	együtt					
													száma	teljesítő-képessége lóerőben	férfi	nő	együtt
VIII. Papirosipar.																	
69	94. Papirosárúgyárt. és könyvkötőipar	45	—	13.450	—	355	787	412	1.529	1.941							
IX. Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása.																	
70	95. Malomipar	12	3	1.610	—	19.587	4.889	1.760	136	1.896							
71	96. Sütőipar és tésztagyártás	17	1	5.276	—	40	425	368	143	511							
72	98. Cukorka-, cukorsütemény-, kakaó- és csokoládégyártás	28	—	8.007	—	173	1.065	481	1.153	1.634							
73	100/a Pótkávé- és növényi konzervgyárt.	10	—	2.556	—	94	105	49	78	127							
74	102. Szalámi-, húsrú-, hús- és halkonzervgyártás	22	—	6.042	—	533	1.105	830	556	1.386							
75	103. Tejtermékek gyártása	2	—	725	—	136	135	224	74	298							
76	104. Dohánygyártás	4	—	1.158	—	12	767	672	1.714	2.386							
77	105. Sör- és malátagyártás	4	—	1.210	—	6.260	4.568	1.722	537	2.259							
78	106. Szeszgyártás	2	—	662	—	840	137	415	15	430							
79	108. Cognac-, likőr-, pálinka- és rumgyártás	13	—	3.950	—	24	113	230	162	392							
80	110., 111. Ásványvízkiaknázás, szikvizgyártás és közhasználatú vízmű..	13	—	4.224	—	6.446	1.493	923	164	1.087							
81	112. Jéggyártás	4	—	1.380	—	685	663	84	1	85							
82	Egyéb az élelmezési iparba tartozó iparágak	3	—	716	—	815	48	322	93	415							
83	Élelmezési és élvezeti cikkek gyárt. összesen	134	4	37.516	—	35.645	15.513	8.080	4.826	12.906							
X. Vegyészeti ipar.																	
84	113. 114. Kőolajfinomítás és világítógázgyártás	5	—	1.405	—	2.661	5.766	1.476	60	1.536							
85	116. Keményítőgyártás	3	—	903	—	260	12	79	52	131							
86	118. Enyv- és albumingyártás	4	2	654	—	776	164	130	66	196							
87	121. Zsíros növényolajgyártás	2	—	351	—	—	88	11	2	13							
88	122. Gyertya-, szappan és illatszergyárt.	21	1	5.556	—	443	526	298	497	795							
89	124. Kocsikenőcs-, bőrkenőcs- és csizmamázgyártás	8	—	2.364	—	117	132	94	61	155							
90	125. Festék-, lakk-, kéklítő-, tinta- és iróanyaggyártás	14	1	3.879	—	30	194	72	133	205							
91	126. Csontszén- és műtrágyagyártás....	3	—	709	—	990	1.276	455	43	498							
92	127. Aszfalt-, kátrány és rokon cikkek gyártása	7	—	2.057	—	303	22	191	3	194							
93	128. Vegyészeti szerek gyártása	21	—	5.738	—	707	1.005	322	236	558							
94	129. Egyéb vegyészeti cikkek gyártása..	8	—	2.039	—	110	146	60	65	125							
95	Vegyészeti ipar összesen	96	4	25.655	—	6.397	9.331	3.188	1.218	4.406							
XII. Sokszorosító- és műipar.																	
96	130. Nyomdaipar	70	—	20.988	—	471	4.247	4.017	1.906	5.923							
97	Budapest I—XII. főcso. összesen.	1.008	33	279.474	—	249.126 ²⁾	111.406	55.091	23.646	78.737							

¹⁾ A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1925. évben nem állanak rendelkezésre.

²⁾ A villamosmotorok teljesítőképessége 111.404 lóerő főcsoportonként összegeve.

termelési adatai 1925-ben. (Vége.)

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek			Szélfogyasztás méter- mérésében	A felhasznált		A főbb termelési és fizetési költségek együtt	Az év folyamán előállított összes iparcikkek értéke
		Tiszt- viselők	Munkások	Összes alkalmazottak		tűzelő- és világító- anyagok	nyersanyagok, fél ártmá- nyok, gyári- mányok és csomagoló- anyagok		
		részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában				értéke			
	VIII.								
69	94	786.005	2,340.095	3,126.100	15.197	217.719	4,308.774	7.742.593	9,856.503
	IX.								
70	95	2,473.078	2,454.880	4,927.958	475.014	1,267.514	78,932.205	85,127.677	95,407.295
71	96	251.827	753.593	1,005.420	42.229	243.474	3,891.146	5,140.040	6,302.996
72	98	454.711	1,570.638	2,025.349	37.816	417.658	6,793.517	9,236.524	11,975.352
73	100/a	102.039	127.449	229.488	3.414	28.357	351.757	609.602	639.280
74	102	1,093.126	969.408	2,062.534	17.594	275.409	20,392.150	22,730.093	26,592.951
75	103	684.081	498.475	1,182.556	37.735	195.493	10,467.090	11,845.139	14,991.076
76	104	205.101	2,357.730	2,562.831	15.328	136.821	10,236.930	12,936.582	64,669.620
77	105	1,195.574	3,943.505	5,139.079	526.971	1,279.375	10,173.866	16,592.320	30,215.791
78	106	290.857	452.148	743.005	226.580	520.843	2,327.578	3,591.426	4,191.413
79	108	870.321	398.308	1,268.629	6.005	76.118	8,023.919	9,368.666	11,963.180
80	110, 111	902.136	1,481.073	2,383.209	707.028	1,594.262	951.199	4,928.670	10,707.768
81	112	37.875	110.309	148.184	25.100	268.647	46.819	463.650	943.482
82	Egyéb	214.394	317.285	531.679	128.453	314.904	3,862.985	4,709.568	5,264.371
83	Össz.	8,775.120	15,434.801	24,209.921	2,249.267	6,618.875	156,451.161	187,279.957	283,864.575
	X.								
84	113, 114	2,705.815	2,940.514	5,646.329	573.589	2,385.672	10,760.305	18,792.306	23,918.102
85	116	43.628	137.354	180.982	39.135	73.315	1,450.952	1,705.249	2,142.275
86	118	266.111	227.239	493.350	78.472	211.701	654.432	1,359.483	1,628.662
87	121	6.797	20.009	26.806	4.485	23.236	580.670	630.712	711.671
88	122	716.228	608.795	1,325.023	86.163	274.799	6,578.122	8,177.944	12,109.698
89	124	221.041	144.794	365.835	19.615	70.613	1,913.671	2,350.119	2,522.213
90	125	291.685	222.455	514.140	4.346	56.719	2,557.189	3,128.048	3,565.139
91	126	229.085	658.883	887.968	112.359	398.634	4,645.273	5,931.875	6,254.831
92	127	80.570	232.946	313.516	21.808	90.940	1,043.639	1,448.095	2,020.386
93	128	780.821	706.009	1,486.830	39.963	270.185	5,208.757	6,965.772	8,971.254
94	129	51.435	118.288	169.723	23.163	57.201	349.213	576.137	1,062.473
95	Össz.	5,393.216	6,017.286	11,410.502	1,003.103	3,913.015	35,742.223	51,065.740	64,906.704
	XII.								
96	130	2,463.769	12,309.528	14,773.297	30.090	1,107.415	7,316.963	23,197.675	29,250.097
97	I-XII. össz.	40,065.004	106,288.205	146,353.209	10,280.103	40,730.652	338,521.559	525,605.420	722,334.306

A budapesti gyárilpar főbb üzemi és

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelepek száma		Üzennapok	Munkanapok	A kalorikus erőgépek	A villamos-motorok	Munkáslétszám 1926. évi október hó 1-én		
		Az ipartelepek közül szűnneteli	s z á m a					teljesítő-képessége lőerőben	férfi	nő
I. Vas- és fémipar.										
1	1. 2. Vas- és acélgégyárt., vas- és acélöntés	8	2	1.746	419.620	1.665	2.742	1.611	29	1.640
2	3. Kovácsolt áruk, szerszámok, szegek és csavarok gyártása	26	1	7.203	392.097	2.296	3.249	1.113	240	1.353
3	4. Drótkötél-, vasfonat- és szövet- kábelgyártás és drótárúk	10	—	2.964	386.052	830	3.407	1.076	338	1.414
4	5. Zománczott edények gyártása	3	—	884	182.029	—	342	353	297	650
5	7., 17. Kések-, ollók- és sebészeti eszközök gyárt., író toll és tollszárhüvelgyártás	3	1	575	73.046	150	172	87	150	237
6	8. Épület- és műlakatosság	37	—	10.695	352.724	264	618	1.382	67	1.449
7	9. Vas- és rézbútorok és pénzszekrények gyártása	9	1	2.344	94.386	129	61	286	25	311
8	11. Nemes és nem nemes fémek és ezekből való félgyártmányok	3	—	858	99.223	1.091	1.683	316	41	357
9	12. Arany- és ezüstárúk gyártása	16	—	4.639	79.079	—	231	207	42	249
10	13. Rézművesipar	2	—	598	6.832	8	7	26	—	26
11	14. Fémöntészet	9	—	2.679	55.922	16	122	165	32	197
12	15. Csillár- és lámpaárú gyártás	14	—	4.079	233.735	900	814	654	227	881
13	16. Bádogos- és szerelőipar	30	1	8.548	424.895	305	546	1.212	379	1.591
14	18. Fémárúk gyártása	21	—	6.169	196.509	199	333	594	155	749
15	Vas- és fémipar összesen	191	6	53.981	2.996.149	7.853	14.327	9.082	2.022	11.104
II/a Gépgyártás és közlekedési eszközök gyártása, villamossági ipar, hangszeripar műszerek, tudományos eszközök és tanszerek gyártása.										
16	20. Kazán-, gép- és hajógyártás, fegyvervagon- stb. gyártás	71	5	19.057	3.723.316	26.536	32.165	12.751	247	12.998
17	21. Mérleggyártás	6	—	1.758	80.944	259	315	273	—	273
18	23. Elektrotechnikai cikkek gyártása	35	1	9.900	1.301.421	3.051	8.193	3.135	1.271	4.406
19	24. Orgona- és zongorakészítő és egyéb hangszeripar	5	—	1.475	19.719	—	38	59	2	61
20	25. Óragyártás, orvosi és egyéb műszerek, tudományos eszközök és tanszerek gyártása	22	1	6.180	185.663	4	212	622	37	659
21	Gépgyártás stb. összesen	139	7	38.370	5.311.063	29.850	40.923	16.840	1.557	18.397
22	II/b Közhasználatú villamosáramfejlesztő telepek	5	—	1.825	775.029	148.000	7.538	2.382	58	2.440
III. Kő-, agyag-, aszbeszt- és üveglpar.										
23	28/a, 30. Cementgyártás, műköipar, cementárúk gyártása	10	1	2.381	337.118	410	919	995	354	1.349
24	31/b, Kőmegmunkálótelepek	9	—	2.690	52.479	160	290	164	33	197
25	32. Téglagyártás	12	1	3.463	799.659	4.856	3.150	2.573	821	3.394
26	33., 34. Tűzállóagyagáru- és hővédőanyag-, aszbesztárúgyártás	2	—	660	64.379	380	236	188	47	235
27	35. Kályhakészítés	2	—	610	10.284	—	3	39	—	39
28	36. Pipagyártás	2	1	318	4.250	—	5	8	3	11
29	37. Egyéb agyagárúk gyártása	5	—	1.372	166.207	150	295	350	191	541
30	39. Üvegcsiszolás és köszörülés	9	—	2.783	35.885	—	142	120	10	130
31	Kő-, agyag-, aszbeszt- és üveglpar összesen	51	3	14.277	1.470.261	5.956	5.040	4.437	1.459	5.896

termelési adatai 1926-ban.

Sorozás	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek			Szénfogyasztás métermázsában	A felhasznált		A főbb termelési és üzemi költségek egyétt	Az év folyamán előállított összes iparcikkék értéke
		Tisztviselők	Munkások	Összes alkalmazottak		tüzelő- és világítóanyagok	nyersanyagok, félgyártmányok, gyártmányok és csomagolóanyagok		
részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában									
a r a n y k o r o n á b a n									
	I.								
1	12	528.363	2,192.231	2,720.594	57.374	743.566	2,996.062	6,460.222	8,799.207
2	3	807.233	1,735.336	2,542.569	126.586	795.026	3,323.227	6,660.822	9,045.899
3	4	972.252	1,845.438	2,817.690	68.860	657.434	4,999.941	8,475.065	15,445.054
4	5	268.729	927.853	1,196.582	80.632	345.428	2,014.611	3,556.621	4,277.359
5	7, 17	47.267	211.694	258.961	7.380	17.194	66.525	342.680	770.768
6	8	426.099	1,503.519	1,929.618	12.276	288.585	2,801.333	5,019.536	6,741.025
7	9	44.063	395.182	439.245	464	43.700	540.284	1,023.229	1,217.503
8	11	174.792	568.879	743.671	49.000	250.678	2,498.633	3,492.982	4,193.983
9	12	45.559	451.071	496.630	342	61.248	1,406.660	1,964.538	2,221.087
10	13	7.096	28.739	35.835	73	11.643	52.209	99.687	119.617
11	14	77.780	402.045	479.825	310	76.315	573.462	1,129.602	1,539.970
12	15	287.634	849.432	1,137.066	15.080	147.567	977.055	2,261.688	3,789.331
13	16	674.210	2,030.300	2,704.510	10.421	206.906	4,416.754	7,328.170	8,852.120
14	18	229.711	708.178	937.889	417	129.747	1,018.364	2,086.000	2,732.534
15	Össz.	4,590.788	13,849.897	18,440.685	429.215	3,775.037	27,685.120	49,900.842	69,745.457
	II/a								
16	20	6,315.096	19,718.425	26,033.521	1,032.993	4,523.616	25,870.449	56,427.586	67,671.489
17	21	123.281	413.988	537.269	1.802	45.843	238.878	821.990	1,065.009
18	23	2,982.172	5,435.363	8,417.535	74.680	840.055	7,097.813	16,355.403	20,584.046
19	24	49.034	97.748	146.782	85	6.432	35.043	188.257	195.441
20	25	219.561	672.937	892.498	1.218	83.287	432.728	1,408.513	2,311.037
21	Össz.	9,689.144	26,338.461	36,027.605	1,110.778	5,499.233	33,674.911	75,201.749	91,827.022
22	11/b III.	2,787.690	5,639.368	8,427.058	3,753.472	10,479.197	529.019	19,435.274	36,775.250
23	28/a, 30	330.151	1,422.750	1,752.901	36.079	315.384	1,112.800	3,181.085	3,777.223
24	31/b	80.807	280.171	360.978	5.812	32.674	310.625	704.277	773.920
25	32	410.041	2,901.978	3,312.019	684.064	2,088.671	557.550	5,958.240	7,668.820
26	33, 34	145.536	308.831	454.367	68.869	255.104	1,150.748	1,860.219	2,920.888
27	35	22.443	85.859	108.302	—	2.721	85.257	196.280	208.365
28	36	416	8.827	9.243	30	2.797	5.443	17.483	26.232
29	37	111.724	629.211	740.935	78.262	313.598	367.002	1,421.535	1,813.820
30	39	72.655	214.975	287.630	555	25.433	596.907	909.970	1,072.688
31	Össz.	1,173.773	5,852.602	7,026.375	873.671	3,036.382	4,186.332	14,249.089	18,261.956

A budapesti gyárilpar főbb üzemi és

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelemek száma	Az ipartelemek közül szűnelt	Üzennapok		Munkanapok		A kalorikus erők	A villamos-motorok	Munkaslétszám 1926. évi október hó 1-én		
				s z á m a		teljesítő-képessége lőerőben				férfi	nő	együtt
IV. Fa- és csontipar.												
32	40., 44., 45. Fűrésztelepek, parketta és furnérgyártás	20	—	5.810	239.418	1.400	365	800	157	957		
33	43. Hordó- és faedénygyártás	2	—	440	15.794	250	11	28	1	29		
34	47. Egyéb faárúk gyártása	2	1	298	25.266	153	3	117	7	124		
35	49. Asztalosipar	56	—	16.774	556.775	1.329	1.509	1.914	138	2.052		
36	51. Faredőnygyártás	2	—	600	8.227	—	19	27	3	30		
37	53. Esztergályosiparok	7	—	2.103	66.550	—	105	140	90	230		
38	56. Aranyozók, tükör- és képeretkészítők, faragottárúk gyártása	5	—	1.497	29.625	—	23	41	58	99		
39	58. Csont-, gyöngyház- stb. árúk, fésűk gyártása	4	—	1.059	27.509	6	88	51	59	110		
40	59. Gyermejkjátékszergyártás fából és fával kapcs. anyagból	3	—	695	12.053	—	6	28	14	42		
41	62. Nádszövet, szalmahüvely, szalmafonat gyártása, kosárkötőipar....	2	—	596	11.973	—	2	35	—	35		
42	63. Kocsi-, kocsikerék- és csónakgyárt. .	8	—	2.412	71.684	80	271	366	3	369		
43	Egyéb a faipar körébe tart. iparágak	4	2	511	4.101	95	30	14	4	18		
44	Fa- és csontipar összesen	115	3	32.795	1.068.975	3.313	2.432	3.561	534	4.095		
V. Bőr-, sörte-, szőr-, toll- és ruggyantaipar.												
45	64., 69. Bőrgyártás és ruggyantaipar	5	—	1.429	278.531	1.488	3.098	595	406	1.001		
46	65. Bőrdíszmű-, bőrdöngyártás, szilgyártás és nyergesipar	10	—	2.987	59.403	—	42	188	34	222		
47	67. Sörte-, szőr- és tollipar (kefegyártás)	11	—	3.079	85.289	96	149	126	165	291		
48	Bőr-, sörte-, szőr-, toll- és ruggyantaipar összesen	26	—	7.495	423.223	1.584	3.289	909	605	1.514		
VI. Fonó- és szövőipar.												
49	70. Pamutipar	21	—	5.939	857.679	2.195	4.626	972	2.127	3.099		
50	71. Lenipar	2	—	589	66.290	—	349	70	157	227		
51	72. Kenderipar	4	—	1.226	10.183	8	16	39	—	39		
52	74. Gyapjúipar	7	—	2.039	398.189	120	2.114	359	1.145	1.504		
53	77. Kötő- és kötszövőárúk gyártása...	18	—	5.228	398.215	50	347	280	1.395	1.675		
54	78. Paszomántárúgyártás	8	—	2.400	143.507	—	249	113	395	508		
55	79. Hímzés és csipkegyártás	2	—	595	38.436	—	6	1	136	137		
56	80. Kikészítőtelepek	16	—	4.525	678.941	4.813	6.383	1.584	691	2.275		
57	Egyéb a fonó- és szövőiparba tartozó iparágak	2	—	501	218.063	2.464	75	266	639	905		
58	Fonó- és szövőipar összesen	80	—	23.042	2.809.503	9.650	14.165	3.684	6.685	10.369		
VII. Ruházati ipar.												
59	82. Szabóipar	14	—	3.231	134.853	—	22	161	367	528		
60	83. Szűcsipar	6	—	1.791	31.302	9	26	60	90	150		
61	84. Fehérnemű- és ágyneműgyártás...	20	2	4.921	239.835	87	158	110	774	884		
62	85. Férfi- és nőidivatárúccikk gyárt.	2	—	612	4.100	—	—	—	10	10		
63	87. Keztyű- és kötszerészipar	5	—	1.514	14.835	—	33	24	23	47		
64	88. Gyapjúból és egyéb szőrökből való kalapok készítése	7	—	2.041	145.933	316	202	215	271	486		
65	90. Művirág- és dísztolgyártás	6	—	1.818	32.503	—	16	9	105	114		
66	91. Bőrcipőgyártás	20	2	4.960	248.143	—	278	610	337	947		
67	Egyéb a ruházati ipar körébe tartozó iparág	1	—	307	10.342	—	1	13	22	35		
68	Ruházati ipar összesen	81	4	21.195	861.846	412	736	1.202	1.999	3.201		

termelési adatai 1926-ban. (Folytatás.)

Sorszám	Az ipari fő- és al csoport száma	Fizetések és munkabérek			Szénfogyasztás mértékében	A felhasznált		A főbb termelési és üzemi költségek együtt	Az év folyamán előállított összes iparcikkek értéke
		Tisztviselők	Munkások	Összes alkalmazottak		tüzelő- és világítóanyagok	nyersanyagok, félgyártmányok, gyártmányok és csomagolóanyagok		
		részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában				é r t é k e			
	IV.								
32	40, 44, 45	317.512	1,062.784	1,380.296	—	116.995	3,625.191	5,122.482	5,908.901
33	43	49.274	72.507	121.781	—	3.723	156.023	281.527	290.376
34	47	5.990	122.573	128.563	—	4.293	62.219	195.075	175.137
35	49	465.620	2,875.434	3,341.054	9.574	210.978	2,654.553	6,206.585	8,411.991
36	51	12.187	40.427	52.614	312	3.923	142.130	198.667	277.311
37	53	65.666	253.486	319.152	185	29.227	569.037	917.416	1,388.489
38	56	6.244	109.706	115.950	93	10.866	82.889	209.705	260.155
39	58	59.029	116.685	175.714	463	28.515	144.494	348.723	359.675
40	59	6.302	41.768	48.070	30	3.272	83.246	134.588	147.565
41	62	30.114	58.237	88.351	20	1.600	69.559	159.510	257.946
42	63	122.058	470.825	592.883	427	43.270	288.270	924.423	1,173.828
43	Egyéb	17.178	21.811	38.989	1.650	2.610	47.095	88.694	148.425
44	Össz.	1,157.174	5,246.243	6,403.417	12.754	459.272	7,024.706	14,787.395	18,799.799
	V.								
45	64., 69	454.230	1,222.482	1,676.712	145.625	477.127	5,879.291	8,033.130	9,795.010
46	65	92.731	266.119	358.850	641	16.240	1,086.399	1,461.489	1,910.939
47	67	130.747	269.389	400.136	9.946	57.973	1,117.796	1,575.905	2,287.114
48	Össz.	677.708	1,757.990	2,435.698	156.212	551.340	8,083.486	11,070.524	13,993.063
49	70	757.896	3,178.968	3,936.864	138.686	970.541	14,797.232	19,704.637	28,687.959
50	71	22.565	186.999	209.564	4.499	91.214	795.341	1,096.119	1,497.653
51	72	2.077	56.295	58.372	—	4.040	93.345	155.757	156.959
52	74	465.185	1,614.489	2,079.674	17.504	359.720	6,687.691	9,127.085	11,816.618
53	77	358.615	1,516.664	1,875.279	14.481	182.630	4,785.607	6,843.516	9,585.698
54	78	153.809	532.198	686.007	1.183	122.062	1,102.675	1,910.744	2,954.782
55	79	57.398	251.592	308.990	125	19.743	720.876	1,049.609	1,185.443
56	80	1,187.122	3,094.104	4,281.226	556.114	1,505.074	19,012.875	24,799.175	35,883.182
57	Egyéb	76.942	789.527	866.469	54.224	161.369	4,708.868	5,736.706	6,247.506
58	Össz.	3,081.609	11,220.836	14,302.445	786.816	3,416.393	52,704.510	70,423.348	98,015.800
	VII.								
59	82	579.333	1,727.241	2,306.574	663	65.577	5,627.923	8,000.074	9,036.290
60	83	86.148	186.442	272.590	820	14.152	825.860	1,112.602	1,632.685
61	84	426.658	984.177	1,410.835	5.333	77.882	3,923.656	5,412.373	6,325.245
62	85	17.830	23.159	40.989	—	1.298	135.295	177.582	231.323
63	87	20.428	54.693	75.121	25	9.816	167.493	252.430	308.582
64	88	292.012	582.207	874.219	47.589	162.605	1,733.002	2,769.826	3,363.567
65	90	58.269	111.213	169.482	238	9.780	92.109	271.371	331.372
66	91	304.917	1,395.845	1,700.762	969	72.395	2,802.646	4,575.803	6,102.810
67	Egyéb	15.965	109.335	125.300	—	4.524	540.060	669.884	796.344
68	Össz.	1,801.560	5,174.312	6,975.872	55.637	418.029	15,848.044	23,241.945	28,128.218

A budapesti gyárpar főbb üzemi és

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma és megnevezése	Az ipartelepék száma	Az ipartelepék közül szűnveit	Üzemnapok	Munkanapok	A kalorikus erőgépek	A villamos-motorok	Munkaslétszám 1926. évi október hó 1-én		
				s z á m a		teljesítő-képessége lőerőben	férfi	nő	együtt	
VIII. Papirosipar.										
69	93., 94. Papirosanyag és papirosgyártás és papirosárugyártás és könyvkötőip.	50	—	14.993	690.028	405	956	620	1.749	2.369
IX. Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása.										
70	95. Malomipar	12	3	1.968	374.094	19.587	4.886	1.306	110	1.416
71	96. Sütőipar és tésztagyártás	20	2	5.876	193.096	40	485	420	182	602
72	98. Cukorka-, cukorsütemény-, kakaó- és csokoládégyártás	31	—	9.094	501.710	195	1.535	501	1.396	1.897
73	100/a Pótkávé- és növényi konzervgyárt.	12	—	3.456	44.347	105	138	77	94	171
74	102. Szalámi-, húsárú-, hús- és halkonzervgyártás	27	2	7.208	473.443	557	1.098	871	572	1.443
75	103. Tejtermékek gyártása	2	—	725	118.835	146	135	265	114	379
76	104. Dohánygyártás	3	—	890	721.388	12	755	692	1.846	2.538
77	105. Sör- és malátagyártás	4	—	1.210	627.633	7.660	4.508	1.569	437	2.006
78	106. Szeszgyártás	2	—	646	93.985	710	188	321	11	332
79	108. Cognac-, likőr-, pálinka- és rumgyártás	15	1	4.300	119.957	24	117	236	156	392
80	110., 111. Ásványvízkiaknázás, szikvizgyártás és közhasználatú vízmű..	16	2	4.569	351.116	6.138	1.773	962	142	1.104
81	112. Jéggyártás	5	—	1.695	38.546	1.599	977	110	5	115
82	Egyéb az élelmezési iparba tartozó iparágak	3	—	488	67.860	815	54	397	69	466
83	Élelmezési és élvezeti cikkek gyárt. összesen	152	10	42.125	3,726.010	37.588	16.649	7.727	5.134	12.861
X. Vegyészeti ipar.										
84	113., 114. Kőolajfinomítás és világítógázgyártás	6	—	1.702	501.059	2.678	5.791	1.600	60	1.660
85	116. Keményítógyártás	3	—	872	36.393	260	12	69	49	118
86	118. Enyv- és albumingyártás	2	—	728	52.910	750	199	119	50	169
87	121. Zsíros növényolajgyártás	3	—	908	5.311	—	20	14	3	17
88	122. Gyertya-, szappan- és illatszergyárt.	24	2	6.401	247.136	410	674	371	564	935
89	124. Kocsikenőcs-, bőrkenőcs-, és csizmamázgyártás	11	—	3.292	57.474	137	125	100	98	198
90	125. Festék-, lakk-, kékitő-, tinta- és irónygyártás	14	—	4.219	64.705	90	250	99	130	229
91	126. Csontszén- és műtrágyagyártás...	3	—	828	155.455	990	1.485	386	32	418
92	127. Aszfalt, kátrány és rokoncikk gyártása	6	—	1.640	51.567	233	24	196	1	197
93	128. Vegyészeti szerek gyártása	25	2	6.607	240.107	812	1.116	426	364	790
94	129. Egyéb vegyészeti cikkek gyártása.	13	—	3.669	25.325	75	98	44	33	77
95	Vegyészeti ipar összesen	110	4	30.866	1,437.442	6.435	9.794	3.424	1.384	4.808
XII. Sokszorosító- és műipar.										
96	130. Nyomdaipar	71	—	20.901	1,841.685	371	4.325	4.193	1.378	6.071
97	Budapest I—XII. főcsoport összesen ..	1071		37301.865	23,411.214	251.417	120.174	58.061	25.064	83.125

termelési adatai 1926-ban. (Vége.)

Sorszám	Az ipari fő- és alcsoport száma	Fizetések és munkabérek			Szénfogyasztás métermázsában	A felhasznált		A főbb termelési eszközei költsége egy dít	Az év folyamán előállított összes iparcikkek értéke
		Tisztviselők	Munkások	Összes alkalmazottak		tűzelő- és világítóanyagok	nyersanyagok, félgyártmányok, gyártmányok és csomagolóanyagok		
		részére kifizetett járandóságok összege aranykoronában				értéke			
VIII.									
69	93, 94	833.455	2,834.951	3,668.406	25.678	273.853	5,881.241	9,823.500	12,602.881
IX.									
70	95	2,717.755	2,016.714	4,734.469	401.043	950.617	63,072.100	68,757.186 ¹⁾	87,534.536
71	96	338.922	959.712	1,298.634	41.921	277.666	5,158.741	6,735.041	7,657.412
72	98	633.975	1,783.270	2,417.245	37.965	522.549	8,192.793	11,132.587	14,964.194
73	100/a	99.405	178.337	277.742	3.865	37.605	753.600	1,068.947	1,224.432
74	102	1,082.758	2,459.495	3,542.253	23.235	319.335	28,310.222	32,171.810	35,848.149
75	103	840.405	549.398	1,389.803	37.988	199.063	11,526.013	13,114.879	15,587.197
76	104	196.845	2,910.922	3,107.767	12.490	125.069	11,114.193	14,347.029	76,227.484
77	105	1,650.093	3,668.921	5,319.014	530.119	1,099.994	8,937.696	15,356.704	29,237.521
78	106	287.803	407.067	694.870	184.932	451.757	1,703.773	2,850.400	4,527.104
79	108	964.742	449.230	1,413.972	7.473	94.647	9,383.784	10,892.403	12,566.629
80	110, 111	1,165.208	1,701.393	2,866.601	608.508	1,447.594	988.873	5,303.068	10,969.983
81	112	82.536	192.522	275.058	93.016	370.729	92.635	738.422	1,557.411
82	Egyéb	241.393	250.419	491.812	98.399	253.095	3,871.901	4,616.808	6,170.809
83	Össz.	10,301.840	17,527.400	27,829.240	2,080.954	6,149.720	153,106.324	187,085.284	304,072.861
X.									
84	113, 114	2,800.328	3,340.382	6,140.710	411.467	1,582.891	7,373.431	15,097.032	23,824.957
85	116	44.480	152.583	197.063	44.991	111.784	1,432.227	1,741.074	2,337.167
86	118	205.463	202.905	408.368	99.602	190.247	767.131	1,365.746	1,571.795
87	121	51.209	28.092	79.301	2.915	12.681	425.883	517.865	758.933
88	122	852.167	816.075	1,668.242	112.072	366.821	8,817.523	10,852.586	17,430.754
89	124	428.644	252.719	681.363	7.790	53.364	4,443.900	5,178.627	6,430.128
90	125	333.269	233.452	566.721	4.454	73.118	2,991.063	3,630.902	4,161.663
91	126	204.978	767.117	972.095	92.910	417.324	5,811.671	7,201.090	7,917.863
92	127	86.794	238.474	325.268	31.741	116.042	1,424.470	1,865.780	2,462.605
93	128	913.926	883.247	1,797.173	68.030	303.969	5,493.480	7,594.622	11,688.257
94	129	270.905	102.756	373.661	5.832	34.631	395.899	804.191	2,471.681
95	Össz.	6,192.163	7,017.802	13,209.965	881.804	3,262.872	39,376.678	55,849.515	81,055.803
XI.									
96	130	2,365.413	14,074.528	16,439.941	26.102	1,097.314	9,020.027	26,557.282	34,226.468
I—XII.									
	Össz.	44,652.317	116,534.390	161,186.707	10,193.093	38,418.642	358,020.398	557,625.747	807,504.578

¹⁾ Egy malom termelési értékében a vidéki főktelepeinek termelése is bentfoglaltatik.

Budapest gyáripára

Sorszám	Az ipari főcsoport száma és megnevezése; év	Az ipartelepek száma		Üzennapok száma	Egy ipartelepre esett átlag üzennap	Munkanapok száma ¹⁾	Egy munkásra esett átlag munkanap	A teljesítőképessége lőerőben		Munkaslétszám október hó 1-én			
		Az ipartelepek közül szűnőket	Az ipartelepek között					A kalorikus erőgépek	A villamos-motorok	férfi	nő	együtt	
1	I. Vas- és fémipar	1921	148	4	40.920	284	—	—	7.613	9.509	6.045	1.318	7.363
2		1922	149	5	40.660	280	—	—	6.694	10.416	8.425	1.985	10.410
3		1923	169	4	47.544	288	—	—	7.893	10.764	8.796	2.025	10.821
4		1924	178	7	48.906	286	—	—	8.171	13.122	8.432	2.024	10.456
5		1925	186	6	51.495	286	—	—	7.878	14.097	8.100	2.045	10.145
6		1926	191	6	53.981	292	2.996.149	291	7.853	14.327	9.082	2.022	11.104
7	II/a. Gépgyártás és közlekedési eszközök gyárt., villamossági ipar, hangszeripar, műszerek, tud. eszk. és tansz. gyártása	1921	93	—	26.945	290	—	—	16.080	33.990	18.671	1.452	20.123
8		1922	97	—	28.050	289	—	—	20.864	40.338	22.548	1.733	24.281
9		1923	105	3	29.478	289	—	—	20.294	33.324	22.070	1.937	24.007
10		1924	121	2	36.557	307	—	—	25.749	37.925	17.822	1.765	19.587
11		1925	137	7	37.437	288	—	—	30.169	37.523	16.717	1.417	18.134
12		1926	139	7	38.370	291	5.311.063	278	29.850	40.923	16.840	1.557	18.397
13	II/b. Közhasználatú elektromos áramfejlesztőtelepek	1921	6	—	2.190	365	—	—	135.400	1.425	1.908	72	1.980
14		1922	6	—	2.190	365	—	—	137.000	1.425	2.044	63	2.107
15		1923	6	—	2.190	365	—	—	135.400	5.161	2.025	59	2.084
16		1924	6	—	2.196	366	—	—	133.000	6.002	2.392	59	2.451
17		1925	6	—	2.190	365	—	—	148.000	6.325	2.333	58	2.391
18		1926	5	—	1.825	365	775.029	323	148.000	7.538	2.382	58	2.440
19	III. Kő-, agyag-, aszbeszt- és üvegyipar	1921	38	6	8.340	261	—	—	4.283	2.608	2.226	972	3.198
20		1922	46	8	10.050	264	—	—	5.610	4.020	3.381	1.295	4.676
21		1923	44	5	11.236	289	—	—	6.255	3.891	4.304	1.957	6.261
22		1924	46	3	11.844	275	—	—	5.796	4.513	2.793	1.136	3.929
23		1925	51	6	12.740	283	—	—	5.959	4.745	3.462	1.320	4.782
24		1926	51	3	14.277	297	1.470.261	290	5.956	5.040	4.437	1.459	5.896
25	IV. Fa- és csontipar	1921	78	2	21.310	280	—	—	2.708	1.226	2.532	365	2.897
26		1922	84	3	22.470	277	—	—	2.155	1.411	3.127	463	3.590
27		1923	95	3	26.207	285	—	—	3.244	2.379	3.919	513	4.432
28		1924	98	3	27.253	287	—	—	3.426	2.754	3.288	509	3.797
29		1925	107	2	29.690	283	—	—	3.319	2.188	2.958	453	3.411
30		1926	115	3	32.795	293	1.068.975	286	3.313	2.432	3.561	534	4.095
31	V. Bőr-, sörté-, szőr-, toll- és ruggyantaipar	1921	22	—	5.880	267	—	—	1.567	2.241	1.093	587	1.680
32		1922	22	—	6.420	292	—	—	1.545	2.280	1.344	749	2.093
33		1923	21	—	6.029	287	—	—	1.608	3.263	1.107	676	1.783
34		1924	21	—	5.989	285	—	—	1.608	3.038	1.076	678	1.754
35		1925	25	—	6.928	277	—	—	1.584	3.072	991	644	1.635
36		1926	26	—	7.495	288	423.223	290	1.584	3.289	909	605	1.514
37	VI. Fonó- és szövőipar	1921	27	2	6.880	275	—	—	6.741	4.140	1.204	1.795	2.999
38		1922	34	1	9.310	282	—	—	6.645	4.299	1.464	2.718	4.182
39		1923	51	—	13.857	272	—	—	6.638	6.527	1.879	3.796	5.675
40		1924	54	—	15.318	284	—	—	6.888	9.162	2.987	5.264	8.251
41		1925	76	—	22.083	291	—	—	8.937	12.838	3.559	6.292	9.851
42		1926	80	—	23.042	288	2.809.503	286	9.650	14.165	3.684	6.685	10.369

¹⁾ A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1921—1925. években nem állanak rendelkezésre.

1921—1926-ban. Összesítés.

Sorszám	Az ipari főcsoport száma, év	Fizetések és munkabérek			Egy munkás átlagos évi keresménye aranykoronában	Szénfogyasztás méter-mázsában	A felhasznált			Az előfiliott összes iparclkek értéke	
		Tisztviselők	Munkások	Összes alkalmazottak			tűzél- és világító anyagok	nversanyagok, félgyártmányok, gyártmányok és csomagolóanyagok	A főbb termelési és üzemi költségek egyélt	aranykoronában	az összes termelési érték 0/0-ában
1	1921	945.401	3,492.269	4,437.670	474:30	366.668	1,293.952	16,279.468	22,011.090	31,469.738	9:4
2	1922	929.514	4,969.160	5,898.674	477:30	501.681	2,421.693	27,588.104	35,908.471	39,507.968	10:5
3	1923	1,495.804	5,455.640	6,951.444	504:20	603.482	2,927.949	17,908.854	27,788.247	40,068.518	10:2
4	1924	3,318.166	10,527.040	13,845.206	1.006:80	497.658	3,534.954	22,017.619	39,397.779	49,769.445	8:7
5	1925	4,024.398	12,311.970	16,336.368	1.213:60	401.139	3,339.000	23,231.660	42,907.028	54,403.501	7:5
6	1926	4,590.788	13,849.897	18,440.685	1.247:30	429.215	3,775.037	27,685.120	49,900.842	69,745.457	8:6
7	1921	2,170.250	9,702.547	11,872.797	482:20	1,352.435	3,611.273	19,009.808	34,493.878	53,313.763	16:0
8	1922	2,618.804	12,977.567	15,596.371	534:50	1,514.977	4,720.639	30,166.606	50,483.616	59,876.141	16:0
9	1923	3,100.439	13,826.594	16,927.033	575:90	1,255.713	5,025.541	20,796.931	42,749.505	48,523.912	12:4
10	1924	7,010.782	22,057.238	29,068.020	1.126:10	1,393.892	5,058.220	24,126.691	58,252.931	75,957.848	13:3
11	1925	8,992.544	25,762.093	34,754.637	1.420:70	1,078.668	6,449.636	22,569.476	63,773.749	88,022.113	12:2
12	1926	9,689.144	26,338.461	36,027.605	1.431:70	1,110.778	5,499.233	33,674.911	75,201.749	91,827.022	11:4
13	1921	270.794	1,054.619	1,325.413	532:60	3,592.222	5,996.753	209.362	7,531.528 ²⁾	6,757.437	2:0
14	1922	264.095	1,066.240	1,330.335	506—	4,094.837	7,700.144	71.697	9,102.176 ³⁾	6,902.246	1:8
15	1923	409.242	1,254.531	1,663.773	602—	4,288.483	8,499.818	688.628	10,852.219	16,001.849	4:1
16	1924	1,270.654	2,938.057	4,208.711	1.198:70	3,480.373	11,259.960	360.232	15,828.903	25,573.625	4:5
17	1925	2,166.238	4,964.844	7,131.082	2.076:50	3,988.427	11,847.127	500.739	19,478.948	34,788.510	4:9
18	1926	2,787.690	5,639.368	8,427.058	2.311:20	3,753.472	10,479.197	529.019	19,435.274	36,775.250	4:6
19	1921	146.567	1,596.906	1,743.473	499:30	429.440	905.853	846.800	3,496.126	4,661.535	1:4
20	1922	182.060	1,937.444	2,119.504	414:30	669.044	1,237.247	1,887.348	5,244.099	7,257.445	1:9
21	1923	277.790	2,154.948	2,432.738	344:20	764.947	2,205.006	1,874.779	6,512.523	9,073.068	2:3
22	1924	670.138	3,480.155	4,150.293	885:80	641.863	2,336.608	2,430.457	8,917.358	10,817.622	1:9
23	1925	934.259	4,492.247	5,426.506	939:40	638.398	2,294.706	2,986.241	10,707.453	13,298.409	1:4
24	1926	1,173.773	5,852.602	7,026.375	992:60	873.671	3,036.382	4,186.332	14,249.089	18,261.956	2:3
25	1921	193.617	1,370.841	1,564.458	473:20	22.597	49.998	2,522.609	4,137.065	6,247.109	1:9
26	1922	244.937	1,829.298	2,074.235	509:60	27.581	56.071	5,568.170	7,698.476	11,291.773	3:0
27	1923	379.036	2,524.422	2,903.458	569:60	19.885	273.492	4,327.759	7,504.709	10,090.356	2:6
28	1924	872.430	4,225.572	5,098.002	1.112:90	26.449	427.834	6,123.884	11,649.720	14,782.949	2:6
29	1925	1,024.891	4,466.755	5,491.646	1.309:50	19.235	433.198	6,969.805	12,894.649	16,330.297	2:3
30	1926	1,157.174	5,246.243	6,403.417	1.281:10	12.754	459.272	7,924.706	14,787.395	18,799.799	2:3
31	1921	166.378	644.800	811.178	383:80	136.578	328.266	3,668.820	4,808.264	6,545.381	2:0
32	1922	232.708	818.606	1,051.314	391:10	165.071	417.079	6,511.291	7,979.684	11,098.283	3:0
33	1923	382.946	797.334	1,180.280	447:20	143.619	433.359	4,464.572	6,078.211	8,002.260	2:0
34	1924	785.014	1,569.032	2,354.406	894:50	166.474	588.558	6,587.421	9,530.025	12,358.167	2:2
35	1925	918.459	1,923.738	2,842.197	1.176:60	137.547	578.622	7,599.149	11,019.968	14,349.539	2:0
36	1926	677.708	1,757.990	2,435.698	1.161:20	156.212	551.340	8,083.486	11,070.524	13,993.063	1:7
37	1921	184.717	849.369	1,034.086	283:20	409.308	889.419	7,081.184	9,004.689	12,551.236	3:8
38	1922	312.030	1,492.019	1,804.049	356:80	544.813	1,038.855	16,009.511	18,852.415	23,951.261	6:4
39	1923	472.457	2,211.675	2,684.132	389:70	592.729	1,588.760	20,696.709	24,969.601	41,842.741	10:7
40	1924	1,687.343	6,910.384	8,597.727	837:50	740.989	2,892.852	52,223.330	63,713.909	83,715.365	14:7
41	1925	2,907.574	10,930.088	13,837.662	1.109:60	667.949	3,519.246	56,798.681	74,155.589	87,230.546	12:2
42	1926	3,081.609	11,220.836	14,302.445	1.082:20	786.816	3,416.393	52,704.510	70,423.348	98,015.800	12:1

²⁾, ³⁾ A közhasználatú elektromos áramfejlesztőtelepek az 1921—1922. években a saját üzemiükben fogyasztott villamos áram értékét nem mutatták ki.

Budapest gyáripára

Sorozám	Az ipari főcsoport száma és megnevezése; év	Az ipartelepek száma		Az üzemnapok száma	Egy ipartelepre esett átlag üzemnap	Munkanapok száma ¹⁾	Egy munkásra esett átlag munkanap	A kalórikus erőgépek		A villamos-motorok	Munkelési szám október hó 1-én		
		Az ipartelepek között szűnelt	Az ipartelepek között szűnelt					teljesítőképessége lóerőben	férfi		nő	együtt	
43	VII. Ruházati ipar	1921	55	1	12.400	230	—	—	206	165	599	1.622	2.221
44		1922	69	3	15.360	233	—	—	413	499	1.275	1.997	3.272
45		1923	79	1	20.415	262	—	—	377	684	1.629	2.102	3.731
46		1924	67	1	18.038	264	—	—	373	639	1.621	2.126	3.747
47		1925	75	4	19.302	272	—	—	412	738	1.274	1.938	3.212
48		1926	81	4	21.195	275	861.846	288	412	736	1.202	1.999	3.201
49	VIII. Papirosipar	1921	40	—	11.455	272	—	—	402	785	360	1.127	1.487
50		1922	42	1	11.750	287	—	—	429	612	393	1.304	1.697
51		1923	38	—	11.323	298	—	—	379	533	310	1.162	1.472
52		1924	41	1	11.634	291	—	—	379	666	377	1.281	1.658
53		1925	45	—	13.450	299	—	—	355	787	412	1.529	1.941
54		1926	50	—	14.993	300	690.028	301	405	956	620	1.749	2.369
55	IX. Élelmezési és élvezeti cikkek gyártása	1921	108	7	26.605	263	—	—	32.720	9.773	6.004	4.012	10.016
56		1922	119	6	29.350	260	—	—	46.300	13.560	7.147	4.986	12.133
57		1923	126	4	33.665	276	—	—	39.580	15.653	7.448	5.179	12.627
58		1924	123	5	33.872	287	—	—	34.651	13.927	7.585	4.521	12.106
59		1925	134	4	37.516	289	—	—	35.645	15.513	8.080	4.826	12.906
60		1926	152	10	42.125	297	3.726.010	303	37.588	16.649	7.727	5.134	12.861
61	X. Vegyészeti ipar	1921	71	—	18.395	259	—	—	6.481	5.756	2.896	1.028	3.924
62		1922	81	—	22.595	279	—	—	6.289	6.139	3.025	1.320	4.345
63		1923	87	2	24.018	283	—	—	6.742	6.695	3.137	1.127	4.264
64		1924	87	—	24.025	276	—	—	6.329	7.189	3.181	1.035	4.216
65		1925	96	4	25.655	279	—	—	6.397	9.331	3.188	1.218	4.406
66		1926	110	4	30.866	291	1.437.442	306	6.435	9.794	3.424	1.384	4.808
67	XII. Sokszorosító- és műipar	1921	69	1	19.820	291	—	—	435	2.988	3.604	1.731	5.335
68		1922	70	—	20.025	286	—	—	435	2.996	3.824	2.041	5.865
69		1923	68	—	20.377	300	—	—	435	3.400	3.562	1.753	5.315
70		1924	68	—	18.866	277	—	—	475	3.767	3.574	1.679	5.253
71		1925	70	—	20.988	300	—	—	471	4.247	4.017	1.906	5.923
72		1926	71	—	20.901	294	1.841.685	301	371	4.325	4.193	1.878	6.071
73	Budapest I—XII. főcsoportok összesen	1921	755	23	201.140	275	—	—	214.636	74.606	47.142	16.081	63.223
74		1922	819	27	218.230	276	—	—	234.379	87.995	57.997	20.654	78.651
75		1923	889	22	246.389	284	—	—	228.845	92.274	60.186	22.286	82.472
76		1924	910	22	254.498	287	—	—	226.845	102.704	55.128	22.077	77.205
77		1925	1.008	33	279.474	287	—	—	249.126	111.406	55.091	23.646	78.757
78		1926	1.071	37	301.865	292	23.411.214	292	251.417	120.174	58.061	25.064	83.125
79	Budapest és környéke I—XII. főcsoportok összesen	1921	882	24	234.330	273	—	—	305.938	133.335	62.629	22.373	85.002
80		1922	962	29	256.800	276	—	—	327.729	147.620	78.419	29.513	107.932
81		1923	1.064	24	295.292	284	—	—	319.437	149.160	83.086	33.783	116.869
82		1924	1.102	26	307.898	286	—	—	328.917	155.474	72.698	32.718	105.416
83		1925	1.226	43	338.666	286	—	—	349.948	167.689	73.609	34.762	108.371
84		1926	1.294	49	360.743	290	31.402.404	290	353.093	178.048	76.191	36.025	112.216

¹⁾ A munkanapok számára vonatkozó adatok az 1921—1925. években nem állnak rendelkezésre.

1921—1926-ban. Összesítés. (Vége.)

Sorszám	Az inai főcsoport száma, év	Fizetések és munkabérek			Egy munkás átlagos évi keresménye aranykoronában	Szétfogyasztás méter-műzs:iban	A felhasznált		A többi termelési és üzemi költségek egyitt	Az előállított összes iparcikkék értéke			
		Tisztviselők	Munkások	Összes alkalmazottak			tüzelő- és világítóanyagok	nyersanyagok, félgyártmányok, gyártmányok és csomagolóanyagok		aranykoronában	aranykoronában	aranykoronában	az összes termelési érték 0/0-ában
							aranykoronában						
43	VII.	1921	196.570	1,180.271	1,376.841	531.40	39.969	92.674	5,680.739	7,150.254	10,476.591	3.1	
44		1922	295.396	1,536.142	1,831.538	469.50	56.193	93.886	11,126.909	13,052.333	18,770.806	5.0	
45		1923	559.671	1,891.711	2,451.382	507.—	58.632	246.766	11,845.010	14,543.158	19,199.097	4.9	
46		1924	1,080.408	4,248.803	5,329.211	1,133.90	60.922	423.583	14,776.443	20,529.237	24,746.309	4.3	
47		1925	1,678.531	5,334.760	7,013.291	1,660.90	51.083	412.093	13,956.687	21,382.071	26,033.512	3.6	
48		1926	1,801.560	5,174.312	6,975.872	1,616.50	55.637	418.029	15,848.044	23,241.945	28,128.218	3.5	
49	VIII.	1921	127.536	437.632	565.168	294.30	14.300	44.583	1,782.228	2,391.979	3,429.792	1.0	
50		1922	126.281	656.602	782.883	386.30	26.213	41.943	1,947.102	2,771.928	3,996.408	1.1	
51		1923	170.466	564.278	734.744	383.30	13.204	92.761	1,886.032	2,713.537	3,774.959	1.0	
52		1924	451.577	1,352.701	1,804.278	815.80	9.957	145.470	2,881.114	4,830.862	6,278.560	1.1	
53		1925	786.005	2,340.095	3,126.100	1,205.60	15.197	217.719	4,398.774	7,742.593	9,856.503	1.4	
54		1926	833.455	2,834.951	3,668.406	1,196.60	25.678	273.853	5,881.241	9,823.500	12,602.881	1.6	
55	IX.	1921	1,588.323	4,511.858	6,100.181	450.50	1,697.994	3,684.039	96,935.552	106,719.772	150,825.987	45.2	
56		1922	1,935.130	4,344.126	6,279.256	358.—	2,298.802	4,725.800	78,874.057	89,879.113	140,893.247	37.6	
57		1923	2,736.120	5,810.131	8,546.251	460.10	2,180.393	5,593.386	78,585.619	92,725.256	143,681.714	36.6	
58		1924	5,901.271	10,322.554	16,223.825	852.60	1,994.331	6,921.710	109,136.705	132,282.240	198,726.354	34.8	
59		1925	8,775.120	15,434.801	24,209.921	1,195.90	2,249.267	6,618.875	156,451.161	187,279.957	283,864.575	39.4	
60		1926	10,301.840	17,527.400	27,829.240	1,362.80	2,080.954	6,149.720	153,106.324	187,085.284	304,072.861	37.7	
61	X.	1921	1,126.830	1,856.719	2,983.549	473.20	742.433	1,848.516	15,807.946	20,640.011	34,622.403	10.4	
62		1922	1,277.655	2,061.860	3,339.515	474.50	977.257	2,092.001	23,918.089	29,349.605	37,108.727	9.9	
63		1923	1,674.014	2,100.986	3,775.000	492.70	1,239.671	3,363.108	21,788.103	28,926.211	38,602.974	9.8	
64		1924	3,547.726	4,420.552	7,968.278	1,048.50	1,322.307	4,419.337	31,366.860	43,754.175	49,902.389	8.7	
65		1925	5,393.216	6,017.286	11,410.502	1,365.70	1,003.103	3,913.015	35,742.223	51,065.744	64,906.704	9.0	
66		1926	6,192.163	7,017.802	13,209.965	1,459.60	881.804	3,262.872	39,376.678	55,849.515	81,055.803	10.0	
67	XII.	1921	461.665	2,832.943	3,294.608	531.—	45.521	147.030	5,332.197	8,773.835	12,876.472	3.8	
68		1922	507.103	3,457.673	3,964.776	589.50	36.879	149.399	5,714.250	9,828.425	14,348.751	3.8	
69		1923	531.798	3,203.740	3,735.538	602.70	39.410	472.719	3,958.158	8,166.415	13,364.814	3.4	
70		1924	1,546.405	6,910.578	8,456.983	1,315.50	31.877	746.799	4,729.984	13,933.766	17,955.679	3.2	
71		1925	2,463.769	12,309.528	14,773.297	2,078.30	30.090	1,107.415	7,316.963	23,197.675	29,250.097	4.1	
72		1926	2,365.413	14,074.528	16,439.941	2,318.30	26.102	1,097.314	9,020.027	26,537.282	34,226.468	4.2	
73	Budapest I—XII. összesen	1921	7,578.648	29,530.774	37,109.422	467.10	8,849.465	18,892.356	175,156.713	231,158.491	333,777.444	100.0	
74		1922	8,925.713	37,146.737	46,072.450	472.30	10,913.348	24,694.757	209,383.134	280,150.341	375,003.056	100.0	
75		1923	12,189.783	41,795.990	53,985.773	506.80	11,200.168	30,722.665	188,821.154	273,529.592	392,226.262	100.0	
76		1924	28,141.914	78,962.666	107,104.580	1,022.80	10,367.092	38,755.585	276,760.740	422,620.905	570,584.312	100.0	
77		1925	40,065.004	106,288.205	146,353.209	1,349.90	10,280.103	40,730.652	338,521.559	525,605.420	722,334.306	100.0	
78		1926	44,652.317	116,534.390	161,186.707	1,401.90	10,193.093	38,418.642	358,020.398	557,625.747	807,504.578	100.0	
79	Budapest és környéke I—XII. összesen	1921	8,962.794	39,387.619	48,350.413	463.40	12,047.827	26,307.416	209,222.785	283,880.614	412,911.465	—	
80		1922	10,775.402	50,558.347	61,333.743	468.40	14,369.870	32,786.984	280,598.256	374,718.989	485,972.429	—	
81		1923	15,163.164	57,184.056	72,347.220	489.30	14,728.640	40,672.812	263,045.024	376,065.056	540,236.366	—	
82		1924	35,450.319	106,114.462	141,564.781	1,006.60	14,025.590	51,480.550	359,080.762	552,126.093	744,632.593	—	
83		1925	40,092.630	139,936.222	189,028.852	1,291.30	13,791.392	53,839.078	433,481.004	676,348.934	914,748.367	—	
84		1926	54,246.317	150,551.390	204,797.707	1,341.60	13,425.881	51,141.642	464,949.398	720,888.747	1,022,155.578	—	

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 55329/1951. sz.

